

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1946

42117

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1946

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ἘΞΑΠΛΟΥΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸ προηγούμενον βιβλίον μας ἐμάθομεν, ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας, ἠνωμένοι ὅλοι ὡσάν εἰς ἄνθρωπος, ὑπερήσπισαν μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ ἐδημιούργησαν τὸν ὠραιότερον πολιτισμὸν τοῦ κόσμου. Ἐμάθομεν ἐπίσης πόσον καταστρεπτικὰ διὰ τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διχασμοῦ καὶ τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμνον ἢ μίᾳ πόλιν ἐναντίον τῆς ἄλλης.

Ἡ ἐξασθένησις ὅμως τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν ἀπὸ τοῦς φθοροποιούς πολέμους εἶχεν, ὅπως εἶδομεν, καὶ ἕν καλόν· ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἑλλάς ἠνώθη εἰς ἕν κράτος ὑπὸ τὸν Μακεδόνα βασιλέα Φίλιππον. Ὑπὸ τὸν ἔνδοξον δὲ τούτου διάδοχον, τὸν Ἀλέξανδρον, ἡ πατρίς μας ἠνωμένη εἰς ἕν ἰσχυρὸν βασίλειον ἐμεγαλούργησε καὶ ἐπέτυχε δύο μεγάλα πράγματα :

Ἐπεξέτεινε τὴν δυνάμιν τῆς εἰς τὰ πέρατα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσκόρπισεν εἰς τὰς ἀχανεῖς τῆς ἐκτάσεις τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Εἰς τὸ νέον μας βιβλίον θὰ μάθωμεν, πῶς μετὰ τοὺς ἐνδόξους ἐκείνους χρόνους ὁ διχασμὸς καὶ πάλιν, ὡσάν κακὸς δαίμων τῆς φυλῆς μας, εἰσέδυσεν εἰς τὴν μεγάλην κληρονομίαν τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου Μακεδόνα στρατηλάτου καὶ ἐξησθένησεν αὐτήν. Θὰ μάθωμεν ἐπίσης, πῶς ἡ μεγάλη αὐτοκρατορία, τὴν ὁποίαν ἄφηγεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅταν ἀπέθνησκε, δὲν ἤμπόρεσε νὰ διατηρηθῆ καὶ ἦτο πεπερωμένον ἀργότερον νὰ

υποκύψη εις την κατακτητικὴν ὀρμὴν ἑνὸς ἰσχυροῦ κράτους, τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία ἔγινε κοσμοκράτειρα.

Τοῦτο ὅμως εἶχε καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον καλόν· ὅτι δηλαδὴ οἱ νέοι κατακτηταὶ ἐγνώρισαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἠγάπησαν αὐτὸν καὶ τὸν διέδωσαν κατόπιν εἰς ὄλους τοὺς καθυστερημένους λαοὺς τῆς Δύσεως, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦ εἰ-
φους των κατέκτησαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη μίᾳ μεγάλῃ κοσμοκρατορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ὁποία ἤνωσεν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Τὰ πολύτιμα ἀγαθὰ τῆς ἐξακολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀπολαύουν μέχρι σήμερον.

1. Οἱ ἑλληνιστικοὶ χρόνοι. Ἡ Ροζέττη στήλη.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὅπως ἐμάθομεν, εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῶν δώδεκα ἐτῶν ἔγινε κύριος τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἰνδικῆς. Ὅπως δὲ μᾶς λέγει ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ ἴδρυσεν εἰς τὸ ἀχανές κράτος του περισσότεράς τῶν ἑβδομήκοντα πόλεων, πολλαὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔφερον τὸ ὄνομά του.

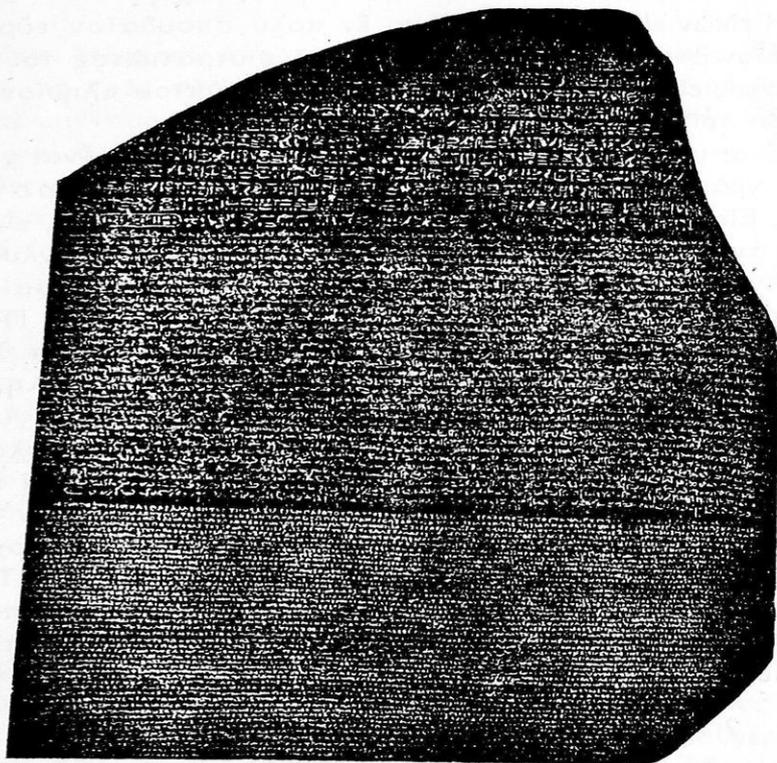
Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς κατώκησαν Ἕλληνες ἀπὸ τὸν στρατὸν του, ὅσοι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ παρακολουθοῦν τὰς ἐκστρατείας τοῦ καθὼς καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἀπὸ τῆν Ἑλλάδα ὡς ἔμποροι ἢ ὡς ἄποικοι.

Αἱ νέαι ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας ὑπῆρξαν πολὺ σημαντικαὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀπεράντου κράτους καὶ διὰ τὴν πρόδοτον τοῦ ἐμπορίου. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο, ὅτι οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αὐτῶν, μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολιτεύοντο, μὲ τὴν τέχνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν τοὺς ναοὺς των, τὰ γυμνάσιά των, τὰ θεάτρα των καὶ τὰς οἰκίας των, καθὼς καὶ μὲ τὰς ἄλλας ὀφθαλμικὰς συνηθείας των, ἐσκόρπισαν εἰς τὴν ἀπέραντον Ἀνατολὴν μεταξὺ τῶν κατοίκων τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν.

Ἐπίσης διέδιδον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τότε εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὠμιλεῖτο ὁμοίᾳ γλῶσσᾳ ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἕλληνας, ἐνῶ, ὅπως γνωρίζομεν, εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ὠμιλοῦνται διάφοροι διάλεκτοι. Τὴν κοινὴν ταύ-

την γλώσσαν τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας ὀνομάζομεν κοινήν.
Εἰς αὐτὴν μετεφράσθη καὶ ἡ Ἁγία Γραφή.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οἱ διάδοχοί
τοῦ ἐξηκολούθησαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ κτίζουν νέας πόλεις



Ἡ Ροζέττη στήλη.

καὶ νὰ τοποθετοῦν εἰς τὴν διοίκησιν Ἑλλήνας καὶ Μακεδόνας
διοικητάς. Πολλοὶ τότε πόλεις εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυ-
πτον ἔγιναν σπουδαῖα κέντρα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ποτὲ
ἄλλοτε δὲν ἠνώθη τόσον ἡ δύσις μὲ τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τὴν

Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν μέχρι τῶν περάτων τῆς ᾠασίας ἤκουεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐταξίδευε, νὰ ὁμιλῆται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα· ἔβλεπε δὲ οἰκοδομήματα μὲ ρυθμὸν ἑλληνικόν, ἔργα ἑλληνικῆς τέχνης, καθὼς καὶ ἑλληνικὰς συνηθείας. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου ᾠαλεξάνδρου, τὴν ὀνομάζομεν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν.

Ἡ εἰκὼν εἰς τὴν σελ. 7 εἶναι ἓν πολὺ σπουδαῖον εὔρημα, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη τυχαίως ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν **Ροζέττην**, πόλιν τῆς Αἰγύπτου πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου, τὸ 1799.

Εἶναι μία λιθίνη στήλη, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖαν εἶναι χαραγμένα γράμματα μὲ τὴν γραφὴν τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ἱερογλυφικά. Εἰς τὸ κάτω μέρος εἶναι ἑλληνικὰ γράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκομεν τὰ ἴδια, ὅσα γράφουν καὶ τὰ ἱερογλυφικά.

ᾠαναγράφονται δὲ ἐπάνω εἰς τὴν στήλην αὐτὴν τιμαί, τὰς ὁποίας προσφέρουν Αἰγύπτιοι ἱερεῖς εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸ 195 π. Χ.

Ἡ στήλη αὐτὴ, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **Ροζέττη στήλη**, ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι μανθάνομεν, ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐχρησιμοποιεῖτο τότε εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκτὸς τῆς ἐντοπίας. ᾠλλὰ καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον· οἱ σοφοὶ κατάρθωσαν, μὲ τὴν παραβολὴν τῶν ἑλληνικῶν λέξεων πρὸς τὰ ἱερογλυφικά, νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀρχαίας γραφῆς, ἡ ὁποία παρέμενεν ἕως τότε (1822) ἄγνωστος. Τοιοῦτοτρόπως βλέπομεν, ὅτι ἡ αὐτοκρατορία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διήρκεσε καὶ μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου ᾠαλεξάνδρου.

2. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν ᾠασίαν.

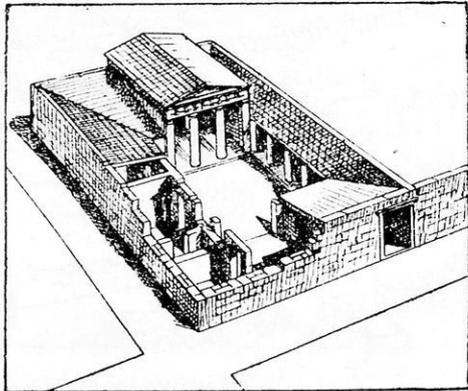
Ἡ ἀρχαία Πριήνην.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἰδρύνοντο εἰς τὴν Μικρὰν ᾠασίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δὲν ἦσαν ἐλεύθεραι καὶ ἀνεξάρτητοι, ὅπως εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἢ ὅπως ἦσαν ἄλλοτε αἱ ἀποικίαι. Ἐτακτοποιοῦν βέβαια μόναι τὰ ἰδικὰ τῶν ζητήματα, ἀλλ' ἀπετέλουν μέρος τοῦ βασιλείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκον. Εἶχον πολὺ μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς

Ἑλλάδος καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν ἦτο ἀνάμεικτος. Συνήθως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ἐπήγαινον εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία εἶχε τὴν διοίκησιν εἰς τὰς νέας αὐτὰς πόλεις. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι ἦσαν χωρικοὶ ἐντόπιοι ἢ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἄφηνον τὰ χωρία τῶν, εἰς τὰ ὁποῖα πρὶν ἔζων, καὶ ἐπήγαινον νὰ ζήσουν εἰς τὰς νέας πόλεις.

Αὗται διέφερον ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισίν των. Εἶχον δηλαδὴ πλατεῖς καὶ καλοστρωμένους δρόμους, ἐφωτίζοντο δὲ καὶ κατὰ τὴν νύκτα. Καλὸν καὶ ἀφθονὸν ὕδωρ διωχετεύετο εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ μέρη καὶ δημόσια λουτρὰ ὑπῆρχον πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Τὴν πόλιν ἐκόσμουσαν πρὸς τούτοις θέατρα καὶ δημόσιοι ὠραῖοι ἀνθήκηποι.

Ἀπὸ μίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ὀλόκληρος, μανθάνομεν ἀκριβῶς πῶς κατεσκευάζοντο καὶ ἄλλαι πόλεις εἰς τὴν ἐξελληνισθεῖσαν Ἀνατολήν.

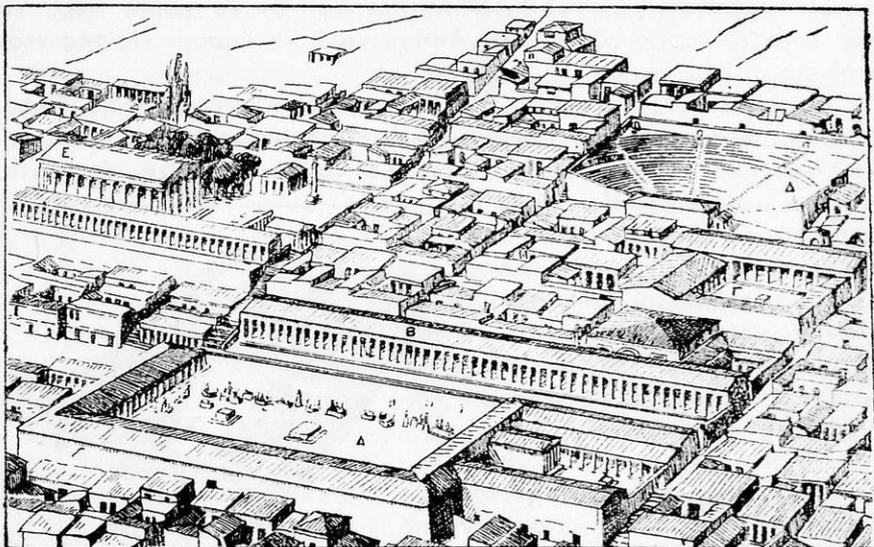


Οἰκία ἐν Πριήνῃ (*Ἀναπαράστασις*).

Αὕτη ὀνομάζεται Πριήνη καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν. Ἦτο μικρὰ πόλις 4000 περίπου κατοίκων. Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως εὑρίσκετο ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὀλίγον δεξιὰ αὐτῆς κτιστὸν ὕδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸ ὕδωρ τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν πόλιν. Μία εὐθεῖα ὁδὸς ὠδήγει εἰς τὴν ἀγορὰν (εἰκ. Α), ἡ ὁποία περιεβάλλετο ἀπὸ ὠραίας σειρὰς κιόνων, ὅπισθεν τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο καταστήματα. Εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς (Β) ἦτο στοά, ὅπου συνηθοῦζοντο οἱ πολῖται, ὅπως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ ὑπῆρχον καὶ τὰ διαμερίσματα, ὅπου ἔμενον οἱ ἄρχοντες.

Τὸ Γυμνάσιον, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι, δεικνύει τὸ Γ.

Εἰς τὸ σημεῖον Δ ὑπῆρχε τὸ θέατρον τῆς πόλεως· ἐκεῖ δὲ ὅπου σημειοῦται τὸ Ε, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀκόμη διατηροῦνται οἱ λουτρῶνες καὶ κεφαλὴ λέοντος, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ὁποίου



Ἡ ἀρχαία Πιρήνη (Ἀναποδάστεις).

ἐξήρχετο τὸ ὕδωρ. Ἐπάνω ἀπὸ τὰ καθίσματα τοῦ σταδίου ὑπῆρχε σειρά ὤραιων κίωνων διὰ τὸν περίπατον τῶν θεατῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπήλαυον τὴν θέαν τῆς θαλάσσης ἀπὸ τὸ μέρος αὐτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

3. Οί πόλεμοι τῶν διαδόχων. Ἡ ἐν Ὑψῶ μάχη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἠκολούθησεν ἐποχὴ πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ στρατηγοὶ του, ποῖος θὰ διαδεχθῆ αὐτὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ ἀπεράντου κράτους, τὸ ὅποτον ἀφήκεν εἰς αὐτούς.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς, ὁ Περδίκκας, προσεπάθησε νὰ διοικήσῃ αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἀρχὴν του, ὁ Περδίκκας διεμοίρασεν εἰς αὐτοὺς τὴν διοίκησιν τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους.

Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκου (321 π.Χ.), ὁ Ἀντίγονος, ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου, μὲ μεγάλην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἰκανότητα, ἠθέλησε νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὀλοκλήρου τοῦ κράτους. Οἱ ἄλλοι ὅμως στρατηγοὶ, οἱ ὁποῖοι διώκουν τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐλέγοντο βασιλεῖς, ὅπως ὁ Κάσσανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Λυσίμαχος εἰς τὴν Θράκην, ὁ Σέλευκος εἰς τὴν Συρίαν καὶ ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν Αἴγυπτον, συνεμάχησαν ἐναντίον του.

Εἰς μίαν δὲ μάχην, ἣ ὅποια ἐγένετο εἰς τὴν Ἰψὸν τῆς Φρυγίας, ὁ Ἀντίγονος ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη. Τοιοῦτο- 301 π.Χ.
τρόπως ἡ προσπάθεια τοῦ σπουδαίου ἐκείνου στρατηγοῦ, νὰ ἐνώσῃ ὅλον τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ μίαν διοίκησιν, ἐναυάγησε μὲ τὸν θάνατόν του.

Οἱ νικηταὶ στρατηγοὶ μετὰ τὴν μάχην ἐμοίρασαν μεταξὺ τῶν ὀριστικῶς τὸ κράτος εἰς μικρότερα βασίλεια, περὶ τῶν ὁποίων θὰ μάθωμεν κατωτέρω.

4. Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὴν Συρίαν ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων. Ὑστερον δὲ ἀπὸ τὴν μάχην εἰς τὸ **Κύρου πεδίον** (281 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη ὁ Λυσίμαχος καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία προσετέθη εἰς αὐτό, τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἔλαβεν μεγάλην ἔκτασιν. Τὰ ὄρια τοῦ ἔφθανον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰράν.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν δὲ καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κατοίκων τοῦ ἡμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τοῦτο διεδέχθη τὸ Περσικὸν κράτος.

Πρῶτος βασιλεὺς τοῦ κράτους τῆς Συρίας ὑπῆρξεν ὁ **Σέλευκος ὁ Α΄**, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε συνετὸς καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ διάδοχοί του ὀνομάζονται **Σελευκίδαι**. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ κράτος τῆς Συρίας ἔλαβεν τὴν ὀνομασίαν **Βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν**.

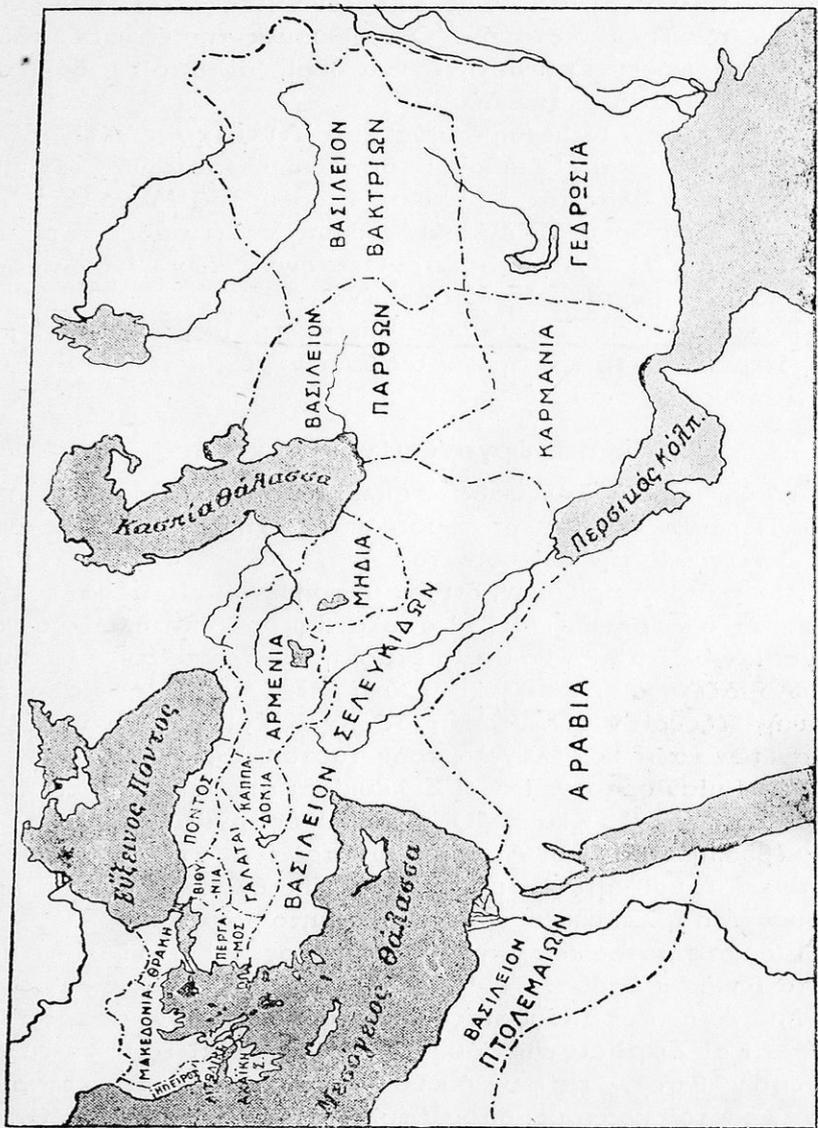
Ὁ βασιλεὺς οὗτος μὲ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν σωφροσύνην τοῦ κατάρθωσε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀλλοφύλων λαῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν κάτοικοι τοῦ βασιλείου του. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώθη εἰς τὸ κράτος τῆς Συρίας μέχρι τῆς Ἰνδικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης πρὸς βορρᾶν.



Ἡ Ἀντιόχεια ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου
(Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα).

Ὁ Σέλευκος μετέθεσε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τοῦ ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα εἰς μίαν νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἔκτισεν πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου. Εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν ἔδωκε τὸ ὄνομα **Ἀντιόχεια**, πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγαπημένου του υἱοῦ **Ἀντιόχου**.

Ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξε πόλις μεγάλη καὶ πλουσία. Εὐρίσκετο δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἔφθανε μέχρι τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Περσίας. Λιμὴν τῆς εὐτυχοῦς αὐτῆς πόλεως ἦτο ἡ **Σελεύκεια** εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὀρόντου, πλησίον εἰς τὴν Μεσόγειον θά-



Χάρτης τών βασιλείων τών Διαδόχων.

λασσαν. Πολύ σπουδαία πόλις υπήρξεν επίσης άλλη **Σελεύκεια**, εις τὸν Τίγριν ποταμὸν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἔφθασε τοὺς 600.000 κατοίκους. Ἐκεῖ συνηντῶντο ὁδοί, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἀπὸ τὸ Ἴράν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Τὸν Σέλευκον διεδέχθη ὁ υἱὸς του **Ἀντίοχος**. Ἄλλ' οὔτε ὁ Σέλευκος οὔτε καὶ οἱ διάδοχοί του κατῶρθωσαν νὰ διατηρηθῶσιν ὅλας τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ ἑλληνικὸς ὁμοῦ πολιτισμὸς παρέμεινεν εἰς αὐτάς. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ἰνδιῶν δεικνύει πόσῃ ἐπίδρασιν εἶχεν οὗτος ἐκεῖ.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἔμεινε τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν διαδόχων μέχρι τῆς ὑποταγῆς του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (64 π.χ.).

5. Πῶς ἦτο ὠργανωμένον τὸ κράτος.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, ἐπειδὴ ἐκληρονόμησε τὸ παλαιὸν Περσικὸν κράτος, ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχη κάποιαν ὁμοιότητα μὲ ἐκεῖνο εἰς τὴν διοίκησίν του.

Διὰ τοῦτο γνωρίζομεν, ὅτι ἦτο διηρημένον εἰς μεγάλα τμήματα, τὰς σατραπείας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ἐπισήμως καὶ τὴν ὀνομασίαν στρατηγία. Εἰς ἐκάστην σατραπείαν ὁ διοικητῆς ὠνομάζετο στρατηγός. Οὗτος εἶχε πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Ὁ στρατηγὸς εἶχεν ἐπίσης καὶ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν ναῶν καὶ ἐλέγετο πρὸς τοὺτοὺς ἀρχιερεῖς.

Κάθε μίαν σατραπείαν οἱ Σελευκίδαι ὑποδιήρουν εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐπαρχίας. Ὅλαι δὲ αἱ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἦσαν ἐβδομήκοντα δύο. Αἱ ἐπαρχίαι πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ ἀπετέλουν ἕνωσιν. Τῆς ἐνώσεως αὐτῆς πρωτεύουσα ἦτο ἡ Σελεύκεια ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.

Εἰς κάθε σατραπείαν ἦτο διωρισμένος καὶ ὁ οἰκονόμος διὰ τὰ δημόσια ἔσοδα.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαίας πρωτεύουσας τῶν σατραπειῶν ἦσαν καὶ αἱ **Σάρδεις** τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ υπήρχε τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον, καθὼς καὶ τὸ κεντρικὸν ἀρχεῖον τοῦ κράτους, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα. Ὁ διευθυντῆς τοῦ ἀρχείου αὐτοῦ ἐλέγετο βιβλιοφύλαξ.

6. Αί ἑλληνικαὶ πόλεις τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν.

Ἡ περίφημος πρωτεύουσα Ἀντιόχεια.

Οἱ Σελευκίδαι ἐμιμήθησαν τὸν Μ. Ἀλέξανδρον περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς εἰς τὸ νὰ κτίζουν νέας πόλεις. Ὁ Σέλευκος ἴδρυσεν πρὸς βορρᾶν τῆς Συρίας, καθὼς καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, πολλὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἔφερον ὀνόματα ἑλληνικῶν πόλεων, ὅπως Ἐδεσσα, Χαλκίς κ.ἄ.

Πολλοὶ ἦσαν αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον κτισθῆ εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς αὐτὰς κατῴκουν Ἕλληνες ἀποικοὶ, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἔκτιζον τὰς οἰκίας καὶ τὰ δημόσια τῶν οικοδομῆματα μὲ τὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν καλοὶ ἔμποροι, ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας τὰ καραβάνια ἔφερον διὰ τῶν μεγάλων ὁδῶν φάρμακα, ἀδάμαντας καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους, καθὼς καὶ βάμβακα καὶ πιπέρι. Ἐπίσης ἔφερον μεταξωτὰ ὑφάσματα ἀπὸ τὴν Κίναν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἴδει ὁ Νέαρχος εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὰ πολύτιμα αὐτὰ ἐμπορεύματα οἱ ἔμποροι ἐπώλουν εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι ἀκούομεν διὰ πλουσίας καὶ πολὺ μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦκμασαν εἰς τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν.

Ἀπὸ ὅλας ὁμῶς τὰς πόλεις ὑπερεῖχε διὰ τὴν πολυτέλειάν της ἡ πρωτεύουσα Ἀντιόχεια, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εἶχεν ἡμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων! Ἡ πόλις αὕτη εἶχε τέσσαρας συνοικισμοὺς ἢ πόλεις διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθη καὶ τετράπολις. Κάθε συνοικισμὸς περιεβάλλετο ἀπὸ τείχος. Ὅλα δὲ τὰ τείχη συνεδέοντο μὲ ἓν κοινὸν τείχος.

Ἡ κυρία ὁδὸς τῆς πόλεως εἶχε μῆκος τριάκοντα σταδίων. Ἀπὸ τὸ ἓν δὲ καὶ τὸ ἄλλο μέρος αὐτῆς ὑπῆρχον καταστήματα. Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ λαμπρὰ αὕτη πρωτεύουσα μὲ τὰ ὠραῖα τῆς κτίρια, τὰ ὁποῖα ἔλαμπον ἀπὸ τὸν ὠραῖον λίθον καὶ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν στολισμένα.

Λαμπραὶ ἦσαν ἐπίσης αἱ στοαὶ καὶ οἱ ναοὶ τῆς μὲ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς κίονας καὶ τὰ ὠραῖα ἀγάλματα.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἦσαν Ἀθηναῖοι, Μακεδόνες, Κρήτες καὶ Κύπριοι. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι κάτοικοι ἀπὸ διάφορα ἔθνη συν-

ηθροίσθησαν εἰς τὴν ἔνδοξον ἐκείνην πόλιν. Οἱ κάτοικοι ὁμῶς τῶν πόλεων τούτων, ἐπειδὴ ἔζων πλησίον εἰς παλαιὰς ἀσιατικὰς πόλεις, ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὰς συνηθείας καὶ τὰς ἰδέας τῶν γειτόνων λαῶν. Διὰ τοῦτο ἠγάπησαν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἀνέπτυξαν καθαρὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν.



Σέλευκος ὁ Νικάτωρ
(Ἀπὸ ἀρχαῖον τετραδράχμον νόμισμα).

Ἐξ ὕστερον ἀπὸ αἰῶνας, τὸν 7ον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Ἀνατολῆς, ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπίσης οἱ Ἄραβες σοφοὶ ἐμελέτησαν τὸν Ἀριστοτέλην. Μὲ τὰς κατακτήσεις των δὲ μέχρι τῆς Ἰσπανίας ἔγιναν οἱ φορεῖς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τῶν διδασκαλιῶν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φιλοσόφου.

7. Τὸ βασιλεῖον τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἐν ἰδρυτῆς τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον εἶχε τόσον ἔνδοξον ἱστορίαν, εἶναι ὁ Πτολεμαῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Λάγου. 283 π.Χ. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἑορδαίαν τῆς Μακεδονίας (σημερινὰ Καϊλάρια) καὶ ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς ἰκανωτέρους στρατηγούς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πτολεμαῖος ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον· ἐπωνομάσθη δὲ Σωτήρ.

Οὗτος προσέθεσεν ἀργότερον εἰς τὸ βασιλείον του τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κάτω Συρίαν καὶ τὴν νῆσον Κύπρον. Ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου καὶ τῶν διαδόχων του τὸ βασιλεῖον τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρξε πολὺ εὐτυχισμένον μέχρι τῆς ὑποταγῆς του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (30 π.Χ.)

Ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Αἴγυπτος ἦτο χώρα πλουσία καὶ εἶχεν ἀφθονίαν σίτου. Ὑπολογίζουσι, ὅτι κατ' ἔτος ἡ παραγωγή του ἔφθανε περισσότερον ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια ὀκάδας. Τὸ ἐμπόριον δὲν ἦτο πολὺ προωδευμένον. Τὰ ἀλεξανδρινὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἔπλεον διὰ μέσου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ

ἔφθανον μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Ἐφθονος δὲ ποσότης σίτου ἐστὲλ-
 λετο καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Εἶναι λοιπὸν εὐκόλον νὰ ἐννοήσω-
 μεν πόσον μέγας ἦτο ὁ πλοῦτος τῆς περιφήμου αὐτῆς χώρας
 κατὰ τὴν λαμπρὰν διοίκησιν τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῶν διαδό-
 χων του. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὠνομάζοντο **Πτολεμαῖοι**
 ἢ **Λαγίδαι**. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ βασίλειον τοῦτο λέγεται καὶ **Βα-
 σίλειον τῶν Πτολεμαίων ἢ Λαγιδῶν**.

Οἱ Πτολεμαῖοι, διὰ νὰ προστατεύουν καὶ νὰ αὐξάνουν τὸ
 κολοσσιαῖον ἐμπόριον τοῦ βασιλείου των, ἔπρεπε νὰ ἔχουν
 ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις.

Εἰς 200.000 ἔφθασεν ὁ πεζικὸς στρατὸς τῶν Πτολεμαίων,
 ὅπως μανθάνομεν· 40.000 ἦσαν οἱ ἵππεῖς, 300 οἱ ἐλέφαντες,
 2.000 τὰ ἄρματα καὶ 3.500 τὰ μεγάλα καὶ μικρὰ πολεμικὰ
 πλοῖα, ἐκτὸς τῶν 800 θαλαμηγῶν, πολλαὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἦ-
 σαν πολυτελέσταται.

8. Ποία ἦτο ἡ διοίκησις τοῦ βασιλείου.

Διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους οἱ Πτολεμαῖοι διετήρησαν
 τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦν οἱ βασιλεῖς Φαραῶ.
 Ἡ Αἰγυπτὸς δηλαδὴ ἦτο διηρημένη εἰς τεσσαράκοντα περίπου
 νομοὺς. Εἰς κάθε νομὸν διοικητὴς ἦτο ὁ στρατηγός, ὁ ὁ-
 ποῖος εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ἕν σῶμα χωροφυλάκων.
 Οὗτοι εἶχον τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ τῶν ἐμπο-
 ρικῶν ὁδῶν εἰς τὰς ἐρήμους, ἀπὸ ὅπου διήρχοντο ἔμποροι. Μὲ
 τὸν στρατηγὸν ἦσαν ἐπίσης εἰς δικαστὴς, ὁ ἐπιστάτης, εἰς
 ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χωροφυλάκων, ὁ ἐπιστάτης τῶν φυλά-
 κων καὶ ὁ βασιλικὸς γραμματεὺς.

Κάθε νομὸς ὑποδιηρεῖτο εἰς τοὺς τόπους. Εἰς κάθε τό-
 πον διοικητὴς ἦτο ὁ τοπάρχης. Κάθε τόπος ἀπετελεῖτο ἀπὸ
 χωρία, τὰς κώμας, ἢ καθε μίᾳ ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶχε τὸν κω-
 μάρχην, τοὺς γραμματεῖς καὶ τὴν χωροφυλακὴν της. W

Διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν οἱ οἰκονόμοι, οἱ ὁποῖοι εἰσέ-
 πραττον τοὺς φόρους, ὁ σιτολόγος διὰ τὰ προϊόντα, τὰ
 ὁποῖα παρήγοντο, ὁ βασιλικὸς τραπεζίτης, διὰ νὰ συλ-
 λέγῃ τὰ χρήματα καὶ ἐπιθεωρηταί, οἱ ἐπιμεληταί.

Ἔοιοι οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἀνώτεροι διοικηταὶ τοῦ στρατοῦ

ἦσαν Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Ὑπεράνω ὄλων τῶν ἀξιωματούχων ἴστατο ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐλατρεῦετο ὡς θεός, ὅπως καὶ οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, καθὼς γνωρίζομεν. Αὐτὸς ἔδιδεν εἰς ὄλας τὰς πόλεις τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν, συμφώνως μὲ τοὺς ὁποῖους αὐταὶ ἐπολιτεύοντο.

9. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Ἀλεξάνδρεια.

Μεταξὺ τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν περίφημοι διὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τῶν, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν, διὰ τὸ ἐμ-



Σχέδιον πόλεως Ἀλεξανδρείας (Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους).

πόριόν τῶν, διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν, ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα.

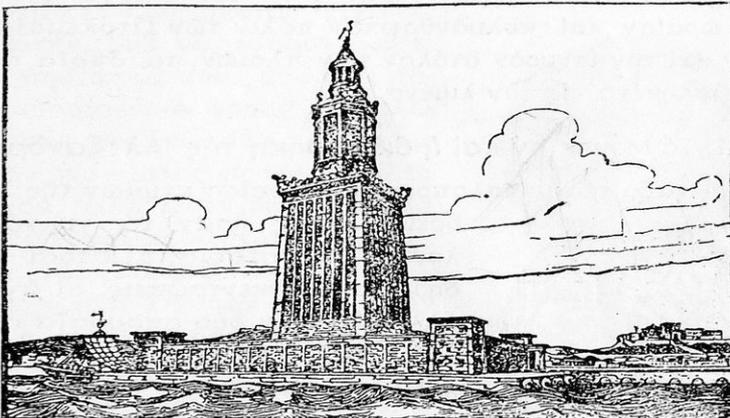
Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε πολὺ μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις καὶ εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων ἀνήρχετο ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων τῆς. Τὸ 60 π.Χ. ὁ πληθυσμὸς τῆς ἔφθανε τὸ ἡμισυ ἑκατομμύριον κατοίκων! Ἕλληνες, Αἰγύπτιοι καὶ Ἰουδαῖοι εἶχον συρρεῦσαι εἰς τὴν εὐδαίμονα πόλιν. Μεγάλαι καὶ πλατεῖαι ὁδοὶ

διεσταιρωϋντο μέσα εις αϋτήν, ωραῖοι δὲ ἀνθόκηποι καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τὴν ἐστόλιζον.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως μέρος τῆς πόλεως ἦτο ὁ τεράστιος λιμὴν τῆς. Ἐκεῖ ἔφθανον πλοῖα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὰς βρετανικὰς νήσους ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς τότε νὰ φθάνουν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας πλοῖα μὲ φορτίον ἀπὸ κασσίτερον. Ἐπίσης ἔφθανον ἐκεῖ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Κίνας μὲ φορτίον ἀπὸ μέταξαν. Ἀλλὰ πάλιν ἔφθανον ἀπὸ τὰς Ἰνδίας μὲ φορτίον ἀπὸ βάμβακα, ἀπὸ πολυτίμους λίθους κοὶ ἀπὸ μπαχαρικά. Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ὑπῆρχον τότε καὶ σπουδαῖαι τράπεζαι, διὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἐμπόρους. Μεγάλῃ πράγματι ἦτο τότε ἡ κίνησις τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν περίφημον πρωτεύουσαν τῶν Πτολεμαίων. Ἀμύθητος ὁ πλοῦτος τῆς.

10. Ὁ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς Φάρος.

Μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν οἱ ναῦται, οἱ ὅποιοι ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἔβλεπον ἔν ζωηρόν φῶς, τὸ ὁποῖον



Ὁ Ἀλεξανδρινὸς Φάρος.

ἤκτινοβόλει ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἑνὸς πολὺ ὕψηλοῦ πύργου, τοῦ περισσότερον ὕψηλοῦ ἀπὸ ὅσους εἶχον κατασκευασθῆ κατὰ τὴν

λαμπράν εκείνην εποχήν. Ὁ πύργος αὐτὸς ἦτο κατεσκευασμένος ἐπάνω εἰς μικράν νῆσον, ἡ ὁποία ἦτο ἔμπρὸς ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἑκαλεῖτο **Φάρος**. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ὁ πύργος οὗτος ὠνομάσθη **Φάρος**, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Δώδεκα ἔτη ἐχρειάσθη ὁ περίφημος τεχνίτης **Σώστρατος** νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν πελώριον αὐτὸν πύργον, ὅπου ἔκαμεν αἰώνιον τὸ ὄνομά του μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν, τὴν ὁποίαν ἐχάραξε: «Σώστρατος κνίδιος Δεξιφάνους, θεοῖς σωτήρσιν ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων».

Ὁ πύργος οὗτος μετὰ τοὺς πολλοὺς τοῦ ὀρόφους τῶν πᾶσι ἐθαυμάσθη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὠραιότητά του, ὥστε συγκατελέχθη μετὰ τῶν Ἑπτὰ Θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἦτο κατεσκευασμένος ἀπὸ λευκὸν λίθον ἐπάνω εἰς ἀπότομον βράχον καὶ εἶχεν ὕψος, ὅπως λέγουσιν, 300 πήχεων. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἔρριπτεν ὁ φάρος, ὁ ὁποῖος εὕρισκετο ἐπάνω εἰς τὴν κορυφήν, ἐφαίνετο πολὺ μακρὰν εἰς τοὺς πλέοντας τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ἔπλεεν εἰς τὸν λαμπρὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἦτο δυνατὸν ὁ ἔμπορος νὰ βλέπῃ ἀπὸ πολὺ μακρὰν, πέραν ἀπὸ τὸν πανύψηλον φάρον, τὴν ὠραίαν καὶ πολυάνθρωπον πόλιν τῶν Πτολεμαίων βασιλέων καὶ τὸν ἰσχυρὸν στόλον τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἠγυροβολημένα εἰς τὸν λιμένα τῆς.

11. Τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.



Πτολεμαῖος ὁ Σωτῆρ
(Ἀπὸ τετραδράχμον νόμισμα).

Μεταξὺ τῶν μεγαλοπρεπῶν δημοσίων κτιρίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπως ἦσαν τὰ γυμνάσια, τὰ λουτρά, τὰ στάδια, αἱ στοαὶ διὰ τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις, αἱ ἀγοραὶ καὶ ἄλλα, ἐξεῖχον δύο σπουδαῖα οἰκοδομήματα· ταῦτα ἦσαν τὸ Μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Τὸ Μουσεῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ οἰκοδομήματα, ἀφιερωμένα εἰς τὰς Μούσας. Θὰ ἦτο δυνατὸν σήμερον νὰ τὸ ὀνομάσωμεν Πανεπιστήμιον.

Ἐκεῖ συνηθορίζοντο οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ σπου-

δασταί από όλα τα μέρη, από την Ελλάδα, από την Μικράν Ἀσίαν, από την Ἰουδαίαν, την Βαβυλώνα και από αυτές ἀκόμη τὰς Ἰνδίας. Λέγουν, ὅτι μίαν φοράν συνηθροίσθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν 14.000 σπουδασταί!

Πλησίον τοῦ Μουσείου ὑπῆρχον βοτανικὸς καὶ ζωολογικὸς κήπος, καθὼς καὶ ἰδιαιτέρα διαμερίσματα δι' ἀνατομικὰς καὶ ἀστρονομικὰς μελέτας. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ οἰκοδομήματα ἦτο ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ ὁποία λέγουν, ὅτι εἶχε πλεον τῶν 500.000 χειρογράφων ἀπὸ πάπυρον. Οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖοι ἤθελον νὰ ἔχουν εἰς τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην τῶν ἀντίγραφα ὅλων τῶν ἐλληνικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον. 

12. Τὸ βασίλειον τῆς Περγᾶμου.

Εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔλαμψε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὡσάν μετέωρον τὸ μικρὸν βασίλειον τῆς Περγᾶμου. Ἡ Πέργᾶμος ἦτο πόλις ἐκ φύσεως πολὺ ὀχυρὰ δι' ἓν δὲ διάστημα ἀνήκειν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Λυσίμαχον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκλέξει αὐτήν, διὰ νὰ τοποθετήσῃ ἐκεῖ τοὺς θησαυροὺς του. Φύλακα αὐτῆς εἶχε διορίσει τὸν φρούρχον Φιλέταιρον ἀπὸ τὴν Βιθυνίαν. Οὗτος εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα Λυσίμαχον. Ἀλλ' ὅταν τὰ πράγματα ἐφάτινοντο εὐνοϊκὰ διὰ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Σέλευκον, ἀπέστη ἀπὸ τὸν Λυσίμαχον καὶ ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Σελεύκου· ἔθεσε δὲ εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς θησαυροὺς τῆς Περγᾶμου. Ὁ Σέλευκος διώρισε τὸν Φιλέταιρον διοικητὴν τῆς Περγᾶμου καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν φύλαξιν τοῦ θησαυροῦ.



Ὁ βασιλεὺς
τῆς Περγᾶμου Φιλέταιμος
(Ἀπὸ τετραδράχμων νόμισμα).

Ἐπὶ δεκαοκτῶ ἔτη ὁ Φιλέταιρος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι διοικητὴς καὶ προσεπάθει νὰ ἔχη τὴν φιλίαν τῶν Σελευκιδῶν. Συγχρόνως δὲ μὲ τὸν πλοῦτον κατώρθωσε νὰ ἔχη τὴν φιλίαν

των γειτονικῶν πόλεων καὶ νὰ διοργανώσῃ μισθοφορικὸν στρατόν.

Ὁ διάδοχος τοῦ Εὐμένους ἐπέξέτεινε τὴν ἀρχὴν τοῦ εἰς τὰ γειτονικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο γύρω. Ἐνίκησε δὲ εἰς τὰς Σάρδεϊς τὸν Ἀντίοχον Α' τῆς Συρίας καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Κράτους τοῦ ἀπὸ τὸ βασιλεῖον τῶν Σελευκιδῶν.

Τὸ κράτος τῆς Περγᾶμου ἀπέκτησε τὴν μεγαλυτέραν τοῦ δύναμιν καὶ δόξαν ἐπὶ τοῦ Ἀττάλου Α'. Οὗτος ἔλαβε καὶ τὸν 241—197 π.Χ. τίτλον τοῦ βασιλέως μετὰ τοὺς νικηφόρους ἀγωνίας τοῦ ἐναντίον ἑνὸς βαρβάρου λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπέδραμε κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα π.Χ. ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως θὰ μάθωμεν, καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ βάρβαρος αὐτὸς λαὸς ἦσαν οἱ Γαλάται, οἱ ὁποῖοι ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὸν Ἀτταλον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς μίαν ἐπαρχίαν, τὴν Γαλατίαν.

Ἡ ἔνδοξος αὐτῆ νίκη ὑπῆρξε τὸ ἥρωικώτερον κατόρθωμα ἀπὸ ὅλα, ὅσα μανθάνομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου βασιλείου. Διὰ τοῦτο τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐκεῖ, ἐνθυμίζουν κάτι ἀπὸ τὰ ἥρωικὰ ἐκεῖνα κατορθώματα.

Τὸ βασιλεῖον τῆς Περγᾶμου δὲν ἔπαυσε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλέων τοῦ νὰ εἶναι ἰσχυρὸν καὶ πλούσιον, μέχρις ὅτου ὑπετάγη εἰς τοὺς Ρωμαίους (129 π. Χ.).

13. Τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγᾶμου.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου ἐφιλοτιμήθησαν νὰ στολίσουν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου τῶν μὲ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν.

Αἱ ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν ἀπὸ Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Περγᾶμου καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὴν ἀπέκαλυψαν ἀγορὰν, θέατρον, γυμνάσιον καὶ ὠραίας κιονοστοιχίας.

Σπουδαῖος ἦτο ὁ κολοσσιαῖος βωμὸς ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Δία Σώτηρα. Τοῦτον κατεσκεύασεν ὁ βασιλεὺς Εὐμένους ὁ Β' εἰς μνήμην τῆς νίκης τοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων Γαλατῶν. Ὁ βωμὸς ἦτο στολισμένος μὲ πλούσια ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα παρίστανον γιγαντομαχίαν μετὰ θεῶν καὶ γιγάντων.

Ἡ εἰκὼν εἰς τὴν σελ. 24 παριστάνει τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπως ἦτο κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν. Τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ ὠραῖα κτίρια εἶναι οἰκοδομημένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζουν τρεῖς ἐξώστας· τὸν χαμηλότερον, τὸν μέσον καὶ τὸν ὑψηλότερον. Εἰς τὸν πρῶτον (βλέπε γράμμα Α), ὁ ὀποῖος εἶναι καὶ περισσότερο εὐρύς, εἶναι ὁ μεγαλοπρεπῆς βωμὸς τοῦ Διός. Ἔχει τρεῖς ὠραίας κιονοστοιχίας ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, κάτω ἀπὸ τὰς ὁποίας διακρίνομεν τὴν ζωφόρον μὲ τὰς παραστάσεις τῆς γιγαντομαχίας. Εἰς τὸ μέσον (Β) εὐρίσκεται τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὴν μεγάλην σειρὰν τῶν κιονοστοιχιῶν ὑπῆρχεν ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη. Εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος (Γ) εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Τραϊάνου.

14. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου. Αἱ περγαμηναί.

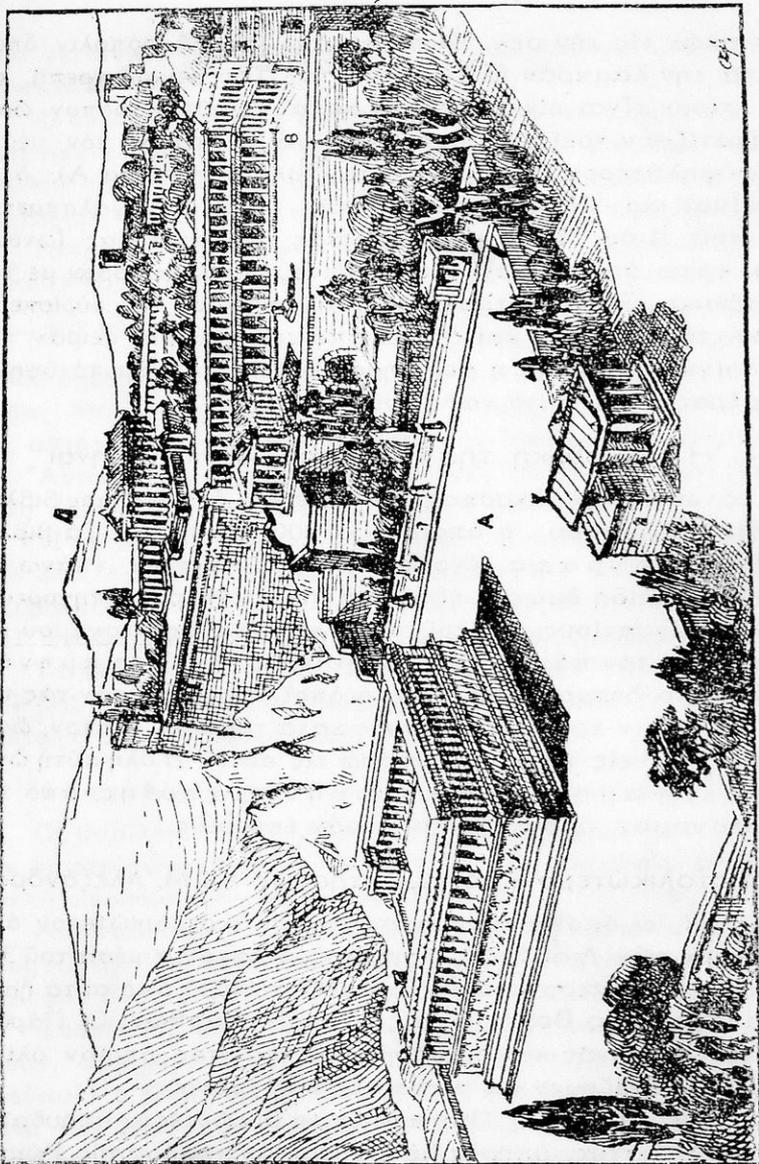
Ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὑπῆρχε καὶ ἡ περίφημος βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου, ἡ ὁποία εἶχε 200.000 βιβλία. Τὰ βιβλία αὐτὰ ἦ χειρόγραφα, ἐγράφοντο προηγουμένως ἐπάνω εἰς πάπυρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐξαγωγή τοῦ παπύρου ἀπηγορεύθη ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ἀντικατέστησαν τὸν πάπυρον μὲ ἄλλην ὕλην, τὴν περγαμηνήν.

Αὕτη ἦτο δέρμα ζώου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀφαιροῦσαν τὰς τρίχας καὶ κατόπιν τὸ κατειργάζοντο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἠμπορῆ κανεὶς νὰ γράφῃ ἐπάνω εἰς αὐτό. Ἡ ὕλη αὕτη ὠνομάσθη περγαμηνή ἢ περγαμηνὸς χάρτης, ἀπὸ τὴν πόλιν Πέργαμον, ὅπου πρώτην φοράν ἐφευρέθη.

15. Οἱ ἀνατολικώτεροι λαοὶ τῶν κτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο ἀκόμη ἀνατολικώτερον ἀπὸ τὰ βασίλεια τῶν Διαδόχων, ἀπετέλεσαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ἰδιαίτερα κράτη. Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν τὸ **βασιλεῖον τῆς Βακτριανῆς** καὶ τῶν **Πάρθων**. Οἱ Πάρθοι ἦσαν λαὸς Ἰρανικὸς καὶ ἡμιβάρβαρος, διὰ τὸν ὁποῖον ὀλίγα πράγματα γνωρίζομεν εἰς παλαιότερους χρόνους.

Τὸ βασιλεῖον τῶν Πάρθων ἔγινε βραδύτερον σπουδαῖον καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ὑπῆρξε δὲ ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τῆς Ρώμης, ὅταν κατέκτησεν αὕτη τὴν Ἀσίαν.



Ἀκρόπολις τῆς Περγᾶμου (ἀναπαύσασαις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

16. Ὁ δημόσιος βίος.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν μικρῶν πόλεων καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν, ἀπὸ τῆν ὅποιαν κυρίως ἐκέρδιζον τὰ μέσα διὰ τὴν ζωὴν των. Ἀλλὰ παρήγον καὶ ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια μὲ τὰ πλοῖα των ἐπώλουν εἰς ἄλλας χώρας. Ἡ δὲ κοινωνικὴ ζωὴ των ἦτο κανονικὴ. Οἱ ἄρχοντες ἐξελέγοντο μὲ τὴν ψῆφον τῶν πολιτῶν.

Ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐξελέγετο διὰ μίαν θέσιν ἀνωτέραν εἰς τὴν πολιτείαν, πολλὰς φορές ἐθυσίαζε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του χάριν τῶν πολιτῶν.

Οἱ πολῖται ἐξ ἄλλου πρὸς ἀνταμοιβὴν ἀπήλλασσον αὐτὸν ἀπὸ ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας εἶχε κάθε πολίτης. Ἐδίδον εἰς αὐτὸν τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑορτάς· τὸ δὲ ἄγαλμά του ἐστήνετο εἰς τὴν στοάν.

Οἱ πολῖται ἦσαν φιλόπονοι, ἐξυπνοί, ἠθικοὶ καὶ εὐχαριστή-
μένοι πολὺ ἀπὸ τὴν ζωὴν των. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις οἱ ἄν-
θρωποι ἡσχολοῦντο μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἐκεῖ
ἔβλεπε κανεῖς μεγάλα καὶ λαμπρὰ δημόσια κτίρια, τὰ ὅποια
δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰς μικρὰς πόλεις. Ὑπῆρχεν εἰς αὐτάς ἡ τά-
ξις, τῶν πολὺ πλουσίων ἀνθρώπων καὶ ἡ τάξις τῶν πτωχῶν, ἡ
ὅποια ἦτο καὶ ἡ πολυπληθεστέρα. Οἱ πλούσιοι εἶχον ὠραίας
ιδιωτικὰς κατοικίας.

Οἱ ἄνθρωποι τότε εἶχον περισσοτέρας γνώσεις περὶ ὑγιει-
νης, διὰ τοῦτο δὲ ἐφρόντιζον ὥστε αἱ πόλεις, τὰς ὁποίας ἔκτι-
ζον, νὰ ἐφοδιάζωνται μὲ ἀφθονον ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ συνήθως
ἤρχετο ἀπὸ ὑψηλὰ μέρη καὶ μὲ μεγάλους ὑπογείους σωλήνας
διωχετεύετο καθαρὸν εἰς τὴν πόλιν. Ἀπ' ἐκεῖ μὲ μικρότερους

σωλῆνας διεμοιράζετο ἄφθονον εἰς κάθε οἰκίαν. Διὰ τὰς πολὺ μεγάλας πόλεις ὑπῆρχον μεγάλα ὑπόγεια ὕδραγωγεῖα κατεσκευασμένα με λίθον καὶ τσιμέντον.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ δημοσία ὑγεία, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν μᾶς ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως. Τὰ ἀπορρίμματα δὲν ἀφήνοντο, ὅπως ἄλλοτε, εἰς τοὺς δρόμους ἵνα παρασύρῃ αὐτὰ ἡ βροχὴ, ἀλλ' ἐρρίπτοντο μέσα εἰς λάκκους, οἱ ὁποῖοι ἠνοίγοντο διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Εἰς τὴν Πριήνην οἱ ἀρχαιολόγοι εὗρον, ὅτι τὰ διάφορα κατασκευάσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον κάμει τότε οἱ ἄνθρωποι διὰ τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως, ὁμοιάζουν πολὺ με τὰ σημερινά.

17. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος.

Ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ ἦτο περισσότερον προωδευμένη κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Οἱ ἄνδρες, ἐπειδὴ τῶρα δὲν ἀπασχολοῦνται πολὺ, ὅπως ἄλλοτε, με τὰ πολιτικὰ πράγματα, ζοῦν περισσότερον με τὰς οἰκογενεῖας τῶν εἰς ὠραίας οἰκίας. Αὗται εἶχον τὴν ἴδιαν διαίρεσιν με τὰς οἰκίας, τὰς ὁποίας εἶδομεν εἰς τὸ προηγούμενον βιβλίον, ἀλλ' ἦσαν με περισσοτέραν τέχνην κατεσκευασμένοι καὶ καλύτερον κοσμημένοι. Οἱ τοῖχοι τῶν συχνὰ εἶχον μαρμαροκονίαμα καὶ ἐκοσμούντο με ὠραίας ζωγραφίας. Τὸ δὲ δάπεδον εἰς τὰς πλουσίας οἰκίας παρουσίαζεν ὠραίας παραστάσεις με μωσαϊκά. Τὰ δωμάτια εἶναι πολὺ εὐρύχωρα καὶ μερικὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς δωμάτια ὑποδοχῆς. Ὑπάρχουν δὲ καὶ δωμάτια ἰδιαιτέρα, διὰ νὰ λούωνται τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, οἱ λουτρώνες.

Αἱ οἰκαὶ τῶν πλουσίων ὁμοιάζουν πολὺ με τὰ ἀνάκτορα. Ἐχουν δύο αὐλάς, αἱ ὁποῖαι περιβάλλονται με κίονας, ἐνῶ τὸ δάπεδόν τῶν εἶναι ἐστρωμένον με τσιμέντον. Κρῆναι δὲ με κρυστάλλινον ὕδωρ, διάφορα ἄνθη καὶ ἀγάλματα, συμπληρῶνουν τὴν ὠραιότητα τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτῶν περιστεύλων αὐλῶν.

Εἰς τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν πρὸς τὸ βᾶθος (βλέπε εἰκόνα σελ. 9), συγκεντρώνονται τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας διὰ τὰς διάφορους ἐργασίας τῶν. Ἐκεῖ περίπου εὗρισκονται τὰ δωμάτια

καὶ τῶν ὑπερετριῶν, αἱ ὁποῖαι γνέθουν, ὑφαίνουσι, ἀλέθουσι τὸν σίτον καὶ παρασκευάζουσι ἄρτον.

Τὰ ἔπιπλα τῆς οἰκίας ἦσαν ἀπὸ χαλκόν, ἔλεφαντοστοῦν καὶ ἀπὸ πολύτιμα ξύλα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ διάφορα μέρη. X

18. Ἡ θέσις τῆς γυναικός.

Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι περισσότερον προωδευμέναι παρά εἰς τὰς προηγουμένας ἐποχάς. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν αἱ γυναῖκες ἔχουσι ἀτομικὰς περιουσίας, μὲ τὰς ὁποίας πολλὰς φορὰς ἰδρύουσι κοινωφελῆ ἰδρύματα διὰ τὴν



Ἐποδοχὴ νύμφης ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ νύμφη ὀδηγεῖται ἐπάνω εἰς ἄμαξαν ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ. Οἱ κίονες φανεροῦν τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅπου οἱ γονεῖς ἀναμένουσι τὸ εὐτυχὲς ζεῦγος.

μόρφωσιν τῶν νέων καὶ διὰ θρησκευτικοὺς σκοποὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνονται αὐταὶ περισσότερον ἀνεξάρτητοι. Μεγάλην ἀξίαν ἀπέκτησαν αἱ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι προῆρχοντο ἀπὸ βασιλικὰς αὐλὰς. Αἱ περισσότεραι δὲ ἀπὸ αὐτὰς κατήγοντο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Αἱ πρὶγκίπισσαι πολλὰς φορὰς ὑπεστήριζον ἀνθρώπους πεπαιδευμένους καὶ ποιητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐξυμνοῦντο. Αἱ γυναῖκες ἐπίσης κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀσκοῦνται μὲ ἰδιαίτερους σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ λαμβάνουσι μέρος εἰς τὰ κοινὰ γεύματα κατὰ τὰς ἑορτάς.

Πρὸς τούτοις λαμβάνουν τὴν ἀπαραίτητον μὀρφωσιν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ὅπως σήμερον, καὶ τότε ἐδίδετο μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν μουσικὴν μὀρφωσιν τῶν νεανίδων. Αἱ νεάνιδες ἐλάμβανον μέρος μαζί μὲ τοὺς νέους εἰς χοροὺς κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἀκούομεν δέ, ὅτι ἐφοίτων μαζί καὶ εἰς τὸ σχολεῖον. Αἱ συζητήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οἱ φιλόσοφοι, καθὼς καὶ οἱ ἐπιδεικτικοὶ λόγοι τῶν ρητόρων περὶ γάμου καὶ οἰκογενειακῆς εὐτυχίας, φανερώουν πόσον σπουδαία ἦτο ἡ θέσις τῆς γυναικὸς κατὰ τοὺς ἑλληνιστικὸς χρόνους.

Τὰ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα συνήθιζον οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν γάμον, φανερώουν τὴν θρησκευτικότητα καὶ τὴν οἰκογενειακὴν ἱερότητα, τὴν ὁποῖαν εἶχεν οὗτος. Μία παράστασις ἐπάνω εἰς ἕν ἄττικὸν ἀγγεῖον, τὴν γαμήλιον λουτροφόρον, εἰκονίζει πολὺ ὠραίαν σκηνήν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ νύμφη ὀδηγεῖται ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν του.

19. Ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν νέων.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐνδιαφέρονται πολὺ διὰ τὴν μὀρφωσιν τῶν νέων. Πολλοὶ πλούσιοι δίδουν μεγάλα ποσὰ καὶ ἀφήνουν σημαντικὰ κληροδοτήματα διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Αἱ κυβερνήσεις μέσα εἰς τὰς πόλεις, καθὼς καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ τῶν χωρίων, ἔχουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν των τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. Ὡστε τὰ σχολεῖα δὲν εἶναι, ὅπως εἰς παλαιότερους χρόνους, ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Πολίτης πλούσιος τῆς Μιλήτου, ὅπως μανθάνομεν ἀπὸ μίαν ἐπιγραφὴν, ἔδωσε τὸ 200 περίπου π.Χ. δέκα τάλαντα ἀργύρου, ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν ὁποίων ὥρισε νὰ συντηρῶνται τέσσαρα σχολεῖα καὶ νὰ πληρώνωνται τέσσαρες διδάσκαλοι τῆς γυμναστικῆς. Ἐν μέρος ἀπὸ τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα ἦτο διατεθειμένον διὰ θρησκευτικὰς πομπὰς καὶ θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ λαμβάνουν μέρος οἱ νέοι τῆς πόλεως.

Ἄλλος γενναιόδωρος πολίτης ἀπὸ τὴν νῆσον Τέων ἐκληροδότησε 30.000 δραχμάς, διὰ νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τοὺς τόκους τρεῖς διδάσκαλοι κατώτεροι, δύο γυμνασταί, εἰς διδάσκα-

λος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς κιθάρας καὶ δύο διδάσκαλοι τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων.

Οἱ παῖδες ἐμάνθανον εἰς τὰ σχολεῖα ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν, ᾠδικήν, κιθάραν, μουσικὰ σημεῖα διὰ φωνητικὴν καὶ ἐνόργανον μουσικήν, ἰχνογραφίαν καὶ ἀπαγγελίαν ἀποσπασμάτων τραγικῶν ποιητῶν. Ἐπίσης μαθηματικά καὶ γενικά μαθήματα, τὴν πολυμαθίαν.

Οἱ διδάσκαλοι ἐξελέγοντο δι' ἕν ἔτος, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους. Τὸ 159 π.Χ. ὁ δῆμος τῶν Δελφῶν ἔκαμεν ἑκκλησίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου Ἄτταλον Β' δι' οἰκονομικὴν βοήθειαν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν παίδων τοῦ. Ἡ μεγαλειότης του ἐδώρησε τότε 18.000 δραχμὰς διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους οἱ νέοι ἐσπούδαζον καὶ ἀνώτερα μαθήματα, ὅπως φιλοσοφίαν καὶ ἄλλας ἐπιστήμας. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ νέοι ἐλάμβανον τότε, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερονι πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν.

20. Ἡ ἐφηβεία.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανον οἱ νέοι εἰς τὰ κατώτερα σχολεῖα καὶ τὰς ἀνωτέρας σχολὰς, ὑπῆρχε καὶ μία ὀργάνωσις, εἰς τὴν ὁποῖαν μετεῖχον ὅλοι οἱ ἔφηβοι νέοι, οἱ ἔχοντες ἡλικίαν 18—20 ἐτῶν. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομα Ἐφηβεία, εἰς παλαιότερους χρόνους ἐσήμαινεν ὑποχρεωτικὴν στρατιωτικὴν ἐκπαίδευσιν. Εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς ὅμως χρόνους ἔπαυσε νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ ἔλαβε μεγαλυτέραν πρόοδον. Οἱ ἔφηβοι ἐνεγράφοντο εἰς τὴν ὀργάνωσιν αὐτὴν δι' ἕν ἔτος καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὰ ἀθλητικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα, τὰ ὁποῖα μορφώνουν τὴν ψυχὴν. Δηλαδή προητοιμάζοντο διὰ τὴν στρατιωτικὴν τῶν θητείαν, τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς Ἐφηβείας εἶχεν ὁ κοσμητής, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο δι' ἕν ἔτος. Οὗτος εἶχεν ὅλην τὴν εὐθύνην καὶ ἔδιδε λόγον τῶν πράξεών του εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐνώπιον ἑνὸς συμβουλίου τῆς πόλεως. Οἱ διδάσκαλοι διωρίζοντο ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐδίδασκον τοὺς ἐφήβους σωματικὴν ἀγωγὴν

καὶ ἀθλητικά. Ἐπειδὴ οἱ ἔφηβοι ὑπεχρεοῦντο νὰ παρακολουθοῦν τὰς ρητορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς σχολὰς καθ' ὅλον τὸ ἔτος τῆς ἐφηβείας τῶν.

Οἱ ἔφηβοι ἔζων ὡς πραγματικοὶ σύντροφοι καὶ ἐφρόντιζον οἱ ἴδιοι διὰ τὴν ὀργάνωσίν των. Ἐξέλεγον ὡς βαθμοφόρους τῶν τοὺς περισσότερον ἰκανοὺς μεταξὺ των, ἀνέθετον δὲ εἰς αὐτοὺς διάφορα καθήκοντα. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἐφηβείας ἦσαν ἀρχῶν, πολέμαρχος, θεσμοθέτης καὶ ἄλλοι.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς Ἐφηβείας ἐπεκράτησεν εἰς κάθε κοινότητα τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Περὶ φημον ὑπῆρξε τὸ μέγαρον τῆς Ἐφηβείας εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ Πτολεμαῖον, τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν ὁ Πτολεμαῖος Β' τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Ἦτο τὸ ἀρχαιότερον κέντρον καὶ, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ ἐπιτελεῖον τῆς Ἐφηβείας. Τὸ κτίριον αὐτὸ εἶχεν ἰδιαίτερα διαμερίσματα, ὅπου ἤσκούντο οἱ ἔφηβοι εἰς τὰ ἀθλητικά· εἶχεν ἐπίσης βιβλιοθήκην καὶ μεγάλην αἴθουσαν διὰ διαλέξεις.

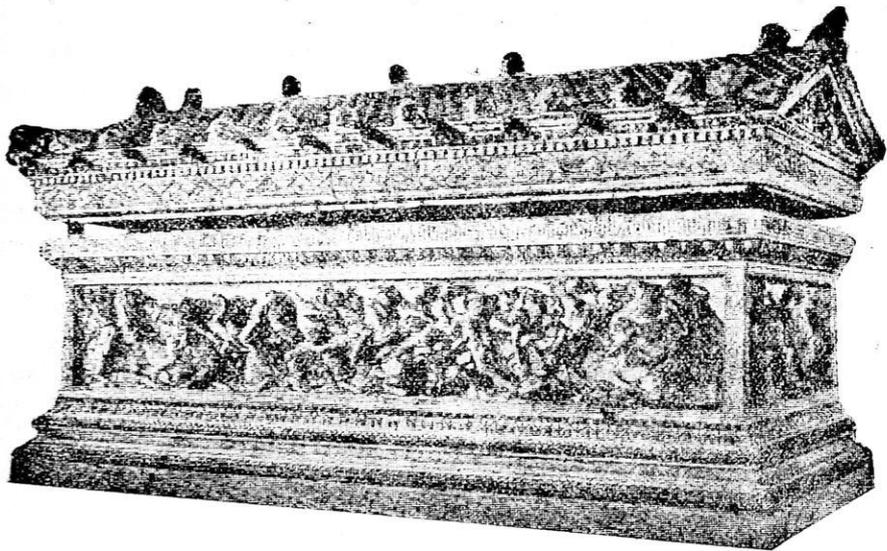
Οἱ ἔφηβοι διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην πειθαρχίαν, τὴν ὅποσαν εἶχον πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των καὶ διὰ τὴν κοσμιότητα των ἔξω εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐμποροῦμεν λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ διάφοροι σύγχρονοι ὀργανώσεις τῶν νέων εἰς τὰς διαφόρους χώρας εἶναι κληρονομία ἀπὸ τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς πατρίδος μας.

21. Τιμὴ εἰς τοὺς νεκρούς. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἐτίμων πολὺ τοὺς νεκρούς των. Εἰς τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους, ἔζη ὁ Ὀμηρος, μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔκαιον τοὺς νεκρούς των καὶ ἐμάζευον τὴν τέφραν. Ἀργότερον ἤλθε καὶ πάλιν ἡ πολὺ παλαιὰ συνήθεια, νὰ μὴ καίουν τοὺς νεκρούς. Ἡ συνήθεια αὕτη διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς ὕστερον χρόνους.

Τὰ λείψανα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔπιπτον εἰς τὴν μάχην, τὰ ἐμάζευον καὶ τὰ ἔθαπτον εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἐὰν ὅμως συνέβαινε νὰ μὴ εὑρεθοῦν τὰ κορμιά τῶν παλικαριῶν, τότε ἵδρυον κενοτάφιον διὰ τὸν ἄγνωστον στρατιώτην.

Τὸ σῶμα τῶν ἀποθανόντων ἐξετίθετο ἐπάνω εἰς κλίνην, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγίνοντο ἱεροτελεστία. Τοῦτο ἐλέγετο πρόθεσις. Γυναῖκες δὲ πληρωνόμεναι ἔκλαιον τὸν νεκρὸν. Στέφανοι, ταινίαι καὶ στάμνοι μὲ ἔλαιον, αἱ λήκυθοι, προσεφέροντο ἀπὸ τοὺς φίλους. Κατὰ τὴν ἐκφορὰν συνώδευον τὸν νεκρὸν ἤχοι αὐλῶν καὶ ἄλλα πένθιμα ἄσματα. Οἱ συγγενεῖς καὶ ἄλλοι γνωστοὶ μὲ μαῦρα φορέματα ἠκολούθουν τὴν ἐκφορὰν. Ὁ νεκρὸς ἐθάπτετο ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὰ πλάγια τῶν ὁδῶν. Ὁ δὲ τάφος ἐκτίζετο ἀπὸ λίθους ἢ ὄπως



Ἡ σαρκοφάγος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐλαξεύετο ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλληνιστικῆς περιόδου τὰ μνημεῖα ἦσαν περισσότερον ἀπλᾶ καὶ πολὺ ὠραῖα στολισμένα. Ἐν ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ ἡ λεγομένη σαρκοφάγος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία εὑρέθη εἰς τὴν Σιδῶνα καὶ εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο (βλέπε ἀνωτέρω εἰκόνα), ἔχει σχῆμα ναοῦ καὶ σαμαρωτὴν στέγην. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ

εις μίαν από τας μακράς πλευράς της εικονίζεται ή μάχη εις την Ίσόν. Διά τουτο υπέθεσαν οί αρχαιολόγοι, ότι ή λάρναξ αύτή είχε κατασκευασθῆ, διά νά δεχθῆ τό σώμα τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

Αί ἄλλαι πλευραί παριστοῦν μάχας καί κυνήγια. "Όλα αὐ εἰκόνας εἶναι πολὺ ζωνταναί. Εἰς μίαν εἰκόνα ὁ Ἀλέξανδρος φορεῖ εἰς τήν κεφαλὴν δέρμα λεοντοκεφαλῆς, ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους, καί ἐπιτίθεται ἐναντῖον τῶν ἐχθρῶν ἔφιππος. Μὲ τό δόρυ του δὲ εἶναι ἕτοιμος νά πλήξῃ Πέρσην στρατηγόν, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νά ἀποφύγῃ τό πλήγμα.

Αἱ σαρκοφάγοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔχουν μεγάλην σημασίαν διά τήν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

22. Ἡ θρησκεία.

Οἱ Ἕλληνες, ὅπως εἶπομεν, ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ πολλοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς λόγῳ τοῦ ἐμπορίου τῶν μὲ τὰς πόλεις, τὰ ὁποῖας ἴδρυσαν ἐκεῖ. Μαζί δὲ μὲ ἄλλα πράγματα, ἔμαθον πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς νέους λαοὺς νέας θρησκευτικὰς ἰδέας, εἰς τὰς ὁποῖας ἐπίστευσαν. Τοιοῦτοτρόπως παρέλαβον εἰς τήν θρησκείαν τῶν καὶ ξένους θεοὺς καὶ θεάς. Εἰς τὴν Αἴγυπτον οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον μαζί μὲ τοὺς θεοὺς τῶν καὶ τοὺς ἐντοπίους θεοὺς, τὸν Σάραπιν καὶ τὴν θεάν Ἴσιν. Ἡ λατρεία τῶν νέων θεῶν ἤλθε καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου αὐ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς ἰδιαιτέρους ναοὺς πρὸς τιμὴν τῶν.

23. Φιλοσοφία.

Οἱ φιλόσοφοι ἐξηκολούθουν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν νά ἀσχολοῦνται μὲ τό πῶς ὁ κόσμος ἔγινε καὶ πῶς προῆλθεν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Μερικοὶ φιλόσοφοι ἔλεγον, ὅτι τό σύμπαν, ὁ κόσμος, εἶναι μία μεγάλη μηχανή. ἡ ὁποῖα κινεῖται σύμφωνα μὲ ὠρισμένους νόμους. Δὲν ἐπίστευον δέ, ὅπως πρὶν, ὅτι κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα καὶ ἀπὸ ἄλλους θεοὺς. Περισσότερον ὁμως τῶρα ἀπασχολεῖ τοὺς φιλοσόφους τό πρόβλημα τῆς πραγματικῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου : Πῶς ὁ ἀνθρώπος θά γίνῃ εὐτυχής; Τρεῖς φιλοσοφικαὶ σχολαὶ ἀπήντησαν κατὰ διάφορον τρόπον εἰς τό πρόβλημα αὐτό.

Ἡ μία ἦτο ἡ σχολὴ τῶν κυνικῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀρχηγὸν τὸν **Διογένην**. Οὗτος ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ νὰ ζῆ σύμφωνα μὲ τὴν φύσιν τοῦ· ἐφόρει δὲ πολὺ πενιχρὸν ἔνδυμα καὶ εἶχε τὴν κατοικίαν τοῦ μέσα εἰς ἓνα πῖθον.

Ἡ ἄλλη φιλοσοφικὴ σχολὴ ἦτο ἡ τῶν ἐπικουρείων, οἱ ὁποῖοι εὕρισκον τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἱκανοποιῇ τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι τὸ σῶμα τοῦ. Διὰ τοῦτο ἐκήρυττον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὰς θλίψεις.

Τῆς τρίτης σχολῆς ἰδρυτῆς ἦτο ὁ **Ζήνων**, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν εἰς τὴν **Ποικίλην Στόαν**, τὴν εὕρισκομένην εἰς τὴν Ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ τοῦτο οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς αὐτῆς ἐλέγοντο **στωικοί**. Οὗτοι ἔλεγον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῆ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται λογικὸν καὶ φυσικόν. Κάθε φυσικὸν πρᾶγμα εἶναι λογικὸν καὶ καλόν. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ λυπῆται δι' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι εἶναι κακόν. Ὁ θάνατος, παραδείγματος χάριν, ἂν καὶ φαίνεται, ὅτι εἶναι κακόν πρᾶγμα, ἐν τούτοις δὲν εἶναι κακόν, διότι εἶναι φυσικόν καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι πραγματικῶς καλόν. Οἱ στωικοὶ ἐπρέσβευον ἓνα θεὸν καὶ ἐκήρυττον τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων.

24. Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἡ Ἀλεξανδρεία ὑπῆρξε κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους τὸ σπουδαιότερον κέντρον, ὅπου ἐκαλλιεργήθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστήμαι. Εἰς τὸ περίφημον **Μουσεῖον** τῆς εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ σοφώτεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἡσχολοῦντο μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ὑπεστήριζον πολὺ τὴν ὡραίαν αὐτὴν προσπάθειαν τῶν σοφῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπλήρωνον εἰς αὐτοὺς μισθὸν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν ταμεῖον. Πρόεδρος τοῦ Μουσείου ἦτο **Ἐρρυς**, ὁ ὁποῖος διωρίζετο ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ εἶχε τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ κτιρίου.

Οἱ ἐπιστήμονες ἔζων ὅλοι μαζί μέσα εἰς τὸ Μουσεῖον. Τὸ κύριον ἔργον τῶν ἦτο νὰ μελετοῦν καὶ νὰ κάμνουν διαφόρους

ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις. Ἐκκαμνον καὶ δημοσίας διδασκαλίας. Εἰς μίαν μεγάλην αἴθουσαν ἐλάμβανον τὸ φαγητὸν τῶν καὶ εἰς ὠρισμένα διαμερίσματα, τὰ ὁποῖα ὠρίζοντο ἀπὸ τὸν ἱερέα, εἰργάζοντο. Διὰ τὴν ἀνάπαυσίν τῶν εἰς τὰς ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας διέκοπτον τὰς ἐργασίας τῶν, ὑπῆρχε θαυμάσιος κῆπος μὲ καθίσματα καὶ εὐχαρίστους περιπάτους. Τὸ Μουσεῖον ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν, ὅπως εἴπομεν, ἀπὸ τὰς θεᾶς Μοῦσας, αἱ ὁποῖαι ἐπροστάτεον τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Σπουδαῖοι ἐπιστήμονες γραμματικοὶ ὑπῆρξαν ὁ **Ζηνόδοτος** καὶ ὁ **Ἀρίσταρχος**. Οὗτοι ἐμελέτησαν τὰ διάφορα χειρόγραφα, ἔκαμαν σύγκρισιν μετὰ τῶν, διώρθωσαν πολλὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον μέσα εἰς αὐτὰ, καὶ ἀφήρσαν λέξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν γνήσιαι, ἀλλ' εἶχον προστεθῆ εἰς τὰ χειρόγραφα ἀπὸ ἄλλους.

Ὁ Ζηνόδοτος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πρῶτος βιβλιοθηκᾶριος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε **285—260 π.Χ.** ἡμεῖς τὸν Ὀμηρον. Ὁ Ἀρίσταρχος ἀπὸ τὴν Συμποθήκην ἐμελέτησε περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ ἀρχαῖα μας συγγράμματα καὶ ἔκαμε πολλὰς διορθώσεις. Αὐτὸς ἔκαμε καὶ τὴν **Γραμματικὴν**.

Ἄλλοι σοφοὶ ἔκαμαν μεταφράσεις σπουδαίων ἔργων. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἦτο καὶ ἡ μετάφρασις ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν γλῶσσαν τῆς **Ἰερᾶς Γραφῆς** (Παλαιᾶς Διαθήκης), ἡ ὁποία λέγεται **μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα**.

25. Ἡ γεωμετρία καὶ ὁ Εὐκλείδης.

Διὰ τὴν πρόδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔπρεπε νὰ καλλιεργηθοῦν προηγουμένως τὰ μαθηματικά. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ **300 π.Χ.** **Εὐκλείδης**, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ περιφημότερος μαθηματικὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου Α΄.

Τὸ κυριώτερον ἔργον του, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο **Στοιχεῖα**, εἶναι ἐργασία ἐπάνω εἰς τὴν γεωμετρίαν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι τόσο πολὺτιμον, τόσο σαφὲς καὶ λογικόν, ὥστε οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες μαθηματικοὶ ὕστερον ἀπὸ τόσοὺς αἰῶνας πολὺ ὀλίγα προσέθεσαν εἰς αὐτό.

Ἡ γεωμετρία, τὴν ὁποίαν σπουδάζουν οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ σχολεῖα ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, εἶναι αὐτὴ ἡ εὐκλείδειος γεωμετρία.

Ὁ Εὐκλείδης ἠρωτήθη κάποτε ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον, ἐὰν κανεῖς ἤμπορῇ νὰ μάθῃ τὴν γεωμετρίαν μὲ εὐκολώτερον τρόπον, παρὰ νὰ σπουδάσῃ αὐτὴν εἰς τὸ βιβλίον του. Τότε ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Δὲν ὑπάρχει βασιλικὴ λεωφόρος, ἡ ὁποία νὰ ὀδηγῇ εἰς τὴν γεωμετρίαν».

26. Ἡ μηχανικὴ καὶ ὁ Ἀρχιμήδης.

Σπουδαῖος μαθηματικὸς ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ Ἀρχιμήδης ἀπὸ τὰς Συρακοῦσας, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἐκαμε σπουδαίας ἀνακαλύψεις καὶ ἐφεῦρε σπουδαίας μηχανάς. Αὐτὸς ἀνεκάλυψε καὶ τὴν δύναμιν τοῦ μοχλοῦ. «Δὸς μοι πᾶ σῶ, ἔλεγε, καὶ τὰν γᾶν κινήσω».

Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐπολιόρκουν τὴν πατρίδα του, ὁ Ἀρχιμήδης τὴν ὑπερήσπισε μὲ τὰς σπουδαίας καὶ καταστρεπτικὰς μηχανάς, τὰς ὁποίας ἀνεκάλυψε καὶ μὲ τὰς ὁποίας ἠμπόδιζε τοὺς ἐχθροὺς νὰ πλησιάσουν εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη. Λέγουν ἐπίσης, ὅτι κατεσκεύασεν ἓνα μεγάλον φακόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἔκαιε τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα.

Ὅταν ἐκυριεύθησαν αἱ Συρακοῦσαι καὶ ἡ πόλις ἐλεηλατεῖτο, εἰς ἀγροῖκος στρατιώτης εὔρε τὸν Ἀρχιμήδην εἰς ἓν μέρον νὰ ἀσχολῆται μὲ διάφορα σχέδια καὶ νὰ χαράσῃ ἐπάνω εἰς ἄμμον σχήματα.

Μόλις ἀντελήφθη τὸν στρατιώτην νὰ ὀρμᾷ ἐπάνω του, ὁ Ἀρχιμήδης ἐφώνησε: «Μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε». Ἄλλ' ὁ ἄξεστος στρατιώτης τὸν ἐφόνευσε.

27. Αἱ πρόοδοι τῆς γεωγραφίας. Ὁ Ἐρατοσθένης.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον ἀνέπτυξαν περισσότερον τὰς γνώσεις των διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος τῆς Γῆς, παρὰ εἰς προηγουμένας ἐποχάς. Μὲ τὰ ταξίδια, τὰ ὁποῖα ἔκαμνον οἱ παλαιότεροι Ἕλληνες ἄποικοι εἰς τὴν Με-

σόγειον θάλασσαν, ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περιηγήσεων τοῦ Ἡροδότου καὶ τῆς Ἀναβάσεως τῶν Μυρίων, οἱ ἄνθρωποι εἶχον πλουτίσει τὰς γεωγραφικὰς τῶν γνώσεις. Ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ πλοῦς τοῦ Νεάρχου ἀνέπνυξαν περισσότερον τὴν γεωγραφίαν.

Πρῶτος Ἕλλην ἐπιστήμων γεωγράφος ὑπῆρξεν ὁ Ἐρατοσθένης ἀπὸ τὴν Κυρήνην τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη ὡς βιβλιοθηκᾶριος εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκεῖ ἐσπούδασε τὸν οὐρανὸν ἀπὸ ἓν παρατηρητήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε γίνοι κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ὁμοίου παρατηρητηρίου εἰς τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνα. Τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅσα κατῶρθωσεν ὁ σπουδαῖος αὐτὸς ἐπιστήμων εἶναι, ὅτι ὑπελόγησε τὴν περιφέρειαν τῆς Γῆς. Ἐγραψεν ἐπίσης ἱστορίαν τῆς γεωγραφίας ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῶν ἡμερῶν του καὶ ἐσχεδίασε χάρτην τοῦ Κόσμου. Ἐγραψε δέ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν πλέῃ πάντοτε πρὸς δυσμὰς, ἀφοῦ περάσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, θά φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας.

28. Ἀστρονομία, Ζωολογία, Βοτανική.

Ὁ Ἄρισταρχος ἀπὸ τὴν Σάμον εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀστρονόμος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχαίους. Αὐτὸς ἀνεκάλυψεν, ὅτι ὁ Ἥλιος εἶναι πολλὰς φορὰς μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν Γῆν. Τοῦτο ἔκαμεν αὐτὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ἡ γῆ κάθε χρόνον στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ διαγράφει μίαν περιφέρειαν κύκλου. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου αὐτοῦ στέκεται ὁ ἥλιος ἀκίνητος». 280 π.Χ.

Ἐπίσης ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι σφαιροειδῆς καὶ στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της.

Ἄλλος σπουδαῖος ἀστρονόμος, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα, ὑπῆρξεν ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Αὐτὸς ἔγραψε πολλὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο οἱ σπουδασταὶ εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἶχε τόσῃν φήμην ὁ σοφὸς ἐκεῖνος, ὥστε οἱ Ἀραβες μετέφραζον τὰ ἔργα του εἰς τὴν γλῶσσαν των.

Αἱ βοτανικαὶ καὶ ζωολογικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχον ἀναπτυχθῆ πολὺ. Σπουδαῖοι ἄνδρες,

οί όποιοί ήκολούθησαν τόν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τήν έστρατείαν του, έκαμαν σοβαράς μελέτας έπάνω εἰς διάφορα ζώα καί φυτά, τά όποία έβλεπον εἰς τάς άπομεμακρυσμένες εκείνας χώρας καί τά όποία ήσαν άγνωστα εἰς αὐτούς.

Σπουδαίος υπήρξεν ό Ἀνδρoσθένης άπό τήν Θάσον, τόν όποίον ό Μέγας Ἀλέξανδρος διώρισε τριήραρχον τοῦ στόλου. Οὔτος διέπλευσε τόν μεγάλον ποταμόν Ὑδάσπην. Ὁ Ἀνδρoσθένης ήκολούθησεν έπίσης τόν Νεαρχον εἰς τό ταξιδιόν του άπό τάς Ἰνδίας μέχρι τοῦ Εὐφράτου.

Τόν χειμώνα τοῦ έτους 324 π.Χ. έστάλη υπό τοῦ Ἀλεξάνδρου με δύο άλλους, τόν Ἰέρωνα καί τόν Ἀρχίαν, νά έξερευνήσουν τήν άραβικήν παραλίαν. Τό ταξιδιον αὐτό έπλούτισε τότε πολύ τάς γεωγραφικάς καί βοτανικάς γνώσεις τών ανθρώπων.

Ὅνομαστά εἶναι έπίσης τά συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους καί τοῦ μαθητοῦ του Θεοφράστου, τά όποία παρέχουν πολλάς γνώσεις περι ζώων καί φυτῶν.

29. Αἱ πρόοδοι τῆς Ἰατρικῆς. Ὁ Ἰερόφιλος.

Ἡ πρόοδος τῆς Ἰατρικῆς έπιστήμης άρχίζει άπό τόν 5ον αἰώνα π. Χ., όταν ό πρώτος ἰατρός, ό Ἰπποκράτης άπό τήν νήσον Κῶν, ήρχισε νά σπουδάζη τόν άνθρωπον καί τάς διαφόρους άσθενείας του. Διά τοῦτο ό Ἰπποκράτης ώνομάσθη πατήρ τῆς Ἰατρικῆς. Ὅλλ' ή Ἰατρική έλαβε πολύ μεγάλην πρόοδον κατά τούς έλληνιστικούς χρόνους.

Εἰς τήν Ἀλεξανδρειαν υπήρχε σχολή Ἰατρική, όπου οἱ σπουδασταί έμελέτων τήν άνατομίαν τοῦ ανθρώπου. Ἐκεῖ υπήρχον άνθρωπολογικοί χάρται καί άλλα προπλάσματα διά τήν σπουδήν τοῦ άνθρωπίνου σώματος.

Ἐπίσης υπήρχε καί χημικόν έργαστήριον, όπου εἰς άπό τούς Πτολεμαίους εἰργάζετο έπί πολλά έτη. Οὔτος, έπειδή κατείχετο άπό τόν φόβον τοῦ θανάτου, έζήτηε νά εὕρη τό μέσον, με τό όποίον θά άπέφευγεν αὐτόν.

Πολύ σπουδαίος έπιστήμων εἰς τούς χρόνους αὐτούς έγενεν ό Ἰερόφιλος, ό όποίος άνεκάλυπεν, ότι ό έγκέφαλος εἶναι ή έδρα τῆς νοήσεως καί ότι τά νεῦρα, τά όποία διακλαδί-

ζονται από αυτόν και τὸν νωτιαῖον μυελόν, εἶναι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται ἡ αἰσθησις καὶ ἡ θέλησις. Ὁ Ἰατρός αὐτὸς ἐσπούδασεν ἐπίσης τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνεκάλυψε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Πρὸς τούτοις καθώρισε καὶ τὴν δίαιταν κατὰ τὰς ἀσθενείας καὶ ἀνεκάλυψε τὴν θεραπευτικὴν ιδιότητα ὠρισμένων βοτάνων. Ἔλεγε δέ, ὅτι αὐτὰ εἶναι «ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς ἀσθενείας».

30. Ὁ Θεόκριτος καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἱστορικοί.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας ἤκμασε τότε καὶ ἡ ποίησις. Ὁ Θεόκριτος, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὑπῆρξε περίφημος διὰ τὰ ποιήματά του. Ταῦτα ὀνομάζονται Εἰδύλλια καὶ περιγράφουν μὲ τόσην ὠραιότητα τὴν φύσιν καὶ τὴν ποιμενικὴν ζωὴν, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τότε ἠγάπων νὰ τὰ μελετοῦν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο βιβλίον: Ἐν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς:

.....
 Ἔσεῖς ἀπὸ τῆ θεῖα γενιὰ κοιλάδες καὶ ποτάμια,
 ἂν κάποτε τραγουδήσα καὶ εἶπα γλυκὸ τραγούδι,
 παρακαλῶ σας, βόσχετε μὲ προθυμίᾳ τ' ἄρνιά μου·
 κι ἂν ἔρθῃ ὁ Δάφνις ἀπὸ δῶ φέροντας τὶς γελάδες,
 τὴν ἴδια πάλι προθυμίᾳ δείξετε καὶ σ' ἐκεῖνον.

(Μετάφρασις Ἰωάννου Πολέμη)

Εἰς Αἰγύπτῳ ἱερεὺς, ὁ Μανέθων, ἔγραψεν ἱστορικὸν βιβλίον, τὰ Αἰγυπτιακὰ χρονικά, ἐνῶ σπουδαῖος ἱστορικός, ὁ Βηρωσός, ἔγραψεν Ἱστορίαν τῶν Χαλδαίων.

31. Ἡ τέχνη κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

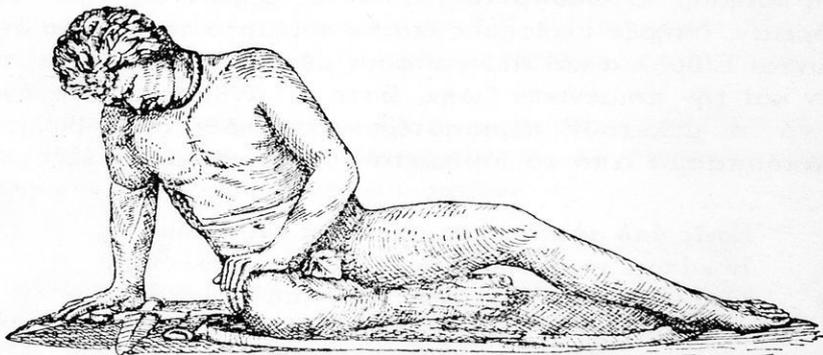
Ὁ ἀποδνήσκων Γαλάτης.

Οἱ διάδοχοι τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου βασιλεῖς ἐπροστάτευσαν ἐπίσης πολὺ τὰς τέχνας. Ἐκάλεσαν τοὺς καλυτέρους καλλιτέχνας, οἱ ὁποῖοι ἐκόσμησαν μὲ ὠραῖα ἀγάλματα τὰ ἀνάκτορά των, τὰς στοὰς τῆς πόλεως καὶ τὰ θεατρά των. Μὲ τὸν μέγαν πλοῦτον των ἐφρόντισαν νὰ δώσουν εἰς τὰ ἔργα τῆς

τέχνης, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο, ὄλην τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης των.

Εἰς τὴν Πέργαμον, ἡ ὁποία, ὅπως ἐμάθομεν, ἔγινε περίφημος διὰ τοὺς νικηφόρους ἀγῶνας τῆς ἐναντίον τῶν Γαλατῶν, εὐρέθησαν ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα δεικνύουν πῶσον ἔνδοξοι ὑπῆρξαν οἱ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Ἐκτὸς τῆς Γιγαντομαχίας, τὴν ὁποίαν εἶδομεν εἰς τὸν βῶμόν τοῦ Διὸς καὶ ἡ ὁποία συμβολίζει τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦς, ἔχονεν καὶ δύο σπουδαῖα ἀγάλματα.

Τὸ ἐν παριστᾷ ἓνα Γαλάτην στρατιώτην, ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει ἀπὸ τὰς πληγὰς του. Τὸ ἰσχυρόν του σῶμα, ἡ πυκνὴ



Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης.

κεφαλὴ, τὸ πρόσωπον μὲ τὸν μύστακα καὶ τὸν ἐξυρισμένον πῶγωνα φανερώνουν τὸν ἀληθινὸν πολεμιστὴν. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ στάσις του. Προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ στηριχθῆ μὲ κόπον εἰς τὸ ἔδαφος, ἐνῶ εἶναι φανερὰ ἡ ἔκφρασις τοῦ πόνου εἰς τὸ πρόσωπόν του. Κάτω εὐρίσκεται ἡ ἀσπίς καὶ ἡ κυρτωμένη του σάλπιγξ. Γύρω δὲ ἀπὸ τὸν λαιμόν του εἶναι μία ἄλυσις. Ἡ ὄλη του στάσις φανερώνει, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἤδη πλησίον.

Τὸ ἄγαλμα αὐτὸ εἶναι μαρμάρινον ἀντίγραφον παλαιότερου, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευασθῆ ἀπὸ χαλκόν. Εὐρίσκεται δὲ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρώμης, εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Οἱ τεχνῖται, οἱ ὁποῖοι ἐργάσθησαν εἰς τὴν Πέργαμον, ἦσαν ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

32. Ὁ κολοσσός τῆς Ρόδου.

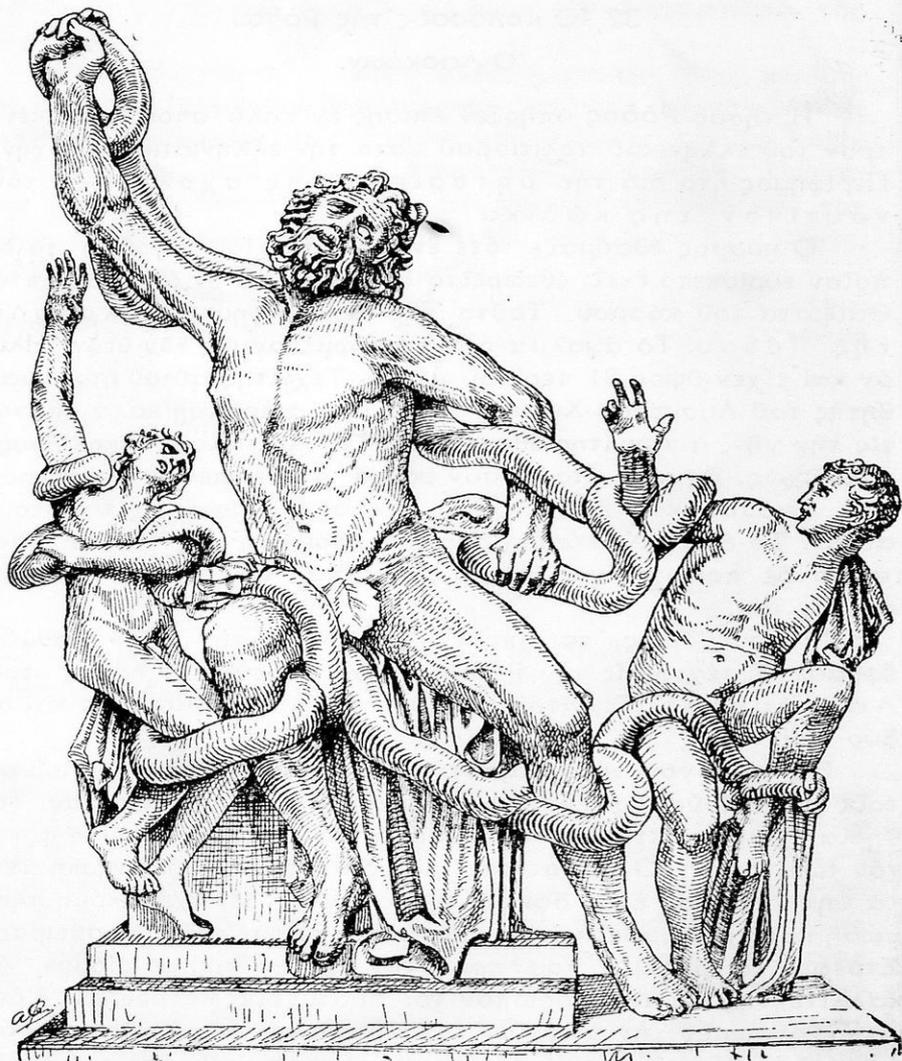
Ὁ Λαοκόων.

Ἡ νῆσος **Ρόδος** ὑπῆρξεν ἐπίσης ἐν πολὺ σπουδαῖον κέντρον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν. Περιφημος ἦτο διὰ τὴν ρητορικὴν τῆς σχολῆν καὶ τὸν ναυτικὸν τῆς κώδικα.

Ὁ κόσμος ἐθαύμαζε τότε ἐν κολοσσιαῖον ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο ἐκεῖ· ἐθεωρεῖτο δὲ καὶ τοῦτο ἐν ἀπὸ τὰ Ἑπτὰ Θαύματα τοῦ κόσμου. Τοῦτο ἦτο ὁ περιφημος κολοσσός τῆς Ρόδου. Τὸ ἄγαλμα ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν θεὸν Ἥλιον καὶ εἶχεν ὕψος 31 περίπου μέτρα. Τεχνίτης αὐτοῦ ἦτο ὁ μαθητὴς τοῦ Λυσίππου **Χάρης**. Διὰ νὰ τὸ στερεώσῃ καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ὁ τεχνίτης ἔθεσεν ἐντὸς τοῦ μεγάλου ὀγκολίθου. Δυστυχῶς, ἂν καὶ ἦτο τόσο καλὰ στερεωμένον, κατέπεσεν ἀπὸ σεισμὸν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν. Τὸ 657 μ.Χ. ἐτεμαχίσθη καὶ ἐπωλήθη ὡς χαλκός, διὰ τοῦτο δὲ πολὺ ὀλίγα γνωρίζομεν διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν στάσιν του.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον φανερώνει εἰς ποῖον βαθμὸν ἔφθασεν ἡ τέχνη εἰς τὴν Ρόδον, εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ **Λαοκόωντος**. Τεχνίτης αὐτοῦ εἶναι ὁ **Ἀγήσανδρος** καὶ οἱ δύο υἱοὶ του.

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ παριστάνεται ὁ ἱερεὺς Λαοκόων μαζί με τοὺς δύο υἱοὺς του νὰ ἀποθνήσκουν ἀπὸ δύο δράκοντας. Τὰ θηρία ἔχουν περιτυλιξοὺν τὰ σώματά των καὶ ἀρχίζουν τὸ φονικὸν τῶν ἔργων. Ὁ μικρότερος υἱὸς φαίνεται νὰ ἀποθνήσκῃ ἀπὸ τὰ δῆγματα τοῦ ἑνὸς ὄφρα, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν ἔχει ἀκόμη πληγῶν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰς φοβερὰς σπείρας. Στρέφει τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν πατέρα του με τρόμον. Ὁ καλλιτέχνης εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς μᾶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἐτιμωρήθη τόσο πικρῶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Νομίζει κανεὶς, ὅτι ἀκούει τοὺς ἀναστεναγμούς, οἱ ὁποῖοι ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ ἀνοικτὸν του στόμα.



Ὁ Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του.

33. Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

Εἰς τὴν Ρόδον, λέγουσιν, ὅτι κατεσκευάσθη καὶ ἐν ὥραιον ἄγαλμα, ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀφιέρωσεν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, περὶ τοῦ ὁποῦ θὰ μάθωμεν κατωτέρω, εἰς μνήμην τῆς μεγάλης νίκης του εἰς τὴν Κύπρον (306 π. Χ.). Τὸ ἄγαλμα ἦτο τοποθετημένον ἐπάνω εἰς ἓνα βραχῶδες ὕψωμα τῆς νήσου. Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου καὶ εὐρίσκεται σήμερον.

Ἀπὸ τὸ ἄγαλμα λείπουν ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες. Ἀπὸ κάποιον νόμισμα ὅμως, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἰδίαν εἰκόνα, ἠμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν θέσιν τοῦ ἀγάλματος. Ἡ θεὰ, τὴν ὁποῖαν παριστάνει τὸ ἄγαλμα, ἴσταται εἰς τὴν πρῶραν πλοίου, τὰ πτερὰ της εἶναι ἀνοιγμένα καὶ μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατεῖ σάλπιγγα εἰς τὰ χεῖλη της. Τὸ φόρεμά της προσκολλάται ἐπάνω της εἰς θαυμασίας πτυχὰς ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὁ ὁποῖος προσβάλλει τὴν πρῶραν, ἐνῶ συγχρόνως πρὸς τὰ κάτω σύρεται τοῦτο κατὰ γῆς καὶ αὐξάνει τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ὅλου σχήματος



Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

Ἐν γένει τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἔργον παρουσιάζει ὀρμὴν καὶ ὑπερηφάνειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

34. Αί ελληνικαί πόλεις μετά τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Οἱ πατριῶται ἀρχηγοὶ τῶν ἀντιμακεδονικῶν κομμάτων εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐδιδάχθησαν νὰ εἶναι συνετοὶ ἀπὸ τὴν αὐστηροτάτην τιμωρίαν τῶν Θηβαίων. Οὗτοι ἐξηκολούθουν νὰ ἐργάζωνται δραστηρίως διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πόλεων τῶν καὶ ἐζήτουν πάντοτε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν Μακεδόνων.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἴσσον οἱ Σπαρτιᾶται μαζί με ἄλλους Πελοποννησίους ἐδοκίμασαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν καὶ ἐπανεστάτησαν. Ἀλλ' ἡ προσπάθειά τῶν ἐκείνη κατεπνίγη ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα Ἀντίπατρον. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται ἠναγκάσθησαν νὰ δώσουν εἰς αὐτὸν ὀμήρους σπουδαίους πολίτας Σπαρτιάτας καὶ νὰ στείλουν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον πρεοβείαν, διὰ νὰ ζητήσουν συγχώρησιν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπως ἐμάθομεν καὶ ἀνωτέρω, ἔζησαν ἡσυχῶς ἀπὸ τὸν καιρὸν ἀκόμη, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔγινεν ἡ μάχη εἰς τὴν Χαιρώνειαν. Τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναπτύξουν πολὺ τὰς οικονομικὰς τῶν προσόδους καὶ νὰ ζοῦν εὐτυχεῖς.

330 π.Χ. Ἀρχὼν τότε τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ὁ ρήτωρ Λυκοῦργος, ὁ ὁποῖος διηύθυνε μετὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὰ ὀικονομικά τῆς πόλεως. Τότε ἐπερατώθη καὶ τὸ λαμπρὸν θέατρον τοῦ Διονύσου κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Ὅταν ὁμως ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἀπέθανε, τότε ὄλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐκινήθησαν εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοὺς Μακε-

δόνας. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἔγιναν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαστατικῆς αὐτῆς κινήσεως.

Ὁ Δημοσθένης, ὁ ὁποῖος ὀλίγον προηγουμένως εἶχεν ἐξορισθῆ, ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν. Εἰργάσθη δὲ καὶ αὐτὸς μαζί με τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀντιπάτρου. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ ρήτωρ Ὑπερεΐδης καὶ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς Λεωσθένης, ὁ ὁποῖος ἐξώθει τὰ πράγματα.

Μάτην συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους τότε ὁ γηραιὸς στρατηγὸς Φωκίων, νὰ ἐνθυμηθοῦν τὴν συμφορὰν τῶν Θηβῶν καὶ νὰ μὴ κάμουν τὸν πόλεμον.

Οἱ Ἀθηναῖοι τέλος ἀπεδέχθησαν τὸ ψήφισμα τῶν ρητόρων, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλον οὗτοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ὅτι δηλαδὴ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀνελάμβανε νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίαν καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐφρουροῦντο ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας. Ἐκήρυξαν λοιπὸν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Μακεδόνων.

35. Ὁ Λαμιακὸς πόλεμος. Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς τῶν Ἑλλήνων ἔλαβε τὸ ὄνομα Λαμιακὸς πόλεμος, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀντίπατρος ἐνίκηθη ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν καὶ ἀπεκλείσθη εἰς 323—321 π.Χ. τὴν Λαμίαν. Στρατηγὸς τοῦ ἐλληνικοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο περίπου εἰς 30.000 ἄνδρας, ἦτο ὁ γενναῖος Λεωσθένης. Οὗτος κατὰ τὴν πολιορκίαν εἰς μίαν προσβολὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐκτυπήθη εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔχασαν τὸν καλύτερον στρατηγόν, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ.

Εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ἔσπευσαν ἰσχυραὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἰς μίαν δὲ μάχην, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Κραννῶνα τῆς Θεσσαλίας, ὁ 322 π.Χ. ἐλληνικὸς στρατὸς ἐνίκηθη ἀπὸ τὸν μακεδονικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἀνήρχετο εἰς 50.000 ἄνδρας. Ἡ νίκη αὐτὴ συνέπεσε τὴν ἰδίαν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν πρὸ δέκα ἔξ ἔτων οἱ Ἕλληνες εἶχον νικηθῆ εἰς τὴν Χαιρώνειαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου.

Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπίσης ἐνίκηθη δύο φορές πλησίον τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ἀπὸ τὰ μακεδονικὰ πλοῖα.

Οἱ ὄροι, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλεν ὁ Ἀντίπατρος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, ἦσαν πολὺ βαρεῖς διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Μακεδονικὴ φρουρὰ κατέλαβε τὴν Μουνυχίαν, τὸ δὲ δημοκρατικὸν πολίτευμα κατελύθη. Ἀντὶ τοῦτου ἐγκατεστάθη ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐλάμβανον μέρος οἱ πολῖται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον περιουσίαν ἄνω τῶν 2.000 δραχμῶν. Μόνον 9.000 πολῖται εὐρέθησαν τότε νὰ ἔχουν τὴν περιουσίαν αὐτὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν νέαν πολιτείαν.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τόσων πικρῶν διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὄρων ἦτο καὶ ἡ παράδοσις τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀντιμακεδονικοῦ κόμματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης. Οὗτος ἠναγκάσθη νὰ φύγη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Καλαυριάν, τὸν σημερινὸν Πόρον. Ἐπειδὴ δὲ κατεδιώκετο καὶ ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῆ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐκεῖ, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἀργότερον ἀνήγειρε χαλκοῦν ἀνδριάντα εἰς μνήμην τοῦ πατριώτου ἐκείνου ρήτορος. Εἰς τὴν βάσιν δὲ αὐτοῦ ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα :

«Εἵπερ ἴσῃν ῥώμην γνώμη Δημόσθηνες εἶχες,
οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδῶν».

Δηλαδή : ἐάν ἡ δύναμις τοῦ σώματός σου, Δημοσθένη, ἦτο ὄση καὶ τοῦ νοῦ σου, ποτὲ δὲν θὰ ἐγίνετο κύριος τῆς Ἑλλάδος ὁ Μακεδῶν στρατηλάτης.

36. Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ τὴν μάχην εἰς τὴν Ἴψον ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέρον βασίλειον μετ' ἡγεμόνα τὸν **Κάσσανδρον**. 315 π.Χ. Οὗτος ἶδρυσεν πλησίον τῆς ἀρχαίας Θέρμης καὶ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου μίαν σπουδαίαν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ ὄνομα **Θεσσαλονίκη** πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του Θεσσαλονίκης, ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐπίσης ἀνοικοδόμησε τὰς Θήβας, αἱ ὁποῖαι εἰ-

χον καταστραφή ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς δὲ τὴν Χαλκιδικὴν, εἰς τὸν λαιμὸν τῆς Χερσονήσου Παλλήνης, ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε ἡ Ποτεΐδαια, ἴδρυσεν τὴν πόλιν **Κασσάνδρειαν**. Εἰς τὴν νέαν πόλιν συνηθροίσθησαν πρόσφυγες Ὀλύμπιοι ἀπὸ διάφορα πλησίον μέρη.

Αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοί του ἐφρόντιζον νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ ὁποῖαι πάντοτε ἐζήτουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Κάσσανδρον ἦτο ὁ **Δημήτριος ὁ Πολιορκητής**, υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν ἐν Ἰψῶ μάχην.

Ὁ Δημήτριος ὑπῆρξε πολὺ σπουδαῖος καὶ δραστήριος στρατηγός. Ἡ ὠραία μορφή του καὶ τὸ θάρρος του εἰς τοὺς κινδύνους ἔκαμνον αὐτὸν νὰ φαίνεται σχεδὸν ὅμοιος πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Διὰ τὰς μεγάλας του δὲ στρατιωτικὰς ἀρετὰς καὶ διὰ τὰς σπουδαίας μηχανάς, τὰς ὁποίας εὑρίσκε κατὰ τὰς πολιορκίας, ὠνομάσθη **Πολιορκητής**. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μετὰ τὰς πολεμικὰς του ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη (294—285 π.Χ.), ἐκράτησε τὸν κόσμον εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν.

Ὑστερον ἀπὸ τὸν Δημήτριον βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ἔγινεν ὁ υἱὸς του **Ἀντιγόνος ὁ Γονατᾶς**, συνετός, μετριοπαθὴς καὶ ἐπίμονος βασιλεὺς. Τότε ἡ Θράκη, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς, ὅπως ἐμάθομεν, εἶχεν ἀποθάνει, ἠνώθη μετὰ τὴν Μακεδονίαν εἰς ἓν βασίλειον.

Οἱ διάδοχοί του ὠνομάσθησαν ἀπὸ αὐτὸν **Ἀντιγονίδαι** καὶ εἶναι οἱ τελευταῖοι βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας. Δὲν ὑπῆρξαν ὅμως καλοὶ βασιλεῖς. Ἦσαν πολὺ φιλόδοξοι καὶ ἡ μόνη των προσπάθεια ἦτο, πῶς νὰ κρατηθοῦν εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον μετὰ τὸν **221—168 π.Χ.** Ἔβασίλευσαν δὲ μέχρι τοῦ ἔτους 168 π. Χ. Οἱ δύο τελευταῖοι Μα-



Δημήτριος
ὁ Πολιορκητής.

κεδόνες βασιλείς ἦσαν ὁ **Φίλιππος ὁ Ε΄** καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Περσεύς**.

37. Οἱ Γαλάται εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐνῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν οἱ φιλόδοξοι μονάρχαι ἐπολέμουν μεταξύ των, ἀπροσδόκητος ἐχθρὸς εἰσέβαλεν εἰς
 279 π.Χ. τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ ἐπιδρομεῖς ἐλέγοντο **Κέλται**, οἱ δὲ Ἕλληνες ὠνόμαζον αὐτοὺς **Γαλάτας**. Οὗτοι περιπλανώμενοι εἶχον φθάσει, ὅταν ἀκόμη ἔζη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, μέχρι τοῦ κάτω μέρους τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ. Κατόπιν δὲ εἰσέβαλον εἰς τὴν Θράκην, ὅταν πλέον εἶχεν ἀποθάνει ὁ Λυσιμάχος καὶ ἡ Θράκη ἦτο ἠνωμένη μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Ἀπὸ ἐκεῖ λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες ἔφθασαν διὰ μέσου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας μέχρι τοῦ μαντείου
 278 π.Χ. τῶν Δελφῶν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπεκράτησε τότε μεγάλη ἀναρχία. Ὅλοι ὁμως οἱ Ἕλληνες ἠνώθησαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν οἱ βάρβαροι νὰ λεηλατήσουν τὸ μαντεῖον. Τέλος ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ ὀπισθοχωρήσουν πρὸς βορρὰν πάλιν.

Εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὴν πόλιν **Λυσιμάχειαν**, ἔπαθον τρομερὰν ἦτταν ἀπὸ τὸν Ἀντίγονον τὸν Γονατᾶν, ὁ ὁποῖος κατ'
 277 π.Χ. αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξησφάλισε τὴν βασιλείαν του. Οἱ Ἕλληνες ἀργότερον ἐώρταζον εἰς τοὺς Δελφούς, εἰς μνήμην τῆς νίκης των κατὰ τῶν βαρβάρων ἐκείνων, τὰ **Σωτήρια**.

Οἱ Γαλάται κατόπιν ἐπῆγαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ἐνικήθησαν, ὅπως εἶδομεν, ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου.

38. Ἀγαθοκλῆς, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀντίγονον, δύο ἄλλοι σπουδαῖοι ἄνδρες παρουσιάζονται κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους. Οὗτοι συνέλαβον εἰς τὸν νοῦν των μεγάλα σχέδια διὰ τὰς χώρας των, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν ἡγεμόνες. Ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν **Ἀγαθοκλῆς**, ὁ δὲ ἄλλος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς, υἱὸς ἐνὸς κεραμέως, κατώρθωσε μὲ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά του νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν. Οἱ Συρακοῦσιοι ἐσπα- **316—289 π.Χ.**
 ράσσοντο ἀπὸ στάσεις, ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐκθρονισθῇ ὁ μισητὸς τύραννος, ὁ ὁποῖος προηγουμένως ἦτο εἰς τὴν ἀρχήν. Ὁ Ἀγαθοκλῆς κατώρθωσε τότε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν πτωχοτέρων πολιτῶν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν. Ἐπέτυχε δὲ μὲ τὴν δραστηριότητά του νὰ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως, νὰ αὐξήσῃ τὸ ναυτικὸν καὶ νὰ γεμίσῃ τὰς ἀποθήκας μὲ ὄπλα.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του εἰς ὅλην τὴν Σικελίαν καὶ εἰς μερικὰς πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας. Πρὸς τούτοις δὲ ἐπολέμησε μὲ πολὺ μεγάλον θάρρος ἐναντίον τῆς Καρχηδόνος, πρὸς τὴν ὁποίαν οἱ Συρακοῦσιοι εἶχον πατροπαράδοτον ἔχθραν.

Ὁ τύραννος αὐτὸς τῶν Συρακουσῶν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ὅπως καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐβοήθησε δὲ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των, τῶν Λουκανῶν. Τὸ σχέδιον τοῦ Ἀγαθοκλέους ἦτο νὰ ἐνώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του ὅλον τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Δύσεως. Ἦλθε δὲ καὶ εἰς συνεννοήσεις διὰ μίαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Μακεδόνας. Ἐφάνη δηλαδὴ τότε, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως εἶχον ὀργανωθῆ πολὺ καλά, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ διατηρήσουν τὰ κράτη των. Ὁ Ἀγαθοκλῆς δὲν ἐπρόφθασε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια, διότι ἀπέθανε τὸ 289 π. Χ.

39. Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου.

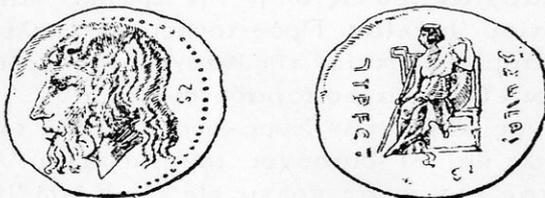
Εἰς τοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους εὕρισκόμεθα, ἡ Ἡπειρος ἦτο ἰσχυρὸν βασίλειον. Τὴν δύναμίν της καὶ τὴν δόξαν της ὀφείλει εἰς ἓνα σπουδαῖον βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησε τότε. Οὗτος ἦτο ὁ Πύρρος, υἱὸς τοῦ Αἰακίδου, βασιλέως τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Πύρρος, δέκα ἑπτὰ περίπου ἐτῶν, ἔζησε πλησίον τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει τὴν ἀδελφήν του ὡς σύζυγον. Ἀπὸ τὸν Δημήτριον ἐδιδάχθη τὴν πολεμικὴν

τέχνην καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Ὁ Πύρρος εἶχεν ἔλθει εἰς σχέσεις καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς 296 π.Χ. Αἰγύπτου Πτολεμαῖον τὸν Σωτήρα, ὁ ὁποῖος ἐξετίμησεν αὐτὸν πολὺ καὶ τὸν ἐβοήθησε μὲ στρατὸν καὶ χρήματα νὰ καταλάβῃ τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Ἡπείρου.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του ὁ Πύρρος ἔκαμε μακροὺς πολέμους καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του πρὸς δυσμὰς, ὅπου κατέλαβε ἀκόμη καὶ τὴν Κέρκυραν, ἐνῶ πρὸς ἀνατολὰς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Μακεδόνων μερικὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀνήκον προηγουμένως εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἡπείρου.



Πύρρος (Ἐπὶ ἀρχαίον νομίσματος).

Ἡ Ἡπειρος ἦτο τότε εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς, ἐνῶ ἡ Μακεδονία εἶχε χάσει πλέον τὴν προτέραν τῆς δύναμιν.

Ὁ βασιλεὺς Πύρρος ἦτο εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ περισσότερο τολμηρὸς καὶ ἀγαθὸς στρατηγὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν τότε. Ἀπὸ τοὺς σκληροὺς χρόνους τῆς νεότητός του εἶχεν ἀποκτήσει τὴν συνήθειαν νὰ ὑποχρεῶνῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς ἀγαπᾷ. Ἡσθάνετο δὲ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκτησε σπουδαίους φίλους.

Περίφημος φίλος τοῦ Πύρρου καὶ σύμβουλος του ὑπῆρξεν ὁ Θεσσαλὸς Κινέας, συνετὸς καὶ μετριοπαθὴς ἄνθρωπος. Ἡ ρητορικὴ τέχνη τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνθρώπου παρωμοιάζετο μὲ τὴν τέχνην τοῦ Δημοσθένους.

Οἱ Ἡπειρῶται ἐλάτρευον τὸν λαμπρὸν βασιλέα των καὶ τὸν ὠνόμασαν Ἄετὸν διὰ τὰ πολεμικά του κατορθώματα.

Ὁ Πύρρος ἦτο εὐγενὴς καὶ εὐαίσθητος· εἶχε δὲ τὸ πλεονέ-

κτημα να όμιλη ώραϊα, διότι είχε μορφωθή με τὰ έλληνικά γράμματα. Τήν πρωτεύουσάν του 'Αμβρακίαν έκόσμησε με ώραϊα έργα τέχνης.

40. 'Ο Πύρρος έκοστρατεύει εις τήν Κάτω 'Ιταλίαν.

'Ο Πύρρος ήτο έπίσης πολύ φιλόδοξος και διά τουτο δέν έμενε ποτέ ήσυχος. 'Ο Πλούταρχος μας λέγει, ότι πάντοτε έλπίδας από έλπίδων εκύλιεν. Μεγάλα σχέδια συνελάμβανεν ό άνήσυχος και άστατος νοός του. "Ηθελε να επέκτεινη τὰ όρια του βασιλείου του μακράν και να κάμη τήν "Ηπειρον ήγεμονίδα της 'Ελλάδος.

'Η φιλοδοξία του τον έκαμε να δεχθί εύχαρίστως τήν πρόσκλησιν των 'Ελλήνων αποίκων της σπουδαίας αποικίας Τάραντος εις τήν κάτω 'Ιταλίαν. Οι Ταραντίνοι, όπως θα 280 π.Χ. ιδώμεν, εύρίσκοντο εις πόλεμον με τους Ρωμαίους και εκζητήσαν τήν βοήθειαν του περιφήμου στρατηλάτου της 'Ηπειρου.

'Ο Πύρρος με στρατόν 25.000 άνδρων, οι όποιοι ήσαν άριστα ήσκημένοι, και με πολλους έλέφαντας, έπήγεν εις τήν Κάτω 'Ιταλίαν και ένίκησεν εις δύο μάχας τον άριστον στρατόν των Ρωμαίων.

Αι δύο αυται νικηφόροι μάχαι, κατά τας όποιας ό Πύρρος έχασε πολύ μέρος του στρατεύματός του, έχουν πολύ μεγάλην σημασίαν εις τήν ιστορίαν, διότι διά πρώτην φοράν τότε τον νέον και ισχυρόν κράτος των Ρωμαίων ήλθεν εις σύγκρουσιν με τον ελληνικόν κόσμον.

Κατόπιν ό Πύρρος προσεκήθη από τας ελληνικάς πόλεις της Σικελίας και έπορεύθη εκεί με τον στρατόν του. Αι Συρακοusiai και άλλαι πόλεις υπεδέχθησαν αυτόν με πολύν ένθουσιασμόν.

Τό όνειρον του Πύρρου ήτο να γίνη κύριος όλων των 'Ελλήνων της Δύσεως. Εις μίαν όμωσ πόλιν της Κάτω 275 π.Χ. 'Ιταλίας ό Πύρρος ένικήθη από τους Ρωμαίους. Τότε προσεπάθησε να κάμη ειρήνην με αυτούς. "Εστειλε λοιπόν προς τον σκοπόν αυτόν τον Κινεάν εις τήν Ρώμην. Περί του σοφου συμβούλου του συνήθιζεν ό Πύρρος να λέγη, ότι ό Κινεάς διά

τοῦ λόγου του εἶχε κερδίσει περισσότερας μάχας, ἀπὸ ὅσας αὐτὸς μὲ τὸ ξίφος του.

Ὁ Κινέας παρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς συγκλήτου καὶ προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Ῥωμαίους συγκλητικοὺς νὰ κάμουν εἰρήνην μὲ τὸν Πύρρον. Ἄλλ' ὁ γέρων συγκλητικὸς **Ἄππιος Κλαύδιος** ἀπέρριψε τὰς προτάσεις αὐτοῦ καὶ εἶπεν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ποτὲ δὲν θὰ κάμουν εἰρήνην μὲ τὸν Πύρρον, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εὐρίσκεται εἰς τὴν χώραν των.

Ὁ Κινέας ἐπέστρεψε καὶ εἶπεν εἰς τὸν Πύρρον ὅσα ἡ σύγκλητος παρήγγειλεν. Ὅταν δὲ ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα, ποῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμαν εἰς αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι συγκλητικοί, ὁ Κινέας εἶπεν, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ σύγκλητος εἶναι βουλὴ βασιλέων.

Ὁ Πύρρος ἀφοῦ εἶδεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὸν ἰσχυρὸν στρατὸν τῶν Ῥωμαίων, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον.

41. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει ἐναντίον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Θάνατος αὐτοῦ.

Ὁ Πύρρος δὲν ἔμεινεν ἡσυχος εἰς τὸ βασιλεῖόν του, ἀλλ' ἐδοκίμασε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Μακεδονίας. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ἐναντίον της. Κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πύρρου **272 π.Χ.** ἀντεπεξῆλθεν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος. Τότε ὁ Πύρρος ἐλεηλάτησε μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας.

Κατόπιν ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπολιόρηκε τὴν Σπάρτην. Ἡ ἥρωικὴ αὐτὴ πόλις, μολονότι τότε εἶχε περιβληθῆ μὲ τείχη, ἐφαίνετο, ὅτι ἐκινδύνευε νὰ κυριευθῆ ὑπὸ τοῦ Πύρρου.

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν ἔσωσε τὴν Σπάρτην ὁ ἥρωισμὸς τῶν γυναικῶν της. Αἱ Σπαρτιατίτιδες ἔμαθον, ὅτι ἡ γερουσία συνεδρίαζε τὴν νύκτα καὶ ἐσκέπτετο νὰ στείλῃ τὰ παιδιά καὶ αὐτὰς εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Καμμία πλέον ἐλπίς σωτηρίας δὲν ἐφαίνετο διὰ τὴν Σπάρτην.

Τότε αἱ γυναῖκες ἔδειξαν ἥρωικὸν θάρρος καὶ εἶπον εἰς τοὺς ἄνδρας των, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ δίκαιον νὰ ζήσουν ἐκεῖναι καὶ νὰ χαθῆ ἡ Σπάρτη. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ ὑπερα-

σπίσουν τὴν ἀγαπητὴν τῶν πόλιν μὲ κάθε θυσίαν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν μαζί μὲ τοὺς ἄνδρας τῶν ἐπολέμησαν μὲ γενναϊότητα καὶ ἔδειξαν, ὅτι δὲν ἦσαν μόνον γενναῖοι μὲ λόγους.

Τὰ γενναῖα στρατεύματα τοῦ Πύρρου δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀνθέξουν εἰς τὴν ἥρωικὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῆς Σπάρτης, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἐνίκηθησαν. Ἡ Σπάρτη ἔσωσε καὶ τότε τὴν παλαιάν της δόξαν, χάρις εἰς τὰς ἥρωϊδας γυναικῆς της, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαῖοι εἰς τὸν ἀγῶνα ἔγιναν ἡ Χειλωνὶς καὶ ἡ Ἀρχιδάμεια.

Ἀπὸ τὴν Σπάρτην, κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁ Πύρρος ἐπορεύθη ἐναντίον τοῦ Ἄργους. Μεγάλῃ μάχῃ ἔγινεν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως. Οἱ Ἄργεῖοι ἐπολέμησαν μὲ γενναϊότητα ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Πύρρου, τὰ ὁποῖα εἰσώρμησαν ἀπὸ τὴν νύκτα εἰς τὴν πόλιν.

Στρατιώτης Ἄργεῖος μάχεται πρὸς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. Ἡ στιγμή εἶναι κρίσιμος. Τέλος ὁ βασιλεὺς πληγώνεται θανάσιμως ἀπὸ μίαν κεραμίδα, ἡ ὁποία ρίπτεται ἀπὸ τὴν στέγην οἰκίας ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ μαχομένου πρὸς αὐτὸν στρατιώτου, καὶ ἀποθνήσκει.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πύρρου, ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος ἔγινε καὶ πάλιν κύριος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε καὶ ἄλλας κτήσεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ὁ Πύρρος.

42. Ὁ Χρεμωνίδειος πόλεμος.

Ὅλιγα ἔτη μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Πύρρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας πόλεμος ἀπελευθερωτικὸς ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Μακεδονίας. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε τέσσαρα ἔτη καὶ ὠνομάσθη Χρεμωνίδειος διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. 266—262 π.Χ.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχεν, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ σχολὴ τῶν στωικῶν φιλοσόφων. Οἱ μαθηταὶ αὐτῆς δὲν ἠσχολοῦντο μόνον μὲ ἀφηρημένας φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ δὲν ἐπεδίωκον νὰ ἀποκτοῦν μόνον γνώσεις. Ἐπίστευον, ὅτι αἱ γνώσεις εἶναι μέσον διὰ τὴν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν κάμνῃ τὸ καλόν.

Τοιοιτοτρόπως εις τὰς Ἀθήνας ἐδημιουργήθη μία τάξις νέων ἐναρέτων καὶ εὐγενῶν. Εἰς ἀπὸ αὐτούς, ὁ Χρεμωνίδης, ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Πτολεμαῖον τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀνέλαβε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν.

Τὸ θάρρος τῶν Ἀθηναίων ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλαι πόλεις, ὅπως ἡ Σπάρτη, ἡ Ἡλεία καὶ ἡ Ἀχαΐα. Τότε, ὅπως καὶ ἄλλοτε, αἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν Σπάρτην ἠνώθησαν εἰς κοινὸν ἀγῶνα.

Ὁ Ἀντίγονος ὅμως ἐνίκησε τὸν πελοποννησιακὸν στρατὸν πλησίον τῆς Κορίνθου καὶ κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας. Ὁ Χρεμωνίδης κατέφυγεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον.

Τοιοιτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ εὐγενὴς αὐτὸς ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Μολονότι ὁ βασιλεὺς Ἀντίγονος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του (ἀπέθανε τὸ 239 π.Χ.) εὗρισκετο σχεδὸν πάντοτε εἰς πόλεμον, ἐν τούτοις, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐβασίλευεν, ἡ Μακεδονία ἦτο μέγα καὶ ἠνωμένον βασίλειον, τόσον ὅσον δὲν ἦτο ἄλλοτε, ἀφ' οὗτου ἀπέθανεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ἡ κυριαρχία του ὅμως ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξασφαλισθῇ. Διὰ ποῖον λόγον, θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

43. Αἱ δύο συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχον ἐνωθῆ μεταξύ των τόσον, ὅσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Περὶ σσότερον τότε ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν ἐνόησαν, ὅτι μόνον ἡ ἔνωσις των ἦτο δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς αὐτούς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχον χάσει καὶ τόσον ἠγάπων. Ἦτο ὅμως δυστυχῶς πολὺ ἀργὰ πλέον.

Μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι πολλαὶ πόλεις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἠνώθησαν μεταξύ των καὶ ἀπετέλεσαν ἕνα σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη συμπολιτεῖα. Τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν συμπολιτεῖαν, ἦγωνε στενωῶς ἐν πατριωτικὸν αἶσθημα' νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν διοίκησιν, τὴν ὁποῖαν ἐμίσουν πολὺ.

Δύο συμπολιτεῖαι ὑπῆρξαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Αἰτω-

λική και ἡ Ἀχαϊκή. Τὴν πρώτην ἔκαμαν αἱ πόλεις πρὸς βορρᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἄλλην αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Αἱ Ἀθηναὶ καὶ ἡ Σπάρτη δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς δύο αὐτὰς ἐνώσεις τῶν πόλεων.

Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι, ὅπως εἶπομεν, προσεπάθουν πάντοτε νὰ ἔχουν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους τῶν τὴν Ἑλλάδα, συνήντησαν τότε μεγάλας δυσκολίας ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς συμπολιτείας.

44. Αἰτωλικὴ συμπολιτεία.

Εἰς πολὺ παλαιούς ἀκόμη χρόνους εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην περιοχὴν τῆς Αἰτωλίας μανθάνομεν, ὅτι οἱ ὄρεινοὶ ἐκεῖ λαοὶ εἶχον κάμει ἓνα σύνδεσμον, διὰ νὰ προστατεύωνται ἀπὸ ἐχθρῶς καὶ νὰ κάμουν ἐπιδρομὰς πρὸς λεηλασίαν. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες θεώρουν αὐτοὺς ὡς ἀπολιτίστους.

Ἡ ἐνωσις αὐτὴ τῶν Αἰτωλῶν ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν. Τότε ἡ Αἰτωλικὴ συμπολιτεία προσέφερε πολὺ σπουδαίαν βοήθειαν εἰς τὴν κατανίκησιν τῶν βαρβάρων ἐκείνων ἐπιδρομῶν, **279 π.Χ.** μάλιστα δὲ ὅταν ἠπειλήσαν οὗτοι τοὺς Δελφοὺς. Ὅλοι οἱ πολῖται τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας ἦσαν μέλη τῆς συνελεύσεως, ἢ ὅποια ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας.

Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος ἐλέγετο στρατηγός. Οὗτος ἦτο ὁ πολιτικός καὶ στρατιωτικός ἀρχηγός τῆς συμπολιτείας. Ἡ ἐξουσία του διήρκει ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἡ συνέλευσις ἦτο τὸ κυρίαρχον σῶμα τῆς συμπολιτείας καὶ ἀπεφάσιζε διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Συνήρχετο δὲ κανονικῶς δύο φορές τὸ ἔτος. Ἐκτὸς τοῦ στρατηγοῦ ἐξελέγετο εἰς ἵππαρχος, εἰς ταμίαις, εἰς γραμματεὺς καὶ ἓν συμβούλιον, οἱ ἀπόκλητοι. Αἱ πόλεις τῆς συμπολιτείας εἶχον τὰ ἴδια μέτρα, τὰ ἴδια σταθμὰ καὶ τὸ ἴδιον νόμισμα. Κέντρον τῆς συμπολιτείας ἔγιναν οἱ Δελφοί. Μέλη δὲ αὐτῆς ὄλαι αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν Μαλιακὸν κόλπον μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῷου ποταμοῦ.

45. Ἀχαϊκή συμπολιτεία.

Πολύ σπουδαιότερος ὑπῆρξεν ὁ σύνδεσμος τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν 281—146 π.Χ. τέσσαρες πόλεις ἠνώθησαν μεταξύ των. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγιναν δέκα, ἀργότερον δὲ μέλη τῆς συμπολιτείας ἔγιναν αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία εἶχε τὸ καλύτερον πολίτευμα. Ἐκάστη πόλις τῆς συμπολιτείας ἦτο ἴση πρὸς τὰς ἄλλας καὶ ἀνεξάρτητος. Εἶχε τὴν κυβέρνησιν τῆς καὶ ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας τῆς. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἡ κυβέρνησις ὅλης τῆς συμπολιτείας. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα στρατηγόν, ἓν συμβούλιον ἀπὸ δέκα πρόσωπα, τοὺς δημουργοὺς, οἱ ὁποῖοι εἶχον διοικητικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀπὸ μίαν βουλὴν ἢ σύγκλητον, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 120 πρόσωπα. Ἡ βουλὴ εἶχεν ὡς ἔργον νὰ παρασκευάζῃ ζητήματα διὰ τὴν συνέλευσιν καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις. Τέλος ὑπῆρχε μία συνέλευσις ὄλων τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἡλικίαν 30 ἐτῶν καὶ ἄνω. Εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν ὁ πολίτης τῆς κάθε πόλεως εἶχε ψῆφον. Ἐπίσης ἐξελέγετο εἰς ἵππαρχος, ὅπως εἰς τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν, καὶ εἰς ναύαρχος.

46. Οἱ στρατηγοὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας
Ἄρατος καὶ Φιλοποίμην.

Τὴν μεγαλυτέραν τῆς πρόδον ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία χρεωστῆ εἰς δύο στρατηγοὺς τῆς, τὸν Ἄρατον καὶ τὸν Φιλοποίμην. 271—213 π.Χ. Ὁ Ἄρατος ἦτο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Τὸ ἔτος δὲ 251 π.Χ. ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν τύραννον Νικοκλέα καὶ ἠνώσεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Μετὰ τὴν γενναίαν αὐτὴν πράξιν εἰσηλθεν ὡς ἀπλοῦς ἵππεὺς εἰς τὸν στρατὸν τῆς συμπολιτείας. Ἡ συνέλευσις ὅμως ἐξέλεξεν αὐτὸν πολλὰς φορὰς στρατηγόν. Ὡς στρατηγὸς ἠλευθέρωσε τὴν Κόρινθον ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὴν συμπολιτείαν. Ἐπίσης ἐπεξέτεινε τὴν δύναμιν τῆς συμπολιτείας εἰς πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου.

‘Ο Ἄρατος ἦτο συνετὸς ἀνὴρ καὶ διπλωμάτης, εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ ἦτο ἱκανὸς στρατηγὸς εἰς τὰς μάχας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Δι’ ἓν δὲ διάστημα ἐφάνη, ὅτι θὰ ἠλευθέρωνεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν. Ἦτο χρημάτων ἀνώτερος καὶ πολλὰς φορὰς δὲν ἐδίστασε νὰ θυσιάσῃ τὴν περιουσίαν του ὀλόκληρον ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

‘Ο Φιλοποίμην ἦτο ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν· ἀπὸ μικρᾶς δὲ ἡλικίας ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὰ στρατιωτικά. Μὲ τὴν μελέτην τῶν στρατιωτικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς του καὶ **252—183 π.Χ.** μὲ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν, ἀπέκτησεν εὐφυῖαν μεγάλην καὶ σωματικὴν δύναμιν. Πολὺ ἐνωρὶς ὁ Φιλοποίμην ἔδειξεν, ὅτι εἶχε μεγάλα στρατιωτικά προτερήματα καὶ πολὺ ταχέως ἔγινε σπουδαῖος στρατιωτικός.

Οἱ πολῖται τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ἐξετίμησαν τὰς ἀρετάς του καὶ τὸν ἐξέλεξαν ἵππαρχον. Τότε ἦδρεν ὁ Φιλοποίμην τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ διοργανώσῃ λαμπρὰ τὸ ἱππικὸν τῆς συμπολιτείας, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς παρακμὴν, καθὼς καὶ τὸν πεζικὸν στρατὸν κατὰ τρόπον καλύτερον. Ἦσκησε δηλαδὴ τὸν στρατὸν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας τοιουτοτρόπως, ὥστε ἔκαμεν αὐτὸν ἰσόπαλον μὲ τὸν μακεδονικὸν στρατὸν καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸν ὀπλισμὸν τῶν Μακεδόνων στρατιωτῶν.

‘Ο Φιλοποίμην ἦτο εὐθύς εἰς τοὺς τρόπους καὶ λιτὸς εἰς τὴν δίκαιάν του καὶ τὴν ἐνδυμασίαν του. Διὰ τὰς ἀρετάς του αὐτάς καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν εὐστροφίαν του ἠγαπᾶτο ἀπὸ ὅλους. ‘Ο Πλούταρχος ὀνομάζει αὐτὸν τὸν τελευταῖον Ἑλληνα.

Αὐτὴ μὲ ὀλίγους λόγους ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τῶν δύο σπουδαίων συμπολιτειῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ἐὰν αἱ δύο τότε συμπολιτεῖαι ἠδύναντο νὰ ἐνωθοῦν μεταξύ των διὰ τὸ συμφέρον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, τότε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχουν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πνεῦμα ὅμως αὐτὸ δὲν εἶχον ποτὲ οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι. Ἡ διχόνοια, τὴν ὁποίαν εἶχον μεταξύ των αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, ἔγινε καὶ τότε ἀφορμὴ νὰ καταστραφῇ ἡ ἀρχαία μας

πατρίς. Ἡ λαμπρά ἐκείνη ἔνωσις τῶν ἐλληνικῶν πόλεων κατήντησε νὰ γίνῃ ὄργανον τῆς δυνάμεως ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ τῆς Ρώμης. Ἐκαμαν λοιπὸν συμμαχίαν μὲ αὐτὴν καὶ ἐπολέμησαν ἐναντίον τῆς Μακεδονίας, διὰ νὰ τὴν συντρίψουν· κατόπιν ὁμως κατεστράφησαν καὶ αἱ ἴδιαι αἱ συμπολιτεῖαι.

47. Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία.
ἹΑγις καὶ Κλεομένης.

Ἡ Σπάρτη, ὅπως εἶπομεν, δὲν ἦτο μέλος τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἀλλ' ἐχθρὰ πρὸς αὐτὴν. Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἦτο εἰς ἀκμὴν ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἡ Σπάρτη εἶχεν ἀποκτήσει σπουδαίαν δύναμιν χάρις εἰς δύο σπουδαίους βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους εἶχε τότε.

Προηγουμένως ἡ θέσις τῆς τόσο λαμπρᾶς ἄλλοτε πόλεως δὲν ἦτο καλὴ. Ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶχε πολὺ ἐλαττωθῆ. Μόνον ἐπτακόσιοι πολῖται Σπαρτιᾶται ὑπῆρχον τότε. Οἱ περισσότεροι ἦσαν κατασχερωμένοι καὶ τὰ κτήματα εὐρίσκοντο εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων, οἱ ὁποῖοι ἔζων μὲ πολυτέλειαν.

Οἱ δύο βασιλεῖς τῆς, ὁ ἹΑγις καὶ ὁ Κλεομένης, εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν πατρίδα των εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς δύναμιν καὶ δόξαν.

Ὁ ἹΑγις εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὸν πλούσιον οἶκον του μὲ πολυτέλειαν καὶ μαλθακότητα. Ἀλλὰ πρὶν γίνῃ εἴκοσιν ἐτῶν
224 π.Χ. ἄφησε τὴν μαλθακὴν του ζωὴν καὶ συνήθισεν εἰς τὴν ἀρχαίαν λακωνικὴν δίαιταν καὶ ἀπλότητα· «Δὲν ἐπιθυμῶ, ἔλεγε, τὴν βασιλείαν, ἐὰν δὲν δυνηθῶ μὲ αὐτὴν νὰ ἀναστηλώσω τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἀγωγὴν».

Ἦτο ἐλικρινής, χρηστὸς καὶ γενναῖος, ἀλλ' ἄπειρος. Διὰ τοῦτο οἱ πλούσιοι ἠναντιώθησαν εἰς τὰ σχέδιά του καὶ ἐπέτυ-
235 π.Χ. χον νὰ θανατώσουν αὐτόν. Τὸ ἔργον του ἠκολούθησε πιστῶς ὁ Κλεομένης, ὁ ὁποῖος εἶχε λαμπρὰν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Εἶχε σπουδαῖον στωικὸν φιλόσοφον διδάσκαλον καὶ ἐλάτρευε τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς ἀρχαίας του πατρίδος. Ὁ Κλεομένης ἔκαμε Σπαρτιάτας πολῖτας τοὺς πλέον χρηστοὺς ἐκ τῶν περιοίκων καὶ τοιοῦτοτρόπως ἠύξησε

τόν ἀριθμόν τῶν πολιτῶν. Κατώρθωσε δὲ νὰ μοιράσῃ μὲ δικαίον τρόπον τὴν χώραν εἰς τοὺς πολίτας καὶ κατήργησε τὰ χρέη. Ἐπίσης κατήργησε τὸ ἀξίωμα τῶν ἐφόρων καὶ ἐπανάφερε τὴν παλαιάν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου.

Ὁ Κλεομένης ἔκαμεν ἐπιτυχεῖς πολέμους ἐναντίον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἄρατος, ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι ἡ Σπάρτη ἐγίνετο πολὺ ἐπικίνδυνος καὶ ὑπῆρχε φόβος νὰ διαλυθῇ ἡ συμπολιτεία, συνεμάχησε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Εἰς μίαν μάχην, εἰς τὴν **Σελλασίαν** τῆς 222 π.Χ. Λακωνίας, ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ ἠνωμένου στρατοῦ τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ὁ Κλεομένης κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Τοιοιουτρόπως ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἐπὶ πεντακόσια ἔτη εἶχε σπουδαίαν ἱστορίαν, ἔπεσεν ἀπὸ τότε εἰς ἀφάνειαν.

48. Σύγκρουσις τῶν δύο συμπολιτειῶν.

Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος.

Ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία, ἀφοῦ μὲ τὴν συμμαχίαν τῶν Μακεδόνων ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας, ἔλαβε καὶ πάλιν ὄσας πόλεις εἶχε χάσει. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Ἄρατος εἶχε κάμει τὴν ἔνωσιν αὐτῆν τῶν πολιτειῶν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν, τώρα ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία μὲ τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μὲ τὸν Μακεδόνα βασιλέα, πραγματικῶς ὑπετάσσετο εἰς αὐτόν.

Ὁ Ἀντίγονος μάλιστα ὁ Δόσων, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Φιλίππου Ε', εἶχεν ἐνώσει ὄσας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς μίαν ἔνωσιν, τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἑλλήνων. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχον ἀνακηρυχθῆ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων, τοιοιουτρόπως καὶ ὁ Μακεδὼν βασιλεὺς ἐγίνετο τότε ἡγεμὼν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας διηύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Δηλαδή αὐτὸς ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου ἐναν-

τιον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς ἠνωμένης Ἑλλάδος καὶ ἐκάνονιζε τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης.

Εἰς τὴν ἔνωσην ὅμως αὐτὴν δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβουν μέρος αἱ Αἰτωλικαὶ πόλεις. Διὰ τοῦτο ὁ νέος βασιλεὺς **Φίλιππος ὁ Ε΄** (220 π.Χ.) μαζί μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν. Ὁ πόλεμος ὠνομάσθη **συμμαχικός πόλεμος** καὶ διήρκεσε τρία ἔτη (220-217 π.Χ.).

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῶν ἐμπολέμων εἰς τὴν **Ναύπακτον** διὰ τὴν εἰρήνην, ἀντήχησεν ἡ φωνὴ τοῦ Ναυπακτίου **Ἀγέλαου** ὡσάν μίᾳ φοβερᾷ προειδοποίησις διὰ τὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἠπειλεῖ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὁ καλὸς ἐκεῖνος πατριώτης Ἑλληνας, ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἱστορικὸς **Πολύβιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξώρκιζε τότε τοὺς Ἑλληνας νὰ παύσουν νὰ πολεμοῦν μεταξύ των καὶ νὰ ὁμονοήσουν. Ὅπως δὲ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι περνοῦν τοὺς ποταμούς, ἔλεγε, συμπλέκουν τὰς χεῖρας των, διὰ νὰ μὴ τοὺς παρασύρῃ τὸ ρεῦμα, τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοὶ ἠνωμένοι ἔπρεπε ν' ἀποκρούουν τὰς ἐφόδους τῶν ἐχθρῶν των καὶ νὰ σφῆξῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Ὡς ἄλλος δὲ Ἴσοκράτης, συνεβούλευε καὶ αὐτὸς τὸν Μακεδόνα βασιλέα νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ὁμόνοιαν ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ ἕξ Ἑσπερίας νέφη, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἀγέλαος, τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, πράγματι ἐπλησίαζον ἀπειλητικὰ εἰς τὴν ἐξηντλημένην ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀρχαίαν μας πατρίδα. Ἡ Ἑλλάς ἦτο πεπρωμένον ἐντὸς ὀλίγου χρόνου νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν δύναμιν τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία θὰ ἐγίνετο κοσμοκράτειρα. Ποῖον ἦτο τὸ νέον αὐτὸ κράτος, καὶ πῶς ἐγένετο κυρίαρχον τῆς ἀρχαίας μας πατρίδος, θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

49. Ρώμη, ἡ αἰώνια πόλις.

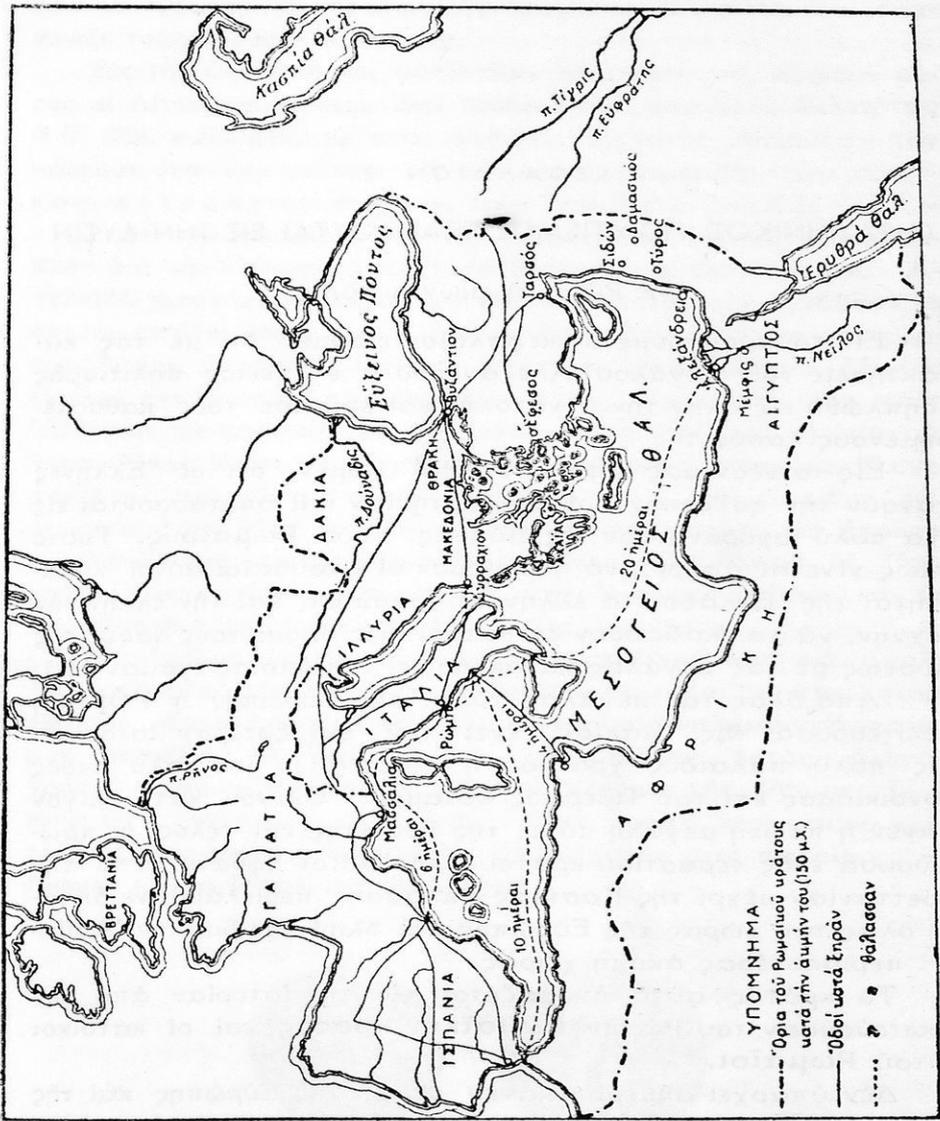
Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον εἶδομεν, ὅτι μὲ τὰς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐφώτισε τοὺς καθυστερημένους λαοὺς τῆς.

Εἰς τὸ νέον μας κεφάλαιον θὰ ἴδωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες χάνουν τὴν πολιτικὴν των ἀνεξαρτησίαν καὶ ὑποτάσσονται εἰς ἓνα πολὺ ἰσχυρὸν λαὸν τῆς Δύσεως, τοὺς **Ρωμαίους**. Τοῦτο ὁμῶς γίνεται ἀφορμὴ νὰ γνωρίσουν οἱ σπουδαῖοι αὐτοὶ κατακτηταὶ τῆς Ἑλλάδος τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, νὰ τὰ διαδώσουν δὲ κατόπιν εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως μὲ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἐκεῖ.

Ἀπὸ ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Εὐρώπης ἡ **Ρώμη**, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας, ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ἱστορίαν. Εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους ἡ πόλις αὕτη ἦτο πολὺ μικρὸς συνοικισμὸς ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ἔγινεν ἡ πρώτη μεγάλη πόλις τῆς Εὐρώπης καὶ τέλος ἡ πρωτεύουσα ἑνὸς τεραστίου κράτους, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὴν Βρετανίαν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης· περιελάμβανε δηλαδὴ ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλην τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ περισσοτέρας ἀκόμη χώρας.

Τὸ κράτος αὐτὸ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρώμην **Ρωμαϊκὸν κράτος** καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοῦ **Ρωμαῖοι**.

Δὲν ὑπάρχει σήμερον κανὲν μέρος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εὑρίσκειται ἕν ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν μνημεῖον. Ἐρείπια λαμπρῶν κτιρίων, ρωμαϊκὰ λουτρά, θέατρα,



Χάρτης του Ρωμαϊκού Κράτους.

τείχη Ισχυρά, γέφυραι και άψίδες ρωμαϊκάι, ένθουμίζουη τήη ρωμαϊκήη κατοχήη και φανερώηουη πόσουη σπουδαίη άηθρωποι ύπήρηξαν οί άρχαίη Ρωμαίη. Σήμερον άκόμη, ύστερον άπό δύο χιλιάδασ έτη, τά αύτοκίνητα περνουν άπό μεγάλας όδούς, τας όποιασ είχον κατασκευάσει Ρωμαίη μηχανικόι.

Τήη γλώσσασ τών άρχαίων Ρωμαίων, τήη λατινικήη, άπό τήη όποιαν κατάγονται αι λεγόμενα νεολατινικάι γλώσσαι, δηλαδή ή Ιταλική, ή γαλλική, ή Ισπανική, ή πορτογαλική και ή ρουμανική, σπουδάζουη σήμερον όλοι οί πολιτισμένοι λαοί εις τά σχολεία, διά νά δύνανται νά μελετουν τά σπουδαία συγγράμματα τών άρχαίων Ρωμαίων.

“Όπως οί σημερινοί τεχνίται έχουν ώς παραδειγματα εις τήη τέχνηη τών τά έργα τών Άρχαίων Έλλήνων, ούτω και οί νομομαθείς σήμερον εις όλον τόν κόσμον μελετουν τούς νόμους τών άρχαίων Ρωμαίων, οί όποιοί είναι πολύ σπουδαίοι.

54. Ποίοι ήσαν οί άρχαίοι Ρωμαίοι.

Οί άρχαίοι Ρωμαίοι είναι οί πρόγονοι τών σημερινών Ίταλών και άνήκον εις τήη ίδιαη παλαιάν φυλήη, άπό τήη όποιαν κατήγοντο και οί άρχαίοι Έλληνες. “Όπως οί άρχαίοι Έλληνες εις πολύ παλαιούς χρόνους κατέβησαν άπό τήη Εύρώπηη και έγκατεστάθησαν εις τήη Έλληνικήη Χερσόνησον, τοιουτοτρόπως και οί άρχαίοι Ίταλοί ύστερον άπό τούς Έλληνας έφυγον και αύτοί άπό τó ψυχρόη κλίμα τής Εύρώπης και κατέβησαν εις τήη Ίταλικήη Χερσόνησον, όπου τó κλίμα είναι γλυκó τόν χειμώνα.

“Η χερσόνησος αύτη είναι τέσσαρας φοράς μεγαλυτέρα άπό τήη Έλληνικήη. “Εκει ύπήρχον μεγάλαι πεδιάδες διά τήη καλλιέργειαν του σίτου, όμοιαι πρός τας όποιασ δέν ύπήρχον εις τήη Ελλάδα. “Επίσης ή Ίταλία είχε πολύ περισσοτέρας άπό τήη Ελλάδα βοσκάς εις τας πλαγιάς τών βουνών, διά νά τρέφωηται πρόβατα και άγελάδες. “Ο ποταμός Τίβερις, ό όποιος πηγάζει άπό τά Άπέννινα όρη, διαρρέει τήη κεντρικήη Ίταλίαν πρός δυσμάς.

“Η Ίταλία όμως δέν διαμελίζεται, όπως ή Έλλάς, άπό τήη θάλασσασ και δι’ αύτό είχε και τότε όλιγωτέρους λιμένας.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία προώδευσαν πολὺ ἐνωρίτερον εἰς τὴν Ἰταλίαν παρά τὸ ἐμπόριόν της.

Χιλιάδας ἔτη πρὶν, τὴν ὠραίαν αὐτὴν χερσόνησον κατῴκει λαὸς ἀπολίτιστος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε νὰ κατασκευάζῃ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἀπὸ λίθον. Κατόπιν ἤλθον ἄλλοι ἄνθρωποι, μετανάσται, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὰ βουνὰ τῶν Ἄλπεων.

Αὐτοὶ ἐγνώριζον τὸν χαλκὸν καὶ τὸν ὀρειχάλκον καὶ διὰ



Χάρτης τῆς Ἰταλίας

(Δεικνύων τοὺς ἀρχαίους λαοὺς τοὺς κατοικήσαντας τὴν Ἰταλικὴν Χερσόνησον).

μέρος τῆς Ἰταλίας, ἦσαν οἱ Λατῖνοι. Οὗτοι ἦσαν λαὸς γεωργικὸς καὶ ἔζων εἰς χωρία, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε τὴν αὐτοδιοίκησίν του. Ἄλλὰ μερικὰς φορές διὰ κοινὰ ζητήματα συνήρχοντο οἱ κάτοικοι ὅλοι μαζί καὶ συνεσκέπτοντο.

Τὸ μικρὸν αὐτὸ τμήμα τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας, τὸ ὁποῖον κατῴκησαν οἱ Λατῖνοι, ὠνομάσθη **Λάτιον**. Ἀπὸ τοὺς Λατίνους κατάγονται καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τῶν ὁποίων ἀργότερον ἡ ἱστορία ὑπῆρξεν ἔνδοξος.

τοῦτο τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ δπλα τῶν ἦσαν ὀρειχάλκινα. Ὑστερον ἀπ' αὐτοὺς ἤλθον ἄλλοι λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὸν σίδηρον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ὀμβριοι, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ βορειότερον μέρος τῆς χερσονήσου, οἱ Λατῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ ὁποία ποτίζεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ οἱ Σαμνῖται, οἱ ὁποῖοι κατέλαβον τὰς πρὸς νότον πεδιάδας καὶ τοὺς λόφους.

Ὁ σπουδαιότερος λαὸς μεταξὺ τῶν Ἰταλικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα ἤλθον τότε εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ τὸ νοτιώτερον

51. Οἱ γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 900 π.Χ. περίπου, λαὸς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πειρατικὸς ἔφθασε μὲ τὰ πλοῖα του εἰς τὴν δυτικὴν παραλλίαν τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ Λατίου. Ἐπέρασε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ καὶ ἐβάδισε βορειότερον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο λαὸς πολεμικός, ἀπώθησε τοὺς Ὀμβρίους ἐπάνω εἰς τὰ ὄρεινά μέρη καὶ κατέλαβε τὴν χώραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Τιβέρεως. Ἐκεῖ ἔκτισε μικρὰς πόλεις, τὰς ὁποίας περιέβαλε μὲ τεῖχη.

Ὁ λαὸς αὐτὸς ἦσαν οἱ Ἐτροῦσκοι, οἱ ὁποῖοι φαίνεται, ὅτι ἦλθον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ χώρα των εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς τὸ ὄνομα Ἐτρουρία. Οὗτοι ἐλέγοντο καὶ Τυρρηνοί. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ θάλασσα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὠνομάσθη Τυρρηνικὸν πέλαγος. Ἕλληνες ἄποικοι, ὅπως γνωρίζομεν, ἦλθον ἐπίσης κατὰ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν. Ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Ἡ ἀρχαία πόλις Κύμη, ἐπάνω ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς σημερινῆς Νεαπόλεως, ἦτο ἡ περισσότερον σημαντικὴ ἀπὸ τὰς ἄλλας πρὸς βορρᾶν ἐλληνικὰς πόλεις. Ὅλαι αἱ πόλεις ὑπῆρξαν πολὺ σπουδαῖαι καὶ προώδευσαν μὲ τὸ ἐμπόριόν των. Ἡ δὲ κάτω Ἰταλία ὠνομάσθη, ὅπως γνωρίζομεν, Μεγάλη Ἑλλάς.

52. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἐτροῦσκοι. Κτίσις τῆς Ρώμης.

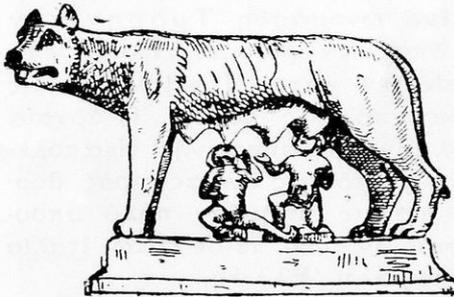
Οἱ Λατῖνοι χωρικοὶ φαίνεται, ὅτι ἦλθον πολὺ ἑνωρὶς εἰς σχέσεις μὲ τοὺς γείτονάς των Ἐτρούσκους, οἱ ὁποῖοι κατῶκουν κατὰ μῆκος τῆς ἄλλης ὄχθης τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

Εἰς μέρος ἀνοικτὸν πλησίον τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ἀπὸ λόφους, ἐγίνετο ἕν εἶδος ἀγορᾶς. Οἱ χωρικοὶ τοῦ Λατίου ἔδιδον σῖτον ἢ βοῦς εἰς τοὺς Ἐτρούσκους καὶ ἐλάμβανον ἀπ' αὐτοὺς ἐργαλεῖα ἢ ὄπλα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν. Εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων τῶν δύο αὐτῶν λαῶν, ἔκτισαν οἱ Λατῖνοι μίαν μικρὰν πόλιν, ἐπάνω εἰς λόφον, 753 π.Χ. τὸν Παλατῖνον, καὶ τὴν περιέβαλον μὲ τεῖχος. Εἰς τὴν νέαν πόλιν ἐδόθη τὸ ὄνομα Ρώμη, διότι λέγουν, ὅτι ὁ κτίστης αὐτῆς ὠνομάζετο Ρωμύλος.

53. Τί διηγούνται διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἀρχαίας Ρώμης.

Ἐπάρχουν διάφοροι ἐνδιαφέροντες μῦθοι διὰ τὴν πολὺ παλαιὰν ἱστορίαν τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἀναφέρει, ὅτι ὁ **Αἰνείας**, ἐκ τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Τροίας, ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅταν οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν πόλιν ἐκεῖνην. Ὑστερον ἀπὸ πολλὰς περιπλανήσεις ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας καὶ ἴδρυσεν μίαν πόλιν, τὸ **Λαβίνιον**, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰνείου πολλοὶ βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν. Ἀλλὰ κάποτε μεγάλη φιλονικία ἠγέρθη μέσα εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον. Ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως **Νουμίτορος**, ὁ **Ἀμούλιος**, ἐξεδιώξεν



Ἡ λύκαινα τοῦ καπιτωλίου.

ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν βασιλέα καὶ ἔγινεν ὁ ἴδιος βασιλεὺς. Διέταξε δὲ νὰ θέσουν εἰς μίαν σκάφην τὰ δύο νήπια τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, τὸν **Ρωμόλον** καὶ τὸν **Ρέμον**, καὶ νὰ τὰ ρίψουν εἰς τὸν Τιβερην. Τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἔφερε τὴν σκάφην εἰς τὴν ξηράν. Μία λύκαινα ἤκουσε τοὺς κλαυ-

θμηρισμοὺς τῶν παιδιῶν, τὰ ἐπλησίασε καὶ ἔκτοτε ἐπήγαγε πρὸς αὐτὰ καὶ τοὺς προσέφερε τὸ γάλα τῆς.

Κατόπιν εἰς ποιμὴν, ὁ ὁποῖος κατὰ τύχην διήρχετο ἀπὸ ἐκεῖ, παρέλαβε τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἀνέθρεψεν. Ὅταν αὐτὰ ἔγιναν ἄνδρες, ἐξεδιώξαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Ἀμούλιον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐσώθησαν, μίαν πόλιν. Αὕτη ἦτο ἡ **Ρώμη**.

Ὅταν ἐκτίζετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, ὁ **Ρέμος** ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, διότι συμπεριεφέρθη μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ **Ρωμόλου**. Τοιοῦτοτρόπως ὁ **Ρωμόλος** ἔμεινε μόνος καὶ ἔγινεν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς **Ρώμης**.

Ἄλλη παράδοσις λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἡ νέα πόλις δὲν εἶχε κατοίκους, ὁ **Ρωμόλος** ἐκήρυξεν, ὅτι κάθε ἐξόριστος ἢ φυγόποι-

νος από άλλην πόλιν ἠδύνατο νά γίνῃ κάτοικος τῆς νέας πόλεως.

Διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς μία παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ρωμύλος ἐσκέφθη τὸ ἐξῆς τέχνασμα: Ἔκαμε μεγάλας τελετὰς καὶ προεκήρυξεν ἀγῶνας. Ἐκάλεσε δὲ ὄλους τοὺς γείτονας λαούς, οἱ ὅποιοι εὐχαρίστως ἐπήγαν μὲ τὰς οἰκογενεῖας των, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν νέαν πόλιν. Ἐνῶ δμως ὄλοι ἐπρόσεχον εἰς τοὺς τελουμένους ἀγῶνας, οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης ἤρπασαν τὰς θυγατέρας τῶν ἐπισκεπτῶν Σαβίνων καὶ ἔκαμαν αὐτὰς συζύγους των.

Ὅταν ἀργότερον οἱ Σαβῖνοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, διότι ἐθεώρησαν τὴν πρᾶξιν ἐκείνην ὡς προσβολήν, αἱ ἀρπαγεῖσαι θυγατέρες ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐμπολέμων στρατευμάτων καὶ συνεφιλίωσαν αὐτοὺς.

Οἱ μῦθοι αὐτοὶ φανερώνουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιον εἶχον οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι, νὰ συνδέωνται μὲ ἄλλους γειτονικοὺς καὶ συγγενεῖς των λαούς. Μὲ τούτους ἔκαμον ἰσχυρὰν ἔνωσιν. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα δὲν εἶχον δυστυχῶς αἱ παλαιαὶ πολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ νέα πόλις ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμεγάλωσε πολὺ καὶ περιέλαβε καὶ τοὺς ἄλλους ἐξ ἰσχυροῦς, οἱ ὅποιοι ἦσαν πλησίον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐλέγετο καὶ πόλις ἐπτάλοφος.

54. Οἱ Ἐτροῦσκοὶ γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης.

Οἱ Λατῖνοι μὲ μεγάλην ἀνησυχίαν ἔβλεπον τοὺς ἀπέναντι των γείτονας Ἐτρούσκους νὰ προοδεύουν καὶ νὰ γίνωνται πολὺ ἰσχυροί. Τρία ἔτη μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης, εἰς 750 π.Χ. ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των Ἐτρούσκων διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἔγινε κύριος τοῦ λόφου Παλατίνου, ἐπάνω εἰς τὸν ὅποιον ἦτο κτισμένη ἡ Ρώμη.

Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Ἐτροῦσκοὶ ἐπεξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως των Ἐτρούσκων ἔφθανεν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Γενούης.

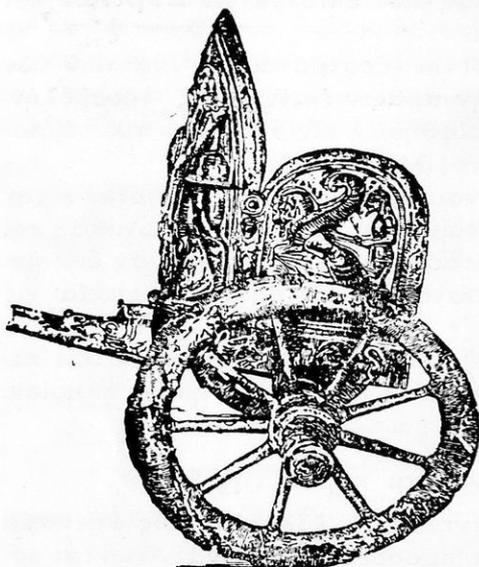
Οἱ νέοι κατακτηταί, ἐπειδὴ ἦσαν καλοὶ ἔμπροσθε, ἦλθον ἀπὸ πολὺ παλαιούς χρόνους εἰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ ἔγιναν ἄνθρωποι πολιτισμένοι. Οἱ Ἑλληνες ἔμποροι ἐλάμβαν-

νον από αυτούς σίδηρον και χαλκόν και ἔιδιδον ὡς ἀντάλλαγμα ὠραία ἀγγεῖα και ὑφάσματα. Οἱ Ἐτροῦσκοι ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας τὸ ἀλφάβητον, τὰ ὄπλα και τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ἐπίσης ἔμαθον ἀπὸ αὐτοῦς νὰ ζωγραφίζουν και νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα. Ἀπὸ τοῦς Βαβυλωνίους ἐγνώριζον ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν των. Εἰς δὲ τὰ οἰκοδομήματά των μετεχειρίζοντο τὰς ἀψίδας

(καμάρες). Τὴν τέχνην αὐτὴν εἶχον ἴδει εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ Ρώμη λοιπὸν προώδευε πολὺ μὲ τὴν διοίκησιν τῶν Ἐτρούσκων, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν εἰς τοῦς κατακτηθέντας ὑπ' αὐτῶν λαοὺς ὄλα ὅσα ἐγνώριζον.

Κατὰ τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα, ὅταν ὁ Ξέρξης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ρώμη ἤκμαζε και ἦτο σπουδαία πόλις. Ὅταν δὲ μεγάλοι ἄνδρες, ὅπως ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀλκιβιάδης και ὁ Δημοσθένης, ἔζων εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ρώμην ἤκμαζον ἐπίσης μεγάλοι πολιτικοὶ και στρατιωτικοί. Ἡ



Ἐτροουσικὴ ἄμαξα ἐξ ὀρειχάλκου.
(Τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος).

ἀκμὴ λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς προόδου τῆς Ρώμης.

Οἱ Ἐτροῦσκοι βασιλεῖς τῆς Ρώμης ἔκαμαν πολλὰ σπουδαῖα ἔργα. Ἐπειδὴ πολὺ συχνὰ ἐξεχειλίζεν ὁ ποταμὸς και ἐκάλυπτε τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἀγορά, κατεσκεύασαν ὀχετοὺς, ἀπὸ ὅπου ἔφευγον τὰ ὕδατα. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἐλιμναζον πλέον ὕδατα και τὸ μέρος ἦτο ὑγιεινόν. Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐγίνοντο μὲ τόσην στερεότητα, ὥστε ἀκόμη σφύζονται.

Ἐπίσης κατεσκεύασαν μεγαλοπρεπή ναὸν τοῦ θεοῦ Διός, ὃ ὁποῖος διητηρεῖτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς νοτίου Ἰταλίας ἔπλεον πολὺ συχνὰ τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ ἔφερον ἐμπορεύματα. Ἀπὸ αὐτοῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἐμάνθανον πολλὰ πράγματα.

Ἐπίσης οἱ Ῥωμαῖοι ἔμαθον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, πῶς νὰ κατασκευάζουν πλοῖα καὶ νὰ κόπτουν νομίσματα. Ἀπὸ τότε ἔπαυσαν τὴν ἀνταλλαγὴν πραγμάτων καὶ ἔδιδον νομίσματα. Τὰ ὀνόματα πρὸς τοῦτοις τῶν θεῶν τῶν ἦσαν ἑλληνικά.

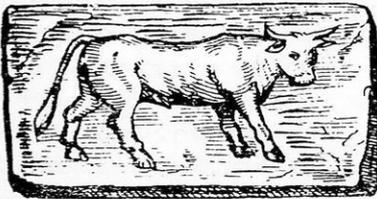


Ἑτρουσικὴ ζωγραφικὴ.

55. Ἡ βασιλεία ἐν Ῥώμῃ. Ταρκίνιος ὁ ὑπερήφανος.

Ἡ ἐπανάστασις.

Ἡ Ῥώμη, ἀφ' οὔτου ἐκτίσθη, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ βασιλεῖς. Ὁ βασιλεὺς ἦτο πατὴρ τοῦ λαοῦ τοῦ καὶ εἶχεν ἐπὶ τῶν ὑπη-



Ἀρχαῖα Ῥωμαῖκὰ νομίσματα.

Ἡ εἰκὼν δεικνύει δύο παλαιὰ νομίσματα ἀπὸ χαλκόν. Ἀργότερον, ὅταν ἀνεπτύχθησαν αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μὲ τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ῥωμαῖοι κατεσκεύασαν νομίσματα ἀπὸ ἄργυρον.

κόων τοῦ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ πατὴρ ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ἦτο ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς, ὁ ἀρχη-

γός δηλαδή της θρησκείας. Ήτο επίσης ο ανώτατος δικαστής και ο αρχηγός του στρατού.

Την ίδιαν εξουσίαν είχε ο βασιλεύς και εις την Ελλάδα, όπως γνωρίζομεν, εις τους χρόνους του Όμηρου.

Τόν βασιλέα συνώδευον πάντοτε δώδεκα ύπηρέται. Ό καθείς έφερεν εις τόν άριστερόν του ώμον μίαν δέσμην ράβδων,



Ραβδούχοι Ρωμαίοι.

διά τουτο δε έλέγοντο ραβδούχοι. Αι ράβδοι αυτές αι όποιαί έλέγοντο φάσκαϊ, ήσαν δεμέναι γύρω από ένα πέλεκυν. Ταύτα έσήμαινον την δύναμιν του βασιλέως να τιμωρή ή να φονεύη τόν παρεκτρεπόμενον πολίτην. Η λέξις φασισμός, την όποιαν άκούομεν σήμερα, προέρχεται από την λέξις αυτήν.

Ό βασιλεύς έβοηθείτο εις την κυβέρνησιν από συμβούλιον γερόντων. Τούτους εξέλεγε μεταξύ των σπουδαιοτέρων οικογενειών της Ρώμης. Έλέγοντο δε πατέρες και ήσαν ισόβιοι. Ούτοι έδιδον την γνώμην εις τόν βασιλέα διά τά σπουδαία ζητήματα της χώρας.

Όταν ο βασιλεύς ήθελε να ζητήσῃ την συμβολήν του λαού, έστελλεν άγγελιαφόρους, οι όποιοι με σάλπιγγας εκάλουν τόν λαόν εις συνέλευσιν. Οι πολίται συνηθροίζοντο εις μίαν γωνίαν της αγοράς και διηροούντο εις ομάδας. Η κάθε μία από αυτάς είχε μίαν ψηφον.

Η παράδοσις αναφέρει έπτά βασιλείς, μερικοί από τους όποιους εκύβερνησαν πολύ καλά την Ρώμην. Τελευταίος βασι-

λεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Ταρκίνιος**, τὸν ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμασαν **Ἵπερήφανον**, διότι ἦτο σκληρὸς βασιλεὺς καὶ διώκει σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν του θέλησιν καὶ ὄχι κατὰ τὰς Ῥωμαϊκὰς συνηθείας.

Ὁ Ταρκίνιος ὁ Ἵπερήφανος ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ κατέστησε τὴν Ῥώμην πολὺ ἰσχυράν. Ἄλλ' ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν σκληρότητα τῶν Ἐτρούσκων βασιλέων καὶ κυρίως τοῦ Ταρκινίου. Ἐκαμε λοιπὸν ἐπανάστασιν καὶ **509 π.Χ.** ἐξεδίωξε τὸν βασιλέα. Ἀπὸ τότε οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχον πλέον βασιλεῖς. Ἡ κατάλυσις τῆς βασιλείας εἰς τὴν Ῥώμην ἔγινε περίπου τὸν ἴδιον καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐξωρίσθη ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Ἴππίας.

55. Ἡ ἐλευθέρα Ῥωμαϊκὴ πολιτεία. Οἱ πατρίκιοι.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας ἐν Ῥώμῃ ἐξελέγησαν δύο νέοι ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν ὕπατοι. Οὗτοι εἶχον τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν, ὅπως οἱ βασιλεῖς προηγουμένως. Ἄλλ' ἡ δύναμις των περιορίζετο πολὺ διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: πρῶτον, διότι ἡ ἐξουσία των διήρκει μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ ὀλίγον αὐτὸ διάστημα νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην δύναμιν· δεύτερον, διότι ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο σύμφωνοι εἰς ὅ,τι ἀπεφάσιζον. Ἐὰν ὁ εἷς δὲν ἐπεδοκίμαζε μίαν πρᾶξιν τοῦ ἄλλου, τότε ἡ πρᾶξις ἐκείνη δὲν εἶχε καμμίαν ἰσχύν.

Τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων, ἡ γεροῦσία, καθὼς καὶ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἐψήφιζε τὰς ἀποφάσεις, ἐξηκολούθουν νὰ ὑπάρχουν, ὅπως καὶ ἐπὶ βασιλείας. Ἡ γεροῦσία ὁμως, ἡ ὁποία ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν. Ἐνῶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας ἦτο μόνον συμβουλευτικὸν σῶμα, τώρα ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνῃ ἢ νὰ ἀπορρίπτῃ κάθε ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ πολίτευμα εἰς τὴν Ῥώμην, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας, ἦτο καθαρῶς ἀριστοκρατικόν. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅταν ἐξέπεσαν οἱ βασιλεῖς. Ἡ τάξις αὕτη τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων Ῥωμαίων πολιτῶν, ἡ ὁποία εἶχε τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν, ὠνομάσθη τάξις τῶν πατρικίων.

57. Οἱ πληβεῖοι καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἀγρίππα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πατρικίων ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην καὶ ἡ τάξις τοῦ λαοῦ, οἱ πληβεῖοι. Οὗτοι ἦσαν πτωχοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται καὶ δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν γερουσίαν οὔτε νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλίγον ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκοντο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ἔνεκα τῶν χρεῶν τῶν εἰς τοὺς πατρικίους, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Οἱ πατρικιοὶ εἶδον, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσουν χωρὶς τοὺς πληβείους, διότι, ὅπως εἶπομεν, οὗτοι ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἦσαν οἱ καλύτεροι στρατιῶται εἰς τοὺς συνεχεῖς τῶν πολέμους. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν ἓνα συνετὸν ἄνθρωπον, τὸν **Μενήνιον Ἀγρίππαν**, διὰ νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ρώμην.

Ὁ Ἀγρίππας ἔπεισε τοὺς πληβείους νὰ ἐπανέλθουν μετὰ τὸν ἐξῆς μῦθον: Κάποτε, εἶπε, τὰ μέλη τοῦ σώματος ἔκαμαν συνωμοσίαν κατὰ τῆς κοιλίας. Εἶπον, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον αὐτὰ νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς καὶ ἡ κοιλία νὰ μένη ἡσυχος πάντοτε καὶ νὰ ἀπολαύῃ ὅσα φέρουν τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος. Ἀπεφάσισαν λοιπὸν νὰ καταδικάσουν εἰς λιμοκτονίαν τὴν κοιλίαν. Οἱ πόδες δὲν θὰ ὠδήγουν εἰς ἐργασίαν, αἱ χεῖρες δὲν θὰ ἔφερον τίποτε καὶ τὸ στόμα θὰ ἔμενε κλειστόν. Πράγματι, ἡ κοιλία ἠσθένησε, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐξησθένησαν. «Τώρα καὶ σεῖς, πληβεῖοι, εἶπε, θέλετε νὰ ἐξασθενήσετε τοὺς πατρικίους. Ἀλλὰ νομίζετε, ὅτι καὶ σεῖς θὰ σωθῆτε;»

Οἱ πληβεῖοι ἀντελήφθησαν πόσον ὀρθοὶ ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ φρονίμου αὐτοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐδέχθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ἔκαμαν συμφωνίαν μετὰ τοὺς πατρικίους, νὰ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

58. Οἱ Ρωμαῖοι δῆμαρχοι. Ἡ δωδεκάδελτος.

Οἱ πατρικιοὶ ἔδωσαν εἰς τοὺς πληβείους τὸ δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς συνέλευσιν καὶ νὰ ἐκλέγουν τοὺς **δημάρχους**. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξελέγοντο δύο δῆμαρχοι, ἀργότερον πέντε καὶ τέλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔφθασεν εἰς τοὺς δέκα.

Οι δήμαρχοι είχαν καθήκον να προστατεύουν τὰ δίκαια τῶν πληβείων. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλουν τὴν ἀπόφασιν τῶν ὑπάτων καὶ νὰ σώζουν ἕνα πολίτην ἀπὸ τὴν καταδίκην τοῦ εἰς θάνατον. Ἐὰν εἷς πολίτης ἀδίκως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας, ἦτο δυνατὸν νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τῶν δημάρχων.

Οἱ δήμαρχοι ἐκάθηντο εἰς τὴν εἴσοδον τῆς συνελεύσεως τῶν πατρικίων καὶ ἠδύναντο νὰ ἀπορρίψουν ἕνα νόμον, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσιζον οἱ πατρικιοὶ καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πληβείων. Αἱ θύραι τῶν οἰκιῶν τῶν δημάρχων ἦσαν ἀνοικταὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ εὕρισκῃ πᾶς πολίτης ἄσυλον καὶ προστασίαν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ δήμαρχοι ἀπέκτησαν πολὺ μεγάλην δύναμιν.

Ἐν ἄλλο πολὺ σπουδαῖον, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχον οἱ πληβεῖοι, ἦτο τὸ ἐξῆς: Μέχρι τοῦ 450 π.Χ. οἱ ρωμαῖκοὶ νόμοι ἦσαν γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἀξιωματούχους. Οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν νὰ γραφοῦν οἱ νόμοι καὶ νὰ δημοσιευθοῦν, ὥστε κάθε πολίτης νὰ γνωρίζῃ, ἔάν τὸ δίκαιον ἀπονέμεται συμφώνως μὲ αὐτούς. Τότε οἱ Ρωμαῖοι ἔγραψαν τοὺς νόμους εἰς δώδεκα ὀρειχαλκίνοὺς πίνακας καὶ τοὺς ἔστησαν εἰς τὴν ἀγοράν. Οἱ νέοι ἀπεστήθιζον τοὺς νόμους τῶν δώδεκα αὐτῶν πινάκων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Δ ω δ ε κ α δ ε λ τ ο ς.

59. Οἱ ἄλλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας.

Οἱ ὑπατοὶ κατ' ἀρχὰς εἶχον ὅλην τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους τῆς χώρας τῶν. Ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐφύλαττον τὸν δημόσιον θησαυρὸν καὶ ἦσαν καὶ οἱ ἴδιοι δικασταί.

Ἄλλὰ ταχέως εἶδον οἱ Ρωμαῖοι, ὅτι οἱ ὑπατοὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τόσα ζητήματα, ἀφοῦ μάλιστα πολὺν φορὰς ἀπουσίαζον ἕνεκα ἐκστρατειῶν ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐξελέγησαν καὶ ἄλλοι ἄρχοντες διὰ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῆς πολιτείας. Οὗτοι ἦσαν οἱ τ α μ ί α ι, οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον τὸν δημόσιον θησαυρὸν, καὶ δύο τ ι μ η τ α ί, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν κατάλογον τῶν πολιτῶν, διὰ νὰ κανονίζουσι τοὺς φόρους σύμφωνα μὲ τὴν περιουσίαν τῶν καὶ ἐπέβλεπον μήπως κανὲν ἄσχημον πράγμα ἐγίνετο εἰς τὴν πόλιν.

Ἐκτός ἀπό αὐτοῦς διωρίζετο καί εἰς π ρ α ί τ ω ρ, ὁ ὁποῖος ἐβοήθει τὸν ὑπατον εἰς τὰ διοικητικά του καθήκοντα. Ἀργότερον ὁ ἀριθμὸς τῶν πραιτόρων ἠξήθη.

Ὅταν ἡ πολιτεία εὐρίσκετο εἰς κίνδυνον, τότε διωρίζετο εἰς δ ι κ τ ά τ ω ρ. Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος μεγάλης ἐμπιστοσύνης καὶ εἶχεν ἐπὶ ἕξι μῆνας ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον μέγαν σεβασμὸν εἰς τοὺς ἄρχοντάς των. Ἡ ὑπατος, ἐνδεδυμένος τὴν τήβεννον μὲ πορφυρὰς γραμμάς, παρουσιάζετο δημοσίᾳ ἀκολουθούμενος ἀπὸ δώδεκα ρ α β δ ο ὄ χ ο υ ς, ὅπως ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς.

60. Οἱ ἀγῶνες πατρικίων καὶ πληβείων.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἰδρύθη εἰς τὴν Ρώμην ἡ ἐλευθέρη πολιτεία, δὲν ἔπαυσαν οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν εὐγενῶν πατρικίων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν πληβείων.

Κατὰ τὰ πενήκοντα πρῶτα ἔτη πληβεῖοι ἠγωνίσθησαν πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο. Κατὰ δὲ τὰ ἑκατὸν πενήκοντα ἔτη ὕστερον, πῶς νὰ ἀποκτήσουν μεγαλυτέραν δύναμιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς νέας ρωμαϊκῆς πολιτείας. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες ἐγίνοντο μεταξὺ τῶν δύο τάξεων μὲ σωφροσύνην. Πολὺ σπανίως ἐχύνετο ἀδελφικὸν αἷμα. Κάθε πολίτης Ρωμαῖος, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς μίαν τάξιν ἐθεώρει τὸν πολίτην τῆς ἄλλης τάξεως ὡς ἀδελφὸν Ρωμαῖον. Διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἠπέλπει τὸ κράτος των, ἀμέσως ἄφηνον τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας καὶ ἠνοῦντο ὅλοι ὡσάν εἰς ἄνθρωπος, διὰ νὰ ὑπερασπίσων τὴν ἀγαπητὴν των πατρίδα. Ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ ὅλους ὡς ὑποχρέωσις ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ των καὶ ὡς ὕψιστος νόμος.

Οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληβείων ἐδίδαν αὐτοῦς νὰ γίνων αὐστηροὶ καὶ δίκαιοι. Συγχρόνως τοὺς ἔκαμαν νὰ ἐννοήσων καλύτερον νὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς πολῖται μεταξὺ των καὶ πρὸς τὸ κράτος. Ἡμποροῦμεν λοιπὸν νὰ ἐννοήσωμεν πολὺ καλά, διατὶ ἡ Ρώμη ἔγινεν ἀργότερον μέγα κράτος.

61. Ἡ Ρωμαϊκὴ σύγκλητος.

Ἐμάθομεν, ὅτι οἱ πατρίκιοι κατ' ἀρχὰς συνηθορίζοντο, διὰ νὰ ἐκλέξουν τοὺς ὑπάτους καὶ νὰ ἀποφασίσουν δι' ἄλλα ζητήματα τοῦ κράτους.

Οἱ πληβεῖοι κατῶρθωσαν μὲ τοὺς ἀναιμάκτους ἀγῶνας τῶν νὰ πείσουν τοὺς πατρίκίους νὰ δώσουν περισσότερα δικαιώματα εἰς αὐτούς. Παραδείγματος χάριν, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅταν ἀπεφασίζοντο νέοι νόμοι καὶ ἐξελέγοντο διὰ τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς πολιτείας, ἀκόμη καὶ ὕπατοι.

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως σῶμα εἰς τὴν Ρώμην ἦτο ἡ Ρωμαϊκὴ σύγκλητος, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισamen ὡς γερούσιαν εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ τριακοσίους γέροντας, οἱ ὅποιοι εἶχον χρηματίσει ταμίαι, τιμηταὶ κ.τ.λ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ πληβεῖοι ἠδύναντο, ὅπως εἶπομεν, νὰ ἐκλεγοῦν εἰς τὰ ἀξιώματα αὐτά, διὰ τοῦτο μέλη τῆς συγκλήτου ἐξελέγοντο καὶ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληβείων.

Ἡ σύγκλητος εἶχε δύναμιν ἀνωτέραν ἀπὸ τὸν ὕπατον. Ἔδιδε διαταγὰς εἰς αὐτὸν καὶ αὐτὴ ἐκυβέρνα πραγματικῶς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τοῦ κράτους κάθε πολίτης ἐλάμβανε μέρος, εἰς οἵανδὴποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνήκε.

62. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τοῦ Λατίου.

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι πολὺ γρήγορα ἔγιναν καλοὶ ἔμποροι καὶ γεωργοὶ καὶ ἀντιήλλασον τὰ προϊόντα τῶν μὲ ἐμπορεύματα τῶν Ἑτρούσκων, τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ ἐμπόριον ἔφερεν εἰς αὐτοὺς πλοῦτον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔχθραν πρὸς τοὺς γείτονάς των. Διὰ τοῦτο οἱ ἔμποροι καὶ γεωργοὶ ἄφηνον πολλὰς φορὰς τὰς ἐργασίας τῶν καὶ ὑπηρέτουν εἰς τὸν στρατὸν, διὰ νὰ εἶναι ἕτοιμοι κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι κατ' ἀρχὰς ἦλθον εἰς πόλεμον μὲ λαοὺς συγ-

γενεῖς, οἱ ὅποιοι κατώκουν, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Λατίου. Μὲ
405 π.Χ. τοὺς λαοὺς αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς ἦσαν φίλοι καὶ ἀπε-
 τέλουν μίαν ἔνωσιν, τῆς ὁποίας ἡ Ρώμη ἦτο ἀρχη-
 γός. Ἐλλ' οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἐφθόνησαν τὴν δύναμιν τῆς Ρώμης
 καὶ ἐπολέμησαν αὐτήν. Οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον τὴν μίαν πόλιν
 κατόπιν τῆς ἄλλης καὶ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς χώρας τοῦ
 Λατίου.

63. Ὁ Γάιος Μάρκιος Κοριολανός καὶ ὁ Γικκινάτος.

Ἡ παράδοσις ὁμιλεῖ διὰ δύο σπουδαίους Ρωμαίους, οἱ
 ὅποιοι ἀνεδειχθησαν κατὰ τοὺς πολέμους ἐκείνους. Ὁ εἰς
 ὠνομάζετο **Γάιος Μάρκιος**. Οὗτος ἦτο Ρωμαῖος στρατιώτης
 καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὅποιος ἐποριόρκει μίαν πόλιν,
 τὴν **Κοριόλην**. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐξῆλθον, διὰ νὰ πολε-
 μήσουν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι ἐπολιόρκουν αὐτούς.
 Ἄλλ' ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκησε καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς
 φυγὴν. Ὁ Γάιος Μάρκιος ἠκολούθησε τοὺς ἐχθροὺς μόνος μέ-
 χρι τῆς πόλεως τῶν καὶ εἰσῆλθε καὶ ὁ ἴδιος μαζί με αὐτοὺς
 ἐντὸς τοῦ τείχους. Μὲ τὴν γενναιότητά του δὲ κατάρθωσε νὰ
 ἀπωθήσῃ τοὺς ἐχθροὺς καὶ νὰ κρατήσῃ ἀνοικτὰς τὰς πύλας
 τοῦ τείχους, μέχρις ὅτου ἔφθασεν ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς. Ἀπὸ
 τότε ὁ ἀνδρεῖος αὐτὸς Ρωμαῖος πατρίκιος ὠνομάσθη **Κοριο-
 λανός**.

Περὶ τοῦ **Γικκινάτου** μανθάνομεν, ὅτι ἔσωσε τὴν πατρί-
 δα ἀπὸ μεγάλου κίνδυνου. Κάποτε δυσάρεστοι εἰδήσεις ἔφθα-
 σαν εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ ὑπατος **Μινούκιος** εἶχε περικυκλωθῆ
 μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ ἰσχυρὸν στρατόν τῶν **Αἰκούων** καὶ
 ἐκινδύνευε νὰ καταστραφῆ. Ἡ σύγκλητος ἀντελήφθη τότε, ὅτι
 μόνον εἰς Ρωμαῖος ἦτο περισσότερον ἱκανὸς ἀπὸ ὅλους νὰ
 σώσῃ τὴν πατρίδα. Αὐτὸς ἦτο ὁ πτωχὸς γεωργὸς **Κικκινά-
 τος**. Οἱ συγκλητικοὶ λοιπὸν ἀπεφάσισαν νὰ ἀνακηρύξουν τὸν
 Κικκινάτον δικτάτωρα καὶ ἔστειλαν πρὸς αὐτὸν ἐπισήμους ἀ-
 πεσταλμένους, διὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλουν τὴν ἀπόφασιν τῆς
 συγκλήτου.

Ὁ Κικκινάτος, ὁ ὅποιος ὠδήγει τὸ ἄροτρον εἰς τὸν ἀγρόν
 του, εἶδεν ἀπὸ μακρὰν τοὺς ἀπεσταλμένους μετὰ τὰς τηβέννους

των νὰ ἔρχωνται πρὸς αὐτόν. Τότε ἄφησε τὸ ἄροτρόν του, ἐφόρεσε τὴν τήβεννον καὶ ὑπεδέχθη αὐτούς. Ἐκεῖνοι τὸν ἐχαίρετισαν ὡς δικτάτωρα καὶ ἀνήγγειλον εἰς αὐτόν τὴν ἀπόφασιν τῆς συγκλήτου.

Ὁ Κιγκινάτος ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἠτοίμασε στρατεύμα, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευεν. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς μίαν νύκτα κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ καταλλήλους θέσεις καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ πάντα διὰ τὴν ἐπίθεσιν. Τὴν πρωίαν οἱ ἐχθροὶ εἶδον, ὅτι ἦσαν περικυκλωμένοι. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ παραδοθοῦν εἰς τὸν Ρωμαῖον δικτάτωρα. Ὁ Κιγκινάτος μὲ τὸν νικηφόρον στρατόν του εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ρώμην. Τότε ἄφησε τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικτάτωρος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πτωχὴν ἔπαυλίν του, ὅπου ἐξηκολούθησε τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ του.

Ἡ Ρώμη ὠφείλε τὰς νίκας τῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς ἄνδρας, ὅπως ὁ Κιγκινάτος. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν μικροκτηματῖαι γεωργοὶ καὶ πολὺ ρωμαλέοι. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐκαλλιέργουν τὸν ἀγρόν των καὶ ἔζων πολὺ λιτὴν ζωὴν. Ὅταν δμως ἡ πατρίς των ἐκινδύνευεν, ἐλάμβανον, ὅπως εἶδομεν, τὰ ὄπλα καὶ ὑπερήσπιζον αὐτὴν γενναίως.

Ἄν καὶ ἡ πολεμικὴ δρᾶσις ἔφερεν εἰς αὐτοὺς τιμὴν καὶ δόξαν, ἐν τούτοις ηὐχαρίστει αὐτοὺς περισσότερο ἢ ἀγροτικὴ ζωὴ. Ταύτην ἐθεώρουν πραγματικὴν εὐλογίαν. Ἀντιθέτως, οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ηὐχαριστοῦντο πολὺ νὰ λαμβάνουν δημοσία ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν πολὺ τιμητικά.

64. Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων.

Οἱ σπουδαιότεροι πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἦσαν οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων.

Ὁ γενναῖος καὶ πλούσιος αὐτὸς λαὸς ἤθελε νὰ κυριεύσῃ τὴν πλουσίαν Ρώμην καθὼς καὶ τὴν περιοχὴν τῆς. Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους ἐναντίον των καὶ ἐκυρίευσαν μίαν σπουδαίαν πόλιν αὐτῶν, ἡ ὁποία εὕρισκετο πλησίον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐλέγετο **Οὐήιοι** (396 π.Χ.). Δέκα ἔτη διήρκεσεν

ή πολιορκία τῆς Ἰσχυρᾶς ἐκείνης πόλεως. Τέλος ὁ **Μᾶρκος Κάμιλλος**, γενναῖος καὶ τίμιος στρατηγός, ἔγινε κύριος αὐτῆς. Ὁλίγον δὲ κατ' ὀλίγον οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν ὅλην τὴν χώραν τῶν Ἑτρούσκων.

65. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.

Δὲν εἶχον παρέλθει ἕξ ἔτη, ἀφ' οὗ ἐνίκησεν ὁ Κάμιλλος τοὺς Ἑτρούσκους, ὅτε μέγας κίνδυνος ἠπειλήσεν τὴν Ῥώμην. Οἱ **Γαλάται**, λαὸς βάρβαρος, ἐπέδραμον ἐναντίον αὐτῆς. Οὗτοι κατῶκου εἰς τὰς πρὸς βορρᾶν χώρας τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου. Ἐμάθομεν δέ, ὅτι ἐν τμῆμα αὐτῶν εἰσέβαλλε καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα ὀλίγα ἔτη ὕστερον.



Ἑτρούσκος πολεμιστής.

Οἱ Γαλάται κατέβησαν ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα ὄρη καὶ ἐξεχύθησαν εἰς τὰς Ἰταλικὰς πεδιάδας λεηλατοῦντες καὶ κἀνοντες τοὺς ἀγρούς. Τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Ῥώμην. Οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἔχασαν πολλοὺς στρατιώτας εἰς προηγουμένας μάχας, εἶδον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ υπερασπίσουν τὴν Ῥώμην, καὶ ἔφυγον, ἀφήσαντες τὴν πόλιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐχθρῶν. Μόνον ὀλίγοι ἀνδρεῖοι Ῥωμαῖοι στρατιῶται ἐνεκλείσθησαν εἰς ὄχυρὸν φρούριον ἐπάνω εἰς ἕνα λόφον, τὸ **Καπιτώλιον**, ὅπου ὑπῆρχον οἱ ναοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας.

Οἱ Γαλάται εὗρον τὴν Ῥώμην ἔρημον καὶ τὴν κατέκαυσαν. **390 π.Χ.** Ἄλλ' οἱ γενναῖοι υπερασπισταὶ τοῦ Καπιτωλίου ἀπέκρουσαν ἐπαννειλημμένας ἐπιθέσεις τῶν Γαλατῶν, ὥστε οἱ βάρβαροι δὲν κατῶρθωσαν νὰ τὸ κυριεύσουν.

Οἱ Ῥωμαῖοι διηγοῦντο μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν, πῶς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἥρας ἐσώθη τὸ Καπιτώλιον.

Μίαν σκοτεινὴν νύκτα μερικοὶ Γαλάται στρατιῶται ἀνέβησαν ἀπὸ ἕνα ἀπόκρημνον μέρος τοῦ λόφου καὶ ἔφθασαν σχεδὸν εἰς τὴν κορυφήν. Ἄλλ' αἱ χῆνες, αἱ ὅποιοι ἐτρέφοντο ἐκεῖ πρὸς τιμὴν τῆς Ἥρας, ἀντελήφθησαν αὐτοὺς καὶ ἤρχισαν νὰ

έκβάλλουν δυνατάς κραυγάς. Τοῦτο ἔδωσε τὸ σύνθημα τοῦ συναγεροῦ. Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ἐπετέθησαν ἐναντίον των καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν.

Μία παράδοσις λέγει, ὅτι οἱ Γαλάται ἐπείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους νὰ λάβουν ὡς λύτρα τεράστιον ποσὸν χρυσοῦ καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν. Λέγουν δὲ ὅτι, ὅταν ἐζυγίζετο ὁ χρυσός, ὁ **Βρέννος**, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, ἔρριψε τὸ ξίφος του εἰς τὴν πλάστιγγα, διὰ νὰ χρειασθῆ βαρύτερον ποσὸν χρυσοῦ καὶ εἶπεν: «Οὐαὶ τοῖς ἠττημένοις». Ἄλλ' ἐκείνην τὴν στιγμήν παρουσιάσθη ὁ ἔνδοξος νικητὴς εἰς τοὺς Οὐήλους, ὁ Κάμιλλος, καὶ εἶπεν: «Ἡ Ρώμη δὲν ἐξαγοράζεται μὲ χρυσόν, ἀλλὰ μὲ τὸν σίδηρον». Μὲ τὸν γενναῖον δὲ στρατὸν του ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν φοβερὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν χώραν ἀπὸ ὅπου ἦλθεν.

Ἡ καταστραφεῖσα Ρώμη καὶ πάλιν ἀνοικοδομήθη, ὅπως ἄλλοτε αἱ Ἀθηναὶ μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Περσῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῶν Ρωμαίων ἐχάθησαν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ γίνουσι ὅμοια. Ὁ **Τίτος Λίβιος**, ὁ Ρωμαῖος ἱστορικός, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τετρακόσια ἔτη ἀργότερον τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης, δὲν μᾶς γράφει ἄλλο διὰ τὴν πάλαιάν της ἱστορίαν παρὰ μύθους.

66. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἰταλίας.

Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας τοῦ Λατίου, ἦλθον κατόπιν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς ὄρεινους λαούς, μὲ τοὺς ὁποίους συνώρευον. Ὁ ἰσχυρότερος ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ **Σαμνῖται**. Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τρεῖς πολέμους ἕναν τῶν, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν περίπου πενή- 521
463
= 36
343—290 π.Χ.
κοντα ἔτη. Ὁ δὲ ρωμαϊκὸς στρατὸς εἰς μίαν μάχην πλησίον τοῦ **Σεντίνου** (295 π.Χ.) ἐνίκησε τοὺς Σαμνίτας, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχον ἐνωθῆ στρατεύματα τῶν Ἐτρούσκων, τῶν Ὀμβρίων καὶ τῶν Γαλατῶν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Νέοι τώρα δρόμοι συνέδεσαν τὰς κατακτηθείσας χώρας καὶ ἰσχυρὰ φρούρια κατεσκευάσθησαν εἰς διάφορα ὄχυρά μέρη. Κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν

νά κυριεύσουν τὰς ὠραίας ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο πρὸς νότον τῆς χώρας τῶν καὶ μετὰ τὰς ὁποίας εἶχον ἑμπορικὰς διαφορὰς.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, ἐπειδὴ ἔβλεπον, ὅτι ἠπειλοῦντο νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πύρρος, ὅπως ἐμάθομεν, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου, ἦλθε πρὸς βοήθειαν τῶν κατοίκων τῆς περιφήμου ἑλληνικῆς ἀποικίας **Τάραντος** εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν. Ἄλλ' ὅπως εἶδομεν, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους εἰς δύο μάχας, εἰς τὸ τέλος ἐνίκηθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασιλεῖόν του.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ῥώμη, ὕστερον ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν ἀγῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἔχασε πολλοὺς ἀνδρείους πολεμιστάς, ἐγίνε κυρία ὅλης τῆς Ἰταλίας. Ὁ πόλεμος δὲ μετὰ τὸν βασιλέα Πύρρον ἦτο ἡ ἀρχὴ ἄλλων πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμε μετὰ ἄλλα ἔθνη καὶ εἰς τὸ τέλος ἐγίνε κοσμοκράτειρα.

67. Πῶς οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυβέρνην τοὺς κατακτηθέντας λαούς.

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν μόνον ἱκανοὶ στρατιῶται εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐδείχθησαν ἐπίσης σπουδαῖοι εἰς τὸ νὰ ὀργανώσουν τὸ κράτος τῶν μετὰ τὸν καλύτερον τρόπον. Ἦξευρον καλὰ τὸν τρόπον, μετὰ τὸν ὁποῖον ἦτο δυνατόν νὰ κρατοῦν καλύτερον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπέτασσαν κατὰ τοὺς πολέμους. Δὲν ἐξεδίωκον αὐτοὺς ἀπὸ τὰς πόλεις τῶν, ὅπως ἔκαμνον οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς εἰς παλαιούς χρόνους, οὔτε τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς σκλάβους, ὅπως οἱ Σπαρτιάται τοὺς εἴλωτας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐθεώρουν τοὺς νέους λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπέτασσαν, ὡς συμμάχους. Ἐπέτρεπον δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχουν τὴν κυβέρνησιν τῶν καὶ τοὺς ἄρχοντάς τῶν. Τοῦτο ἠγάπησεν πολὺ τοὺς ὑποταταγμένους λαούς καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ εἶναι πειθαρχικοὶ εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐδίδον ἐπίσης εἰς αὐτοὺς μερικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον καὶ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι πολῖται, ὥστε νὰ ἠμποροῦν νὰ εὐρίσκουν προστασίαν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν καὶ δικαιοσύνην εἰς τὰ δικαστήρια.

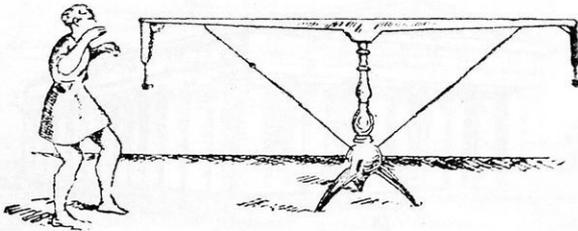
Ἡ Ῥώμη ὅμως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀσκήσῃ ἔλεγχον εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐκάστης πόλεως, δὲν ἐπέτρεπε δὲ εἰς αὐτάς νὰ πολεμοῦν ἢ νὰ κάμνουν συμμαχίαν χωρὶς τὴν γνώμην τῆς Ῥώ-

μαῖος ἀξιωματικὸς ἦτο διωρισμένος εἰς κάθε πόλιν, διὰ νὰ ἐπιβλέπη αὐτὰς ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου.

68. Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὁδοί.

Τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐστερεοποίησε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς νέους λαοὺς των, ἦσαν αἱ ἀποικίαι, τὰς ὁποίας ἡ Ρώμη ἵδρυνεν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς κατακτηθείσης χώρας. Χωρικοὶ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν ὄπλα καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἐστέλλοντο ὡς ἄποικοι εἰς διάφορα μέρη τῶν νέων χωρῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Οἱ ἀρχαῖοι αὐτοὶ ἄποικοι τῆς Ρώμης ἦσαν σχεδὸν φρουροὶ



Ρωμαϊκὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν ὁδῶν.

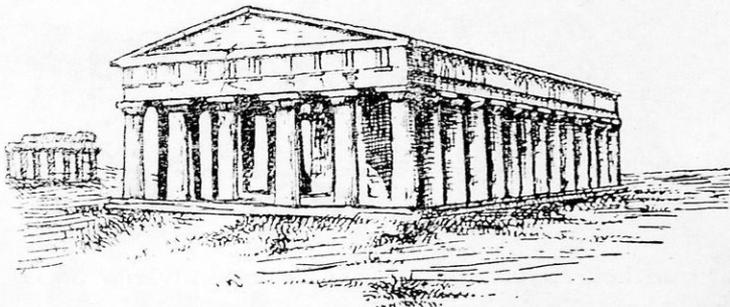
τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς εἰς τὰς νέας κτήσεις. Εἰργάζοντο μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν τοὺς ἀγρούς των καὶ ἐδείκνυον τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς φιλεργίας καὶ τῆς τάξεως εἰς τοὺς νέους λαοὺς τῆς Ρώμης. Τοιοῦτοτρόπως ἐμάνθανον οὗτοι πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἀποίκους, ἐφρόντιζον νὰ γίνωνται ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς καὶ ἦσαν εὐχαριστημένοι, διότι ἦσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι, διὰ νὰ κάμουν εὐκόλον τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς πρωτεύουσῆς καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, κατεσκεύασαν ὠραίους δρόμους.

Μολονότι δὲν εἶχον τὰ μηχανικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν σήμερον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν, ἐν τούτοις κατεσκεύαζον στερεοὺς καὶ εὐρεῖς δρόμους, οἱ ὁποῖοι διετηρήθησαν ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας. Ἀκόμη καὶ σήμερον εὐρίσκομεν λεί-

ψανα τῶν ὠραίων αὐτῶν ρωμαϊκῶν ὁδῶν. Περίφημον εἶναι τὸ ρητὸν «ὄλαι αἱ ὁδοὶ ἄγουν εἰς τὴν Ρώμην».

Αἱ νέαι ὁδοὶ δὲν διηγκόλυνον μόνον τὰς ρωμαϊκὰς στρατιὰς κατὰ τοὺς πολέμους, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρέτουσαν σπουδαίως τοὺς ἐμπόρους. Περίφημος ὑπῆρξεν ἡ Ἐπιπία ὁδός, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἔφθασεν ἀργότερον μέχρι τοῦ Βρινδησίου πρὸς νότον.

Πόσον ἠγάπων οἱ κάτοικοι τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν τοὺς Ρωμαίους, φανερώνουν οἱ λόγοι τοῦ ρήτορος Κικέρωνος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἐπιπιον: «Δὲν λησμονῶ, ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ρώμη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα μου πατρίς καὶ τὸ χωρίον μου εἶναι ἐν μέρῳ τῆς Ρώμης».



Ναὸς εἰς Ποσειδωνίαν τῆς κάτω Ἰταλίας.

Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου π. Χ. αἰῶνος καὶ σφύζεται μέχρι σήμερον εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Θεωρεῖται δὲ ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα καὶ διδακτικώτερα μνημεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ δωρικῶν ρυθμοῦ.

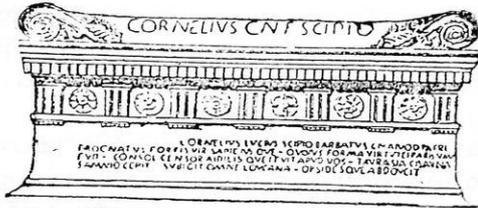
69. Ἡ νίκη τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄν καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας, ἐν τούτοις ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναπτύξει αἱ πλούσιαι ἐκεῖναι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, κατέκτησε πράγματι τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται μὲ ἐκπληξιν καὶ θαυμασμόν ἔβλεπον τοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὠραίους ναοὺς εἰς τὰς κυριευθείσας

πόλεις, ὅπως τὸν Τάραντα καὶ τὴν Ποσειδωνίαν (Παῖστον).

Ἐκεῖ διὰ πρώτην φοράν ἔβλεπον λαμπρὰ θέατρα, ὅπου ἐπαίζοντο ἔργα δραματικά. Οἱ ἀθλητικοὶ ἐπίσης ἀγῶνες, οἱ ὁποῖοι ἐγίνοντο εἰς τὰ ὠραῖα στάδια, χωρὶς ἄλλο ἐνεθουσίαζον τοὺς Ρωμαίους κατακτητάς. Ἀμέσως οὗτοι ἐνόησαν πόσον ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ πόσον ὠραιότερα ἦτο ἡ ζωὴ των. Διὰ τοῦτο ἠγάπησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν πολιτισμὸν των. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν,



Σαρκοφάγος ἑλληνικὴ ἐξ Ἰταλίας.

Ἡ εἰκὼν παρουσιάζει σαρκοφάγον, τὴν ὁποῖαν κατασκεύασεν Ἕλλην τεχνίτης ἀπὸ τὴν κάτω Ἰταλίαν. Οὗτος προσεκλήθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σκιπίωνος εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν σαρκοφάγον αὐτὴν διὰ τὸν πατέρα Σκιπίωνα. Ὅπως βλέπομεν, τὸ μνημεῖον τοῦτο φανερῶνει καθαρὰν ἑλληνικὴν τέχνην.

ὅτι ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν Ρωμαίων. Ὅσον δὲ περισσότερον οἱ Ρωμαῖοι ἐπεξέτειναν ἀργότερον τὰς κατακτητήσεις των, τόσοον μεγαλυτέρα ὑπῆρξεν ἡ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

70. Καρχηδών και Ρώμη.

Οι Ρωμαῖοι ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Ἰταλίας καὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὸ ναυτικόν, ἐφαίνοντο, ὅτι θὰ ἐγίνοντο πολὺ σπουδαία δύναμις καὶ κατὰ θάλασσαν.

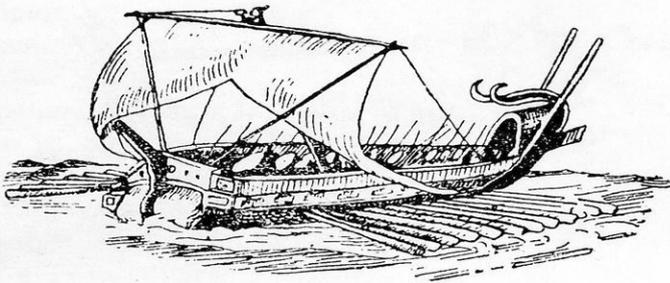
Ἄλλ' εἰς τὰ μεγάλα τῶν σχέδια, νὰ γίνουν κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου θαλάσσης, συνήντων ἓνα πολὺ ἰσχυρὸν ἀντίπαλον, τὴν **Καρχηδόνα**. Αὕτη εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Σικελίας παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐκυριάρχει μὲ τὸ ἐμπόριόν της εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον.

Οἱ Καρχηδόνιοι κατήγοντο, ὅπως ἐμάθομεν, ἀπὸ τοὺς Φοίνικας. Ὅταν ἡ Ρώμη ἦτο ἐν μικρὸν χωρίον εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν καὶ πρὶν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες ἔλθουν ὡς ἄποικοι εἰς τὰ διάφορα παράλια τῆς Μεσογείου, οἱ Φοίνικες ἔμποροι ἦσαν οἱ πρῶτοι, οἱ ὁποῖοι ἐξηρεῦνησαν τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐκυριάρχησαν ὅλης τῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς, μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Εἰς τὴν πρὸς βορρᾶν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς σημερινῆς Τύνιδος ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς Σικελίας, ἔκτισαν πόλιν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἡ βασιλεῖς τῆς Μεσογείου καὶ ἡ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τῆς ἰσχυρᾶς Ρώμης κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους.

Μεγάλῃ ἦτο ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης πόλεως. Ἦτο τρεῖς φορές μεγαλυτέρα τῆς Ρώμης καὶ εἶχεν εὐρύχωρον λιμένα, εἰς τὸν ὅποιον διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις, ἔπρεπε νὰ περάσῃ μίαν στενὴν εἴσοδον. Ὡραία ἦτο ἡ εὐρεῖα ἀγορὰ τῆς μὲ τὸν μεγαλοπρεπεῖ νᾶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰ ἄλλα ἱερά, τὰ ἀφιερωμένα εἰς παλαιοὺς φοινικικοὺς θεοὺς. Ἐπίσης

τά λαμπρά λίθινα και ύψηλά οίκοδομήματά της, ή Ισχυρά της ακρόπολις με τόν μεγάλον ναόν, αφιερωμένον εις τόν θεόν του πλούτου και της υγείας, όλα αυτά έκαμνον τήν Καρχηδόνα αξιοθαύμαστον πόλιν.

Ή Καρχηδών είχε κατακτήσει έμπορικώς και τās νήσους Σικελίαν, Κορσικήν και Σαρδηλίαν. Συχνάι δέ έριδες έγινοντο εις τούς λιμένας μεταξύ Καρχηδονίων και Ρωμαίων ναυτών. «Οί Ρωμαίοι, έλεγε Καρχηδόνιος πλοίαρχος, χωρίς τήν συγκατάθεσίν μας δέν ήμποροῦν νά πλύνουν τās χεΐρας των εις τήν θάλασσαν». Έφαινετο λοιπόν, ότι μίαν ήμέραν ή Ισχυρά αυτή πόλις θά ήρχετο εις σύγκρουσιν με τήν Ρώμην, ή όποία είχε γίνει Ισχυρά και έζήτει νά γίνη κυρία τών πλησιόν της νήσων.



Καρχηδονιακόν πλοΐον.

71. Ο πρώτος Καρχηδονιακός πόλεμος.

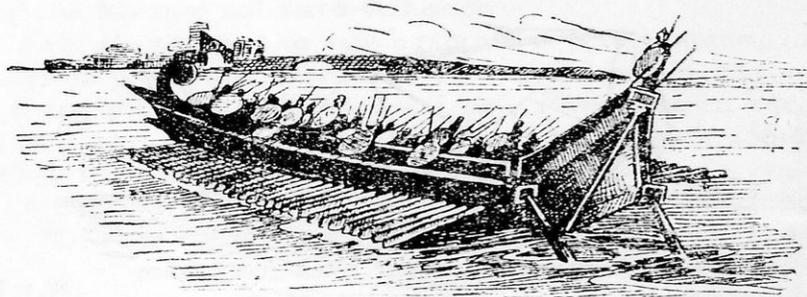
Όταν ό Πύρρος ήναγκάσθη νά εγκαταλείψη τήν νήσον Σικελίαν (275 π.Χ.), όπως έμάθομεν, ειπεν, ώσαν προφήτης, ότι θά έλθη καιρός, κατά τόν όποιον οι Ρωμαίοι και οι Καρχηδόνιοι θά πολεμήσουν μεταξύ των δια τήν ώραιαν αυτήν νήσον. Ούτω και έγινε. Ή νήσος Σικελία με τās πολύ εύφόρους πεδιάδας και τās πλουσίας και ώραιας της πόλεις έγινε τό μηλον της έριδος μεταξύ τών δύο εκείνων Ισχυρών πόλεων και ή πραγματική αίτία, ή όποία ώδήγησεν εις τόν πρώτον Καρχηδονιακόν πόλεμον.

Πράγματι. Μετά δέκα και πλέον έτη (264 π.Χ.) άφ' ότου ή Ρώμη έγινε κυρία της Ίταλίας, αί δύο αύται Ισχυράι δυνάμεις

ἦλθον εἰς σύγκρουσιν. Οἱ πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, λέγονται Καρχηδονιακοί. Διήρκεσαν πολλὰ ἔτη καὶ διαιροῦμεν αὐτοὺς εἰς τρεῖς περιόδους.

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον ἐπολέμησαν καὶ τὰ δύο κράτη κατὰ θάλασσαν. Οἱ Ῥωμαῖοι προσεπάθησαν νὰ κατασκευάσουν στόλον ἴσον μὲ τὸν στόλον τῶν Καρχηδονίων. Εἰς ὀλίγον δὲ χρονικὸν διάστημα 120 πολεμικὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα ἦσαν ἔτοιμα.

Μολονότι οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνίκων, ἐν τούτοις τὰ πλοῖα τῶν ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν εἰς μίαν ναυμαχίαν, **264—241 π.Χ.** μακρὰν τῆς σικελικῆς παραλίας. Νέος ὁμοῦς στόλος, μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον, κατασκευάσθη καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὸ τέλος,



Ῥωμαϊκὸν πλοῖον.

μετὰ εἴκοσι τρία ἔτη, οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Οἱ Ῥωμαῖοι συνεφώνησαν νὰ γίνῃ εἰρήνη, ἀλλ' οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλήρωσαν χρηματικὸν ποσὸν ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ἀνεγνώρισαν τοὺς Ῥωμαίους ὡς κυριάρχους τῶν νήσων Σικελίας καὶ Σαρδηνίας. Ὁ μακρὸς αὐτὸς πόλεμος ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἔδειξε τότε, ὅτι ἡ Ῥώμη ἐγένετο ἐπίσης δύναμις σπουδαία κατὰ θάλασσαν. Ἐξηγόρασεν ὁμοῦς πολὺ ἀκριβὰ τὴν νίκην τῆς. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λέγουσιν, ὅτι εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ τοῦ πολέμου οἱ Ῥωμαῖοι ἔχασαν 700 πλοῖα καὶ 200.000 ἄνδρας. Ἄλλ' ἐγένετο κυρίαρχοι μιᾶς πλουσίας χώρας, ἣ ὅποια παρήγε σῖτον, ἔλαιον καὶ οἶνον καὶ εἶχε πολλὰ δάση διὰ ξυλείαν.

72 Ο δεύτερος Καρχηδονιακός πόλεμος. Ἡ ἀφορμή.

Ὁ πρῶτος Καρχηδονιακός πόλεμος ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν, ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Καρχηδόνος, ποία ἀπὸ τὰς δύο θὰ ἐκέρδιζε τὴν κυριαρχίαν κατὰ θάλασσαν. Ὁ δεύτερος πόλεμος ἦτο μία τιτανικὴ πάλη τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, ἡ ὁποία θὰ ἔκρινε πλεόν τὴν ὑπαρξίν των ὡς ἔθνων.

Οἱ Ρωμαῖοι μὲ μεγάλην ἀνησυχίαν καὶ φθόνον ἔβλεπον, ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξέτεινον τὰς κτήσεις των εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἡ χώρα αὕτη ἦτο πλουσία εἰς μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ οἱ ἄνδρες τῆς ἦσαν ἰσχυροὶ καὶ πολεμικοί. Ἐπὶ ἑννέα ὀλόκληρα ἔτη ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων Ἀμίλκας ἠγωνίζετο νὰ καθυποτάξῃ τοὺς λαοὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῶν πλουτοφόρων πηγῶν τῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ἠλπίζεν, ὅτι θὰ προμηθεύεται ἄφθονα μέσσα διὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ ἄνδρας πολεμικοὺς, διὰ νὰ ἀντιμάχεται τὰς ἰσχυρὰς ρωμαϊκὰς στρατιάς, τὰς λεγεῶνας. Εἰς παλαιότερους ἀκόμη χρόνους εἶχον ἰδρυθῆ ἀποικίαι τῶν Καρχηδονίων εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου.

Ὁ Ἀμίλκας ἦτο σπουδαῖος στρατηγός. Οἱ Καρχηδόνιοι ὠνόμαζον αὐτὸν καὶ Βάρκαν, δηλαδὴ κεραυνόν. (Βαράκ, λέξις φοινικικὴ, σημαίνει κεραυνός). Φοβερόν δὲ ἦτο τὸ μῖσος τοῦ ἐναντίον τῶν Ρωμαίων.

Ὅταν ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων ἐκυρίευσε μίαν πόλιν τῆς Ἰσπανίας, τὸ Σάγουντον, ἡ ὁποία ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ρώμης, οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρησαν τὴν πράξιν αὐτὴν ὡς κήρυξιν πολέμου ἐναντίον των. Ἔστειλαν λοιπὸν πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν ἰκανοποίησιν διὰ τὴν ἀδικίαν.

Οἱ Καρχηδόνιοι ὅμως ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τῶν Ρωμαίων πρέσβων. Ὅταν δὲ εἶς ἐξ αὐτῶν εἶπε: «φέρω εἰς σᾶς, Καρχηδόνιοι, εἰρήνην καὶ πόλεμον· ἐκλέξατε λοιπὸν, τί ἐκ τῶν δύο θέλετε, οἱ Καρχηδόνιοι ἀπήντησαν: «δώσατε ὅ,τι θέλετε». «Ἄλλὰ δίδω πόλεμον», ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ πρέσβως. «Τὸν δεχόμεθα, ἀπήντησαν ἐκεῖνοι, καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ πολεμήσωμεν».

73. Ὁ στρατηγὸς Ἀννίβας.

Μεταξὺ τῶν προτάσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμαν, ὅπως εἶπομεν, οἱ Ῥωμαῖοι πρέσβεις εἰς τοὺς Καρχηδονίους, ἦτο καὶ ἡ ἐξῆς: νὰ παραδώσουν εἰς αὐτοὺς τὸν νεαρὸν ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος μὲ τόσην ἐπιτυχίαν ὠδήγησε νικηφόρως τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Εἰς τὸ πρόσωπον ἐκείνου οἱ Ῥωμαῖοι ἀντελήφθησαν ἕνα πολὺ ἐπικίνδυνον ἐχθρόν.

Ποῖος λοιπὸν ἦτο ὁ νέος ἐκεῖνος στρατιώτης; Ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Ἀμίλκα, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὰς δυνάμεις τῶν Καρχηδονίων κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ἦτο ὁ Ἀννίβας. Οὗτος, ὅταν ἀκόμη ἦτο μικρὸς, ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν πατέρα του εἰς ἕνα βωμὸν θεοῦ καὶ ὠρκίσθη αἰώνιον μῖσος ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Ἦκολούθησε τὸν πατέρα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἔμαθεν ὅλα τὰ καθήκοντα τοῦ πραγματικοῦ στρατιώτου.



Ὁ Ἀννίβας.

Ὁ ἱστορικὸς Λίβιος μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς δι' αὐτόν: «Ἦτο εἰς ἄκρον τολμηρὸς εἰς τοὺς κινδύνους καὶ μὲ μεγάλην ψυχραιμίαν ἀντιμετώπιζεν αὐτούς. Οἱ κόποι καὶ οἱ μόχθοι οὔτε τὸ σῶμα του ἀδυνατίζον, οὔτε τὸν νοῦν του ἐκούραζον.

Ἀντεῖχε πολὺ εἰς τὸ καῦμα καὶ εἰς τὸ ψῦχος. Ἐτρωγε καὶ ἔπινε πάντοτε τόσον, ὅσον εἶχεν ἀνάγκην τὸ σῶμα του, χωρὶς νὰ γίνεται δοῦλος κάθε ὀρέξεως. Ὅταν αἱ ἀσχολίαι του τοῦ ἐπέτρεπον, ἀνεπαύετο. Δὲν ἐκοιμᾶτο εἰς μαλακὰ στρώματα, οὔτε καὶ εἰς μέρη, ὅπου ὑπῆρχεν ἡσυχία. Συνήθως ἐτυλίσσετο μὲ τὸν στρατιωτικόν του μανδύαν καὶ πολὺ συχνὰ ἐξηπλώνετο ἐκεῖ, ὅπου οἱ φρουροὶ στρατιῶται ἐφύλαττον ἢ ὅπου εὗρισκοντο αἱ προφυλακαὶ τοῦ στρατεύματος. Πρῶτος εἰσῆρχετο εἰς τὴν μάχην καὶ τελευταῖος ἀπεχώρει ἀπ' αὐτήν».

Τοιοῦτος στρατιώτης ὁ Ἀννίβας, δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ τὸ εἰδῶλον τῶν στρατιωτῶν του, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον, ὅτι ὁ νέος στρατηγὸς τῶν θά ὠδήγει αὐτοὺς πάντοτε ἀπὸ νίκης εἰς νίκην.

Ὁ Ἀννίβας ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγούς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ Ἱστορία. Ὡς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου καὶ τὴν στρατηγικὴν ἰδιοφυῖαν, ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ὁ Μακεδὼν στρατηλάτης ἐκυρίευσεν τὸν κόσμον καὶ ἐσκόρπισεν τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς χώρας ἀπολιτίστους. Τὴν καρδίαν του, ὅπως ἐμάθομεν, διέφλεξεν ἡ δόξα καὶ τὰ μεγάλα σχέδια. Καὶ ὁ Ἀννίβας ὁμοίως διεφλέγετο ἀπὸ ἕνα ἀνώτερον πατριωτισμὸν. Ἔβλεπεν, ὅτι ἡ Ρώμη ἐζήτει νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα καὶ ἐπολέμει διὰ τὴν τιμὴν της, τὴν ἐλευθερίαν της, τὴν ὑπαρξίν της. Σφοδρὰ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, μῖσος αἰώνιον πρὸς τὴν ἐχθρὰν της, Ρώμην! Αὐτὰ ἦσαν τὰ σύμβολα εἰς τὴν ζωὴν του καμμία δὲ ἀτομικὴ φιλοδοξία. Ἐάν οἱ συμπατριῶται του ἐδεικνύοντο ἀντάξιοι πρὸς τὸν μέγαν στρατηγόν, χωρὶς ἄλλο ὁ Ἀννίβας θὰ ἔκαμνε τὴν πατρίδα του τὸ μεγαλύτερον κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δυστυχῶς ὁμοίως ἡ προσήλωσις των εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλοῦτου ἐκράτει τὸ πνεῦμα των πολὺ χαμηλά. Δὲν ἠμπόρουσαν νὰ φθάσουν τὸν ἀρχηγόν των εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ πατριωτικὰ ἰδεώδη.



Ρωμαῖος
λεγεωνάριος.

74. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία.

Ὁ Ἀννίβας ἦτο 26 ἐτῶν, ὅταν ἀνέλαβεν νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ρώμης. Τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον συνέλαβεν εἰς τὸν νοῦν του, ἦτο νὰ πορευθῆ ἐναντίον αὐτῆς τῆς Ἰταλίας ἀπὸ ξηρᾶς. Ἦλπιζεν, ὅτι ἐκεῖ θὰ ἀπέκτα ὡς συμμάχους του, λαούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅπως τοὺς Σαμνίτας, τοὺς Ἐτρούσκους καὶ ἄλλους Ἰταλικούς λαούς. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γαλάται, καθὼς θὰ διήρχετο ἀπὸ τὴν χώραν των, ἐχθροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν Ρωμαίων, θὰ ἠγοῦντο μὲ αὐτόν.

Ἀπὸ τὴν θάλασσαν δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν καρχηδονιακὸς στρατὸς νὰ ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι τότε, ὅπως εἶδομεν, ἦσαν κυρίαρχοι αὐτῆς.

Ἐπεχείρησε λοιπὸν διὰ ξηρᾶς μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν, τὴν σπουδαιότεραν ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ Ἱστορία.

Ἦτο ἄνοιξις. Ἀπὸ τὴν νέαν καρχηδονιακὴν πόλιν τῆς Ἰσπανίας, τὴν **Νέαν Καρχηδόνα**, ἐξεκίνησε μία μεγάλη στρατιά ἀπὸ στρατιώτας πεζοὺς καὶ ἵππεις ἄριστα ἐξωπλισμένους. Ταύτην συνώδευον πολλοὶ πολεμικοὶ ἐλέφαντες. Ἀρχηγὸς τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Ἄννιβας.

Διὰ μέσου τοῦ πρὸς νότον τμήματος τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν (τῆς σημερινῆς Γαλλίας καὶ Ἑλβετίας) καὶ τῶν χιονοσκεπῶν Ἄλπεων, ἔφθασεν ἡ στρατιὰ αὕτη μετὰ πορείαν πέντε μηνῶν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν. Τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἐλέφαντες κατεστράφησαν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὸ ψῦχος καθὼς διέβαινον τὰς Ἄλπεις. Ὄταν ἔφθασαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἰταλίας εἶχον μείνει μόνον 20.000 πεζοὶ στρατιῶται καθὼς καὶ 6.000 ἵππεις. Ἄλλ' ὅμως 25.000 Γαλάται καλῶς ἐξωπλισμένοι, ὅπως ὁ Ἄννιβας ἠλπίζεν, ἠνώθησαν μετὰ τὰ ἀφρικανικὰ καὶ ἰσπανικὰ στρατεύματά του.

75. Αἱ νίκαι τοῦ Ἄννιβα. Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας.

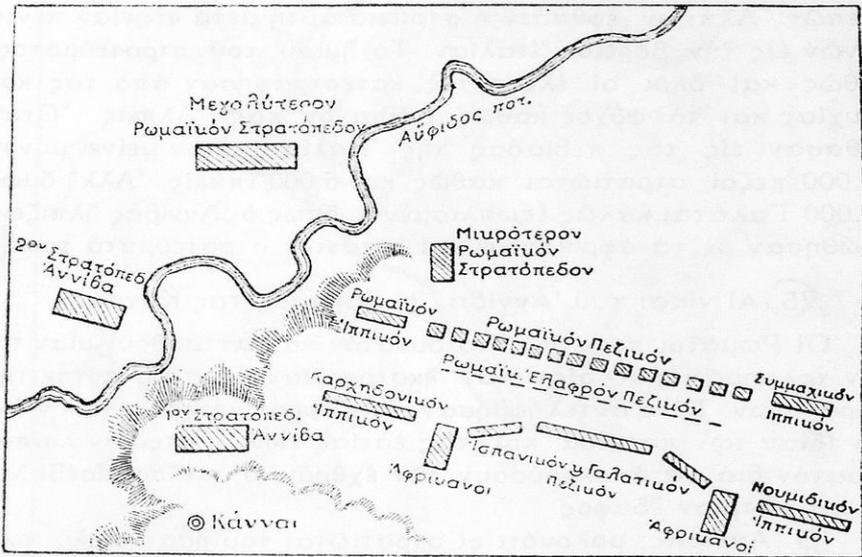
Οἱ Ρωμαῖοι ποτὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθοῦν μίαν τὸσον τολμηρὰν καὶ αἰφνιδίαν ἐκστρατείαν μέσα εἰς αὐτὴν τὴν χώραν τῶν. Τότε ἀντελήφθησαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἰδίαν τῶν πατρίδα καὶ τὰς ἐστίας τῶν. Ἔστειλαν λοιπὸν στρατὸν διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος εἰσέβαλεν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος.

Ὁ Ἄννιβας, μολοντί οἱ στρατιῶται του ἦσαν πολὺ κουρασμένοι ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας τῆς μακρᾶς πορείας τῶν, προσέβαλεν ἀμέσως τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ κατετρόπωσεν αὐτάς. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους 218 ὁ Ἄννιβας ἦτο κύριος τῆς βορείου Ἰταλίας.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος διέβη τὴν ὄροσειρὰν τῶν Ἀπεννίνων καὶ μετὰ μεγάλην στρατηγικὴν ἐπιδειξιότητα ἀπέφυγε μίαν στρατιάν ρωμαϊκὴν, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐτρουριανὴν χώραν. Εἰς ἐνδὲ στενὸν πέρασμα πλησίον τῆς λίμνης **Τρασιμένης** κατενίκησε μίαν ἄλλην στρατιάν, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 40.000 ἀνδρας Ρωμαίους.

Ἀπὸ τὰς ἀπαισίας ἐκείνας ἡμέρας τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν ἢ Ρώμῃ δὲν εἶχε δοκιμάσει ἄλλας συμφοράς, ὡσάν αὐτάς, τὰς ὁποίας ἐξαπέλυσε τότε ἐναντίον τῆς ὁ Ἄννιβας.

Ἡ περισσότερον ἔνδοξος μάχη διὰ τὸν Ἄννιβαν ἦτο ἐκεῖ-
 216 π.Χ. νη, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὰς Κάννας. Κατ' αὐτὴν ἐνίκησεν οὗτος τὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερον στρατὸν τῶν Ρωμαίων, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ στρατηγὸς Οὐάρρων.
 Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος κάμνει μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν



Σχέδιον τῆς ἐν Κάνναις μάχης.

περιγραφὴν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης μάχης. Πῶς δηλαδὴ παρετάχθησαν τὰ δύο ἐχθρικά στρατεύματα καὶ πῶς ἐγένετο ἡ μάχη. Αἱ δυνάμεις τοῦ Ἄννιβα ἦσαν ὀλιγώτεραι ἀπὸ 50.000 ἄνδρας, ἐνῶ αἱ λεγεῶνες τοῦ Οὐάρρωνος ὑπερέβαινον τὰς 80.000. Ὁ Καρρηδόνιος ὅμως στρατηγὸς ὑπερεῖχε χάρις εἰς τὸ ἱππικὸν του, τὸ ὁποῖον ἦτο παρατεταγμένον εἰς τὰς δύο πτέρυγας τῆς παρατάξεως. Τὸ κέντρον τοῦ καρρηδονιακοῦ πεζικοῦ ἦτο ἀσθενὲς καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ὄρμην τῶν ρωμαϊκῶν λεγεῶνων. Ἡ

παράταξις ὁμῶς τούτων ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτάς ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις των. Ἀπετέλουν συμμαζευμένας στήλας καὶ ἦσαν ἢ μία παραπλευρώς τῆς ἄλλης.

Ὅταν δὲ εἰσώρμησαν εἰς τὰς γραμμάς τῆς καρχηδονιακῆς παρατάξεως, τὴν ὁποῖαν ἐσχημάτιζον Ἰσπανικὰ καὶ γαλατικὰ στρατεύματα, προσεβλήθησαν εἰς τὰ πλευρά των ἀπὸ τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀφρικανικοῦ στρατοῦ. Αὗται ἦσαν τὸ ἰσχυρότερον μέρος τῆς στρατιᾶς καὶ ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ κέντρου, τὸ ὁποῖον εἶχε σφηνοειδῆ παράταξιν. Τὸ ἰσχυρὸν ἵππικὸν τοῦ Ἀννίβα προσέβαλε τότε τὸν ἐπιτεθέντα ρωμαϊκὸν στρατὸν ἀπὸ τὰ νῶτα καὶ τοιουτοτρόπως προσεβλήθη οὗτος ἀπὸ τρία μέρη. Ἡ τόσον στρατηγικὴ αὕτη παράταξις τοῦ Καρχηδόνιου στρατηλάτου μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν σφηνοειδῆ παράταξιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης διὰ τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας. Τρεῖς μέδιμοι, λέγουν μερικοὶ συγγραφεῖς, ἐγέμισαν ἀπὸ χρυσᾶ δαχτυλίδια, τὰ ὁποῖα οἱ Καρχηδόνιοι στρατιῶται ἐμάζευσαν ἀπὸ τὰ δάκτυλα τῶν φονευθέντων Ρωμαίων στρατιωτῶν καὶ ἐστάλησαν εἰς τὴν Καρχηδόνα.

Σπουδαῖοι Ρωμαῖοι ἀξιωματικοὶ ἔπесαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς πολεμοῦντες γενναίως· ὁ δὲ ὕπατος Οὐάρρων μὲ τὰ συντρίμματα τοῦ στρατοῦ του ἔφυγεν εἰς τὴν Ρώμην. Καμμία οἰκογένεια δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ρώμην, ἢ ὁποῖα νὰ μὴ πενθῆ τὸν θάνατον ἐνὸς παλικαριοῦ τῆς. Λέγουν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ κατεστράφη τότε κατὰ τὴν μάχην.

Ὑστερον ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ὅπου οἱ Ἕλληνες κατασυνέτριψαν, ὅπως γνωρίζομεν, τὴν κολοσσιαίαν περσικὴν στρατιάν, ἢ Ἱστορία δὲν ἀναφέρει φοβερωτέραν καταστροφὴν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν ἔπαθον οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς Κάννας.

76 Ἡ νίκη τοῦ ὑπάτου Σκιπίωνος παρὰ τὴν Ζάμαν.

Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας ἐσημείωσε τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε φθάσει ὁ Καρχηδόνιος στρατηλάτης. Τώρα ἠδύνατο νὰ δρέπη οὗτος τοὺς καρποὺς τῶν νικῶν του. Σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς νοτίου Ἰταλίας καθὼς καὶ τῆς Σι-

κελίας ἐπήγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀννίβα. Ἀλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Ε΄ ἔκαμε τότε συμμαχίαν μὲ τοὺς Καρχηδόνιους.

Ὁ λαμπρὸς ὅμως ἥλιος τῆς δόξης τοῦ Ἀννίβα ἤρχιζε νὰ κλίνη πρὸς τὴν δύσιν. Ὁ Ἀννίβας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθῆ νὰ κερδίζῃ πάντοτε νίκας. Ὁ στρατὸς του ἐγίνετο ὀλιγώτερος καὶ οἱ συμπατριῶται του δὲν ἔστελλον εἰς αὐτὸν νέας δυνάμεις. Οἱ Καρχηδόνιοι, ὅπως εἶπομεν, ἐνδιεφέροντο μόνον διὰ τὸ ἐμπόριόν των καὶ ὄχι διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μεγάλου των στρατηγοῦ. Εἰς διάστημα πλεον τῶν δώδεκα ἐτῶν, κατὰ τὸ ὅποιον ἔμεινεν οὗτος εἰς τὴν Ἰταλίαν, δὲν ἐκέρδισεν ἄλλην σπουδαίαν νίκην. Κάποτε ἐφθασε καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις καὶ δὲν κατάρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Μέγας ἐσημειώθη τότε ὁ τρόμος μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οἱ ὅποιοι ἐφώναζον: «Ὁ Ἀννίβας πρὸ τῶν πυλῶν!»

Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν ἔχανον τὸ θάρρος των. Μὲ μεγάλην ψυχραιμίαν ἐδέχοντο τὰς συμφορὰς των καὶ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμον μέχρις ὅτου νικήσουν.

Ἐννέα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἔνδοξον νίκην εἰς τὰς Κάννας, ὁ Ἀννίβας ἐλάμβανε κατὰ τρόπον ἀπαίσιον μίαν φοβερὰν νίκα. Ὁ ἀδελφὸς του Ἀσδρούβας, ὁ ὅποιος ἤρ-
 207 π.Χ. χετο μὲ νέας δυνάμεις ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν πρὸς βοήθειάν του, ἐφονεύθη καὶ ὁ στρατὸς του κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Ἀργότερον δὲ ἐλάμβανεν ἐντολὴν ἀπὸ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ, διότι ρωμαϊκὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πόπλιον Σκιπίωνα ἠπειλεῖ τὴν Καρχηδόνα.

Ὁ Πόπλιος Σκιπίων ἦτο νέος καὶ δραστήριος στρατηγός. Εἶχε δὲ πολλὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς καὶ μεγάλην ἑλληνικὴν μόρφωσιν ἦτο δὲ καὶ φίλος τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου. Διὰ τὰς ἀρετὰς του αὐτὰς οἱ Ρωμαῖοι ἐξέλεξαν αὐτὸν τότε ὑπατον ὡς τὸν μόνον, ὁ ὅποιος θὰ ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ τὸν φοβερὸν ἐχθρὸν τῶν Ρωμαίων.

Ὁ Ἀννίβας ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν Καρχηδόνα. Εἰς μίαν δὲ μάχην παρὰ τὴν Ζάμαν, πρὸς δυσμὰς τῆς Καρχηδόνας, ὁ στρατὸς τοῦ Ἀν-

νίβα ἔπαθε τρομερὰν καταστροφὴν ἀπὸ τὰ γενναῖα στρατεύματα τοῦ νεαροῦ Σκιπίωνος.

Τοιοιούτῳ οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως οἱ ὄροι τῆς εἰρήνης ἦσαν πολὺ αὐστηροί. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπρεπε νὰ παραδώσουν ὅλας τὰς ἀποικίας των εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Μεσόγειον, ὅλα τὰ πλοῖα των, πλὴν δέκα, νὰ πληρώνουν κατ' ἔτος φόρον εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ μὴ κάμνουν πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν Ρωμαίων.

Ὁ Σκιπίων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Οἱ συμπατριῶται του παρεσκεύασαν δι' αὐτὸν τὸν μεγαλύτερον θρίαμβον, ἀπ' ὅσους εἶδεν ὁ κόσμος, ὠνόμασαν δὲ αὐτὸν Ἄφρικανόν.

Ὁ Ἄννιβας ἐξ ἄλλου, ὁ ὅσον ἄλλοτε ἔνδοξος στρατηγός, εἶχε θλιβερὸν τέλος. Ἐπειδὴ οἱ Ρωμαῖοι τὸν ἐφοβούντο, ἔξηναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Θεμιστοκλῆς, μετέβαινε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἕνα βασιλεῖα εἰς τὸν ἄλλον, μέχρις οὗτου ἀπέθανεν εἰς τὴν ξένην τὸ ἴδιον ἔτος (183 π.Χ.), κατὰ τὸ ὅποιον ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας ἀντίπαλός του



Σκιπίων ὁ Ἄφρικανός.

Σκιπίων ὁ Ἄφρικανός. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἄλλοτε ἰσχυρὰ Καρχηδὼν ἐγένετο ὑπήκοος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ τρομερὸς ἀγὼν μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἄννιβα ἐτελείωσεν. Ἐν μέγα ἔθνος ἐνίκησεν ἕνα μέγαν ἄνδρα.

Κανεὶς ἄλλος λαὸς δὲν θὰ ἔφθανεν ἴσως εἰς τοιοῦτον σημείον ἀντοχῆς κατὰ ἕνα ὅσον σκληρὸν ἀγῶνα, ὅπως ὁ Ἄννιβαϊκὸς πόλεμος, ὅσον οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς ἀποίκους καὶ τοὺς συμμάχους των. Τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πειθαρχίας ποτὲ δὲν ἄφησεν αὐτούς. Ἦσαν πάντοτε ἔτοιμοι νὰ θυσιάσουν τὸ πᾶν χάριν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.

77 Τρίτος Καρχηδονιακός πόλεμος.

Ἡ Καρχηδῶν καταστρέφεται.

Ἡ Καρχηδῶν, ἂν καὶ ἐνίκηθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνη κατ' ἔτος μεγάλην ἀποζημίωσιν, ἐν τούτοις δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ μὲ τὸ ἐμπόριόν της καὶ πάλιν ἰσχυρὰ δύνამις.

Ἡ Ρώμη μὲ ἀνήσυχον βλέμμα παρηκολούθη τὴν αὔξησιν τῆς ἀντιπάλου πόλεως καὶ οἱ Ρωμαῖοι πολῖται δὲν ἠδύναντο νὰ λησμονήσουν τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον ἤσθάνθησαν ἀπὸ τὸν Ἀννίβαν καὶ τὰς νίκας του. Εἰς γέρον Ρωμαῖος συγκλητικός, ὁ Κάτων, εἰς τὸ τέλος ἐκάστου λόγου του ἔλεγεν : «Ἐγὼ φρονῶ ὅτι ἡ Καρχηδῶν πρέπει νὰ καταστραφῇ».

Ἐπιπλέον ἀπὸ πεντήκοντα δύο ἔτη, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἔκαμαν εἰρήνην, νέος πόλεμος ἐξερράγη **149—146 π.Χ.** μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐξολοθρεύσουν διὰ παντὸς τὴν Καρχηδόνα. Εὔρον λοιπὸν τὴν κατάλληλον ἀφορμὴν νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Καρχηδόνιους καὶ ἔστειλαν ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς ὅλας τὰς ἀξιώσεις τῶν Ρωμαίων καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τριακοσίους ὁμήρους, παιδία τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν τῆς Καρχηδόνας.

Ἄλλ' ἀργότερον οἱ Ρωμαῖοι ἀπήτησαν ἀπὸ τοὺς Καρχηδόνιους νὰ κρημνίσουν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ νὰ παραδώσουν εἰς αὐτοὺς τὸν στόλον των, τὰ ὄπλα καὶ τὰ πολεμοφόδιά των.

«Ἀφοῦ πραγματικῶς θέλετε εἰρήνην, ὦ Καρχηδόνιοι, εἶπον οἱ ὕπατοι, διατὶ χρειάζεσθε τὰ ὄπλα ;» Οἱ Καρχηδόνιοι ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν οἱ Ρωμαῖοι. «Εὔγε, εἶπον οἱ ὕπατοι, ἀλλὰ τώρα δώσατέ μας τὴν πόλιν καὶ ὑπάγετε δέκα μίλια μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ κτίσατε ὅπου θέλετε νέαν πόλιν».

Αἱ λέξεις αὗται ἤχησαν ὡσάν μία καταδίκη εἰς θάνατον τῶν πολιτῶν τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης πόλεως. Ἀπεφάσισαν δὲ

νά ταφοῦν κάτω ἀπό τὰ ἐρείπια τῆς λατρευτῆς των πόλεως καί νά πολεμήσουν ὡς τίμιοι ἄνδρες.

Μέ μυστικότητα καί μέ καταπληκτικὴν ταχύτητα δλόκληρος ὁ πληθυσμὸς ἠτοιμάσθη διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἐστιῶν του. Μόλυβδος καί σίδηρος ἀφηρέθησαν ἀπὸ τὰ δημόσια κτίρια καί τοὺς ναοὺς, διὰ νὰ κατασκευασθοῦν ὄπλα. Λέγουν δέ, ὅτι καί αἱ γυναῖκες ἔκοψαν τὰς μακρὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των, διὰ νὰ γίνουν αὐταὶ σχοινία καί νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τοὺς καταπέλτας. Ὁλη ἡ πόλις τότε μετεβλήθη εἰς ἓν ἀτελεύτητον ἐργαστάσιον, ὅπου ὁ κάθε πολίτης μέ προθυμίαν καί γοργότητα συνεισέφερε διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν.

Ἐπὶ τρία ἔτη οἱ Καρχηδόνιοι κατῴρθωσαν νὰ κρατήσουν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως των.

«Ὅπως τὰ δῆγματα τῶν θανασίμως πληγωμένων θηρίων εἶναι συνήθως τὰ περισσότερον φοβερά, λέγει κάποιος Ρωμαῖος ἱστορικός, οὕτω καί ἡ καταστροφή, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἀποθνησκούσης πόλεως εἰς τὰς ἐπιτιθεμένας ρωμαϊκὰς λεγεῶνας ἦτο φοβερωτέρα τότε παρὰ ἄλλοτε».

Ἐπὶ τέλους οἱ ἐξηντηλημένοι κάτοικοι ὑπεχώρησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον διηύθυνε τότε ὁ Σκιπίων ὁ νεώτερος. Τρομερὸν ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς Καρχηδόνος. Οἱ κάτοικοὶ τῆς ἐφρονεύθησαν ἢ ἡχμαλωτίσθησαν. Οἱ δὲ θησαυροὶ τῆς ἐστάλησαν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἐβασίλευεν ἡ εὐτυχία, ἡ χαρὰ καί ὁ πλοῦτος, δὲν ἔμειναν παρὰ στάκτη καί χέρσος γῆ. Διὰ τοῦτο, τίποτε δὲν ἐσώθη ἀπὸ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην πόλιν.

78. Ἑλλάς καὶ Ρώμη.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Καρχηδόνος ἡ Ρώμη ἦτο πλέον κυρία τῶν νήσων Σικελίας, Κορσικῆς καὶ Σαρδηνίας. Ἐπίσης ἡ Ἰσπανία καί ἡ βορειοδυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς. Ἡ δὲ ναυτικὴ τῆς δύναμις ἐδέσποζεν ὅλης τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου.

Ἀλλὰ πάντοτε τὰ βλέμματα τῶν Ρωμαίων ἦσαν καί πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένα. Μὲ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου εὐρίσκοντο εἰς φιλικὰς σχέσεις. Κατὰ τὰς δυστυχεῖς ἡμέρας τῆς

είσοβλης τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἔστειλε σῖτον εἰς τὴν λιμοκτονοῦσαν Ρώμην. Ὁ φιλελληνισμὸς ἐξ ἄλλου κάθε ἡμέραν ἠϋξανεὺν εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ πλουσιώτεραι τάξεις αὐτῆς ἠσθάνοντο μέγαν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὴν φιλολογίαν καθὼς καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν πολυτέλειαν.

Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβοῦντο πρὸς τούτοις τὸν φιλόδοξον βασιλέα τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχε συμμαχήσει μὲ τὸν Ἀννίβαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν μερικῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας. Αἱ πόλεις αὗται, ἐπειδὴ ὑπέφερον ἀπὸ τῶν Ἰλλυριοῦν πειρατῶν, ἐκάλεσαν τοὺς Ρωμαίους ὡς ἐλευθερωτῶν. Στρατὸς ρωμαϊκὸς ἐστάλη ἐκεῖ καὶ ἐπολέμησε τοὺς Ἰλλυριοὺς. Κατέλαβε δὲ τὴν νῆσον Κέρκυραν καὶ τὴν Ἐπίδαμνον (τὸ σημερινὸν Δυρράχιον). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ρωμαῖοι ἔθεσαν πόδα εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

(79) Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι.

Πολλαὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐθεώρησαν τότε τοὺς Ρωμαίους ὡς φίλους καὶ ὡς ὑπερασπιστῶν τῶν ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Τοῦτο ὁμῶς ἀνησύχησε τὸν Μακεδόνα βασιλέα Φίλιππον Ε' καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ πολέμων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἰσχυρᾶς Ρώμης. Τοὺς πολέμους τούτους ὀνομάζομεν Μακεδονικοὺς πολέμους.

Κατ' ἀρχὰς αἱ πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, καθὼς καὶ ἄλλαι, ἐπήγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Φιλίππου, ὁ ὁποῖος ἠθέλετο νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους του. Αἱ πόλεις ὁμῶς τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας καὶ ἄλλαι, ὅπως αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη, καθὼς καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἡλιὰ καὶ ἡ Μεσσηνία, ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων. Σύμμαχος τοῦ Φιλίππου τότε ἦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἄτταλος.

Τοιοῦτοτρόπως βλέπομεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐχωρίσθη τότε εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐν ὑπεστήριζε τὸν Φίλιππον, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ρωμαίων.

Ὀλίγον καιρὸν ὕστερον, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι κατέστρεψαν

τὴν δύναμιν τοῦ Ἀννίβα, ἦλθον εἰς νέαν ρῆξιν μὲ τὸν Μακεδόνα βασιλέα. Ὁ φιλόδοξος ἐκεῖνος βασιλεὺς εἶχε **200 π.Χ.** κάμει συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον Γ'. Καὶ οἱ δύο οὗτοι ἠθέλουν νὰ αὐξήσουν τὰ βασιλεία των καὶ νὰ κερδίσουν νέας χώρας. Ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου **Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος** καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως διαδόχου ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταλάβουν μερικὰς κτήσεις τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ, ὥστε ἡ Ρόδος, ἡ Πέργαμος, τὸ Βυζάντιον καὶ ἄλλαι πόλεις νὰ συμμαχήσουν ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς Ρώμης. Αὕτη, ὡς προστάτις τῆς ἐλευθερίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐβοήθησαν τὴν Ρώμην κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Αἰτωλική, κατόπιν δὲ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ὁ ρωμαϊκὸς καὶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχεν ἐπιτυχίας, ἐνῶ ὁ Φίλιππος προσέβαλε τὰς Ἀθήνας.

Ἄλλ' ἀργότερον ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἔστειλε τὸν στρατηγὸν **197 π.Χ.** **Τίτον Φλαμινῖνον** μὲ νέας δυνάμεις καὶ τὰ πράγματα ἤλλαξαν πρὸς ὠφέλειαν τῶν Ρωμαίων.

Ὁ Πλούταρχος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Φλαμινίου, μᾶς λέγει, ὅτι ἦτο πολὺ ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ μὲ μεγάλην πολιτικὴν ἐπιδεξιότητα. Οὗτος προσέβαλε τὸν Φίλιππον εἰς ἓν μέρος τῆς Θεσσαλίας, τὰς **Κυνὸς κεφαλὰς**. Ἦτο ἡ δευτέρα φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες συνητῶντο μὲ τὴν ἰσχυρὰν μακεδονικὴν φάλαγγα. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε τραχὺς· εἰς τὸ τέλος δὲ ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Οἱ ὄροι τῆς εἰρήνης ἦσαν σχεδὸν οἱ ἴδιοι μὲ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους περιελάμβανεν ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς Καρχηδονίους μετὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Δηλαδή ὁ Φίλιππος δὲν ἠδύνατο νὰ κάμνῃ πόλεμον χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν



Φίλιππος Ε'

(Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα).

της ρωμαϊκής συγκλήτου και η Μακεδονία έγινε υποτελής σύμμαχος των Ρωμαίων. Επίσης η Ρώμη ανέλαμβανε την υποστήριξη των ελληνικών πόλεων. Η Ελλάδα δηλαδή έγινε προτεκτοράτο της Ρώμης.

80. Ο Φλαμίνιος κηρύσσει την ελευθερίαν
των ελληνικών πόλεων.

Μετά την ένδοξον νίκη του εις τας Κυνός κεφαλάς, ο Φλαμίνιος έπορεύθη εις την λοιπήν Ελλάδα και έφθασεν εις την Κόρινθον.

Ήτο άνοιξις. Από δλας τας πόλεις της Ελλάδος άπειράριθμοι Έλληνες είχαν συναθροισθη εις την Κόρινθον, δια να 196 π.Χ. ίδουν τους τελουμένους άγώνας. Όλοι έώρταζον τότε την έορτήν των Ισθμίων.

Εις μίαν στιγμήν ο κήρυξ άναγγέλλει έν μέσω σιγής του πλήθους το χαρμόσυνον άγγελμα : « Συμφώνως προς άπόφασιν της ρωμαϊκής συγκλήτου, η Ελλάδα κηρύσσεται εις το έξής έλευθέρα ». Τόση ήτο η χαρά του πλήθους, ώστε παρ' όλιγον από τας έκδηλώσεις της χαράς να φονευθη ο Φλαμίνιος. Ο Λίβιος μάς λέγει, ότι η Ρώμη τότε έξυμνήθη από τους Έλληνας « ως το Έθνος εκείνο, το όποιον με τους κόπους του, με τας θυσίας του και με κίνδυνον έκίνησε τον πόλεμον χάριν της έλευθερίας της ανθρωπότητας ».

Άλίμονον όμως ! Η ένωσις δλης της Ελλάδος, την όποιαν ειχεν επιτύχει ο Φίλιππος και ο Μέγας Άλέξανδρος, διελύετο τότε από τους Ρωμαίους κατά την έπίσημον εκείνην έορτήν. Οι πρόγονοί μας δέν ήδύναντο να έννοήσουν, ότι οι Ρωμαίοι με τον τρόπον αυτόν έπεδίωκον να στερήσουν αυτούς της έλευθερίας των.

81. Οι Ρωμαίοι πολεμούν τον Άντίοχον. Ο Συριακός πόλεμος.

Οι πόλεμοι έναντίον της Μακεδονίας έφερον τους Ρωμαίους εις σύγκρουσιν με τον βασιλέα της Συρίας Άντίοχον, τον διάδοχον του Σελεύκου, διότι ο βασιλεύς ούτος ειχε καταλάβει διαφόρους χώρας από το βασίλειον της Μακεδονίας, τας όποιας ειχον οι Ρωμαίοι κηρύξει ανεξαρτήτους.

Εις την Μαγνησίαν της Μικράς Άσίας έγινε μία σπου-

δαία μάχη, κατά την οποίαν ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκησε τὰ
 ἄσιατικά στρατεύματα τοῦ Ἀντιόχου. Ἡ νίκη αὕτη 190 π.Χ.
 εἶχεν ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι τότε εἰς τὸν στρα-
 τὸν τοῦ Ἀντιόχου ἦτο καὶ ὁ Ἀννίβας, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν μεγά-
 λην πείραν τοῦ ἐβοήθησε τὸν βασιλέα Ἀντίοχον.

Τότε ὁ Ἀντίοχος ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ρώ-
 μην τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τῆς Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐντὸς
 δώδεκα ἐτῶν ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία δύο σπουδαίων χω- 168 π.Χ.
 ρῶν ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.
 Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγα ἔτη καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑπήχθη εἰς τὸ κράτος
 τῆς Ρώμης.

82) Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ὅπως οἱ Καρχηδόνιοι οὕτω καὶ οἱ Μακεδόνες δὲν ἠδύναντο
 νὰ ὑποφέρουν τὴν ταπεινώσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς
 Ρωμαίους. Ὁ διάδοχος τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε', ὁ Περσεύς, ὁ
 τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, περισσότερον δραστή-
 ριος βασιλεὺς ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀποτινάξῃ
 τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων.

Τότε ἔγινε πόλεμος μετὰ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Μακεδό-
 νος βασιλέως, ὁ ὁποῖος διήρκεσε τρία ἔτη (171—168 π.Χ.) καὶ
 λέγεται τρίτος μακεδονικὸς πόλεμος. Κατὰ τὸν πό-
 λεμον αὐτὸν ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς **Αἰμίλιος Παῦ-** 168 π.Χ.
λος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Περσέως εἰς μίαν μά-
 χην παρὰ τὴν Πύδναν, εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Ἀπὸ τότε

ἡ Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρας διοικήσεις, τὰς μερίδας.

Ὑστερον ἀπὸ δέκα ὀκτῶ ἔτη (149 π.Χ.) ἔγινεν ἐπανάστασις
 εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς
 ἦτο νὰ κηρυχθῇ ἡ Μακεδονία ὀριστικῶς ἐπαρχία ρωμαϊκή.

Ὀλίγα ἔτη κατόπιν ἡ Ρώμη ἔκαμε πόλεμον ἐναντίον τῆς
 Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν ὁ στρατηγὸς
 τῶν Ρωμαίων **Λεύκιος Μόμμιος**, ἰκανὸς στρατηγὸς ἀλλ' ἄξε-
 στος, ἐνίκησε τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν **Δίαιον** εἰς τὴν **Λευ-**
κόπετραν πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Κατόπιν κατέλαβε τὴν Κόριν-
 θον. Οἰκτρὸν ὑπῆρξε τότε τὸ τέλος τῆς πλουσιωτάτης καὶ σπου-

δαίας αὐτῆς ἐμπορικῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη ἐκ θεμελίων.

Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται ὀλίγην προσοχὴν ἔδιδον εἰς τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα εὗρον εἰς τὴν Κόρινθον. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῆς καταστροφῆς, μᾶς λέγει τὰ ἐξῆς: «Εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μου ὠραίας εἰκόνας νὰ ρίπτονται κάτω καὶ νὰ θραύωνται. Ἐπάνω εἰς ἄλλας στρατιῶται ἔπαιζον κύβους».



Περσεύς.
(Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα).

Αὐτὸς δὲ ὁ ἀγροῖκος Μόμμιος, ὅταν ἐστέλλοντο αἱ ἀνεκτίμητοι εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ κοσμήσουν τὸν θρίαμβόν του, ἔδωσε τὴν ἐξῆς ἀλλόκοτον διαταγὴν: «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελε χάσει μίαν ἐκ τῶν εἰκόνων ἢ ἐν ἄγαλμα, ὑποχρεοῦται νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ ἄλλο ὁμοῖον καὶ ἴσης ἀξίας».

Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν μὲν ἄριστοι στρατιῶται, ἀλλ' ἦσαν ἀκόμη ἀπολίτιστοι.

Τοιουτοτρόπως, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον
146 π.Χ. κατεστράφη ἡ Καρχηδών, κατεστράφη καὶ ἡ ἄλλη πόλις πρὸς τὸ ἀνατολικὸν τῆς Μεσογείου μέρος, ἡ Κόρινθος, ἡ ὁποία, λόγῳ τῆς προόδου τῆς εἰς τὸ ἐμπόριον, εἶχε γίνῃ ἰσχυρὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀνέμενον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὴν καταστρέψουν.

Ἀπὸ τότε ὄλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Αἱ ἀνησυχίαι τὰς ὁποίας εἶχεν ὁ καλὸς ἐκεῖνος Ἕλληνας, ὁ Ἀγέλαος, ἐφάνησαν τότε, ὅτι ἦσαν πολὺ δικαιολογημένα.

83. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος.

Ὁ μεγαλύτερος μετὰ τὸν Θουκυδίδην ἱστορικὸς, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, εἶναι ὁ Πολύβιος, ἀπὸ τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Ἀρκαδίας. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν, ὁ δὲ πατὴρ του Λυκόρτας ἐχρημάτισε στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἐλαβε τὴν καλυτέραν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῆς ἐποχῆς του, πρὸς

τούτοις δὲ ἐμορφώθη εἰς τὰ στρατιωτικά καὶ τὰ πολιτικά. Τὸ ἔτος 167 π.Χ., μετὰ τὸν τρίτον μακεδονικὸν πόλεμον, οἱ Ῥωμαῖοι νικηταὶ ἔφερον ὡς ὀμήρους εἰς τὴν Ῥώμην χιλίους ἐπιφανεῖς Ἕλληνας. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ Πολύβιος.

Ὁ Πολύβιος εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ συναναστραφῆ σπουδαίους Ῥωμαίους πολίτας κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν Ῥώμην. Ἔγινε διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος καὶ ἠκολούθησε αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῆς Καρχηδόνης (146 π.Χ.). Ἦτο δὲ παρὼν κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς. Ὁ θαυμασμός του πρὸς τὴν νέαν ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν τῆς ἐνδόξου πόλεως ἐνέπνευσεν αὐτὸν νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν της. Ἡ ἱστορία τοῦ Πολυβίου ἐξιστορεῖ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 264 καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 146 π.Χ. Πέντε βιβλία του, ἀπὸ τὰ τεσσαράκοντα τὰ ὁποῖα ἔγραψεν, ἐσώθησαν ὀλόκληρα, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἔχουν διασωθῆ εἰς ἀποσπάσματα.

Ὁ σπουδαῖος αὐτὸς ἱστορικὸς προσπαθεῖ εἰς τὴν διήγησίν του νὰ περιγράψῃ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα μὲ μεγάλην ἀλήθειαν, ὅπως ἔκαμεν ὁ Θουκυδίδης. Ἡ δὲ διήγησίς του δὲν εἶναι καθόλου ρητορική, ἀλλ' ἀπλῆ καὶ διδακτική.

Τὸ βιβλίον τοῦ Πολυβίου εἶναι ἐπίσης ἀρίστη πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀχαΐκης συμπολιτείας.



Παῖς παίζων μὲ χῆνα.
(Ἔργον τοῦ Χαλκηδονίου Βοήθου).

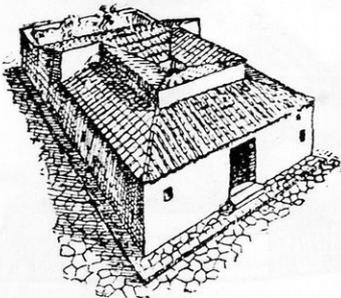
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΠΩΣ ΕΖΩΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

84. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία.

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς ἀρχὰς ἔζων μέσα εἰς πολὺ ἀπλᾶς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ὠραιότητα ἀρχιτεκτονικὴν, οὔτε καὶ ἡ πρόσοψις τῶν εἶχεν ἰδιαιτερον στολισμόν. Ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία ἦτο ἐκτισμένη ἀπὸ ἠλιοσημένας πλίνθους καὶ εἶχε μόνον ἓν δωμάτιον, τὸ ἄτριον.

Ἡ θύρα ἦνοιγε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ἄτριον, εἰς τὸ μέσον τοῦ



Παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία.

(Ἀναπαράστασις).

ὁποίου ὑπῆρχε μία ἀβαθὴς δεξαμενὴ. Αὕτη ἦτο κατεσκευασμένη, διὰ νὰ δέχεται τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον ἔπιπτεν ἀπὸ ἓν μικρὸν ἄνοιγμα εἰς τὸ μέσον τῆς στέγης. Ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τοῦτο εἰσῆρχετο καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ ἐφώτιζε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας. Ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς θύρας ὑπῆρχεν ἡ ἐστία.

Ἄλλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας συνεκεντροῦντο εἰς τὸ δω-

μάτιον αὐτό. Ἐκεῖ ἐμαγείρευον, ἐκεῖ ἔτρωγον, ἐκεῖ ἐκοιμῶντο. Εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον αἱ γυναῖκες ἔγνεθον καὶ ὕφαινον, εἰς αὐτὸ δὲ ὁ οἰκοδεσπότης ἐδέχετο τοὺς φίλους του. Ὁ καπνός, ὅταν ἦναπτον φωτιάν, δὲν ἔφευγεν ἀπὸ ὠρισμένην καπνοδόχον, ἀλλ' ἐσκορπίζετο εἰς ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ δωματίου, πρὶν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς στέγης. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δωμάτιον ἐγίνετο μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἄτριον.

Ἄργότερον ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι, ὅταν κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν οἰκοδομικὴν. Διὰ τοῦτο κατεσκεύαζον ὠραίας οἰκίας μὲ ὄλας τὰς ἀνέσεις.

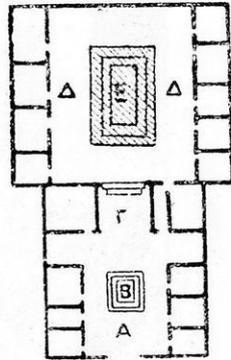
Τὸ κατωτέρω σχέδιον δεικνύει τὴν διαίρεσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία εἰς νεωτέραν ἐποχὴν. Βλέπομεν δηλαδή, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἀτρίου (βλέπε γράμμα Α) καὶ τῆς δεξαμενῆς διὰ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς (Β), ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην πλευρὰν δωμάτια ὕπνου χωριστά. Ἐν ἄλλο ἐπίσης δωμάτιον (Γ) ὑπάρχει εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος διὰ τὸν οἰκοδεσπότην.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἔμαθον ἐπίσης ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας νὰ κατασκευάζουν αὐλὴν περιστυλον, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ὑπῆρχε κρήνη (Ε), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔτρεχεν ὕδωρ. Ἀπὸ τὸ ἓν δὲ καὶ τὸ ἄλλο μέρος (Δ) ὑπῆρχε κήπος μὲ ἄνθη.

85 Μία ἐπίσκεψις εἰς οἰκίαν τῆς Πομπηίας.

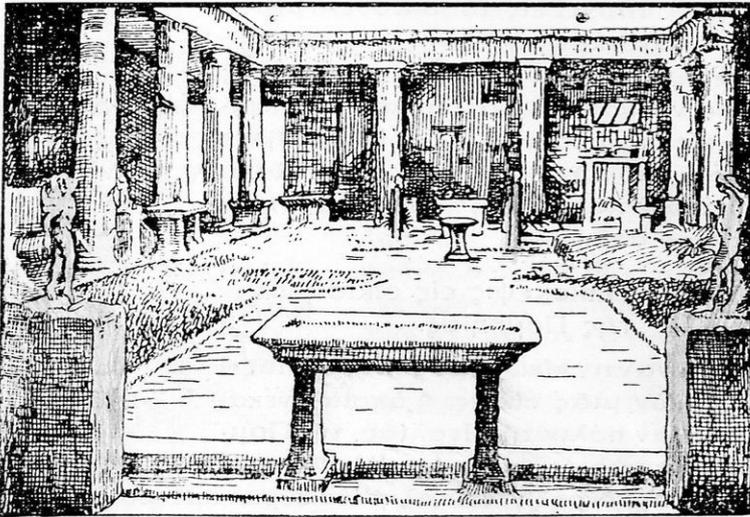
Ἡ ἀπέναντι εἰκὼν μᾶς παρουσιάζει τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς οἰκίας, ἡ ὁποία ἀνεκαλύφθη εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἰταλίας, τὴν Πομπηίαν, κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ἡ πόλις αὕτη πρὸ 1860 περίπου ἔτῳ, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πλησίον εὐρισκομένου Βεζουβίου, εἶχε καλυφθῆ ἀπὸ λάβαν. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὁμοίως σκαπάνη μᾶς ἀπεκάλυψε πρὸ ἐξήκοντα καὶ πλέον ἔτῳ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νεαρᾶς αὐτῆς πόλεως. Μόλις εἰσέλθωμεν διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν ὠραίαν ἔπαυλιν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἔμπρὸς μας, μεγαλοπρεπεστάτη αὐλὴ ἀπλώνεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας. Ὁραταὶ μαρμάριναι τράπεζαι, ὠρατὰ ἀγάλματα εἰς τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ μεγαλοπρεπεῖς κιονοστοιχίαι περικλείουν τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἄτριον. Εἰς τὸ κέντρον ὑπάρχει μαρμαρῖνη δεξαμενὴ μὲ κρήνην, ὅπως ἀκριβῶς εἶδομεν εἰς τὸ σχέδιον τῆς ρωμαϊκῆς οἰκίας.

Εἰς τὴν θελκτικὴν αὐτὴν αἴθουσαν συνεκεντροῦτο ἡ οἰκο-



Σχέδιον οἰκίας.

γένεια τοῦ Ῥωμαίου πλουσίου κυρίου. Ἐκεῖ καὶ τὰ μικρὰ παιδία ἔπαιζον. Ὅλοι ἀπήλαυον τὴν ὠραιότητα τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ διακόσμου, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο καὶ εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῆς αὐλῆς κατὰ σειρὰν, καὶ τὸ γλυκὺ κελάρυσμα τοῦ κρυσταλλίνου ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔτρεχε ἀπὸ κρήνην. Τὸ ἄτριον ἐχρησίμευεν ἐπίσης ὡς αἶθουσα ὑποδοχῆς διὰ τοὺς ξένους. Ὁ Ῥωμαῖος κύριος ἔκαμνε τότε εἰς αὐτοὺς ἐπίδειξιν τοῦ πλοῦτου του μὲ τὰ ὠραῖα ἀγάλματα, μὲ τὰς ζω-



Περίστυλος αὐλῆ οἰκίας εἰς τὴν Πομπηϊαν.

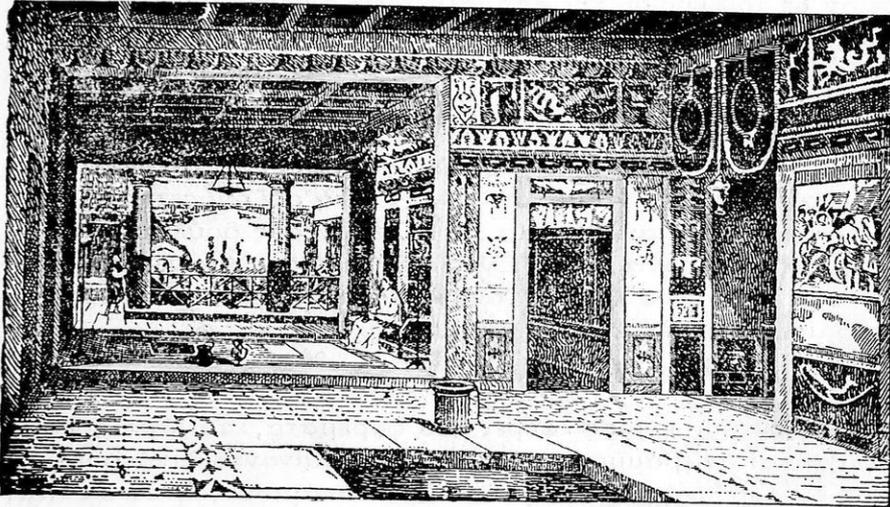
γραφίας καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα εἶχε φέρει ὡς λάφυρα ἀπὸ τὴν ἀνατολήν. Δεύτερον ἐπίσης πάτωμα, ὅπως καταλαμβάνομεν, ὑπῆρχεν εἰς τὴν πλουσίαν Ῥωμαϊκὴν οἰκίαν. Ἐκεῖ εὐρίσκοντο τὰ δωμάτια ὕπνου, ἴσως δὲ καὶ τὸ δωμάτιον ὅπου ἔτρωγον.

Εἰς τὸ μαγειρεῖον τῆς οἰκίας εὐρέθησαν θαυμάσια μαγειρικὰ σκευῆ, καλύτερα ἀπὸ αὐτά, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς συνήθως ἔχομεν σήμερον. Εὐρέθησαν δὲ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους τακτοποι-

ημένα με τόσην τάξιν, ὥστε ὁ ἐπισκέπτης νομίζει, ὅτι περιμένουν τὴν ἀρχαίαν Ῥωμαίαν δέσποιναν, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸ μαγεύρευμα.

86. Ἡ Ῥωμαϊκὴ οἰκογένεια.

Ἡ παλαιὰ Ῥωμαϊκὴ οἰκογένεια διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην τῆς αὐστηρότητα. Μεγάλῃ ἦτο ἡ δύναμις τοῦ πατρὸς μέσα εἰς τὸν οἶκον του. Ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καθὼς καὶ οἱ δοῦλοι ὤφειλον νὰ ἐκτελοῦν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέτασεν ὁ πατήρ. Ἀκόμη καὶ ἐὰν μέλος τῆς οἰκογενείας ἐλάμβανε μεγά-



Ἐσωτερικὸν Ῥωμαϊκῆς ἐπαύλεως.

λην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, ὤφειλε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν πατέρα. Ὅλοι ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὸν καὶ μόνον αὐτὸς ἦτο κύριος τῆς περιουσίας.

Ὁ Ῥωμαῖος οἰκογενειάρχης δὲν ἀφιέρωνε πολὺν καιρὸν, ὅπως ὁ Ἕλληνας, εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Οὐτε ἐξώδευε χρόνον εἰς καθημερινὰς ἀσκήσεις. Ἡ κυρία τοῦ ἔνασχόλησις ἦτο νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς δούλους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του καὶ νὰ προσέχῃ τὴν οἰκογένειάν του.

Ἐν ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντα αὐτοῦ ἦτο νὰ διδάσκη τὰ τέκνα του νὰ γίνουν ἀνδρεῖοι στρατιῶται καὶ καλοὶ πολῖται.

Ἡ Ρωμαία δέσποινα εἶχεν ἐπίσης μεγάλην θέσιν μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν. Δὲν ἦτο κλεισμένη εἰς ἓν διαμέρισμα τῆς οἰκίας, ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὲν ἠμποδίζετο νὰ λαμβάνη μέρος εἰς τὰς συναναστροφάς. Ἐδέχετο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς τοὺς συγγενεῖς καὶ ἔκαμνεν ἐπισκέψεις. Ἐλάμβανεν ἐπίσης μέρος εἰς συμπόσια, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἢ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν. Ἀπηγορεύετο ὅμως νὰ πίνῃ οἶνον. Παρίστατο εἰς τὰς ἱεροτελεστίας καὶ παρουσιάζετο πρὸ τοῦ δικαστηρίου. Μὲ τὴν ἄδειαν δὲ τοῦ κυρίου τῆς ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἵππόδρομον καὶ εἰς τὸ θέατρον. Ἐθεωρεῖτο ὅμως πρέπον, ἡ Ρωμαία δέσποινα νὰ συνοδεύεται, ὅταν ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν οἰκίαν τῆς.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῆς γυναικός, ὅπως ἀρμόζει εἰς κάθε γυναῖκα, ἦτο νὰ ἐπιβλέπη, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ νοικοκυριό τῆς. Ἐπέβλεπε καὶ τὰς ὑπηρετίας εἰς τὰς ἐργασίας των, ὅταν ἔκλωθον ἢ ὕφαινον. Ὅταν δὲ ὁ σύζυγός τῆς ἔλειπεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἡ ἴδια ἐπέβλεπε τοὺς δούλους εἰς τὰς ἀγροτικὰς τῶν ἐργασίας. Ἐγνώριζεν ἐπίσης μαγειρικὴν καὶ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα τῆς μὲ τὸν καλύτερον τρόπον. Τοῦτο ἦτο σπουδαία δι' αὐτὴν ἐνασχόλησις.

87) Τί ἐνδύματα ἐφόρουσιν οἱ Ρωμαῖοι.

Ὁ Ρωμαῖος κύριος ἐφόρει δύο φορέματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν μάλλινα καὶ ὄχι βαμμένα. Ἀργότερον ὕφαινοντο λινὰ φορέματα μὲ διαφόρους χρωματισμούς. Τὸ ὑποκάμισον, ἡ τούνικα, δὲν ἔφερε χειρῖδια (μανίκια) καὶ ἦτο ἐξωσμένον εἰς τὴν ὀσφύν μὲ στενὴν ἢ πλατεῖαν ζώνην, ἡ ὁποία ἔφερον ἐρυθρὰς γραμμὰς, ὅπως εἰς τοὺς ἵππεῖς στρατιώτας καὶ τοὺς συγκλητικούς. Τὸ ἐξωτερικὸν φόρεμα, ἡ τόγκα, ἦτο τὸ ἐπίσημον ἔνδυμα. Αὕτη ἐρρίπτετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐσχημάτιζε πλουσίας πτυχάς.

Ἡ Ρωμαία δέσποινα κατ' ἀρχὰς ἐφόρει καὶ αὕτη δύο φορέματα, ὅπως οἱ ἄνδρες. Ἀργότερον ὅμως μετεχειρίζετο τρία. Ἡ γυναικεία τούνικα δὲν ἦτο βραχεῖα, ὅπως τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἔφθανε μέχρι τοῦ ἀστραγάλου. Ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν ἐρρίπτετο

ἄλλο φόρεμα, ἢ στολή, φόρεμα μὲ βραχείας χειρίδας ἢ ἄνευ χειρίδων, ὅπως ἦτο ὁ χιτῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ἐπάνω ἀπὸ τὴν στολὴν ἐρρίπτετο τὸ τρίτον, ἢ πάλλα, ἢ ὁποία ἦτο ὁμοία μὲ τὴν τόγκαν. Ἡ Ῥωμαία κυρία ἐτακτοποίει μὲ τὸν πλέον κομψὸν τρόπον ἐπάνω τῆς τὴν πάλλαν, ἢ ὁποία ἐσχημάτιζεν ὠραίας πτυχάς.

Ὡς ὑποδήματα ἐχρησιμοποιοῦν τὰ σανδάλια. Διὰ νὰ προφυλάσσωνται δὲ ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχὴν, μετεχειρίζοντο ὀμβρέλλας. Ἐπίσης αἱ κυριαὶ ἐφόρουσαν διάφορα ὠραῖα κοσμήματα ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα καὶ λίθους.

88) Πῶς ἀνετρέφοντο οἱ Ῥωμαῖοι παῖδες.

Ἦτο μεγάλη εὐτυχία διὰ τοὺς Ῥωμαίους γονεῖς νὰ ἔχουν τέκνα. Διὰ τοῦτο μανθάνομεν, ὅτι αἱ παλαιαὶ εὐγενεῖς οἰκογένειαι ἦσαν πολύτεκνοι. Ἐὰν εἰς μίαν οἰκογένειαν δὲν ὑπῆρχον ἄρρενα, τότε ὁ πατήρ ἠδύνατο νὰ υἱοθετήσῃ ξένον παιδίον. Ὁ πατήρ, παραδειγματος χάριν, τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Νεωτέρου εἶχεν υἱοθετηθῆ ἀπὸ τὸν Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανόν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου ἐγίνετο μία οἰκογενειακὴ ἐορτὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ νεογέννητον ἐλούετο καὶ ἐδίδοτο εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα. Κάθε Ῥωμαῖος εἶχε δύο ὀνόματα, τὸ κύριον τοῦ ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν. Ἀργότερον καὶ τρίτον ὄνομα προσετίθετο, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν ὁ πατήρ. Τὰ ὀνόματα Μάρκος, Γάιος, Λεύκιος ἦσαν πολὺ συνηθισμένα, ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα γυναικῶν Ἰουλία, Γρατία, Κορνηλία.

Τὰ παιδιά ἐμεγάλωναν μαζὶ μὲ τὰ παιδιά τῶν δούλων καὶ ἦσαν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς μητρός. Ὅταν δὲ ἐγίνον-



Ῥωμαία δέσποινα
μὲ πλήρη ἐνδυμασίαν.

το ἕξ ἐτῶν, τότε ἤρχιζον νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ σχολεῖον. Εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ὁ πατὴρ ἐδίδασκε τὸν υἱόν, ἐνῶ ἡ μήτηρ ἐδίδασκε τὴν κόρην.

Κάθε Ρωμαῖος γονεὺς ἐν ὄνειρον εἶχε διὰ τὸν υἱόν του ἤθελε νὰ τὸν μάθῃ νὰ γίνῃ ὠφέλιμος ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης ἀργότερον. Διὰ τοῦτο ἐμάνθανεν αὐτὸν ποῖα ἦσαν τὰ καθήκοντά του εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ πῶς ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῆ τὰ ὄπλα του κατὰ τὴν μάχην. Ὁ παῖς ἠκολούθει σχεδὸν πάντοτε τὸν πατέρα καὶ ἤκουσε χωρὶς νὰ ὀμιλῆ τὰς συζητήσεις τοῦ πατρὸς του. Κατόπιν ἔκαμνεν ἐξύπνους ἐρωτήσεις εἰς τὸν πατέρα, ὅταν ἦσαν μόνοι των. Ἐάν ὁ πατὴρ ἦτο συγκλητικός, ὁ υἱὸς ἠκολούθει τὸν πατέρα καὶ εἰς τὴν σύγκλητον. Ἰδιαίτερα καθίσματα ὑπῆρχον πλησίον εἰς τὴν θύραν διὰ τὰ παιδιὰ τῶν συγκλητικῶν. Ἐκεῖ ἐκάθηντο ταῦτα καὶ ἤκουον τοὺς ρήτορας.

89. Οἱ Ρωμαῖοι παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον.

Εἰς τοὺς πολὺ παλαιοὺς χρόνους ὁ πατὴρ δὲν ἐφρόντιζε μόνον νὰ μάθῃ τὸν υἱόν του ἠθικὰ καὶ πρακτικὰ μαθήματα, ἀλλ' ἦτο καὶ διδάσκαλος αὐτοῦ. Ἐμάνθανε δηλαδὴ τὸν υἱόν του νὰ ἀναγιγνώσκῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀριθμῇ. Ἀργότερον ὅμως ὑπῆρχον εἰδικοί διδάσκαλοι καὶ σχολεῖα, ὅπου τὰ τέκνα τῶν Ρωμαίων ἐμάνθανον γράμματα. Αἱ πολὺ πλούσιαι οἰκογένειαι εἶχον βεβαίως τοὺς καταλλήλους οἰκοδιδασκάλους.

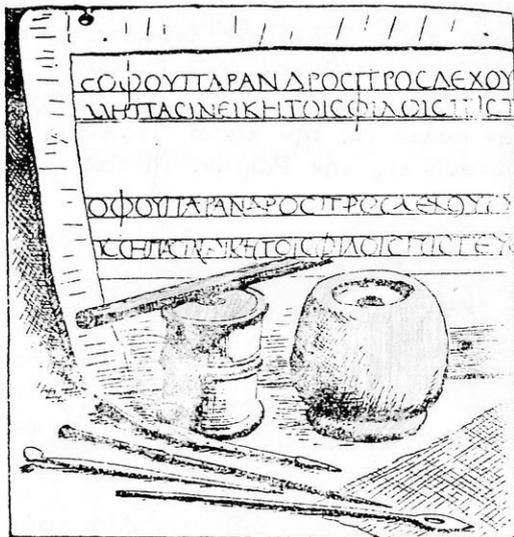
Κατ' ἀρχὰς τὰ σχολεῖα ἦσαν πτωχὰ ξύλινα παραπήγματα ὅπου συνηθροίζοντο ἄρρενα καὶ θήλεια. Εἰς γραμματοδιδάσκαλος ἐδίδασκε τὰ πρῶτα μαθήματα ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων. Πολλὰς φορὰς τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς τοὺς δρόμους, πλησίον τῆς ἀγορᾶς. Ὁλόκληρον τὴν πρωίαν τὰ παιδιὰ ἔμενον εἰς τὸ σχολεῖον. Εἶχον ὅμως καὶ πολλὰς ἑορτασίμους ἡμέρας. Ὅπως ἡμεῖς ἔχομεν τὰς διακοπὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐκεῖνα διέκοπτον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Σατοῦρναλίων, τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν ἀνοιξιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ Ἀθῆναια.

Ἡ πειθαρχία εἰς τὸ σχολεῖον ἦτο πολὺ αὐστηρά. Ὁ διδά-

σκαλος ἐκτύπα μὲ ράβδον τὸν ἄτακτον ἢ ἀμελῆ μαθητὴν καθὼς καὶ τὴν μαθήτριαν, πρὸς σωφρονισμόν.

Οἱ μαθηταὶ ἤσκοῦντο ἐπίσης καὶ μὲ σωματικὰς ἀσκήσεις, ὄχι ὅμως ὅπως οἱ Ἑλληνόπαιδες. Οἱ Ρωμαῖοι ἐλεύθεροι πολῖται δὲν εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας. Αἱ κυριώτεραι ἀθλητικαὶ ἀσκήσεις τῶν ἦσαν ὁ δρόμος, τὸ πῆδημα, ἀργότερον δὲ ἡ πάλη, ἡ πυγμὴ, τὸ ἀκόντιον καὶ ἡ ἰππασία.

Διὰ τὰ κοράσια ἦτο ἀρκετὸν νὰ μανθάνουν τὰ στοιχειώδη γράμματα. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἐμάνθανον τὰς γυναικείας ἐργασίας· πῶς δηλαδὴ νὰ γνέθουν, νὰ ὑφαίνουν καὶ νὰ κεντοῦν. Ἡγάπων ὅμως πολὺ αἱ Ρωμαῖαι δεσποινίδες νὰ μανθάνουν μουσικὴν, νὰ παίζουν κιθάραν, νὰ τραγουδοῦν, νὰ χορεύουν καὶ νὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα. Αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις δὲν τὰς ηὐχαρίστουν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤσχολοῦντο μὲ αὐτάς.



Μαθητικὰ σκευῆ.

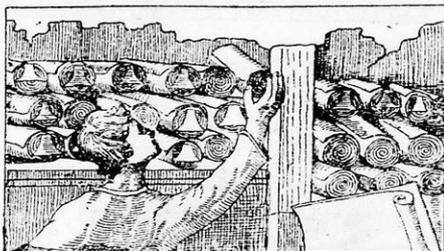
(Ἔσκησις εἰς ἑλληνικὴν γραφὴν).

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ μανθάνουν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, νὰ τὴν ὁμιλοῦν καὶ νὰ ἀναγιγνώσκουν ἑλληνικὰ συγγράμματα. Ὅπως σήμερον αἱ ξένοι γλῶσσαι, ἢ γαλλικὴ, ἢ ἀγγλικὴ καὶ ἢ γερμανικὴ, εἶναι γλῶσσαι τοῦ συρμοῦ, τοιοῦτοτρόπως οἱ πλουσιώτεροι Ρωμαῖοι ἐφρόντιζον νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα τῶν μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Τὴν ἀνωτέραν αὐτὴν μόρφωσιν ἔδιδον εἰδικοί διδάσκαλοι, οἱ γραμματικοί.

90 Μία Ρωμαϊκή βιβλιοθήκη.

Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ὅποια ἐμάνθανον οἱ Ρωμαῖοι ὠφέλησαν αὐτοὺς πολὺ, διότι ἠδύναντο οὕτω νὰ μελετοῦν τὰ ὠραῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα. Αὐτὰ μὲ τὰς πολυτίμους γνώσεις, τὰς ὁποίας περιεῖχεν, ἐμόρφωνον πολὺ αὐτοὺς καὶ ἔκαμνον ἡμερωτέρας τὰς συνηθείας των. Πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς τὴν Ρώμην ὡς αἰχμάλωτοι, ἐχρησίμευον ὡς διδάσκαλοι εἰς πολλὰς ρωμαϊκὰς οἰκίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἠγάπων πολὺ τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους. Ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τοὺς ἐτίμων.

Ὅταν οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὸν Τάραντα, τὴν ἑλληνικὴν πόλιν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν, ὠδήγησαν πολλοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὴν Ρώμην. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ εἰς ὀνομαζόμενος **Λίβιος Ἀνδρόνικος**, ὁ ὅποιος προσελήφθη ὡς οἰκοδιδάσκαλος καὶ ἔγινεν ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν κυριὸν του.



Μέρος ρωμαϊκῆς βιβλιοθήκης.

Ὁυτος ἀντελήφθη τὸ διαφέρον τῶν Ρωμαίων διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ μετέφρασε τὴν Ὀδύσσειαν τοῦ Ὀμήρου εἰς λατινικὴν γλῶσσαν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ αὕτη ὡς σχολικὸν βιβλίον. Διὰ τοὺς μεγαλυτέρους εἰς τὴν ἡλικίαν μετέφρασεν ἐπίσης τραγωδίας τῶν μεγάλων Ἑλλήνων τραγικῶν ποιητῶν, καθὼς καὶ κωμωδίας, αἱ ὁποῖαι ἐπαίζοντο εἰς τὰ θέατρα.

Πολλοὶ Ἕλληνες διδάσκαλοι ἤνοιξαν σχολεῖα εἰς τὴν Ρώμην καὶ πολλοὶ γονεῖς Ρωμαῖοι ἔστελλον τὰ τέκνα των ἐκεῖ, διὰ νὰ λάβουν φῶς ἑλληνικόν. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία δὲν ἤργησε νὰ κάμῃ τὰ θαύματά της μεταξὺ τοῦ τραχέος καὶ πολεμικοῦ ἐκείνου λαοῦ. Ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἱστοριῶν ἐξεπήδησαν τότε μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἠδύναντο τώρα νὰ ἀναγιγνώσκουν τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Οἱ δὲ ρόλοι τῶν παπύρων, οἱ ὅποιοι περιεῖχον τοὺς θη-

σαυρούς τοῦ πνεύματος, ἐπληθύνοντο. Οἱ δοῦλοι, οἱ ὅποιοι ἤξευρον γράμματα, ἀντέγραφον διάφορα ἔργα, τὰ ὅποια ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἀγοράν.

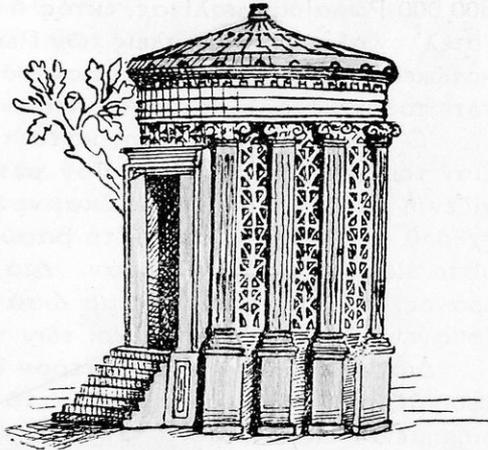
“Ὅπως καταλαμβάνομεν, δὲν ἤργησαν νὰ ἰδρυθοῦν καὶ βιβλιοθήκαι. “Ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Μακεδονίαν, ἔφερον εἰς τὴν Ῥώμην ὀλόκληρον τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μακεδόνο βασιλέως. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη βιβλιοθήκη τῆς Ῥώμης.

Πλούσιοι Ῥωμαῖοι πολῖται ἐπρομηθεύοντο πολλὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ βιβλία. Ταῦτα εἶχον σχῆμα κυλίνδρου καὶ ἦσαν τακτοποιημένα εἰς καταλλήλους βιβλιοθήκας, αἱ ὅποια εἶχον πολλὰ μικρὰ τετράγωνα διαμερίσματα. Κάθε κύλινδρος ἐξεῖχεν ὀλίγον πρὸς τὰ ἔξω. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἐσημειοῦτο ὁ τίτλος τοῦ ἔργου, ὥστε ὁ βιβλιοθηκᾶριος ἠδύνατο νὰ εὔρη ἀμέσως τὸν πάπυρον, ὁ ὅποιος ἐζητεῖτο.

91 Ἡ θρησκεία τῶν Ῥωμαίων.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πολὺ εὐσεβεῖς εἰς τοὺς θεοὺς των. Ἐκτὸς ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίστευον ὅτι προστατεύουν τὴν οἰκίαν, ἐλάτρευον καὶ ἄλλους θεοὺς. Ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἐπροστάτευον ὅλην τὴν πόλιν· ἦσαν δὲ οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς.

Οἱ κυριώτεροι θεοὶ ἦσαν ὁ Ζεὺς, ἡ σύζυγός του Ἥρα καὶ ἡ θεὰ τῆς σοφίας, ἡ Ἀθηνᾶ. Οἱ θεοὶ οὗτοι ἐλάτρευοντο ἐπάνω εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τὸ Καπιτώλιον, εἰς ὠρισμένας ἑορτασίμους ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ πολῖται μετέβαινον ἐκεῖ, διὰ νὰ προσφέρουν πλουσίας θυσίας.



Ὁ ναὸς τῆς Ἑστίας.

Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς μίαν ἀνοικτὴν πεδιάδα, ἡ

όποια ἐλέγετο πεδῖον τοῦ Ἄρεως, ὑπῆρχεν εἰς ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, τὸν Ἄρην. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον κάθε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶχε σχέσιν μὲ τὸν πόλεμον, νὰ μὴ εὐρίσκεται πλησίον εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἢ μέσα εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἄρεως εὐρίσκετο μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐβασίλευεν ἡ εἰρηνικὴ ζωὴ καὶ ἡ πρόοδος. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπήγαινον ἐκεῖ, διὰ νὰ τιμήσουν τὸν πολεμικὸν αὐτὸν θεόν.

Πλησίον τῆς ἀγορᾶς ὁ διαβάτης ἔβλεπε μικρὸν κυκλοτερῆ ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὴν θεάν Ἐστίαν. Ἐκεῖ αἱ ἰέρειαι, αἱ Ἐστιάδες, ἐπρόσεχον νὰ μὲν ἄσβεστον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσετο μέσα εἰς τὸν ναόν. Τὸ ἱερὸν αὐτὸ πῦρ ἐσυμβόλιζε τὴν εὐτυχίαν τῆς πόλεως. Ὅπως ὅταν ἀπὸ κάθε οἰκίαν λείψῃ τὸ πῦρ, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ὑποφέρουν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὅλη ἡ πόλις δυστυχεῖ, ὅταν σβεσθῇ τὸ ἱερὸν πῦρ.

92. Ὁ Ῥωμαῖος στρατιώτης. Ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών.

Ἐπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ Ῥώμη ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ κατὰ τὸν πόλεμον στρατιώτας περισσοτέρους ἀπὸ 300.000 Ῥωμαίους πολίτας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ἔστελλον αἱ σύμμαχοι πόλεις τῶν Ῥωμαίων. Ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος κατόκει γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, δὲν εἶχε γνωρίσει τότε τόσον μεγάλον στρατόν, ὡσὰν τὸν ρωμαϊκόν.

Ὁ Ῥωμαῖος στρατιώτης κατὰ τὴν μάχην ἐκράτει μὲ τὴν δεξιάν του χεῖρα δόρυ, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο μόνον, ὅταν ἤρχιζεν ἡ μάχη. Ὅταν ὁμοῦ ἔκαμνεν ἔφοδον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, τότε ἐχρησιμοποιεῖ τὸ βαρὺ του ξίφος, τὸ ὁποῖον ἐκρέματο εἰς τὴν δεξιάν πλευράν. Διὰ νὰ προστατεύεται, ἔφερε κράνος, ἐν δερμάτινον φόρεμα ὡσὰν φουστάνελαν, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὴν ὄσφυν μέχρι τῶν γονάτων καὶ τὴν ἀσπίδα.

Διὰ νὰ διοικῆται εὐκολώτερον ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς καὶ νὰ ἐφοδιάζεται καλύτερον μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδιά του, ἦτο διηρημένος εἰς ὠρισμένα τμήματα, τὰς λεγεῶνας. Ἐκάστη λεγεὼν περιελάμβανε 4.500 ἄνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων 300 ἦσαν ἱππεῖς καὶ 1.200 ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι.

Κατὰ τὴν μάχην οἱ βαρέως ὀπλισμένοι στρατιῶται ἦσαν

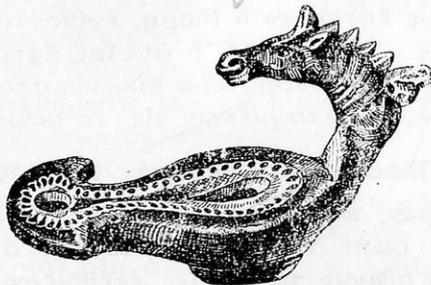
παρατεταγμένοι εις τρεις γραμμάς. Κάθε γραμμή ἦτο διηρημένη εις μικρότερα τμήματα, ἀπὸ 120 ἄνδρας.

Ἡ πρώτη γραμμή ἦ τὸ μέτωπον ἀπετελεῖτο ἀπὸ νέους καὶ ρωμαλέους στρατιώτας, ἐνῶ οἱ μεγαλύτεροι εις τὴν ἡλικίαν κατελάμβανον τὰς δύο ὀπισθίας γραμμάς. Ἐὰν ἑνὸς τμήματος εις τὴν πρώτην γραμμὴν ἐφονεύοντο οἱ στρατιῶται καὶ ἐσχηματίζετο κενόν, τότε οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εις τὴν ὀπισθίαν γραμμὴν, ἔτρεχον καὶ συνεπλήρωνον τὸ χάσμα. Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ κάθε παράταξις ἦτο διηρημένη εις τμήματα μικρότερα. Εἰς αὐτὴν τὴν παράταξιν οἱ Ῥωμαῖοι ὤφειλον τὰς ἐπιτυχίας των. Κατὰ τοὺς Καρχηδονιακοὺς πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι ἔκαμαν καὶ ἄλλας τροποποιήσεις εις τὴν πολεμικὴν των παράταξιν, ἡ ὁποία τοιοῦτοτρόπως κατέστη τεῖχος ἀδιαπέραστον.

Κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας δὲν εἶχε τὴν πειθαρχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Ῥωμαῖος στρατιώτης. Διηγούνται, ὅτι πατὴρ στρατηγὸς διέταξε νὰ φονευθῆ ὁ υἱὸς τοῦ ἐνώπιον τῶν ἄλλων στρατιωτῶν, διότι παρέβη διαταγὴν καὶ ἐπόλεμησε μόνος ἐναντίον ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀνατροφή, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὁ Ῥωμαῖος ὡς πολίτης καὶ ὡς στρατιώτης. Ἐὰν ἤμπορούσαμεν νὰ ἐρωτήσωμεν ἕνα Ῥωμαῖον πολίτην, ποῖοι εἶναι οἱ ἀνώτεροι σκοποὶ, τοὺς ὁποίους ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ εις τὴν ζωὴν του, θὰ μᾶς ὠμίλει μὲ τὰ ἴδια λόγια, τὰ ὁποῖα ἀναγιγνώσκωμεν ἐπάνω εις ἕν μνημεῖον κάποιου ἀγνώστου παλικαριοῦ τῆς Ῥώμης :

«Ἠγάπησα τοὺς φίλους μου, ἐτήρησα τὴν πίστιν μου καὶ ἐξετέλεσα πιστῶς τὰ καθήκοντά μου».



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΡΩΜΗ ΣΥΝΤΑΡΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΜΦΥΛΙΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ... ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

93. Ἡ Ρώμη κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα.

Οἱ Ρωμαῖοι, ὕστερον ἀπὸ τοὺς νικηφόρους πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν, ἔγιναν κύριοι ἑνὸς κράτους μεγάλου. Τοῦτο περιελάμβανε τὰς νήσους Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ Κορσικὴν, καθὼς καὶ ἄλλας χώρας, ὅπως τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αἱ χώραι αὗται ἦσαν τμήματα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐλέγοντο ἐπαρχίαι. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα κράτη γύρω ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ὅσα διετηροῦντο ἀκόμη τότε, ἦσαν καὶ αὐτὰ ὑποτελῆ εἰς τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῶν Ρωμαίων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ρώμη ἔγινε τότε ἰσχυρὰ καὶ ἔνδοξος πρωτεύουσα ὄλων ἐκείνων τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὅποια ἔφθανεν ἡ κυριαρχία τοῦ τεραστίου κράτους τῶν Ρωμαίων.

Ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἀπεφάσιζε διὰ τὴν τύχην τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι κατώκουν ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου. Ρωμαῖοι δὲ διοικηταὶ ἐκυβέρνηντων ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Οἱ πρέσβεις, τοὺς ὁποίους ἔστελλεν ἡ Ρώμη, ἐγίνοντο παντοῦ δεκτοὶ μὲ μεγάλας τιμάς. Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὅποιος ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, εἶχε περισσότερα δικαιώματα ἀπὸ τοὺς πολίτας τῶν λαῶν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

94. Πλούσιοι καὶ πέννητες Ρωμαῖοι.

Αἱ μεγάλαι δῆμος κατακτήσεις τῶν Ρωμαίων ἥλλαξαν πολὺ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς Ρώμης. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔγιναν πλούσιοι ἀπὸ τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια ἐκέρδιζον κατὰ τοὺς πο-

λέμους καί ἀπό τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναπτυχθῆ σπουδαιῶς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ ἐπλούτισαν ἐπίσης πολὺ εἰς Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἦσαν διωρισμένοι. Ἄλλοι πάλιν πλούσιοι Ῥωμαῖοι εἰσέπραττον μεγάλους φόρους ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας. Ἐδεικνύοντο δὲ πολὺ σκληροὶ εἰς τοὺς ὑπῆκόους, ὅταν δὲν ἐπλήρωνον τὸν ὠρισμένον δι' αὐτοὺς φόρον.

Οἱ πλούσιοι ὅμως αὐτοὶ Ῥωμαῖοι δὲν ἐχρησιμοποιοῦν τὸν πλοῦτον των διὰ τὸ καλὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν εὐτυχίαν ὄλων τῶν πολιτῶν, ὅπως ἐγίνετο εἰς παλαιότερους χρόνους εἰς τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνῶ ἄλλοτε οἱ Ῥωμαῖοι εὐγενεῖς ἦσαν, ὅπως ἐμάθομεν, ὀλιγαρχεῖς καὶ ἔζων μὲ μεγάλην ἀπλότητα, τότε ὁ πολὺς πλοῦτος εἶχε κάμει αὐτοὺς πολὺ ἐγωιστὰς καὶ πλεονέκτας. Ἐπρόσεχον μόνον τὸ ἰδικόν των ὃ καθεὶς συμφέρον. Μὲ τὰ χρήματά των ἠγόραζον τὰ κτήματα τῶν πτωχῶν γεωργῶν τῆς Ἰταλίας, οἱ ὅποιοι εἶχαν πολλὰ χρέη, ἐπειδὴ ὑπηρετοῦν ὡς στρατιῶται εἰς τοὺς πολέμους ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Εἰς τὰς τεραστίας ἐκτάσεις τῶν κτημάτων των, ἀντὶ νὰ καλλιεργοῦν τὸν σῖτον ἔβοσκον πολυάριθμα πρόβατα. Εἶχον δὲ ἰδικούς των δούλους, οἱ ὅποιοι ἐπέβλεπον αὐτὰ.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πλουσίους αὐτοὺς ἄφηναν τὰ κτήματά των, διὰ νὰ τὰ ἐπιβλέπουν οἱ ἐπιστάται των, αὐτοὶ δὲ ἐπήγαινον εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἔζων μὲ μεγάλην πολυτέλειαν πλησίον εἰς τοὺς συγκλητικούς, τοὺς τραπεζίτας καὶ τοὺς ἄλλους πλουσίους ἐπιχειρηματίας.

Ὅλοι αὐτοὶ ἀπετέλουν τὴν σπουδαιότεραν τάξιν τῶν Ῥωμαίων πολιτῶν. Κατῴκουν εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον, εἰς πολυτελεστάτας οἰκίας, αἱ ὅποια ἦσαν στολισμέναι μὲ μαρμαρίνους κίονας, μωσαϊκὰ εἰς τὸ πάτωμα, ὠραίας κρήνας καὶ ἀγάλματα. Ἐφόρουν πολύτιμα φορέματα καὶ κοσμήματα καὶ ἐξώδευον πολλὰ χρήματα διὰ τὰ ἀρώματα, τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ψυχαγωγίας των. Ὅταν δὲ περιεπάτουν εἰς τοὺς δρόμους, ἠκολουθοῦντο ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους πτωχοῦς, οἱ ὅποιοι μὲ τὰς κολακείας των προσεπάθουν νὰ ἐπιτύχουν κάτι ἀπὸ αὐτοῦς.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πλουσίων αὐτῶν Ῥωμαίων πολιτῶν, ὑπῆρχε καὶ μία ἄλλη τάξις πολιτῶν εἰς τὴν Ῥώμην.

Οὗτοι ἦσαν στρατιῶται Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ὕστερον ἀπὸ τοὺς νικηφόρους καὶ σκληροὺς πολέμους ἐπέστρεφον εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἠλπίζον, ὅτι θὰ εὕρισκον ἡσυχίαν καὶ καλὴν ζωὴν. Ἐπίσης χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἐπώλησαν τὰ πράγματά των εἰς τοὺς πλουσίους γείτονάς των διὰ τὰ πολλά των χρέη, ἐπήγαινον καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ εὗρουν ἐκεῖ ἐργασίαν ὡς ἐργάται. Οἱ πλούσιοι κτηματῖαι, ὅπως ἐμάθομεν, ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὰς ἐργασίας των δούλους καὶ δι' αὐτὸν τον λόγον δὲν ὑπῆρχεν ἐργασία διὰ τοὺς χωρικοὺς αὐτοὺς Ρωμαίους πολίτας.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν πτωχῶν πολιτῶν τῆς Ρώμης. Οὗτοι πολλὰς φοράς ἔμενον χωρὶς ἐργασίαν. Περιεφέροντο δὲ εἰς στενὰς ὁδοὺς καὶ ἔζων μέσα εἰς ἀνθυγιεινὰ ξύλινα παραπήγματα. Μὲ μεγάλην των λύπην ἔβλεπον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των νὰ φοροῦν πολὺ πτωχικὰ φορέματα καὶ νὰ τρέφονται κακῶς.

Τὴν δυσαρέσκειάν των αὐτὴν ἠϋξάνον οἱ λόγοι τῶν ρητόρων, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν διὰ τὰς ἀσωτίας τῶν πλουσίων εἰς τὸ πλῆθος, τὸ ὅποιον συνηθοῖζετο γύρω των εἰς τὴν ἀγοράν.

95. Οἱ δοῦλοι.

Εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχον ἐπίσης τότε πολλοὶ δοῦλοι. Οὗτοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Συρίαν, ἀπὸ τὰς χώρας πρὸς βορρᾶν καὶ ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν αἰχμάλωτοι τῶν πολέμων. Ἄλλοι δὲ εἶχον ἀγορασθῆ ἀπὸ πλουσίους Ρωμαίους εἰς ἀγοράς, ὅπου ἐπώλουν τότε δούλους. Κάθε οἰκογένεια πλουσίου Ρωμαίου εἶχε πολλοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον διαφόρους ἐργασίας. Ἦσαν δηλαδὴ θυρωροί, μάγειροι, ἀρτοποιοί, ὑπηρέται εἰς τὰ δωμάτια καὶ τὰ λουτρά. Ἄλλοι ὑπηρέτουν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ καὶ ἄλλοι συνώδευον τοὺς κυρίους των, ὅταν ἐξήρχοντο οὗτοι ἀπὸ τὴν οἰκίαν. Ὑπῆρχον ἐπίσης ὑπηρέτριαι, αἱ ὅποια ἔκλωθον ἢ ἔρραπτον. Ἄλλοι πάλιν ἀπὸ τοὺς δούλους ἐχρησιμοποιοῦντο δι' ἀνωτέρας ἐργασίας· δηλαδὴ εἰργάζοντο ὡς καταστιχογράφοι, ὡς βιβλιοθηκᾶριοι καὶ ὡς γραφεῖς. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι δοῦλοι, οἱ ὅποιοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς

ἐργάται εἰς τὰ ἐργοστάσια ἢ ὡς γεωργοὶ εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων ἢ ὡς ποιμένες τῶν προβάτων των.

Ὁ κύριος ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸν δοῦλον του ἢ, ὅταν ἔκαμνε σφάλμα, νὰ τὸν κτυπήσῃ καὶ νὰ τὸν βασανίσῃ. Ἡδύνατο ὅμως νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς δούλους, ὁ ὁποῖος ἀπέκτα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἐλευθερίαν του, ὠνομάζετο ἀπελευθεροῦς. Ὑπῆρχον δὲ πολλοὶ ἀπελεύθεροι πολῖται εἰς τὴν Ρώμην. ✓

96. Ὁ Πόρκιος Κάτων.

Μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πλουσίων, περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησαμεν, ὑπῆρχον καὶ μερικοὶ φρόνιμοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι μὲ λύπην των ἔβλεπον τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀνισότητα τῶν πολιτῶν. Ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ὁ ὑπερβολικὸς πλοῦτος τῶν πλουσίων καὶ ἡ δυστυχία τῶν πτωχῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν καλὰς συνεπειὰς διὰ τὴν πατρίδα. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς φρονίμους ἄνδρας ὑπῆρξεν ὁ πλούσιος Ρωμαῖος **Πόρκιος Κάτων**. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ πολὺ πλουσίαν καὶ εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ ὑπῆρξε σπουδαῖος στρατιωτικὸς καὶ ρήτωρ. Ἐμίσει πολὺ τὴν Καρχηδόνα καὶ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπανελάμβανε πάντοτε εἰς τοὺς λόγους του, ὅτι «ἡ Καρχηδὼν πρέπει νὰ καταστραφῇ». Σκοπὸν τῆς ζωῆς του ἔταξε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀπλᾶ ἦθη, μὲ τὰ ὁποῖα ἔζησαν οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι καὶ δι' αὐτὸ εἶχον μεγαλουργήσει. Ἦτο φοβερὸς ἐχθρὸς τοῦ πλοῦτου καὶ ἐπολέμει κάθε τάσιν δι' ὕλικὴν ἀπόλαυσιν καὶ διασκέδασιν. Ἠγάπα πολὺ τὴν γεωργίαν καὶ ἐπρόσεχε πολὺ τὴν ρωμαϊκὴν νεολαίαν. Ἦθελεν οἱ νέοι νὰ λαμβάνουν μὀρφωσιν καθαρῶς ρωμαϊκὴν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μὀρφωσις ἔβλαπτε τὰ ρωμαϊκὰ ἦθη. Ἐνεδύετο μὲ πολλὴν ἀπλότητα καὶ εἰργάζετο ὁ ἴδιος μαζὶ μὲ τοὺς ἐργάτας του εἰς τὰ κτήματά του. Ἐδίδασκε μόνος τὰ τέκνα του καὶ δὲν ἐλάμβανεν, ὅπως ἄλλοι πλούσιοι Ρωμαῖοι, διδασκάλους δούλους Ἑλληνας δι' αὐτά.

Εἰς τὴν σύγκλητον ὠμίλει ἐναντίον τῶν ἀσωτιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμνον οἱ πλούσιοι, καὶ ἐναντίον τῆς κακῆς των ζωῆς. Δυστυχῶς ὅμως ὀλίγοι ἐπρόσεχον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κάτωνος. Ὅλοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ὀπισθοδρομικόν.

97. Οἱ Γράκχοι καὶ ἡ Κορνηλία.

Δύο ἀδελφοὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους φρονίμους πολίτας ἀντελήφθησαν τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ Ρώμη ἀπὸ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ἄλλοι πτωχοὶ πολῖται. Οὗτοι ἦσαν ὁ **Τιβέριος** καὶ ὁ **Γάιος Γράκχος**.

Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ εἶχον μητέρα τὴν **Κορνηλίαν**, τὴν θυγατέρα τοῦ Σκιπίωνος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν Ἄννιβαν. Εἰς τὴν μητέρα αὐτὴν ὤφειλον τὴν ἀρίστην ἀνατροφὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθησαν εἰς τὴν πολιτείαν μεγάλοι ἄνδρες.

Ἡ Κορνηλία ἐδίδαξε τοὺς δύο υἱοὺς τῆς τὰ καλύτερα πράγματα ἀπὸ τὴν παλαιάν καὶ αὐστηράν ἐκείνην ἀνατροφὴν τῶν Ρωμαίων. Ἐπίσης ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς ὅ,τι ὠφέλιμον ὑπῆρχεν εἰς τὸν νέον πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἴδια ἦτο γυνὴ μὲ εὐγενῆ ψυχὴν καὶ πατριωτικὰς ἰδέας. Τὰς ὠραίας τῆς δὲ ἰδέας ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς καὶ συνήθισεν αὐτοὺς νὰ εἶναι εὐγενεῖς ἄνθρωποι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τῶν περισσότερον ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν. Τόση ἦτο ἡ ἀφοσίωσις τῆς μητρὸς Κορνηλίας εἰς τὰ τέκνα τῆς, ὥστε μίαν φοράν, ὅταν μία φίλη τῆς Ρωμαία πλουσία τὴν παρεκάλεσε νὰ δεῖξῃ εἰς αὐτὴν τὰ κοσμήματά τῆς, ἡ Κορνηλία ἐκάλεσε τοὺς δύο υἱοὺς τῆς καὶ εἶπεν εἰς τὴν φίλην τῆς: «Ἴδου οἱ πολῦτιμοι θησαυροὶ μου».

98. Ὁ Τιβέριος Γράκχος.

Ὁ μεγαλύτερος εἰς τὴν ἡλικίαν, ὁ Τιβέριος, πρῶτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Οὗτος εἰς τὴν νεανικὴν τοῦ ἡλικίαν ἦτο πολὺ ἡσυχος καὶ διστακτικὸς. Ἦγάπα πολὺ τὰ γράμματα καὶ ἐφαίνετο, ὅτι θὰ γίνῃ μᾶλλον ἄνθρωπος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς σοφίας. Ὅταν ὁμως ἠνδρώθη, ὁ ἡσυχος ἐκείνος νεανίας μετεβλήθη εἰς ἄνδρα δραστήριον καὶ ἀποφασιστικόν. Μεγάλην θλίψιν ἤσθάνετο ἡ πατριωτικὴ ψυχὴ του, ὅταν ἔβλεπε τοὺς συμπατριώτας του νὰ δυστυχοῦν καὶ τὴν γεωργίαν τῆς πατρίδος του νὰ φθίνῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἦγανάκτει δὲ πολὺ, ὅταν ἔβλεπε νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰς ἐκτε-

ταμένας γαίας τῶν Ρωμαίων πλουσίων δοῦλοι καὶ ὄχι Ρωμαῖοι γεωργοί, εἰς τοὺς ὁποίους πραγματικῶς ἀνήκεν ἡ γῆ. Ὅλα αὐτὰ ἔκαμαν τὸν διστακτικὸν Τιβέριον νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πολιτικά πράγματα, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς δυστυχοῦντας γεωργοὺς συμπατριώτας του.

Με μεγάλην εὐγλωττίαν ὠμίλει εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔλεγε: «Τὰ ἄγρια θηρία τῆς ἰταλικῆς πατρίδος ἔχουν τὰς φωλεάς των, ὅπου μὲ ἡσυχίαν ἀναπαύονται. Οἱ ἄνδρες ὅμως, οἱ ὁποῖοι διακινδυνεύουν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν μάχην χάριν τῆς Ἰταλίας, δὲν ἔχουν τίποτε μέσα εἰς αὐτὴν ἰδικὸν των, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Χωρὶς κατοικίας καὶ χωρὶς ἰδιαιτέραν πατρίδα περιπλανῶνται μὲ τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα των ἀπὸ τὸν ἓνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον».

Ὁ Τιβέριος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λαοῦ ἐξελέγη δήμαρχος καὶ κατάρθωσε, παρὰ τὸν σφοδρὸν πόλεμον τῶν εὐγενῶν, νὰ ψηφισθῇ νόμος, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς **133 π.Χ.** Ρωμαίους πολίτας νὰ ἔχουν περισσότερον ἀπὸ 1.000 στρέμματα γῆς. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχε περισσότερα, ἔπρεπε τὸ ἐπὶ πλέον νὰ τὸ ἀφήσῃ, διὰ νὰ μοιρασθῇ μεταξὺ τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Μὲ τὸν νόμον αὐτὸν πολλαὶ χιλιάδες στρέμματα γῆς ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον τότε ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν ὑπαιθρον χώραν νέα χωρία, ὅπου εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά των.

Ὅταν τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ λαὸς συνῆλθε, διὰ νὰ ἐκλέξῃ καὶ πάλιν τὸν Τιβέριον δήμαρχον, μία ὁμάς ἀπὸ συγκλητικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ ρόπαλα, εἰσώρμησεν αἰφνιδίως εἰς τὸ συγκεντρωμένον πλῆθος καὶ ἔγινε συμπλοκή. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἦτο νὰ φονευθῇ ὁ Τιβέριος. Τὸ πρῶτον ἀδελφικὸν αἷμα εἶχε πλέον χυθῆ κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην σύγκρουσιν.

99. Ὁ Γάιος Γράκχος.

Δέκα ἔτη ὕστερον ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ Τιβερίου, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Τιβέριος, ἐπανελήφθη μὲ μεγάλην δραστηριότητα ὑπὸ τοῦ **123 π.Χ.** ἀδελφοῦ του Γαίου. Οὗτος, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, ἦτο ἀνὴρ μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἠγάπα πολὺ τὴν

πατρίδα του. Είχε μεγάλην ικανότητα και ήτο πολύ έπιτήδειος δια τὰ πολιτικά πράγματα.

Όταν έγινε δήμαρχος, προσεπάθησε νὰ κάμη περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔκαμεν ὁ ἀδελφός του διὰ τὸ καλὸν τῶν γεωργῶν καὶ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ. Δηλαδή εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας ἠθέλησε νὰ στείλῃ Ρωμαίους πολίτας, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον ἐργασίαν, καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἀνεργίαν. Ἐπίσης ἠθέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν λαὸν μὲ ἓνα νόμον, συμφῶως πρὸς τὸν ὅποιον μεγάλαι ποσότητες σίτου θὰ ἠγοράζοντο ἀπὸ τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ σίτος οὗτος θὰ ἐπωλεῖτο εἰς εὐθνητὴν τιμὴν μεταξὺ τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως, τὸ ὅποιον ἐπεχείρησε νὰ κάμη καὶ τὸ ὅποιον δεικνύει τὸ θάρρος τοῦ Γαίου, ἦτο ὅτι ἠθέλησε νὰ καταρρίψῃ τὴν δύναμιν τῆς συγκλήτου.

Ἐπὶ ἓν διάστημα ὁ Γάιος εἶχε τὴν δύναμιν, ὥστε ἐνομίζετο ὡς ἡγεμῶν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ ἐχθροὶ του ὅμως κατῶρσωσαν νὰ τὸν διαβάλλουν καὶ ἐπέτυχον νὰ μὴ ἐκλεγῆ καὶ δήμαρχος. Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγον χρόνον ἐγίνε συμπλοκὴ μετα-
121 π.Χ. ξὺ τῶν δύο κομμάτων. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν ἐφενεῦθη ὁ Γάιος μαζὶ μὲ ἄλλους πολλοὺς φίλους του.

Μὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ νόμοι τῶν Γράκκων ἔπαυσαν νὰ ἔχουν δύναμιν. Ἡ τάξις τῶν πτωχῶν ἔμεινε πλέον ἀπροστάτευτος.

Οἱ Γράκχοι μετὰ τὸν θάνατόν των ἐτιμήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς μάρτυρες. Ὁ Πλούταρχος μᾶς λέγει, ὅτι οἱ ἀνδριάντες των ἐστήθησαν εἰς δημόσιον μέρος καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἔπεσαν, ἐκηρύχθη ἱερός. Ἐκεῖ τὸ πλῆθος προσέφερε τοὺς πρώτους καρπούς τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ ἔκαμνε θυσίας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ναοὺς. Ἡ δὲ μήτηρ των Κορνηλία, ἡ ὁποία ἔζησεν ἀρκετὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τῶν υἱῶν της, λέγουν ὅτι διηγεῖτο τὰς πράξεις αὐτῶν, ὅπως τὰ κατορθώματα τῶν ἀρχαίων ἡρώων, χωρὶς νὰ κλαίῃ.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Γράκκων ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ρώμης, διότι μὲ τὴν πολιτικὴν των ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἐγιναν αἰτίοι νὰ ἀρχίσῃ μίᾳ ἐπαναστατικῇ κίνησις τοῦ λαοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν δικαιωμάτων του. Ἡ κί-

νησις αὕτη δὲν ἔτελειώσε, παρὰ μόνον δταν ἡ ρωμαϊκὴ δημοκρατία περιήλθεν εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ἀνδρὸς μὲ στρατιωτικὴν δύναμιν.

100. Οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαίου Γράκχου διάφοροι ἄνδρες, διὰ νὰ ἔχουν τὸν λαὸν μὲ τὸ μέρος των, ὠργάνωνον διασκευάσεις εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως, ὅπου ἦτο δυνατὸν ὁ καθεὶς νὰ λαμβάνῃ μέρος ἐλευθέρως. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἔθεράπευε τὴν κατάστασιν. Οἱ ἄνεργοι ἐξηκολούθουν νὰ μένουν χωρὶς ἐργασίαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον καλυτέραν ἐνασχόλησιν, συνηθροίζοντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ καπηλεῖα, ὅπου ἔπινον, ἔπαιζον διάφορα παιγνίδια καὶ ἐφιλονίκουν. Οἱ νέοι ἐλάμβανον μαζί τιν ὁμάδας ἀπὸ ὀκνηροὺς ἀνθρώπους, περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐλήστευον ἢ ἐπετίθεντο ἐναντίον σεβαστῶν πολιτῶν. Ὅταν αἱ ἀρχαὶ ἐπεχείρουν νὰ ψηφίσουν νόμον, ὁ ὁποῖος θὰ περιώριζε τὴν ἀπρεπῆ συμπεριφορὰν των πρὸς τοὺς πολίτας, οὗτοι εἰσώρμων εἰς τὴν συνέλευσιν μαζί μὲ ὁμάδας ἀπὸ κακοποιοὺς καὶ ἔτρομοκράτους τὸν λαόν. Τοιοῦτοτρόπως κανεὶς νόμος δὲν ἐψηφίζετο ἐναντίον των.

Ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς νόμους, ὁ ὁποῖος ἦτο παλαιότερον τὸ σπουδαιότερον πρᾶγμα εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ρώμης, εἶχε τότε ἐξαφανισθῆ. Μία δὲ μόνη ἐλπίς ὑπῆρχε διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν κλυδωνιζομένην κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους Ρώμην. Αὕτη ἦτο ὁ στρατὸς τῆς, ὁ ὁποῖος ἐστρατοπέδευεν ἐκεῖ.

Ἄλλὰ δὲν ἦτο μόνον ἡ Ρώμη, ὅπου ἐκυριάρχει ἡ ἀταξία καὶ ἡ δυσαρέσκεια. Εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους οἱ ἄνθρωποι ἐπιέζοντο πολὺ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους διοικητάς, οἱ ὁποῖοι σκληρῶς ἐφορολόγουν αὐτούς. Εἰς τὴν θάλασσαν δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια. Οἱ δὲ ἔμποροι καὶ οἱ ταξιδιώται ὑπέφερον πολὺ ἀπὸ τοὺς πειρατάς. Μέσα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπίσης περιεπλανῶντο συμμορίαι ὀπλισμένων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐλήστευον τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐφόνευον ἐκείνους, ὅσοι ἀνθίσταντο.

Τὰς συμμορίας αὐτάς ἀπετέλουν κυρίως δοῦλοι, οἱ ὁποῖοι,

ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρουσαν νὰ ὑποφέρουσαν τὴν σκληρότητα τῶν ἐπιστατῶν, ἔφευγον ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν, ὅπου εἰργάζοντο, καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ληστρικές αὐτὰς συμμορίας.

101 Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἐτάρασσαν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, ἄλλοι φοβερώτεροι κίνδυνοὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά του ἠπέιλησαν αὐτό.

Εἰς τὴν **Νουμιδιάν** τῆς Ἀφρικῆς, τὸ σημερινὸν Ἀλγέριον, εἰς πρίγκηψ, ὁ **Ἰουγούρθας**, ἐφόνευσε τὸν ἐξαδελφόν του, τὸν ὁποῖον ἐπροστάτευον οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἠθέλησε νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεύς. Ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ὀκτῶ περίπτου ἔτη (112—105 π.Χ.).

Ὁ μεγαλύτερος ὁμως ἀπὸ ὄλους τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποῖους διέτρεξε τὸ Κράτος, ἦτο εἰς νέος φοβερός ἐχθρός ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα αὐτοῦ. Ἦσαν οἱ **Κίμβροι** καὶ οἱ **Τεύτονες**, γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ ἀκόμη διήρκει ὁ πόλεμος ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα, εἰσέβαλον εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, ἡ ὁποία ἦτο ρωμαϊκὴ ἀποικία.

Πέντε ρωμαϊκαὶ στρατιαί, αἱ ὁποῖαι ἐστάλησαν ἐναντίον τῶν, ἐνίκηθησαν ἢ μίᾳ κατόπιν τῆς ἄλλης. Εἰς μίαν μάλιστα μάχην αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἔπαθον μεγάλην καταστροφὴν, ἡ ὁποία μόνον μετὰ τὴν φοβερὰν ἦτταν εἰς τὰς Κάννας εἶναι δυνατὸν νὰ παραβληθῇ.

Ὁ κίνδυνος, ὁ ὁποῖος ἠπέιλει τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, ἦτο μέγας. Ποῖος θὰ ἦτο ὁ ἄξιος στρατηγός, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο τότε νὰ σώσῃ αὐτό;

102 Ὁ Γάιος Μάριος.

Ἡ Ρώμη ὀφείλει τὴν σωτηρίαν τῆς κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν εἰς ἓνα σπουδαῖον ἄνδρα, τὸν **Γάιον Μάριον**. Οὗτος ἦτο υἱὸς ἐνὸς πτωχοῦ γεωργοῦ καὶ ὑπῆρξε γενναῖος στρατιώτης εἰς τοὺς πολέμους. Δὲν εἶχε μεγάλην μόρφωσιν, ἀλλ' ἦτο τίμιος καὶ κανεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ δωροδοκῆσῃ αὐτόν, ὅπως ἄλλους. Εἶχε μεγάλην ἱκανότητα καὶ ἦτο πολὺ φιλόδοξος.

Ἀπὸ τὸν Πλούταρχον μανθάνομεν, ὅτι μίαν φορὰν, ἐνῶ

ἦτο μικρὸς ἀκόμα, καθὼς ἐκοιμᾶτο κάτω ἀπὸ ἓν δένδρον, ἔπασεν ἐπάνω του μία φωλεὰ ἀετοῦ, ἣ ὅποια περιεῖχεν ἑπτὰ νεοσσούς. Οἱ μάντιες τότε ἐπροφήτευσαν, ὅτι ἑπτὰ φορὰς ὁ νέος θὰ ἐγίνετο ὕπατος. Πράγματι ὁ Μάριος μὲ τὴν μεγάλην του στρατιωτικὴν ἰδιοφυῖαν πολὺ ταχέως ἀνεδείχθη σπουδαῖος στρατηγὸς καὶ ἐξελέγη πολλὰς φορὰς ὕπατος.

Ἐπειδὴ ὁ Μάριος κατ' ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ ἐστάλη ὡς στρατηγὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπολέμει τὸν Ἰουγούρθαν. Ἐνῶ δὲ ἄλλοι στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον σταλῆ προηγουμένως, διεφθείροντο ἀπὸ τὸν Ἰουγούρθαν μὲ χρήματα καὶ ὁ πόντος παρετεινέτο ἐκεῖ ἐπὶ ἔτη, ὁ Μάριος, μόλις ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν, κατενίκησε τὸν Ἰουγούρθαν, συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον. 105 π.Χ.

Ἐπειδὴ ὁ Μάριος εἶχε διοργανώσει σῶμα μισθοφόρων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἄριστα ἐξησκημένοι εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν ἐστάλη νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς φοβεροὺς ἐχθροὺς, τοὺς Κίμβρους καὶ τοὺς Τεύτονας, οἱ ὁποῖοι ἠπειλοῦν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Μάριος μὲ τὸν ἠσκημένον του στρατὸν κατάρθωσε νὰ νικήσῃ εἰς δύο σπουδαίας μάχας τὸν ἐχθρὸν, εἰς τὴν μίαν (102 π.Χ.) τοὺς Τεύτονας καὶ εἰς τὴν ἄλλην (101 π.Χ.) τοὺς Κίμβρους.

Τὰ δύο αὐτὰ βαρβαρικὰ φύλα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε τόσο ἠπειλήσαν τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, κατεστράφησαν. Πολλοὶ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Πολλοὶ δὲ γυναῖκες αὐτῶν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν δουλείαν, ἠτύχησαν. Ἀπὸ τότε ἐπέρασαν πεντακόσια ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐπάτησαν τὴν Ἰταλίαν ἐχθροὶ ἐπιδρομεῖς. Ὁ Μάριος λοιπὸν προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅσην ὀλίγοι ἄλλοτε στρατηγοὶ εἶχον προσφέρει.

103 Μάριος καὶ Λεύκιος Σύλλας.

Ἐπειδὴ ὁ Μάριος ὕστερον ἀπὸ τὰς ἐνδόξους του νίκας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην μὲ πρωτοφανῆ θρίαμβον. Οἱ Ῥωμαῖοι πολῖται ἐχαίρετσαν αὐτὸν ὡς δεῦτερον Κάμιλλον. Μὲ τὰς λόγχας τῶν στρατιωτῶν του ἠδύνατο τότε ὁ Μάριος νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν

ἐαυτὸν τοῦ βασιλέα· ἀλλ' ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸ πολίτευμα τῆς χώρας του. Οἱ πολῖται ἀνεκήρυξαν αὐτὸν δι' ἕκτην τότε φορὰν ὕπατον.

Ὁ Μάριος κατὰ τοὺς εἰρηνικοὺς χρόνους τῆς Ρώμης εἰσήλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀπέκτησεν ὁμως ἓνα σπουδαῖον πολιτικὸν ἀντίπαλον, τὸν **Λεύκιον Σύλλα**ν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Ὁ Σύλλας κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' ὄχι καὶ πλουσίαν. Εἶναι γνωστὸν δέ, ὅτι νέος ἦτο πολὺ πτωχὸς καὶ ἐκάθητο εἰς μίαν πολὺ πτωχικὴν οἰκίαν, ἣ ὁποία δὲν ἦτο ἰδική του. Εἶχε λάβει ὁμως μεγάλην μόρφωσιν. Ἦγάπα πολὺ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἀνῆκε δὲ εἰς τοὺς ἐπικουρεῖους φιλοσόφους. Ἦτο τολμηρὸς καὶ ἀποφασιστικὸς, ἀλλὰ προσεκτικὸς καὶ πολὺ συνετὸς. Εἶχε μεγάλη πολιτικὰ προτερήματα καὶ ἐγνώριζε καλὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἦτο δηλαδὴ πολιτικὸς πολὺ ἱκανός, ὅσον δὲν ἦτο ὁ Μάριος. Οἱ δύο αὐτοὶ ἀντίπαλοι ὁμοίαζον μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν τοῦ πολέμου. Μέσα ὁμως εἰς τὰς φλέβας τοῦ Σύλλα ἔτρεχεν αἷμα ἀγρίας σκληρότητος καὶ δεισιδαιμονίας. Ἦμποροῦσε χάριν ἀστεῖσμοῦ νὰ διατάξῃ τὸν θάνατον ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἐχλεύαζε δὲ τοὺς παλαιοὺς θεοὺς τῆς Ρώμης καὶ ὠνόμαζε τὸν ἐαυτὸν τοῦ φίλον καὶ εὐνοοῦμενον τῆς Ἀφροδίτης. Εἶχε μεγάλην πίστιν εἰς τὴν τύχην του, ἣ ὁποία πραγματικῶς δὲν ἄφησεν αὐτὸν ποτέ.

Ὁ Σύλλας διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἰουγούρθα, ὅτε ὑπῆρέτησεν ὡς ταμίης τοῦ Μαρίου. Ἀνεδείχθη δὲ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν, διότι κατάρθωσε τότε μὲ δολιότητα νὰ συλλάβῃ αἰχμάλωτον τὸν ἴδιον τὸν Ἰουγούρθαν. Εἰς τὸν πόλεμον ἐπίσης κατὰ τῶν Κίμβρων ὁ Σύλλας ἔλαβε μέρος. Τότε ὁ Μάριος ἀντελήφθη τὴν στρατηγικὴν ἰδιοφυίαν αὐτοῦ.

104. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. Ὁ Σύλλας ὕπατος.

Ἐκεῖνο ὁμως, τὸ ὁποῖον ἀνέδειξε πολὺ τὸν Σύλλα, ἦτο ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἐξεργάγη τότε εἰς τὴν Ἰταλίαν μεταξὺ τῶν συμμάχων λαῶν τῆς Ρώμης. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔγινε, διότι

ἡ Ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἀπέφευγε νὰ δώσῃ δικαιώματα Ρωμαίου πολίτου εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἰταλίας. 91—88 π.Χ. Οὗτοι ἦσαν οἱ πολυπληθέστεροι καὶ οἱ γενναϊότεροι στρατιῶται κατὰ τοὺς πολέμους. Ἀφοῦ δὲ ἐλάβανον μέρος εἰς ὄλους τοὺς κινδύνους διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, διατὶ καὶ αὐτοὶ νὰ μὴ ἔχουν ἴσα δικαιώματα, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι; Ἐζήτησαν λοιπὸν ἰσότητα ἀπέναντι τῶν νόμων καὶ δικαίωμα περιουσίας. Ἐπίσης ἐζήτησαν νὰ λαμβάνουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ρωμαῖοι πολῖται. Διὰ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, νὰ ἔρχωνται δηλαδὴ εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ ψηφίζουν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται, δὲν ἐνδιεφέροντο πολὺ.

Ὅταν εἶδον, ὅτι οὔτε τὸ δημοκρατικὸν κόμμα οὔτε τὸ ἀριστοκρατικὸν ἤθελε νὰ κάμῃ τὴν παραχώρησιν αὐτῆν τῶν δικαιωμάτων, ἐπανεστάτησαν καὶ ἐξέλεξαν ἰδικὴν τῶν κυβερνήσιν. Ὁ σκοπὸς τῶν ἦτο νὰ κάμουν ἕν νέον κράτος, τὸ ὅποιον νὰ περιλαμβάνῃ ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ καταστρέψουν τὴν Ρώμην. Ὡς νέαν τῶν πρωτεύουσαν ἐξέλεξαν μίαν πόλιν εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀπεννίνων, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἰταλικήν.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὑπῆρξε πολὺ σκληρὸς, διότι αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν ἐναντίον ρωμαλέων ὀρεινῶν λαῶν τῶν Ἀπεννίνων, οἱ ὅποιοι εἶχον μάθει νὰ πολεμοῦν ἄλλοτε μὲ ἀρχηγούς ὅπως ὁ Σκιπίων καὶ ὁ Μάριος. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσεν, ἀφοῦ ἡ Ρώμη ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὄλους τοὺς ἐλευθέρους πολίτας τῆς Ἰταλίας.

Τοῦτο ἔχει πολὺ μεγάλην ἱστορικὴν σημασίαν, διότι οὕτως ἡ Ρώμη ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν παλαιάν τῆς πολιτικὴν, δηλαδὴ νὰ κάμῃ, ὅπως ἐμάθομεν, Ρωμαίους πολίτας τοὺς λαοὺς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους κατέκτα.

Εἰς τὸν συμμαχικὸν ἐκεῖνον πόλεμον πολλοὶ στρατηγοὶ ἔλαβον μέρος καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἴδιος ὁ Μάριος. Ὅλους ὑπερτέρησε τότε ὁ Σύλλας, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐστεφανώθη ἀπὸ τὸν στρατὸν του. Ἡ ἀμοιβὴ του ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἦτο νὰ ἐκλεγῆ ὕπατος (88 π.Χ.).

105. Τὸ βασίλειον τοῦ Πόντου. Ὁ Μιθραδάτης.

Ἐνῶ ἀκόμη ἐξηκολούθει ὁ συμμαχικὸς πόλεμος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐν νέον κράτος εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξεινίου Πόντου ἀπέκτα μεγάλην δύναμιν καὶ ἠπειλεῖ τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Βασιλεὺς τοῦ κράτους αὐτοῦ τοῦ Πόντου ἦτο τότε ὁ Μιθραδάτης σπουδαῖος καὶ ἱκανὸς ἡγεμὼν. Ἔλεγεν, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Κῦρον καὶ τὸν Δαρεῖον. Ἐγνώριζεν εἴκοσι δύο γλώσσας, ἦτο δὲ πολὺ φιλόδοξος. Ἦθελε νὰ γίνῃ βασιλεὺς ὀλοκλήρου τῆς Ἀσίας καὶ νὰ ἰδρῦσῃ κράτος ἰσχυρόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνθίστατο κατὰ τῆς Ρώμης.

Ὁ Μιθραδάτης μὲ ἰσχυρόν στρατὸν ἀπὸ τὰ ἄγρια ὄρεινά μέρη τοῦ Πόντου καὶ μὲ τοὺς καλυτέρους Ἑλληνας μισθοφόρους
84 π.Χ. ἀρχηγούς του εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ

κάτοικοι, ἐξηντημένοι ἀπὸ τὴν σκληρὰν διοίκησιν τῶν Ρωμαίων, ἐδέχθησαν αὐτὸν μὲ χαρὰν. Ἐκεῖ κατὰ διαταγὴν του εἰς μίαν μόνην ἡμέραν ἐφονεύθησαν 80 000 Ρωμαῖοι. Κατόπιν ἐπέρασεν τὸν Ἑλλήσποντον, διέτρεξε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ρώμη τότε ἐκινδύνευσε νὰ χάσῃ ὅλας τὰς ἀνατολικὰς τῆς ἐπαρχίας. Τὴν κατάστασιν ὁμως ἔσωσεν ὁ Σύλλας, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ σύγκλητος ἀνέθεσεν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Μιθραδάτου.

106 Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ προγραφαί.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Σύλλα ὡς στρατηγοῦ δυσηρέστησε τοὺς δημοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ διορισθῇ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ὁ Μάριος ἀντὶ τοῦ Σύλλα. Ὁ Σύλλας τότε ἠθέλησε μὲ τρόπον δραστήριον καὶ μὲ βίαν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀξιῶσιν αὐτῆν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος.

Ἐπορεύθη λοιπὸν μὲ τὰς λεγεῶνας του ἐναντίον τῆς Ρώμης καὶ ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὀπλων του. Κατόπιν ἔκαμε προγραφὰς τοῦ Μαρίου καὶ τῶν φίλων του. Δηλαδή διέταξε νὰ φονεύεται ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα εἶχεν ἀναγραφῆ εἰς τοὺς καταλόγους, οἱ

όποιοι ἐλέγοντο προγραφικοί κατά λογούς. Οὗτοι εἶχον τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπάλων του. Διὰ τὴν μὴ διαφύγη δὲ κανεῖς τὸν θάνατον, ὠρίζετο ἀμοιβὴ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐφόνευε προγεγραμμένον πολίτην.

Ὁ Μάριος ἐπεχείρησε νὰ κρυβῆ καὶ νὰ σωθῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλ' ἀνεκαλύφθη ἀπὸ ἱππεῖς εἰς ἓν παράλιον μέρος τῆς Ἰταλίας καὶ ὠδηγήθη εἰς πλησίον χωρίον. Οἱ προύχοντες τοῦ χωρίου ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσουν αὐτὸν καὶ τὸν παρέδωσαν εἰς ἓνα Κίμβρον δοῦλον, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν των. Ἄλλ' ὁ δοῦλος ἐτρόμαξεν ἀπὸ τὴν λάμπιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Μαρίου, ὁ ὁποῖος τὸν ἠρώτησε μὲ ἰσχυρὸν τόνον φωνῆς: «Ἄνθρωπε, τὸν Μάριον θέλεις νὰ φονεύσῃς;» Ὁ Μάριος ἀφέθη ἐλεύθερος, οἱ δὲ προύχοντες ἠλλαξαν γνώμην καὶ μὲ τιμὰς συνώδυσαν τὸν Μάριον μέχρι τῆς παραλίας. Μὲ ἓν δὲ πλοῖον ἀπεβίβασθη εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐστάθμευσεν εἰς τὴν παλαιὰν Καρχηδόνα. Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἔμεινεν ἡσυχός. Ἀπεσταλμένος τοῦ διοικητοῦ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ μένῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. Ὁ Μάριος τότε παρήγγειλεν εἰς αὐτόν διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου: «Εἰπὲ εἰς τὸν κύριόν σου, ὅτι εἶδες τὸν Μάριον νὰ κάθηται εἰς τὰ ἔρειπια τῆς Καρχηδόνας». Τῆς πόλεως δηλαδὴ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν καταστρέψει μὲ τὴν δύναμίν των.

Ἡ πρᾶξις τοῦ Σύλλα, νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀξίωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ νὰ γίνῃ διὰ τῆς βίας κύριος τῆς καταστάσεως, ἦτο πραγματικῶς τὸ πρῶτον θανατηφόρον πλῆγμα κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας.

107. Ὁ Σύλλας ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου.

Ὁ Σύλλας, ἀφοῦ ἐτακτοποίησεν, ὅπως αὐτὸς ἤθελε, τὰ πράγματα εἰς τὴν Ῥώμην, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ῥώμης Μιθραδάτου. Ἄν καὶ δὲν εἶχε πολὺν στρατόν, ὅπως ἐκεῖνος, ἓν τούτοις ἐνίκησεν αὐτόν εἰς πολλὰς μάχας.

Εἰς μίαν μάλιστα μάχην, εἰς τὴν ἱστορικὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας, ὁ στρατὸς τοῦ Σύλλα ἐνίκησε τὸν μιθραδατικὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἦτο κατὰ πέντε φορές πολυπληθέστερος. Ὁ Σύλλας κατόπιν ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν. Ἀφοῦ δὲ ἔμει-

νεν ὀλίγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ θεραπευθῆ εἰς τὰ θερμὰ λουτρά τῆς Αἰδηψοῦ, μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἐξηνάγκασε τὸν Μιθραδάτην νὰ ἀφήσῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε καταλάβει, νὰ παραδώσῃ τὰ πλοῖα του καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Αἱ νῆκαι τοῦ Σύλλα ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἐξησφάλισαν τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης εἰς τὰς ἀνατολικὰς τῆς κτήσεις διὰ πολλὰ ἔτη. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Μάριος ἀπέκρουσε τὸν τρομερὸν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ βορρᾶ, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Σύλλας ἐξησφάλισε τότε τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

108. Νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Σύλλας γίνεται δικτάτωρ.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σύλλας ἀπουσίαζε ἀπὸ τὴν Ρώμην, τὸ κόμμα τοῦ Μαρίου ἀπέκτησε καὶ πάλιν δύναμιν. Ὁ Μάριος μαζί με ἄλλους δημοκρατικούς ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου σκληρῶς ἐξεδικήθη τοὺς ἀντιπάλους του συγκλητικούς. Αἱ προγραφαί, τὰς ὁποίας ἔκαμεν, ἐστοίχισαν τὴν ζωὴν πολλῶν χιλιάδων ἀριστοκρατικῶν. Δι' ἑβδόμην φοράν ὁ Μάριος ἐξελέγη ὕπατος, ἀλλὰ δὲν ἔζησε πολὺ. Ὅλιγον χρόνον μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ἀπέθανε (82 π.Χ.).

Ὁ Σύλλας, ὅταν ἔμαθεν αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶχον συμβῆ εἰς τὴν Ρώμην, ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τοῦ νικηφόρου στρατοῦ του εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὑστερον ἀπὸ δύο ἔτη σκληροῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὁ Σύλλας εἰσῆλθε νικητὴς εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς ἀντιπάλους του. Περισσότεροι ἀπὸ τέσσαρας χιλιάδας κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ αἱ περισσότεραι τῶν ἐδημεύθησαν. Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία

81 π.Χ. ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον του, μαζί με τὰ κτήματά των κατεστράφησαν ἢ ἐκάησαν κατὰ διαταγὴν του. Ὁ ἴδιος δὲ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του δικτάτωρα.

Ἐὐὐ Σύλλας ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα τῆς πολιτείας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ λάβῃ μεγάλην δύναμιν ἢ σύγκλητος. Μετὰ τρία ἔτη κατέθεσε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπῆγε νὰ ζῆσῃ ὡς

άπλοους Ιδιώτης εις την ἔπαυλιν του, παρά τὸν κόλπον τῆς
78 π.Χ. Νεαπόλεως. Ὑστερον ἀπὸ ὀλίγους μῆνας ἀπέθανε,
 ὁ νεκρὸς δὲ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου ἀνδρὸς ἐκομίσθη
 εις τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς.

Ἐπάνω εις τὸ μνημα του ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, τὸ
 ὁποῖον, ὅπως μᾶς λέγει ὁ Πλούταρχος, συνέθεσεν ὁ ἴδιος:
 «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς φίλος μου, ὁ ὁποῖος μοῦ ἔκαμε χάριν, ἢ ἐχθρὸς
 μου, ὁ ὁποῖος μοῦ ἔκαμε κακόν, εις τοὺς ὁποῖους νὰ μὴ ἀνταπέδωκα
 τοῦτο μὲ τὸν καλύτερον τρόπον».

Ὁ Σύλλας δὲν εἶχε καμμίαν φιλοδοξίαν. Ὁ κύριος σκο-
 πὸς του ἦτο νὰ ἀνυψώσῃ τὴν δύναμιν τῆς συγκλήτου. Διότι
 πάντοτε μὲ τὴν διοίκησιν τῆς συγκλήτου ἡ Ρώμη εἶχε γίνει
 ἰσχυρὰ καὶ εὐτυχῆς. Τοῦτο ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προσ-
 πάθειαν τῶν Γράκκων, νὰ θέσουν τὴν συνέλευσιν εις ἀνωτέ-
 ραν μοῖραν ἀπὸ τὴν σύγκλητον. Ἡ προσπάθεια ἐκείνη δὲν εἶχε
 καλὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ κράτος.

109. Γναῖος Πομπήιος. Μάρκος Κράσος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα δύο νέοι ἄνδρες παρουσιά-
 σθησαν εις τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ρώμης. Οὗτοι ἦσαν ὁ Γναῖος
Πομπήιος καὶ ὁ **Μάρκος Κράσος**.

Ὁ πρῶτος ἦτο ἱκανὸς στρατιώτης
 καὶ εἶχεν ἀναδειχθῆ κατὰ τὸν ἐμφύλιον
 πόλεμον, ὅτε ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς δια-
 ταγὰς τοῦ Σύλλα. Οὗτος ἐξετίμησε τότε
 τὴν ἱκανότητα τοῦ νέου, ὁ ὁποῖος ἦτο
 μόλις εἴκοσι πέντε ἐτῶν, καὶ ὠνόμαζεν
 αὐτὸν μέγαν.

Ὁ σύντροφος τοῦ Πομπηίου Κράσ-
 σος δὲν εἶχε τόσην στρατιωτικὴν ἱκανό-
 τητα, ἦτο ὅμως πολὺ πλούσιος καὶ ἐπι-
 τήδειος εις τὰ πολιτικά. Τοιοῦτοι ἦσαν
 οἱ δύο νέοι ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐφόρεσαν
 τὴν δικτατωρικὴν τήβεννον. Ὁ εἷς ἱκα-
 νὸς στρατιωτικὸς, ὁ δὲ ἄλλος ἐπιδέξιος πολιτικὸς.

Ὁ Πομπήιος ἐστάλη εις τὴν Ἰσπανίαν, διὰ νὰ καταβάλλῃ



Γναῖος Πομπήιος.

τὸν ἀρχηγὸν **Σερτώριον**, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει ἐκεῖ μὲ τὰ
77 π.Χ. λείψανα τῶν ὀπαδῶν τοῦ κόμματος τοῦ Μαρίου. Ὁ
 πόλεμος διήρκησε μερικά ἔτη καὶ μόνον ὅταν ὁ Σερ-
 τώριος ἐφονεύθη ἀπὸ ἓνα ἀξιωματικὸν τοῦ Πομπηίου, ὁ ἀγὼν
 ἐτελειώσεν ὑπὲρ αὐτοῦ.

110 Ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων.

Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν.

Ἐνῶ ἀκόμη ὁ Πομπηῖος εὕρισκετο εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ
 ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Σερτωρίου, νέος κίνδυνος ἠπέιλησε τὴν
 Ἰταλίαν.

Κατ' ἐκείνους τὸν καιρὸν εἰς τὴν Ρώμην ἐγίνοντο δημόσιοι
 ἀγῶνες **μονομάχων**. Οὗτοι ἦσαν δούλοι, οἱ ὁποῖοι ἀνά δύο
 παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἀμφιθέατρον καὶ ἐμάχοντο σῶμα πρὸς
 σῶμα. Ἐπίσης ἐμάχοντο πρὸς θηρία. Εἰς τὴν πόλιν δὲ Καπύην
 ὑπῆρχε καὶ σχολεῖον, ὅπου ἤσκοῦντο εἰδικοί μονομάχοι, οἱ
 ὁποῖοι ἐμισθοῦντο διὰ τοιαῦτα θεάματα. Εἰς τὸ σχολεῖον αὐτὸ
 ἐφοῖτα καὶ εἰς δούλος ἀπὸ τὴν Θράκην, ὁ **Σπάρτακος**.

Οὗτος, καθὼς καὶ ἄλλοι μονομάχοι, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸ
 σχολεῖον καὶ κατέφυγε μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν Βεζούβιον. Ἐκεῖ ἠνώ-
 θησαν μὲ πολλοὺς δούλους καὶ ἄλλους δυσηρεστημένους ἀπὸ
 διάφορα μέρη. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔφθασε πολλὰς χιλιάδας ἄν-
 δρας. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σπάρτακος τρεῖς φορὰς ἐνίκησε τὸν
 στρατὸν τῶν Ρωμαίων, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἐναντίον του. Ἐπὶ
 τρία ἔτη ὁ Σπάρτακος ἦτο κύριος τῆς νοτίου Ἰταλίας, τὴν ὁ-
 ποίαν ἐλεηλάτει, ἠπέιλει δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ρώμην.

Ἐπὶ τέλους ἐστάλη ὁ Κράσσος μὲ ἕξ λεγεῶνας ἐναντίον
 του καὶ κατενίκησεν αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Πομπηῖος, καθὼς
 ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, προσέβαλε τὰς τελευταίας συμ-
 μορίας τῶν φυγάδων δούλων. Τοιοῦτοτρόπως συνετέλεσε καὶ
 αὐτὸς εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἐπικινδύνου αὐτοῦ ἐχθροῦ τῆς
 Ρώμης.

Μεγαλυτέραν ὁμῶς δόξαν ἐκέρδισεν ὁ Πομπηῖος ἀπὸ τὸν
 πόλεμον ἐναντίον τῶν πειρατῶν. Οὗτοι ἐλυμαίνοντο τὴν Μεσό-
 γειον θάλασσαν, ἐπειδὴ τότε οἱ Ρωμαῖοι εἶχον παραμελήσει
 πολὺ τὰ ναυτικά. Οἱ πειραταὶ εἶχον τὰ καταφύγια τῶν εἰς βρα-

χώδεις παραλίας καὶ εἰς φρούρια, ἀπὸ ὅπου ἐξεκίνουν καὶ συναλαμβάνον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐλήστευον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχεν ἔλλειψις σίτου καὶ μεγάλη ἀκρίβεια. Πολὺ πλούσιοι συναλαμβάνοντο καὶ μόνον ὅταν ἐπλήρωναν μεγάλα λύτρα ἀφήνοντο ἐλεύθεροι. Αἱ παράλιοι πόλεις ὑπέφερον ἐπίσης ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τῶν φοβερῶν αὐτῶν πειρατῶν.

Ὁ λαὸς ἔστρεψε τότε τὰ βλέμματά του πρὸς τὸν Πομπήιον, ὡς εἰς τὴν μόνην σωτηρίαν. Τότε ἡ σύγκλητος ἐψήφισε νόμον, ὁ ὁποῖος ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ συλλέξη χρήματα, νὰ κατασκευάσῃ πλοῖα καὶ νὰ στρατολογήσῃ τοὺς καταλλήλους στρατιώτας. Οὐδέποτε ἄλλοτε ἡ Ρώμη ἐνεπιστεύθη τόσην δύναμιν εἰς ἓνα ἄνδρα.

Ὁ Πομπήιος μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἠτοίμασεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον. Εἰς μίαν δὲ μεγάλην ναυμαχίαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ πειρατικὸς στόλος ἔπαθεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ἀπὸ τότε τοὺς ταξιδεύοντας ἐμπόρους δὲν ἠνώχλουν πλέον πειραταί. Ὁ σῖτος ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰσῆρχετο ἄφθονος εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Πομπήιος ἐπανέφερε τὴν ἀσφάλειαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔπλεον τὴν θάλασσαν καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης εἰς τὴν Μεσόγειον.

(11). Αἱ νίκαι τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ λαμπρὰ ἐκείνη νίκη τοῦ Πομπηίου ἔκαμιν αὐτὸν ἔνδοξον. Ἐθεωρήθη δὲ τότε ὡς ὁ μόνος ἰκανὸς στρατηγός, ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὸν νέον πόλεμον ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου. Ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος τοῦ Πόντου καὶ 74—63 π.Χ. πάλιν ἐκίνησε τὰ ὄπλα ἐναντίον τῆς Ρώμης.

Ἐπὶ ἄρκετὰ δὲ ἔτη ὁ περίφημος Ρωμαῖος στρατηγὸς Λούκουλλος εἰς μάτην προσεπάθει νὰ καταβάλλῃ αὐτόν. Ὁ Πομπήιος ἐντὸς ἐνὸς ἔτους ἐνίκησε τὸν Μιθραδάτην καὶ τὸν κατεδίωξε μέχρι τῶν Καυκασίων ὄρεων. Ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος μονάρχης ἠυτοκτόνησε, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὸν Ἀννίβαν δὲν εἶχον γνωρίσει ἄλλον τόσον ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν, ὡσὰν τὸν Μιθραδάτην.

Ἦ Πομπήιος ἐβάδισε κατόπιν εἰς τὴν Συρίαν καὶ προσήρ-
 64—63 π.Χ. τησεν αὐτὴν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸ περι-
 φημον κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἔγινε τότε ρω-
 μαϊκὴ ἐπαρχία. Ὁ δὲ Πομπήιος, ἀφοῦ διώκησε τὰς ἐπαρχίας
 ἐκεῖνας ὡς βασιλεύς, ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐτέλεσε
 πρωτοφανῆ θρίαμβον. Ἐπάνω εἰς μίαν ἄμαξαν, τὴν ὅποιαν
 ἔσυρον λευκοὶ ἵπποι, ἐκάθητο ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς φορῶν τή-
 βεννον πορφυρᾶν. Ὅπισθέν του ἵστατο δοῦλος, ὁ ὁποῖος ἐκρά-
 τει ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του χρυσοῦν στέμμα. Ὁ Πομπήιος
 ἐβάδιζε πρὸς τὸ Καπιτώλιον διὰ νὰ προσφέρῃ θυσίας εἰς τὸν
 Δία. Τὴν ἄμαξάν του ἠκολούθουν αἱ νικηφόροι λεγεῶνες του
 καὶ ἀναρίθμητοι αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου. Εἰδικαὶ ἄμαξαι ἔφε-
 ρον τὰ πολύτιμα λάφυρα, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας, αἱ
 ὁποῖαι παρουσιάζον διαφόρους μάχας. Ποῖος ἄλλος εἶχε τό-
 σην δύναμιν ὡσάν αὐτόν ;

112 Ἡ πρώτη τριανδρία.

Ἦ σύγκλητος ἐφοβήθη τὴν μεγάλην δόξαν τοῦ Πομπηίου
 καὶ ἠθέλησε νὰ μειώσῃ τὴν δύναμίν του. Εὔρε δὲ τὴν εὐκαι-
 ρίαν νὰ πράξῃ τοῦτο, ὅταν ὁ Πομπήιος ἀπέλυσε τὰς λεγεῶνας
 του καὶ παρουσιάσθη ὡς ἀπλοῦς πολίτης εἰς τὴν πολιτείαν.
 Τότε ἡ σύγκλητος, κατὰ συμβουλήν τοῦ Κάτωνος τοῦ Νεωτέ-
 ρου, δὲν ἐνέκρινε τὰς πράξεις τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Μικρὰν
 Ἀσίαν. Ἐπίσης ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ Πομπηίου νὰ
 δοθῇ ὡς δῶρον εἰς τοὺς στρατιώτας του τεμάχιον γῆς ὡς μισθός.

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ σύγκλητος ἔχασε τὴν φιλίαν ἐνὸς
 ἀνδρὸς σπουδαίου. Ὁ Πομπήιος ἠναγκάσθη τότε νὰ στραφῇ
 πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς συγκλήτου, τὸν Κράσσον καὶ ἕνα νέον,
 καὶ πολὺ σπουδαῖον ἄνδρα, τὸν Ἰούλιον Καίσαρα. Καὶ οἱ
 τρεῖς οὗτοι ἄνδρες ἔκαμαν ἕνα σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη
 τριανδρία. Εἰς τὸν σύνδεσμον αὐτόν, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο
 νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης, ὁ Πομπήιος θὰ προσ-
 ἔφερε τὴν στρατηγικὴν του ἱκανότητα, ὁ Κράσσος τὸν τερά-
 στιον πλοῦτον του καὶ ὁ Καίσαρ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, τὴν
 ὅποιαν εἶχεν εἰς τὸν ὄχλον. Ἀλλὰ ποῖος ἦτο ὁ νέος αὐτὸς
 πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ ὁποῖος ἠγαπᾶτο τόσον ἀπὸ τὸν λαόν ;

113 Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

Ὁ Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἀλλὰ πολὺ ἔνωρις ἔγινεν ὀπαδὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μαρίου. Ὁ Σύλλας εἶχε προγράψει καὶ τὸν Καῖσαρα, μικρὸν τότε, ὅτε κατεδίωξε τοὺς φίλους τοῦ Μαρίου. Ἐσώθη δὲ ὁ Καῖσαρ ἀπὸ τὸν θάνατον, διότι ἔμεσολάβησαν φίλοι τοῦ Σύλλα διὰ τὴν ζωὴν του. Ὁ Σύλλας εἶπε τότε εἰς τοὺς φίλους του: «Προσέξατε! Εἰς τὸ παιδίον αὐτὸ βλέπω πολλοὺς Μαρίους».

Ὁ Καῖσαρ ἐξώδευε πολλὰ χρήματα διὰ δημοσίους ἀγῶνας καὶ ἐφιλοξένει πολίτας πάσης τάξεως εἰς τὴν οἰκίαν του. Ἦτο πάντοτε πρόθυμος νὰ ἀκούῃ κάθε παράπονον πολίτου καὶ ὑπέσχετο εἰς αὐτὸν ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν εἶχεν ἐξοδεύσει ὅλην του τὴν περιουσίαν χάριν τῶν πολιτῶν. Ἀπὸ τότε ἐζήτησε τὴν οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν τοῦ συντρόφου του Κράσσου.

Μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν δύο συντρόφων του ὁ Καῖσαρ ἔγινε ὕπατος (59 π.Χ.) καὶ ἐπέδειξεν ἐξαίρετα διοικητικὰ προσόντα. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐξουσίας του διωρίσθη διοικητὴς τῆς Γαλατίας, ἡ ὁποία ἐξετείνετο πέραν ἀπὸ τὰς Ἄλπεις. Ἐκεῖ ὠργάνωσε στρατόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλη τὴν θέλησίν του.

Οἱ Ρωμαῖοι ποτὲ δὲν ἀπέκτησαν στρατηγὸν ὅμοιον τοῦ Καίσαρος. Οἱ στρατιῶται του ἐλάτρευον αὐτὸν καὶ τὸν ἠκολούθουν παντοῦ μὲ μεγάλην πεποίθησιν. Ἄν καὶ ἦτο ἀσθενικός, ἐν τούτοις πάντοτε συνεμερίζετο τὰς κακουχίας καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῶν στρατιωτῶν του. Πάντοτε ἦτο παρὼν κατὰ τὴν μάχην καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτούς. Ἦτο πολὺ φιλόπonos. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἐκστρατείας, ἐκάθητο εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ὑπὸ γόρυνεν εἰς τοὺς δύο γραμματεῖς του κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἔργον του «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου». Τὸ ὄραϊον αὐτὸ



Ἰούλιος Καῖσαρ.

βιβλίον οί μαθηταί, οί όποιοι μανθάνουν λατινικά, αναγιγνώσκουν μέ πολλήν εύχαρίστησιν σήμερον.

114. Οί πόλεμοι του Καίσαρος έναντίον τών Γαλατών.

Ο Καίσαρ έμεινεν έννέα έτη διοικητής της Γαλατείας. Κατά τό διάστημα αυτό έκαμε πολλούς πολέμους έναντίον βαρβάρων γερμανικών λαών, οί όποιοι κατώκουν πέραν από τά σύνορα της έπαρχίας του. Οί άγώνες εκείνοι ήσαν πολύ σκληροί, διότι οί έχθροί ήσαν γενναίοι στρατιώται και είχον καλούς στρατηγούς.

Δύο φορές ό Καίσαρ διέβη τόν Ρήνον ποταμόν και έλεηλάτησε την Γερμανίαν. Έπίσης έκαμε δύο έκστρατείας έναντίον της Βρετανίας. Όλη ή χώρα μεταξύ τών Πυρηνάίων όρέων και τών Άλπεων, καθώς έπίσης από του Ρήνου ποταμού μέχρι του Άτλαντικού Όκεανού προσετέθη υπό του Καίσαρος εις τό κράτος τών Ρωμαίων.

Όλην αύτην την χώραν ό Καίσαρ ώργάνωσε πολύ καλά ως μίαν ρωμαϊκήν έπαρχίαν. Έπέτρεψε δε εις τους διαφόρους λαούς, οί όποιοι κατώκουν εκεί, νά ζοϋν συμφώνως μέ τάς συνηθείας των. Άπήτησε μόνον νά πληρώνουν μικρόν φόρον. Πολλοί άρχηγοί των έγιναν Ρωμαίοι πολίται. Η διοίκησις του Καίσαρος εις την έπαρχίαν αύτην ήτο λαμπρά, διότι οϋτος έτακτοποίησεν όλα μέ τρόπον δίκαιον και συνετόν. Οί άνθρωποι ήσαν πολύ εύχαριστημένοι και ύπηρεξαν οί περισσότερον πειθαρχικοί εις τό ρωμαϊκόν κράτος από τους ύπηκόους τών άλλων έπαρχιών.

115. «Ο κύβος έρρίφθη!».

Αί νίκαι του Καίσαρος είχον έπισκιάσει την προτέραν δόξαν του Πομπήιου, ή δε δύναμις του ήτο πολύ μεγάλη. Είχεν υπό την έξουσίαν του στρατόν άφωσιωμένον εις αυτόν και άφθονα χρήματα.

Την μεγάλην του αύτην δόξαν και δύναμιν έφθόνησαν πολύ οί συγκλητικοί και ό Πομπήιος. Ο Κράσσος, ό άλλος σύντροφός του, έφονεύθη εις μίαν μάχην, δε έπολέμει έναντίον τών Πάρθων, μεταξύ Περσίας και Μεσοποταμίας.

Ὁ Πομπήιος, τοῦ ὁποίου ἡ σύζυγος Ἰουλία, θυγάτηρ τοῦ Καίσαρος, εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ ἀποθάνει, μὲ πολλὴν ζηλοτυπίαν παρηκολούθει τὴν ὀλονέν ἀυξάνουσαν δύναμιν τοῦ Καίσαρος. Διὰ τοῦτο ἠνώθη μὲ τοὺς συγκλητικούς, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Καίσαρος τὸν πλέον ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν τῆς δημοκρατίας. Ὁ νέος ἐμφύλιος σπαραγμὸς δὲν ἦτο μακρὰν ἀπὸ τὴν Ρώμην.

Ὁ Καῖσαρ ἔφυγε μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην. Πρὶν διαβῆ τὸν Ρουβίκωνα ποταμὸν, ἔλαβε διαταγὴν ἀπὸ τὴν σύγκλητον νὰ ἀπολύσῃ τὰς λεγεῶνας του. Χωρὶς τὴν ἄδειαν τῆς συγκλήτου δὲν ἐπετρέπετο νὰ περάσῃ Ρωμαῖος στρατηγὸς τὸν ποταμὸν αὐτὸν καὶ νὰ εἰσέλθῃ μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Ρώμην.

49 π.Χ.

Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐστάθη καὶ ἐσυλλογίζετο. Ἐπὶ τέλους ἐστράφη πρὸς τοὺς στρατιῶτας του καὶ εἶπε μὲ ἀποφασιστικότητα: «Ὁ κύβος ἔρριφθη!» Καὶ ἐπέρασε τὸν Ρουβίκωνα. Ὁ πόλεμος ἐναντίον τῆς δημοκρατίας εἶχεν ἀρχίσει πλέον μὲ τὰς λέξεις αὐτὰς τοῦ Καίσαρος.

116 Ἡ μάχη παρὰ τὰ Φάρσαλα. Τὸ τέλος τοῦ Πομπηίου.

Ὁ Πομπήιος, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀρκετὸν στρατὸν νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὸν ἄριστα ἐξησκημένον στρατὸν τοῦ Καίσαρος, ἔφυγε μὲ ἄλλους συγκλητικούς ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἐπορεύθη δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὴν κατάλληλον στρατιάν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπολέμει τὸν ἰσχυρὸν του ἀντίπαλον.

Ὁ Καῖσαρ κατ' ἀρχὰς ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου κατέπνιξεν εἰς διάστημα ἕξ ἐβδομάδων τὴν ἀντίστασιν τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἐτακτοποίησεν ἐκεῖ τὰ πράγματα. Κατόπιν ἐπορεύθη ἐναντίον τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν εἰς τὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖ ἔγινε μάχη κρατερὰ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς τοῦ Πομπηίου, ἂν καὶ ἦτο δύο φορές μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Καίσαρος, ἐνίκηθη.

48 π.Χ.

Ὁ Καῖσαρ, πρὸς τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον βοηθήσει τὸν Πομπήιον, δὲν ἔδειξε καμμίαν μνησικακίαν. Τοὺς δὲ Ἀθη-

ναίους, οἱ ὅποιοι παρεδόθησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ προστάτου των, ἐσυγχώρησεν. Ἠρκέσθη μόνον νὰ εἴπῃ εἰς αὐτούς: «Ποσάκις ὑμᾶς ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπολλυμένους ἢ δόξα τῶν προγόνων περισώσει;» Ὁ Πομπήιος ἔσπευσε νὰ σωθῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχόντων τῆς Αἰγύπτου ἐφανεύθη ἐκ τῶν ὀπισθεν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεβιβάζετο ἀπὸ τὸ πλοῖον.

Τόσον ἄδοξον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου ἀνδρός. Ἐὰν ὁ Πομπήιος ἔζη διακόσια ἔτη ἐνωρίτερον, θὰ ἐτιμᾶτο μέχρι τέλος τῆς ζωῆς του, ὅπως τόσοι ἄλλοι ἄξιοι ἄνδρες Ρωμαῖοι ἐτιμῆθησαν ἀπὸ τὴν πόλιτείαν εἰς τοὺς καλοὺς ἐκείνους χρόνους.

Ὅταν ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ὁ Καῖσαρ ἔφθασε εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔδειξαν εἰς αὐτὸν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀντιπάλου του καὶ τὸν δακτύλιόν του. Οὗτος μὲ ἀποτροπιασμὸν εἶδε τὸ φρικτὸν αὐτὸ θέαμα καὶ ἔκλαυσε πικρῶς διὰ τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ Πομπηίου.

117. Ὁ Καῖσαρ ἀπόλυτος μονάρχης.

Ὁ Καῖσαρ ἔκαμε τὴν Αἴγυπτον ἐπαρχίαν ρωμαϊκὴν καὶ ἐπανάφερον εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τὴν περίφημον βασίλισσαν **Κλεοπάτραν**. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Λαγιδῶν. Ὁ Πλούταρχος μᾶς λέγει περὶ αὐτῆς, ὅτι δὲν ὑπῆρξε περίφημος τόσον διὰ τὴν ὠραιότητά της, ὅσον διὰ τὴν εὐφυΐαν της, τὴν χάριν τῶν τρόπων της, τὴν δραστηριότητά της καὶ τὸν ὠραῖον τόνον τῆς φωνῆς της. Ἡ Ἑλληνὶς αὕτη βασίλισσα, ἡ ὁποία ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον δέκα ἐπτὰ ἔτων, εἶχε λάβει μεγάλην μόρφωσιν. Εἶχε καταπληκτικὴν εὐχέρειαν νὰ ὁμιλῇ πολλὰς γλώσσας καὶ ἠδύνατο χωρὶς διερμηνέα νὰ συνεννοῆται μὲ Αἰθίοπας, Συρίους, Μήδους, Πάρθους, Ἑβραίους καὶ Ἄραβας.

Τὸν ἰσχυρὸν στόλον τῆς Αἰγύπτου ὁ Καῖσαρ κατέκαυσε, αἱ δὲ φλόγες του κατέστρεψαν τότε καὶ μέγα μέρος τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ καταστροφὴ αὕτη ἦτο διὰ τὸν κόσμον ὄλον ἀνεπανόρθωτος, διότι ἐχάθησαν σπου-

δατα χειρόγραφα, από τὰ ὁποῖα θὰ ὠφελεῖτο πολὺ σήμερον ἡ ἀνθρωπότης.

Πρὶν ὁ Καῖσαρ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ρώμην, ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἰασίαν, ὅπου συνέτριψε τὴν δύναμιν τοῦ Φαρνάκου, ἐνὸς φιλοδόξου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Μιθραδάτου, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναστατήσῃ. Μὲ τόσῃ ταχύτητι ὁ Καῖσαρ κατέβαλε τὴν ἀνταρσίαν ἐκείνην, ὥστε μὲ τρεῖς λέξεις ἀνήγγειλε τὴν νίκην του εἰς τὴν Ρώμην: «Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα».

Κατόπιν ἐβάδισεν ἐναντίον τῆς ἀφρικανικῆς ἐπαρχίας, ὅπου εἰς μίαν μάχην παρὰ τὴν Θάψον κατέβαλε καὶ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν τῶν φίλων τοῦ δημοκρα- 46 π.Χ.
τικοῦ κόμματος.

Ὁ Καῖσαρ εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς δυνάμεώς του. Νικητὴς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐτέλεσε σειρὰν μεγαλοπρεπῶν θριάμβων. Εἰς τὸ ἀχανές κράτος τῶν Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον ἔφθανε τότε ἀπὸ τοῦ Ἰαλαντικοῦ Ὠκεανοῦ μέχρι τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, εἶς ἀπόλυτος ἄρχων ἡγεμόνευεν. Οὗτος ἦτο ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

118. Ἡ λαμπρὰ διοίκησις τοῦ Καίσαρος. Θάνατος αὐτοῦ.

Ἡ ἡγεμονία τοῦ Καίσαρος ὑπῆρξε πραγματικὴ εὐλογία διὰ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Οὗτος ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀπεριόριστον δύναμίν του, διὰ νὰ ὠφελήσῃ κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὸ κράτος του. Εἰς ὄλους τοὺς ἀντιπάλους του ἐφάνη πολὺ ἐπιεικῆς καὶ ἔδωκεν ἴσα δικαιώματα Ρωμαίου πολίτου εἰς κάθε ἐλεύθερον κάτοικον τῆς Ἰταλίας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Γαλατίας. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ καταστήσῃ ὄλους ἀνεξαιρέτως πολίτας εὐτυχεῖς.

Ἰδρυσεν ἀποικίας εἰς πολλὰ μέρη τοῦ κράτους καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτάς ἀνθρώπους χωρὶς ἐργασίαν ἢ στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἔπαυσαν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατόν. Τοὺς κατοίκους τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὴν Ρώμην λαῶν ἐπροστάτευσεν ἀπὸ τὰς βιαιότητας τῶν διοικητῶν των καὶ ἀπὸ τοὺς ἐπαχθεῖς φόρους, τοὺς ὁποίους ἄλλοτε ἐπλήρωνον.

Μία ἀπὸ τὰς σπουδαίας μεταρρυθμίσεις τοῦ Καίσαρος ἦτο, ὅτι ἐφήρμοσεν ἓν νέον ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον κατήρτισε

μέ την βοήθειαν ενός αστρονόμου από την Ἀλεξάνδρειαν. Τοῦτο φέρει τὸ ὄνομά του καὶ λέγεται Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον.

Τὸν 13ον αἰῶνα ὁ Πάπας Γρηγόριος ἐτελειοποίησε τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Καίσαρος καὶ ὁ περισσότερος κόσμος παρεδέχθη αὐτό. Ἡμεῖς, οἱ Ἕλληνες μεταχειριζόμεθα τοῦτο ἀπὸ τὸ ἔτος 1923.

Ὁ Καῖσαρ εἶχε μεγάλα σχέδια διὰ τὴν Ρώμην. ἠθέλησε νὰ κάμῃ αὐτὴν κέντρον τῆς σοφίας. Ἐσκέφθη νὰ ἀποξηράνη τὰ ἔλη τῆς Ἰταλίας καὶ νὰ κατασκευάσῃ μεγάλας ὁδοὺς καὶ διώρυγας εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα του σχέδια ἦτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Πάρθων καὶ νὰ ὑποτάξῃ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, τὴν ἄνω Ἀνατολήν.

Δυστυχῶς ὁμως, ὅπως ἐκεῖνος, δὲν ἔζησεν ἐπὶ πολὺ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ μεγάλα του σχέδια. Οἱ ἐχθροὶ του, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον, ὅτι ὁ Καῖσαρ θὰ ἀνακηρύξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα, συνώμοσαν ἐναντίον του. Μεταξὺ τῶν συνωμοτῶν ἦτο καὶ ὁ Βροῦτος, τὸν ὁποῖον ὁ Καῖσαρ πολὺ ἠγάπα.

Μίαν ἡμέραν ὁ Καῖσαρ ἐξεκίνησε, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν σύγκλητον. Ἡ συζυγὸς του τὸν ἀπέτρεψε νὰ ἐξέλθῃ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν οἰκίαν του. Κακὰς προαισθήσεις ἠσθάνετο διὰ τὸν σύζυγόν της. Οἱ φίλοι του ἐπίσης τὸν συνεβούλευσαν καθ' ὁδὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐκεῖνος ὁμως ἤσυχος μετέβη εἰς
 44 π. Χ. τὸν τόπον, ὅπου συνεδρίαζον οἱ συγκλητικοί. Οἱ δολοφόνοι, καθ' ὃν χρόνον ὁ Καῖσαρ ἐκάθητο ἤσυχος, ἐπετέθησαν ἐναντίον του καὶ ἐπλήγωσαν αὐτὸν πολλὰς φορὰς μὲ μαχαίρας. Ὅταν δὲ ὁ Καῖσαρ εἶδε καὶ τὸν Βροῦτον νὰ καταφέρῃ μὲ τὴν μάχαιράν του πληγὰ ἐναντίον του εἶπε: «Καὶ σύ, Βροῦτε:»

Ὁ Σουητώνιος, Ρωμαῖος συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος, ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Καίσαρος, μᾶς λέγει, ὅτι μίαν νύκτα πρὶν γίνῃ ἡ δολοφονία, ὁ Καῖσαρ συνέτρωγε μὲ τοὺς φίλους του. Ὅταν δὲ ἐγίνε λόγος περὶ θανάτου καὶ συνεζήτουν μεταξὺ τῶν ποῖος θάνατος εἶναι ὁ καλύτερος, ὁ Καῖσαρ ἀπήντησεν: «Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔρχεται, χωρὶς κανεὶς νὰ τὸν περιμένῃ».

Τὸ πτώμα τοῦ Καίσαρος ἐκάη ἐπάνω εἰς πυρὰν εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ δὲ φίλος του **Ἀντώνιος** ἐξεφώνησε λαμπρὸν λόγον.

119. Ἡ ἐκδίκησις διὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος.

Ἡ δευτέρα τριανδρία. Ἡ μάχη εἰς τοὺς Φιλίππους.

Οἱ δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος ματαίως ἤλπισαν, ὅτι θὰ εἶχον τὸν λαὸν μὲ τὸ μέρος των καὶ θὰ ἐγίνοντο κύριοι τῆς ἀρχῆς εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ ἐναντίον· ὁ λαός, ὁ ὁποῖος τόσα καλὰ εἶχε δοκιμάσει ἀπὸ τὴν λαμπρὰν διοίκησιν τοῦ Καίσαρος, ἦτο πολὺ εὐγνώμων εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο δέ, ὅταν ὁ Ἀντώνιος ἐξεφώνησε τὸν ἐπικήδειον λόγον του πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου νεκροῦ, τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ ἠρεθίσθησαν ἐναντίον τῶν φονέων τοῦ ἀρχηγοῦ του. Οἱ συνωμόται ἐντὸς ὀλίγου χρόνου εὐρέθησαν εἰς μέγα κίνδυνον. Ὁ φίλος τοῦ Καίσαρος, ὁ **Μάρκος Ἀντώνιος**, ἀνὴρ μὲ μεγάλα προτερήματα, ἀλλὰ φίλος τῶν διασκεδάσεων καὶ ἄσωτος, ἐγένεν ἀμέσως κύριος τῆς καταστάσεως. Οἱ δὲ σπουδαιότεροι παράγοντες τοῦ φόνου τοῦ Καίσαρος, ὁ Βρούτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Ἀλλὰ τότε παρουσιάσθη εἰς τὴν Ρώμην νέος ἀνὴρ, ὁ ὁποῖος ἠγείρειν ἀξιώσεις διὰ τὴν κληρονομίαν τοῦ Καίσαρος. Οὗτος ἦτο ὁ θετὸς υἱὸς τοῦ Καίσαρος, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὸ ὄνομα **Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ Ὀκταβιανός**. Τοῦτον ὁ Καῖσαρ διὰ διαθήκης εἶχε κάμει κληρονόμον του.

Εἰς τὸν ἀσθενικὸν ἐκεῖνον νέον οἱ ἄνθρωποι τότε δὲν ἠμπόρεσαν νὰ διακρίνουν τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἀναδειχθῇ μέγας. Ὁ Ὀκταβιανός πολὺ ταχέως ἐκέρδισε τὸν ὄχλον μὲ τὸ μέρος του καὶ ἐγένε σοβαρὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀντωνίου. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι ἄνδρες ἔθεσαν κατὰ μέρος τὰς διαφορὰς των καὶ μαζί μὲ ἓνα ἄλλον ἀξιωματικὸν τοῦ Καίσαρος, τὸν **Λέπιδον**, συνέστησαν τὴν δευτέραν τριανδρίαν.

Οἱ τρεῖς αὗτοι ἄνδρες ἔκαμαν τότε προγραφὰς τῶν ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος. Περισσότεροι τῶν δύο χιλιάδων σπουδαίων ἀνδρῶν ἐφονεύθησαν τότε. Κατόπιν μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ἐπορεύθησαν ἐναντίον τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασ-

42 π.Χ.

σίου, οί όποιοι είχον συγκεντρώσει Ισχυράς δυνάμεις είς τήν Μακεδονίαν. Είς μίαν πόλιν αύτης, τούς **Φιλίππους**, έγινε πολύ σκληρά μάχη. Τά στρατεύματα του Βρούτου και του Κασσίου ένικήθησαν, οί δέ δύο άρχηγοί των ηύτοκτόνησαν. 'Η τελευταία προσπάθεια του δημοκρατικού στρατού είχεν οί- κτρως ναυαγήσει.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ

120. Ὁ Ὀκταβιανὸς καταβάλλει τὸν Ἀντώνιον.

Ἡ ναυμαχία παρὰ τὸ Ἄκτιον.

Ὑστερον ἀπὸ τὴν μάχην εἰς τοὺς Φιλίππους, ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος διήρσαν τὸ κράτος εἰς δύο τμήματα. Ὁ πρῶτος ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ δυτικοῦ κράτους, ἐνῶ ὁ δεύτερος τοῦ ἀνατολικοῦ. Ὁ Λέπιδος ἔλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Αἰγύπτου, ἀλλ' ἀργότερα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν τριανδρίαν καὶ ἔμειναν μόνοι εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος.

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐκυβέρνηα τὸ κράτος του μὲ μεγάλην ἰκανότητα καὶ ἐπιτυχίαν. Οἱ ἄνθρωποι ἦσαν εὐχαριστημένοι πολὺ διὰ τὴν ἡσυχίαν, τὴν τάξιν καὶ τὴν πρόοδον, τὰς ὁποίας εἶχεν εἰς αὐτοὺς χαρίσει ὁ νέος ἡγεμὼν. Εἰς αὐτὸν ὅλοι ἔβλεπον ὡσάν εἰς ἓνα ἄλλον Καίσαρα.

Ἡ διοίκησις ὁμῶς τοῦ Ἀντωνίου δὲν ἦτο διόλου καλή. Οὗτος διεζεύχθη τὴν ἐνάρετον σύζυγόν του Ὀκταβίαν, ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, καὶ συνεδέθη μὲ τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν. Εἰς αὐτὴν δὲ καὶ εἰς τὰ τέκνα τῆς ἐδώρησε πλουσίας ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ σύγκλητος ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον του. Εἰς μίαν δὲ ναυμαχίαν, ἣ ὁποία ἔγινε παρὰ τὸ ἀκρωτήριο Ἄκτιον, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ὁ αἰγυ-



Ἡ Κλεοπάτρα.

(Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα).

πριακός στόλος ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Οὗτος κατεδίωκε
31 π.Χ. τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Κλεοπάτραν μέχρι τῆς Ἀλε-
 ξανδρείας. Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἐφονεύθη μόνος διὰ
 τοῦ ξίφους του, ἡ δὲ ὑπερήφανος Κλεοπάτρα ἀργότερον, ὅταν
 ἐνόησεν ὅτι θὰ ἐκόσμηι τὸν θρίαμβον τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἰς τὴν
 Ρώμην, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἠτύοκτόνησε.

Ἡ Αἴγυπτος ἔγινε τότε ἐπαρχία τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὁ
 δὲ Ὀκταβιανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ἀπόλυτος σχεδὸν
 κυρίαρχος τοῦ τεραστίου κράτους τῶν Ρωμαίων. Αἱ πύλαι τοῦ
 ναοῦ τοῦ Ἰανου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πάντοτε ἀνοικταὶ ἐν καιρῷ
 πολέμου, τότε ἐκλείσθησαν. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ὀκταβιανοῦ
 ὑπέσχετο εἰς τὸ κράτος εἰρήνην καὶ πρόοδον.

121 Ὁ αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος.

Ὁ Ὀκταβιανὸς Αὔγουστος, ὅπως ἐπωνομάσθη, ἐκυβέ-
 ρησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα τρία ἔτη (29 π.Χ.—14 μ.Χ.). Καθ' ὄλον
 αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπεκράτησεν εἰς τὸ κράτος εἰρήνην.



Οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε οἱ κάτοικοι
 αὐτοῦ ἐγνώρισαν λαμπροτέραν διοίκη-
 σιν. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐθεώρει τὸν ἑαυ-
 τὸν του ὑπρέτην τῆς πολιτείας. Εἰς
 τὴν πραγματικότητα ὅμως ἦτο κύριος
 αὐτῆς. Ἔλαβε δὲ τόσα ἀξιώματα, ὅσα
 κανεῖς ἄλλος Ρωμαῖος ἡγεμῶν δὲν εἶχε
 λάβει ἕως τότε. Ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ στρα-
 τοῦ καὶ συγχρόνως δήμαρχος. Ἡ σύγ-
 κλητος ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον
 Αὔγουστος, δηλαδὴ σεβαστός. Οὐ-
 δέποτε ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν του βασι-
 λέα, ἀλλὰ πρῶτον· δηλαδὴ πρῶτον
 ἀπὸ τοὺς πολίτας. Ὡς ἀρχηγὸς δὲ τοῦ
 στρατοῦ ὁ Αὔγουστος ἐπωνομάσθη σ τ ρ α τ η γ ὁ ς α ὕ τ ο κ ρ ἄ τ ω ρ.
 Τὰ σύνορα, μέχρι τῶν ὁποίων ἐφθάνεν ἡ ἐξουσία
 τοῦ Αὔγουστου, ἦσαν ἡ Σαχάρα πρὸς νότον, ὁ Ἀτλαντικὸς
Ὠκεανὸς πρὸς δυσμὰς, ὁ Εὐφράτης ποταμὸς πρὸς ἀνατολάς
 καὶ ποταμοὶ Δούναβις καὶ Ρήνος πρὸς βορρᾶν.

Διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων τοῦ κράτους τοῦ εἶχε διοργανώσει στρατόν, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 225.000 ἀνδρῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοῦς εἶχον στρατολογηθῆ ἀπὸ τὴν λαμπρὰν διοίκησιν τοῦ Αὐγούστου κατὰ τὰ εἰρηνικὰ αὐτὰ ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἡ δὲ σύγκλητος ἦτο τόσο ἐυχαριστημένη ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἔργα τοῦ Αὐγούστου, ὥστε ὅταν οὗτος ἀπέθανεν, ἴδρυσεν πρὸς τιμὴν του μεγαλοπρεπῆ μαρμάρινον βωμόν, τὸν βωμόν τῆς Αὐγουστείου εἰρήνης.

123. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ Πλούταρχος ἔγραψε διὰ τὸν βίον τοῦ Αὐγούστου, ἀλλ' ἡ βιογραφία αὕτη ἐχάθη. Ἀπὸ τὸν Σουητώνιον ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα, μανθάνομεν, ὅτι ὁ Αὐγουστος εἶχεν αὐστηρὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, διαπεραστικούς ὀφθαλμούς καὶ ὠραῖον παράστημα. Ἐνεδύετο ἀπλᾶ φορέματα καὶ ἦτο λιτὸς εἰς τὴν τροφήν του. Ὁ ἴδιος ἦτο παράδειγμα ἀπλῆς ζωῆς καὶ μεγάλης ἐργατικότητος. Ἦτο δὲ θεοσεβῆς καὶ ἐπήγαινε εἰς τοὺς ναοὺς, ὅπου προσήχeto καὶ προσέφερε θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ῥωμαίων.

Εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον, ἐδέχετο ὅλους τοὺς πεπαιδευμένους ἀνδρας, οἱ ὁποῖοι ἔζων, ὅπως καὶ αὐτός, ἡσυχῶς καὶ μὲ ἀπλοῦς τρόπους. Οὗτοι ἦσαν ποιηταί, ὅπως ὁ Ὀράτιος καὶ ὁ Βεργίλιος, καθὼς καὶ ἄλλοι, πλούσιοι ἀνδρες, ὅπως ὁ Ἀγρίππας καὶ ὁ Μαικήνας.

Τούτους ὁ Αὐγουστος παρῶτρυνε νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν πλοῦτον των δι' ἔργα κοινωφελῆ. Ἡ οἰκία του ἦτο ἐπίσης ἀνοικτὴ διὰ κάθε πολίτην. Ὁ Αὐγουστος ἤκουεν εὐχαρίστως καὶ τὸν πλέον ἄσημον ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του.

Εἰς κάποιον δὲ πολίτην, ὁ ὁποῖος μὲ τρέμουσαν χεῖρα ἔδωκε κάποτε μίαν αἴτησιν εἰς αὐτόν, εἶπε: «Κάμνεις, ὡς ἐὰν προσέφερες νόμισμα εἰς ἓνα ἐλέφαντα».

Ἡ Ῥώμη κατὰ τοὺς λαμπροὺς ἐκείνους χρόνους τῆς διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου εἶχε γίνει πολὺ εὐτυχεστέρα, παρὰ εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους.

124. "Εν βλέμμα από τόν 'Αβεντίνον λόφον.

Ἐάν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέπτετο τὴν Ρώμην εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ἀνέβαινεν εἰς τὸν Ἄβεντίνον λόφον καὶ ἔρριπτεν ἔν βλέμμα εἰς τὴν πόλιν, θὰ ἐξεπλήσσετο ἀπὸ τὸ ὥραϊον θέαμα τῶν λαμπρῶν κτιρίων. Ταῦτα ἦσαν ἐκτισμένα ἀπὸ θαυμάσιον μάρμαρον καὶ ὑψώνοντο μεγαλοπρεπῆ γύρω ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἀγοράν.

Ἡ ἀπέναντι εἰκὼν μᾶς παρουσιάζει αὐτά, ὅπως ἦσαν εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν.

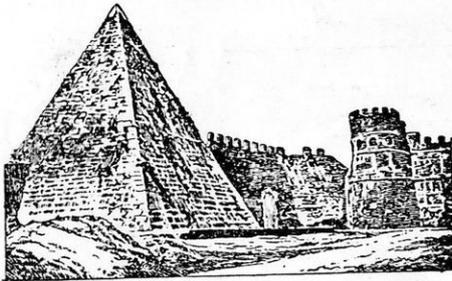
Τὸ μέγα κτίριον, τὸ ὁποῖον σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Ε, εἶναι μία βασιλική, δηλαδὴ αἰθουσα ἀγορᾶς καὶ συναλλαγῶν, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ἀλλ' ἔμεινεν ἀτελειώτος καὶ κατόπιν κατεστράφη ἀπὸ πυρκαϊάν. Ὁ Αὐγούστος ἀνοικοδόμησεν αὐτὴν καὶ πάλιν καὶ τὴν συνεπλήρωσεν. Ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς βασιλικῆς αὐτῆς, ἐκεῖ ὅπου σημειώνεται τὸ γράμμα Θ, ὁ Αὐγούστος ἔκτισεν ἕν νέον κτίριον, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ σύγκλητος. Ἄλλο κτίριον ὥραϊον τοῦ Αὐγούστου εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Γ. Εὐρίσκεται εἰς τὸ ἕν ἄκρον τῆς ἀγορᾶς, ἡ ὁποία σημειώνεται μὲ τὸ γράμμα Ζ. Εἶναι ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ Καίσαρος. Τοῦτον ἀνήγειρεν ὁ Αὐγούστος πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ἀγορᾶς, ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Καίσαρος (γράμμα Η), ὁ Αὐγούστος ἔκτισε μαρμάρινον βῆμα, ἀπὸ ὅπου ὠμίλουσι οἱ ῥήτορες. Ὁ Αὐγούστος ἔκαμε καὶ ἄλλην ἀκόμα πλατυτέραν ἀγοράν.

Τὰ ἄλλα ὥραϊα κτίρια, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ εἰκὼν, εἶναι τὰ ἑξῆς: Μικρὸς κυκλοτερῆς ναὸς τῆς Ἑστίας (Α) θριαμβευτικὴ ἀψὶς τοῦ Αὐγούστου (Β), παλαιὰ βασιλικὴ (Δ), ἀψὶς τοῦ Σεβήρου (Ι), ναὸς τοῦ Κρόνου (Λ), ναὸς τῆς Ὁμονοίας (Κ), δημόσιον ἀρχεῖον (Μ) καὶ ναὸς τοῦ Διὸς (Ν).

Πόσον πραγματικῶς μεγαλοπρεπῆ ἦσαν τὰ καλλιμάρμαρα αὐτὰ οἰκοδομήματα εἰς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἐποχὴν! Ὁ Σουητώνιος μᾶς λέγει, ὅτι ὁ Αὐγούστος εὔρε τὴν Ρώμην πλινθόκτιστον καὶ ἀφήκεν αὐτὴν μαρμαρόκτιστον.

125. "Άλλα έργα τέχνης εις τὴν Ρώμην.

Οἱ Ρωμαῖοι τεχνῖται ἐδανείσθησαν πολλὰ σχέδια ἔργων τέχνης ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ἡ παραπλευρῶς



Πυραμιδοειδὴς τάφος ρωμαϊκός.

εἰκὼν παρουσιάζει ἓνα πυραμιδοειδῆ τάφον ἑνὸς εὐγενοῦς Ρωμαίου, τοῦ Κεστίου. Ὅπως βλέπομεν, οὗτος ὁμοιάζει μὲ τὰς αἰγυπτιακὰς πυραμίδας. Ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν τέχνην τὴν ρωμαϊκὴν. Ἐπίσης, ἐὰν παρατηρήσωμεν τὰ κτίρια τῆς ρωμαϊ-

κῆς Ἀγορᾶς, θὰ ἴδωμεν, ὅτι οἱ μεγαλοπρεπεῖς ναοί, αἱ βασιλικάι, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα δημόσια οἰκοδομήματα, ἦσαν κοσμημένα μὲ λαμπροὺς κίονας ἑλληνικῶν ρυθμῶν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθον ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν νὰ κατασκευάζουν μεγαλοπρεπεῖς ἀψίδας. Αὗται ἐκτίζοντο εἰς ἀνάμνησιν μιᾶς νίκης, τὴν ὁποίαν ἐκέρδιζε Ρωμαῖος στρατηγός, ὁ ὅποιος κατόπιν ἐτέλει θρίαμβον.

Τὴν τέχνην αὐτὴν τῶν ἀψίδων οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον ἀπὸ τὴν πρόσοψιν ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ἀνακτόρων, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα, παρουσιάζουν αἱ εἰς τὴν ἔναντι σελίδα εἰκόνες.



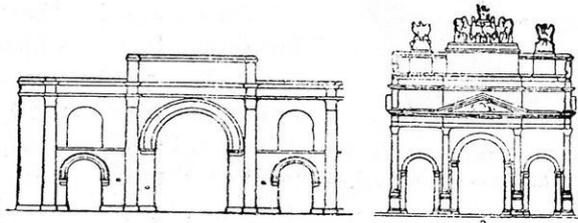
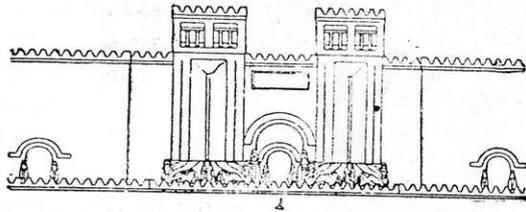
Θριαμβευτικὴ ἀψὶς τοῦ Τίτου.

παρουσιάζουν αἱ εἰς τὴν ἔναντι

126. Τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου.

Ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι τεχνίται ἐδανείσθησαν πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀθάνατον ἑλληνικὴν τέχνην, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι λόγιοι, οἱ ὅποιοι ἀνέπτυξαν τὰ ρωμαϊκὰ γράμματα, ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων σοφῶν. Ἡ Ῥώμη δὲν εἶχεν ἐπιστήμονας, ὅπως ὁ Ἀρχιμήδης καὶ ὁ Εὐκλείδης. Ὑπῆρχον ὁμως ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι εἶχον μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Οἱ περισσότερον πολιτισμένοι Ῥωμαῖοι ἐμελέτων πολὺ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἐγνώριζον καλὰ τὰς ὥραιας ἰδέας, τὰς ὁποίας περιεῖχον.

Ἄνδρες σπουδαῖοι, ὅπως ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Κικέρων, ὁ μεγαλύτερος ρήτωρ τῶν Ῥωμαίων, ἐσπούδασαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Ῥόδον. Εἶχον μελετήσῃ πολὺ καλὰ τοὺς ἀρχαίους μας συγγραφεῖς καὶ ὠμίλουν μεταξύ των περισσότερον ἑλ-



1, 2 : Σχέδια προσόψεων ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ἀνακτόρων. 3 : Σχέδια ρωμαϊκῆς ἀψίδος.

ληνιστὶ παρὰ λατινιστὶ. Ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους συγγραφεῖς, ὁ ὅποιος ἔζησεν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δημοκρατίας, ἦτο ὁ Κικέρων. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος τεχνίτης τῆς λατινικῆς πεζογραφίας, ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον οἱ ἄνθρωποι θαυμάζουν τοὺς λαμπροὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐξεφώνει εἰς τὴν σύγκλητον, καὶ τὰς ἄλλας φιλοσοφικὰς του διατριβὰς καθὼς καὶ τὰς ἐπιστολάς του.

Ὁ Αὐγούστος εἶχεν ἰδρύσει δύο βιβλιοθήκας εἰς τὴν Ῥώ-

μην, αί όποίαι είχαν πολλές συλλογές αρχαίων ελληνικών και λατινικών βιβλίων.

Οι μεγαλύτεροι συγγραφείς, οι όποιοι ήκμασαν εις τούς χρόνους του Αύγουστου, είναι οι έξης: 'Ο **Τίτος Λίβιος**, ό όποιος έγραψε μεγάλην 'Ιστορίαν της Ρώμης. Αύτη ήρχιζεν από των αρχαιοτάτων χρόνων και έφθανε μέχρι των χρόνων του Αύγουστου. Διά να συγγράψη τό έργον αυτό ό Λίβιος έ- χρειάσθη τεσσαράκοντα έτη

"Άλλος σπουδαίος από την πλειάδα του Αύγουστου ήτο ό ποιητής 'Οράτιος. Ούτος έ γνώριζε και ήγάπα πολύ τά πα- λαιά ελληνικά ποιήματα. "Έγραψε δέ έμέτρως διά τούς ανθρώπους και την ζω- ήν των χρόνων του. Τά ποιήματά του μάς δίδουν μίαν άθάνατον εικόνα της έποχής, κατά την όποίαν έζησεν ό Αύγουστος.



Κικέρων
(Μουσεΐον Μαδρίτης).

'Ο μεγαλύτερος όμως ποιητής της έ- ποχής εκείνης είναι ό **Βεργίλιος**. Τό σπου- δαιότερον έργον του είναι ή **Αινειάς**. Τό ώραϊον αυτό έργον, τό όποϊον σπου- δάζομεν εις τά Γυμνάσια με εύχαρίστησιν, ώσάν άλλη 'Οδύσσεια του 'Ομήρου, όμι- λει περί του έθνικου ήρωος των Ρωμαίων Αινείου. Πώς δηλαδή ούτος μετά τον Τρω- ικόν πόλεμον περιεπλανήθη, έως ότου φθάση εις την 'Ιταλίαν, εις τας έκβο- λας του Τιβέρεως ποταμού.

127. 'Η λατινική γλώσσα εξαπλοΰται εις την δύσιν.

Με την αύξησιν της δυνάμεως του ρωμαϊκού κράτους έβάδιζε παραλλήλως και ή εξάπλωσις της γλώσσης των Ρω- μαίων και των συνηθειών αυτών. Ρωμαίοι στρατιώται, ύπάλ- ληλοι, πολλοί πτωχοί πολίται χωρίς κτήματα και παλαιοί στρατιώται, εις τούς όποίους είχαν δοθή γαΐαι εις τας διαφό- ρους ρωμαϊκάς κτήσεις, όλοι αυτοί είχαν γίνει άπόστολοι του πολιτισμού της Ρώμης εις τά πέρατα των κτήσεών της.

"Όπως άλλοτε με τας κατακτήσεις του Μεγάλου 'Αλεξάν-

δρου ή ελληνική γλώσσα και ό ελληνικός πολιτισμός είχαν διαδοθή εις τά πέρατα τής Ανατολής, τοιουτοτρόπως εις τήν Δύσιν ή λατινική ήτο ή κυριώτερα γλώσσα.

Κατά μήκος επίσης τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ και τοῦ Ρήνου ή ρωμαϊκή γλώσσα και αί ρωμαϊκαί συνήθειαι είχαν πολὺ μεγάλην ἐπίδρασιν. Πόλεις δὲ σπουδαῖαι, ὅπως ή Κολωνία και ἄλλαι, ἔγιναν καθαρῶς ρωμαϊκαί πόλεις. Ἀκόμη και σήμερα εις τὰς πόλεις αὐτάς εὐρίσκονται λείψανα ἔργων ρωμαϊκῶν, ὅπως εἶναι γέφυραι, λουτρά και ἄλλα ρωμαϊκά μνημεῖα.

128. Τό φῶς τοῦ Χριστοῦ φωτίζει τόν κόσμον.

Εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχον πολλαί θρησκείαι εις τὸ ἀπέραντον ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Αὐγουστος ἐπεθύμει ὅλοι οἱ ὑπήκοοί του νὰ ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμά του και νὰ λατρεύουν τοὺς θεοὺς τῶν Ρωμαίων, διὰ τοὺς ὁποίους ὑπῆρχον πολλοὶ ναοὶ και βωμοὶ εις ὅλας τὰς πόλεις τοῦ κράτους. Ἐπίστευε δὲ, ὅτι ή θρησκεία εἶναι ἕν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ κράτους, κάθε φυλῆς, ήτο δυνατόν νὰ ἐνωθοῦν καλύτερον ὑπὸ τήν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης και τοῦ αὐτοκράτορος. Ἄλλ' ή παλαιὰ θρησκεία δὲν ἱκανοποιεῖ τότε τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν και ἐδίδασκεν αὐτοὺς νὰ εἶναι τίμιοι, καθαροὶ και νὰ ἐκτελοῦν τὸ καθήκον των, ἐν τούτοις δὲν τοὺς ἐνεθάρρυνε εις τήν δυστυχίαν των. Οὔτε και ἔδιδεν εις αὐτοὺς τήν ἀπάντησιν, ὅταν ἠρώτων, ἐάν ὑπάρχη ἄλλος κόσμος πέραν ἀπὸ αὐτόν, εις τὸν ὅποιον ἔζων.

Πολλοὶ ἄνθρωποι ἐπίστευον τότε εις ἄλλας θεότητες, ὅπως εις τήν **Κυβέλην**, τήν μητέρα θεάν τῆς Ἀσίας. Ἄλλοι πάλιν εις τήν Ἰσιν, τήν Αἰγυπτίαν θεάν. Οἱ στρατιῶται ἐλάτρευον ἐπίσης τὸν **Μίθραν**, περσικὸν θεὸν τοῦ φωτός.

Οἱ Ἕλληνες ἐξ ἄλλου ἐλάτρευον τοὺς παλαιούς των θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου και οἱ Ἰουδαῖοι συνηθορίζοντο εις τὰς συναγωγὰς των και ἐπήγαινον εις τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἄλλοι ἄνθρωποι, διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ψυχικὰς των ἀνάγκας, κατέφευγον εις τήν ελληνικὴν σοφίαν. Ἐμελέτων τὸν φιλόσοφον **Ζήνωνα**, ὁ ὁποῖος ἤκμασε τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Οὗτος ἐδίδασκεν εις τήν Ποικίλην Στοάν, εις τήν ἀγορὰν τῶν

*Αθηνῶν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ὄπαδοί του ὠνομάσθησαν **στωικοί**. Πολλοὶ στωικοὶ ὑπῆρχον τότε εἰς τὴν Ρώμην· ὁ σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ **Ἐπίκτητος**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη δοῦλος. Οἱ στωικοὶ ἐπίστευον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἴτε δοῦλος εἶναι εἴτε αὐτοκράτωρ, πρέπει εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν νὰ ἐκτελῆ τὸ καθήκον του. «Μὴ λησμονῆς, ἔλεγεν ὁ Ἐπίκτητος, ὅτι εἶσαι εἰς τὸν κόσμον εἰς ἡθοποιὸς καὶ λαμβάνεις μέρος εἰς ἓν δράμα, τὸ ὁποῖον παίζεται. Ὅφείλεις νὰ παίξης τὸ μέρος σου μὲ τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποῖαν κάμνεις, ὅσον ἡμπορεῖς καλύτερον». Μὲ αὐτὰς ὁμοῦς τὰς ἰδέας οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠσθάνοντο συμπάθειαν καὶ ἀγάπην ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον.

*Ἄλλος φιλόσοφος, ὁ **Ἐπίκουρος**, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζητῆ τὴν εὐτυχίαν του εἰς τὴν καλὴν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ κάμνη. Μὲ τοῦτο ἤθελε νὰ κάμῃ τοὺς ἀνθρώπους καλοὺς καὶ μὲ σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἄλλοι ὄπαδοί του παρεξήγησαν τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν καὶ ἐνόμιζον, ὅτι ὁ καθεὶς πρέπει νὰ ζητῆ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸν εὐχαριστεῖ, χωρὶς νὰ σκέπτεται τοὺς ἄλλους.

Τοιοτοτρόπως οὔτε οἱ στωικοὶ οὔτε οἱ ἐπικούρειοι ἐπέτευχον νὰ κάμουν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ ἀγαπᾷ ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Οὔτε δὲ κατάρθωσαν νὰ διδάξουν εἰς αὐτοὺς ἕνα Θεὸν ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀπὸ μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Ἰουδαίας, τὴν **Βηθλεέμ**, ἐξήστραψε τὸ θεῖον φῶς! Οἱ ἄγγελοι ἐχαιρέτησαν τὴν νέαν χαραυγὴν εἰς τὸν κόσμον μὲ τὸν οὐράνιον ὕμνον: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ **Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός**, ἐγεννᾶτο τότε, ὅταν ἀκόμη ἠγεμόνευεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ Αὔγουστος. Ἡ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Θεϊκὴν τῆς δύναμιν ταχέως εὗρε θερμοὺς ὄπαδοὺς. Διὰ δὲ τοῦ κορυφαίου ἀποστόλου αὐτῆς, τοῦ Παύλου, ἐξηπλώθη εἰς ὄλον τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

29 Οί από τοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορες.
Ὁ Τιβέριος.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου τέσσαρες αὐτοκράτορες συγγενεῖς αὐτοῦ ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην. Πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Τιβέριος, υἱὸς τοῦ Αὐγούστου ἐκ 14—37 μ. Χ. δευτέρας συζύγου. Τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς τοῦ Τιβερίου καὶ τὰ διοικητικὰ του προσόντα εἶχεν ἐκτιμῆσει πολὺ ὁ Αὐγουστος. Διὰ τοῦτο δὲ εἶχε προσλάβει αὐτόν, ὅτε ἔζη, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὁ Τιβέριος ἦτο ὑπέρηφανος, ἀλλ' ὀλίγον μελαγχολικὸς καὶ καχύποπτος. Ὁ ὄχλος τὸν ἐμίσει, διότι δὲν ἔδιδεν εἰς αὐτόν, ὅπως οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες, σῖτον, οὔτε παρεσκεύαζε δι' αὐτόν θεάματα μονομαχιῶν. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν οὗτος τὴν τάξιν μέσα εἰς τὴν Ρώμην, κατήρτισεν ἕν σῶμα ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, τῶν πραιτωριανῶν. Οὗτοι ὑπηρέτουσαν ὡς φρουροὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἀργότερον ἔγινε τόσο ἰσχυρόν, ὥστε συχνὰ ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἢ κατεβίβαζεν ἀπὸ αὐτόν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἤθελε. Ὁ Τιβέριος ἦτο ἐπίσης μισητὸς εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν δυνάμιν των. Ὑπῆρξε δὲ πραγματικὸς τύρρανος εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων. Πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὅμως ἐπολιτεύθη μὲν σωφροσύνην. Τὸ Αἴγιον δέ, τὸ ὁποῖον εἶχε πάθει τότε ὑπὸ σεισμοῦ, ἀπηλλάγη κατὰ πρότασιν τοῦ ἐπὶ τρία ἔτη ἀπὸ κάθε φορολογίαν. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ὁ Τιβέριος ὑπῆρξεν ἰσχυρὸς καὶ ἱκανὸς ἡγεμῶν. «Ἄς μὲ μισοῦν, ἔλεγεν, οἱ ὑπήκοοί μου. Ἄρκεϊ, ὅτι ἐκτελοῦν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐγὼ θέλω».

130. Ὁ Γάιος Καλιγούλας.

Μετὰ τὸν Τιβέριον αὐτοκράτωρ ἔγινεν ὁ νεαρὸς Γάιος, τὸν ὁποῖον οἱ στρατιῶται τοῦ ἐπωνόμασαν **Καλιγούλαν**. Ὁ **37—41 μ.Χ.** νέος ἐκεῖνος εἶχε νοσηρὰν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ ἀφηνιδίως ἀνήλθεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, τόσον πολὺ διεστράφη ὁ χαρακτήρ του, ὥστε ἔγινεν εἰς ἀπὸ τοὺς πολὺ κακοὺς αὐτοκράτορας.

Ἐπειδὴ ἐσπατάλησεν ὅλας τὰς οἰκονομίας, τὰς ὁποίας εἶχε κάμει ὁ Τιβέριος, εἰς ἀσωτίας, ἤρχισε νὰ καταδικάζῃ πλουσίους Ῥωμαίους εἰς θάνατον καὶ νὰ ἀρπάξῃ τὰς περιουσίας των. Ὁ Σουητώνιος μᾶς λέγει, ὅτι «ὁ Καλιγούλας ἐλυπεῖτο, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ὅλοι δὲν εἶχον μίαν κεφαλὴν, ἵνα μὲ ἐν κτύπημα ἀφαιρέσῃ αὐτήν». Ὑστερον ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἀθλίαν διοίκησιν, ὁ Καλιγούλας ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν φρουρόν του.

131. Ὁ Κλαύδιος.

Οἱ πραιτωριανοί, ἐνῶ ἐλεηλάτουν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Καλιγούλα ὕστερον ἀπὸ τὸν φόνον του, ἀνεκάλυψαν ὀπίσω ἀπὸ ἐν **41—54 μ.Χ.** παραπέτασμα κρυμμένον τὸν θεῖον τοῦ Καλιγούλα, τὸν **Κλαύδιον**. Τοῦτον ἀνέσυρον ἀπὸ ἐκεῖ, ὅχι διὰ νὰ τὸν φονεύσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν ἀνακηρύξουν αὐτοκράτορα.

Ὁ νέος αὐτοκράτωρ, ἂν καὶ ἦτο δειλὸς καὶ ἀσθενής, ἐν τούτοις ἔδειξεν, ὅτι εἶχεν ἱκανότητα ἀρκετὴν, διὰ νὰ διοικήσῃ. Τὸ κλαυδιανὸν ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη σφύζεται καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἔφερον ὕδωρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπὸ πολὺ μεγάλην ἀπόστασιν, μαρτυρεῖ πόσον συνετὸς ἦτο ὁ Κλαύδιος εἰς τὴν διοίκησίν του.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἀρχίζει καὶ μίᾳ προσπάθειᾳ τῶν Ῥωμαίων νὰ ἐπεκτείνουσι τὸ κράτος των πρὸς τὴν Βρετανίαν. Ἡ χώρα αὕτη, ἐπειδὴ εὑρίσκετο πλησίον τῆς Γαλατίας, **43 μ.Χ.** εἶχε δεχθῆ τὸν Ῥωμαϊκὸν πολιτισμόν. Ὁ Κλαύδιος μὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς του λεγεῶνας ἔγινε κύριος τῆς νοτίου Βρετανίας, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐπαρχίαν Ῥωμαϊκὴν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ καλὸς αὐτὸς αὐτοκράτωρ δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ

φυσικὸν θάνατον. Ἡ συζυγὸς τοῦ Ἀγριππίνα ἐδηλητηρίασεν αὐτόν, διὰ νὰ κάμῃ αὐτοκράτορα τὸν υἱὸν ἀπὸ τὸν πρῶτον γάμον της, τὸν Νέρωνα.

(132) Ὁ Νέρων.

Ὁ Νέρων ἦτο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Σενέκα καὶ ἦτο δέκα ἐπτὰ ἐτῶν, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφάνη, ὅτι ὁ νέος αὐτοκράτωρ θὰ διώκει καλῶς τὸ κράτος. Ἡ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν φιλολογίαν καὶ ἡ καθοδήγησις τοῦ ἀπὸ καλοῦς συμβούλους ὑπέσχοντο πολλὰ διὰ μίαν χρηστὴν διοίκησιν. Ἀλλὰ δὲν ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, ὅτε ἐφάνη ἡ κακὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ συνδέονται μὲ σειρὰν ἀγρίων καὶ ἐπαχθῶν πράξεων. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἦτο καὶ ἡ καταδίωξις τῶν Χριστιανῶν.

Κάποτε μεγάλη πυρκαϊά, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, κατέστρεψε μέγα τμῆμα τῆς Ρώμης, σχεδὸν τὸ ἥμισυ. Ὁ κόσμος δὲ τότε ἐπίστευσεν, ὅτι ὁ Νέρων διέταξε νὰ καῖ τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς πόλεως. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ οὗτος τὴν κατηγορίαν, διέδωσεν, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν οἱ αἴτιοι τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς. Πρὸς τούτους ἐστράφη τότε ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἄθῳοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔπαθον πολλὰ.

Ὁ Νέρων εἶχε παραμελήσει ἐντελῶς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους καὶ ἠρέσκετο νὰ παρουσιάζεται ἄλλοτε ὡς κιθαρῳδός, ἄλλοτε ὡς ἠθοποιὸς ἐπάνω εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ἄλλοτε ὡς ἀρματηλάτης.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις διὰ νὰ κολακεύσουν αὐτόν, τοῦ ἔστελλαν ὄλους τοὺς στεφάνους τῶν ἀγῶνων. Μὲ χαρὰν τοῦ δὲ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν ἑνὸς πρέσβεως καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔλαβε μέρος εἰς ὄλους τοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο ἐκεῖ. Οἱ ἑλλανοδίκαι, μολοντί δὲν ἦτο ἄξιος ἀθλητῆς, ἀφοῦ μάλιστα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ παρ' ὀλίγον νὰ συντριβῆ, ἐν τούτοις παντοῦ ἐστεφάνωνον αὐτόν. Ὁ Νέρων συνέλεξε τότε ἑβδομήκοντα πέντε στεφάνους.

Ὁ Νέρων τόσον ἠὺχαριστήθη ἀπὸ τὰς τιμὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμον εἰς αὐτόν οἱ Ἕλληνες, ὥστε εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἴσθμίων

ώμιλησε πρὸς ὄλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πό-
λεων. Εἰς τὸν λόγον του ἐκεῖνον ἀνεκήρυξεν ὄλους τοὺς Ἑλ-
ληνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους. Ὁ λόγος αὐτὸς διετηρή-
θη χαραγμένος εἰς μίαν πλάκα, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποῖον ἀνα-



Ὁ Νέρων.

γιγνώσκομεν μεταξὺ ἄλ-
λων καὶ τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα
εἶπεν ὁ Νέρων: «Εἴθε νὰ
παρεῖχον τὴν δωρεὰν αὐτὴν,
καθ' ὃν χρόνον ἤκμαζεν ἡ Ἑλ-
λάς, διὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν
χάριν αὐτὴν περισσότεροι Ἑλ-
ληνες. Διὰ τοῦτο μέμφομαι
τὸν αἰῶνα, ὁ ὁποῖος προεδα-
πάνησε τὴν μεγάλην αὐτὴν
χάριν. Καὶ τώρα δὲν σᾶς εὐερ-
γετῶ ἀπὸ εὐσπλαχνίαν, ἀλλὰ
ἀπὸ φιλίας. Τιμῶ δὲ καὶ τοὺς
θεοὺς σας, οἱ ὁποῖοι προνο-

οῦν δι' ἐμὲ καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν».

Τέλος αἱ λεγεῶνες ἐπανεστάτησαν καὶ ἡ σύγκλητος ἔλαβε
θάρος καὶ ἐκήρυξε τὸν Νέρωνα ἐχθρὸν τῆς πατρίδος. Διὰ νὰ
ἀποφύγη δὲ οὗτος τὴν σύλληψιν, ἠτύτοκτόνησεν. Αἱ τελευταῖαι
του λέξεις ἦσαν: «Ὅποιος καλλιτέχνης χάνεται μαζί μὲ τὸ σῶμα μου!»

33 Οἱ Φλάβιοι αὐτοκράτορες. Ὁ Οὐέσπασιανός.

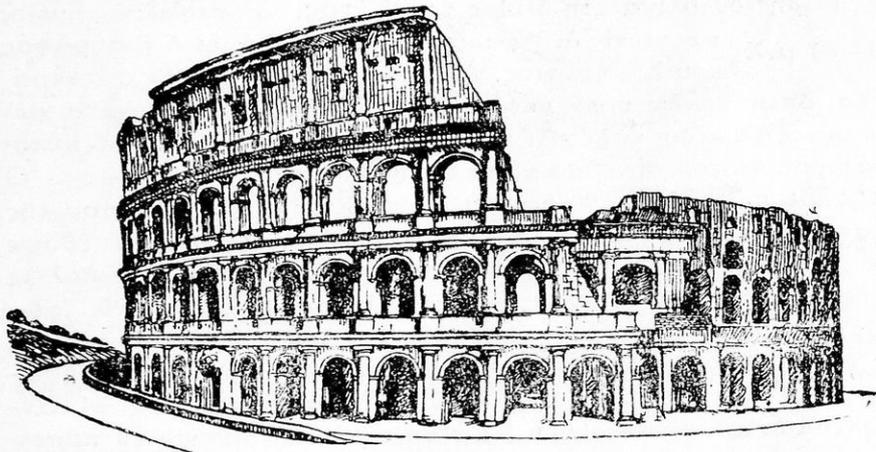
Ὑστερον ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἐπηκολούθησεν
ἐμφύλιος πόλεμος καὶ φιλονικία, ποῖος θὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ
69—79 μ.Χ. τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τέλους ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξου-
σία περιήλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φλαβίου Οὐέ-
σπασιανοῦ. Τοῦτον καὶ τοὺς δύο του υἱούς, οἱ ὁποῖοι διεδέχθη-
σαν αὐτόν, ὀνομάζομεν Φλαβίους αὐτοκράτορας.

Ὁ Οὐέσπασιανός ἦτο Σαβῖνος, ἀπλοῦς καὶ ρωμαλέος
στρατιώτης. Εἶχεν ἀρκετὴν πείραν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ ἐθεω-
ρήθη τότε ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἦτο δυνατὸν νὰ
φέρῃ τὴν τάξιν μέσα εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας.
Οὗτος ἔκαμε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποῖαν εἶχε δώσει

ὁ Νέρων αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν, ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Εἶπε δέ: «Ἀπομεμαθηκέναι τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν».

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Οὐεσπασιανὸς ἦτο αὐτοκράτωρ, ἔγινε μία ἐπανάστασις εἰς τὴν Παλαιστίνην. Οἱ Ἰουδαῖοι, διότι κυρίως δὲν ἠδύναντο νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας των, βαρέως ἔφερον τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπανεστάτησαν.

Ἐναντίον τῆς Παλαιστίνης ἐξεστράτευσεν τότε ὁ υἱὸς τοῦ Οὐεσπασιανοῦ **Τίτος**, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Οὗτος, ὕστερον ἀπὸ πέντε μηνῶν πολιορκίαν, ἔγινε κύριος τῆς Ἱερουσαλήμ. Λέγουσιν, ὅτι ἔν ἑκατομμύριον **70 μ.Χ.**



Τὸ Κολοσσαῖον (ὅπως εἶναι σήμερον).

Ἰουδαῖοι ἐφονεύθησαν τότε. Ἡ ἁγία πόλις καὶ ὁ περίφημος ναὸς τῆς κατεστράφησαν. Τὰ ἀφιερώματα δὲ τοῦ ναοῦ ἐκομίσθησαν εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτῆς ἐκτίσθη εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Ἀγορὰν, ὅπως ἐμάθομεν, μεγαλοπρεπῆς ἄψις, ἡ ὁποία ὀνομάζεται ἄψις τοῦ Τίτου.

Ὁ Οὐεσπασιανὸς δὲν ἐξηκολούθησεν τὴν πολυτέλειαν τοῦ Νέρωνος καὶ τὴν ἐπίδειξιν ἐκείνου. Ἦτο πολὺ συνετὸς εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους.

Ἐκρήμνισε τὸν χρυσοῦν οἶκον, τὸν ὅποιον εἶχε κατασκευάσει ὁ Νέρων, καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἔστησεν ἓν τεράστιον ἀμ-

φιθέατρον, τὸ Κολοσσαῖον. Τοῦτο εἶναι μία ὠσειδῆς παλαιστρα, ἡ ὁποία περιεβάλλετο ἀπὸ σειρὰς καθισμάτων, τὴν μίαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἡδύνατο δὲ νὰ χωρέσῃ περίπου 50.000 ἀνθρώπους. Μολονότι σήμερον εἶναι κατεστραμμένον, ἐν τούτοις ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος βλέπει αὐτό, ἐκπλήσσεται ἀπὸ τὸ μέγεθός του. Μέσα εἰς τὸ τεράστιον τοῦτο κτίριον ὁ Τίτος ἐτέλεσε μονομαχίας, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν ἑκατὸν ἡμέρας.

34. Οἱ διάδοχοι τοῦ Οὔεσπασιανοῦ ἀδελφοί.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὔεσπασιανοῦ ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης δι' ὀλίγα ἔτη ὁ υἱὸς του **Τίτος**, ὁ «πολυαγαπημένος 79—81 μ.Χ. καὶ γλυκὺς ἄνθρωπος», ὅπως μᾶς λέγει ὁ βιογράφος του Σουητώνιος. Διὰ τὸν ἀγαθὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα, ὅπως μανθάνομεν, κάθε ἡμέρα, ἡ ὁποία παρήρχετο χωρὶς οὗτος νὰ κάμῃ καλὸν τι, ἐθεωρεῖτο χαμένη. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς σπουδαῖον γεγονός: Ὁ **Βεζούβιος**, ἠφαίστειον τῆς Ἰταλίας, πλησίον τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, ἐξερράγη. Ἡ λάβα του κατεπλάκωσε καὶ ἔθαψε δύο πόλεις, τὴν **Πομπηίαν** καὶ τὸ **Ἡράκλειον**. Τὰς πόλεις αὐτὰς ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη. Τὰ ἐρεῖπια κυρίως τῆς Πομπηίας, τῆς ὁποίας μέγα μέρος ἐξεσκεπάσθη, μᾶς δίδουν νὰ ἐννοήσωμεν, ὅπως καὶ εἰς ἄλλο κεφάλαιον εἶδομεν, πῶς ἔζων οἱ ἄνθρωποι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐπίσης καταλαμβάνομεν πόσον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἐφρόντιζον διὰ τὰς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους τῶν.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τίτου **Δομιτιανὸς** ὑπῆρξεν ἄνθρωπος ἀντιθέτου χαρακτήρος ἀπὸ αὐτόν. Καθ' ὄλον τὸ διάστημα 81—96 μ.Χ. τῆς βασιλείας του ὑπῆρξε τυραννικός. Ἡμποροῦμεν δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἦτο δεῦτερος Τιβέριος. Σκληρὸς ἐφάνη κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι πραγματικῶς ἀνέπνευσαν μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ ὁ **Δομιτιανός**, ὁ περίφημος Ρωμαῖος στρατηγὸς **Ἀγρικόλας** ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους εἰς τὴν Βρεττανίαν μέχρι τῆς Σκωτίας. Ἡ διοίκησις του δὲ ἐκεῖ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ ρωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηπλώ-

θη εις ὄλην τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Δομιτιανὸς ὑπῆρξε θύμα συνωμοσίας· μετ' αὐτὸν δὲ τελειώνει καὶ ἡ δυναστεία τῶν Φλαβίων.

135. Οἱ καλοὶ αὐτοκράτορες.

Οἱ Πέντε αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ, καλύπτουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετη- **26—180 μ.Χ.** ρίδος. Οὗτοι ὑπῆρξαν πολὺ καλοὶ αὐτοκράτορες. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς κυβερνήσεώς των οὐδεμία ἔγινε συνωμοσία, τὸ κράτος δὲ ἐγνώρισε μακρὰν περιόδον εὐτυχίας.



Ὁ Τραϊανὸς προσφέρων θυσίας εἰς τὴν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως.

Πολὺ δὲ δικαίως οἱ αὐτοκράτορες οὗτοι ὠνομάσθησαν καλοὶ αὐτοκράτορες. Ἐπειδὴ δὲ δύο ἐξ αὐτῶν εἶχον τὸ ὄνομα Ἀντωνίνος, διὰ τοῦτο λέγονται καὶ Ἀντωνῖνοι. Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν οἱ ἑξῆς.

136. Ὁ Τραϊανός.

Οὗτος ἦτο θετὸς υἱὸς τοῦ Νερούα, ὁ ὁποῖος ἦτο πρὶν ἀπὸ αὐτὸν αὐτοκράτωρ. Ἦτο χρηστὸς ἡγεμὼν καὶ **98—117 μ.Χ.** ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ εἶδεν, ὅτι τὸ κράτος δὲν ἦτο ἀσφαλὲς ἀπὸ βορρᾶ,

ἀλλ' ἠπειλεῖτο ἀπὸ βάρβαρον λαόν, τοὺς Δακοὺς, διὰ τοῦτο διέβη μὲ λέμβους τὸν Δούναβιν ποταμὸν καὶ ἐπορεύθη ἐναντίον των.

Οἱ Δακοὶ ἀπετέλουν βασιλείον, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. Ὁ Τραϊανὸς ὠδήγησε νικηφόρως τὸν στρατὸν του ἐναντίον τοῦ βαρβάρου αὐτοῦ λαοῦ. Ἐγινε δὲ κύριος τῆς Δακίας καὶ προσήρτησεν αὐτὴν ὡς ἐπαρχίαν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ὁ Τραϊανὸς συνήντησε τόσα ἐμπόδια, ὅσα ποτὲ ἄλλοτε δὲν εἶχε συναντήσει ρωμαϊκὸς στρατός.

Ἐπάνω εἰς τὸν Δούναβιν ποταμὸν ἔκτισε τότε μεγάλην λιθίνην γέφυραν, ἣ ὁποία συνέδεσε τὴν νέαν ἐπαρχίαν μὲ τὸ κράτος. Πολλοὶ χιλιάδες ἄποικοι Ρωμαῖοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Δακίαν, ὅπου διέδωσαν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Ἡ δὲ ὀνομασία τῆς Ρ ο υ μ α ν ί α ἔχει ρωμαϊκὴν καταγωγὴν.



Τραϊανός.

Μνημεῖον τῆς νίκης αὐτῆς τοῦ Τραϊανοῦ ἐναντίον τῶν Δακῶν εἶναι μία στήλη, ἣ ὁποία σφάζεται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Ὁ Τραϊανὸς ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἐξαιρετικοὺς εὐεργέτας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεώς του ἐστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ **Μάξιμος**, διὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ

πράγματα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ὁ ὑπουργὸς καὶ πιστὸς φίλος τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Πλίνιος ὁ Νεώτερος, μανθάνομεν, ὅτι ἔδωκεν εἰς τὸν Μάξιμον, τὰς ἐξῆς γραπτὰς ὁδηγίας: «Εὐτυχῆ Μάξιμε, ἔλεγεν· ὁ αὐτοκράτωρ σὲ στέλλει εἰς τὴν Ἀχαΐαν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν πατρίδα τῆς κομψότητος, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς γεωργίας. Εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην γῆν ὁ αὐτοκράτωρ ἀναθέτει εἰς σὲ πόλεις ἐλευθέρων, ἄνδρας ἐλευθέρους, τῶν ὁποίων αἱ ἀρεταί, αἱ πράξεις, αἱ συμμαχίαι, αἱ συνθηκαί, τὸ θρόσκευμα, σκοπὸν κύριον εἶχον τὴν διατήρησιν καὶ τὴν υπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας, τοῦ καλλίστου τούτου τῶν δικαιωμάτων τῆς φύσεως. Κατανόησον τὸ μέγεθος τῆς ἐντολῆς, ἣ ὁποία σοῦ ἀνετέθη... Μὴ λησμονήσης ποτέ, ὅτι οἱ Ρω-

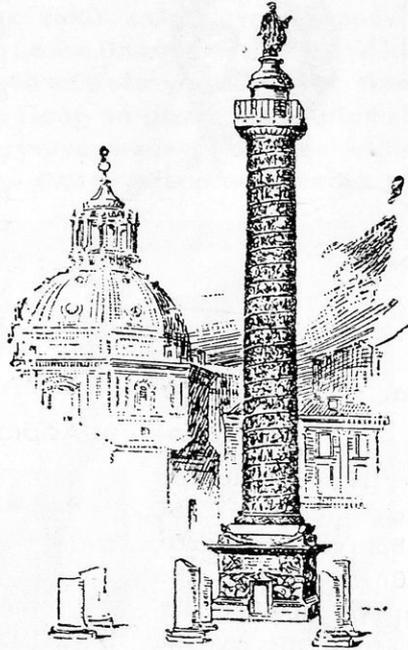
μαῖοι ἡμεῖς παρελάβομεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν τὸ δημόσιον δίκαιόν μας καὶ ὅτι, ἐνῶ ἐπιβάλλομεν εἰς τὰ νικηθέντα ἔθνη τοὺς νόμους μας, ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔκαμαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των. Ἔχε εἰς τὸν νοῦν σου, ὅτι ἄρχεις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λακεδαιμόνος καὶ ὅτι εἶναι σκληρὸν καὶ βάρβαρον νὰ ἐξυβρίσῃς τὴν σκιὰν τῆς ἐλευθερίας, ἣ ὁποία ἐχάθη δι' αὐτούς. Νὰ ἐνθυμῆσαι μᾶλλον, ὁποῖαι ὑπῆρξαν αἱ πόλεις αὗται, παρὰ ὁποῖαι εἶναι σήμερον».

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ ἰδρύθη καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον τοῦ Μουσείου. Ὁ Φιλόπαππος ἦτο ἀπόγονος τῶν Σελευκιδῶν καὶ πλούσιος. Εὐηργέτησε δὲ μὲ τὸν πλοῦτον του τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ.

137. Ὁ Ἀδριανός.

Ὁ Ἀδριανός ὑπῆρξε πολὺ σπουδαῖος αὐτοκράτωρ διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἦτο περισσότερον πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος παρὰ στρατηγός. Ἐδεικνυε δὲ περισσότερον διαφέρον νὰ κατασκευάζῃ οἰκοδομήματα εἰς τὸ κράτος του, παρὰ νὰ κάμνῃ ἐκστρατείας. Ἡ βασιλεία του ἤμπορεῖ νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ Ἀδριανός ἔκαμε δύο μεγάλα ταξίδια καὶ ἐπεσκέφθη τὰς ἐπαρχίας τοῦ τεραστίου κράτους του. Εἰς τὰ σύνορα κα-



Στήλη τοῦ Τραϊανοῦ.

τεσκεύασε φρούρια καὶ τείχη. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἵδρυσε λουτρά,



Ἄδριανός.

ὕδραγωγεῖα, θέατρα καὶ ναοὺς. Δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν οὐδεμία ἐπαρχία, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μὴ εἶχε κτισθῆ ἀπὸ τὸν Ἄδριανὸν ἕν οἰκοδόμημα.

Τὰς Ἀθήνας ἐπεσκέφθη πέντε φορές· τρεῖς δὲ φορές ἔμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὄχι ὡς ξένος βασιλεὺς, ἀλλ' ὡς πολίτης Ἀθηναῖος. Προσεπάθησε νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων καὶ ἔκαμεν εἰς αὐτὸν πολλὰς δω-

ρεάς. Ἐμοίραζε δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας κατ' ἔτος σίτον.

○ 138. Ἔργα τοῦ Ἄδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

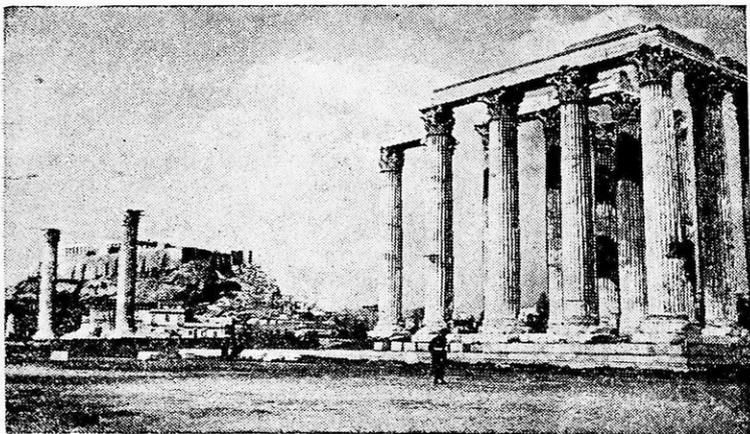
Ἡ σπουδαιότερα ὁμῶς δωρεὰ τοῦ Ἄδριανοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρξαν τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρον εἰς τὴν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πόλιν. Ἰδρυσε ναὸν τῆς Ἑρας καὶ τοῦ Πανελληνίου Διός, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐγίνοντο πανελλήνιοι ἀγῶνες. Ἐπίσης ἀνήγειρε μεγαλοπρεπὴ στοᾶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι κίονας ἀπὸ φρυγικὸν λίθον. Αὕτη περιελάμβανε βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας οἱ κίονες διατηροῦνται ἀκόμη πλη-



Πύλη Ἄδριανοῦ (Ὅπως εἶναι σήμερον).

βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας οἱ κίονες διατηροῦνται ἀκόμη πλη-

σιον τῆς ἀρχαίας ᾠγορᾶς. Πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς ᾠκροπόλεως πλησίον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ κατεσκεύασε νέαν πόλιν, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ ὄνομά του. Ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς, ἡ ὁποία σφύζεται πολὺ καλὰ μέχρι σήμερον καὶ ὀνομάζεται Πύλη τοῦ ᾠδριανοῦ, εὐρίσκετο εἰς τὴν εἴσοδον τῆς νέας πόλεως. Φέρει δὲ δύο ἐπιγραφάς, τὰς ὁποίας ἠμποροῦμεν νὰ ἀναγνώσωμεν. Πρὸς τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπέναντι τῆς ᾠκροπόλεως ἀναγιγνώσκομεν: «Αἰδ᾽ εἰς ᾠθῆναι, ᾠησέως ἡ πρὶν πόλις». Εἰς δὲ τὴν ἄλλην πλευράν, ἡ ὁποία εἶναι



Στῆλαι τοῦ ᾠλυμπίου Διὸς (ᾠὸπως εἶναι σήμερον).

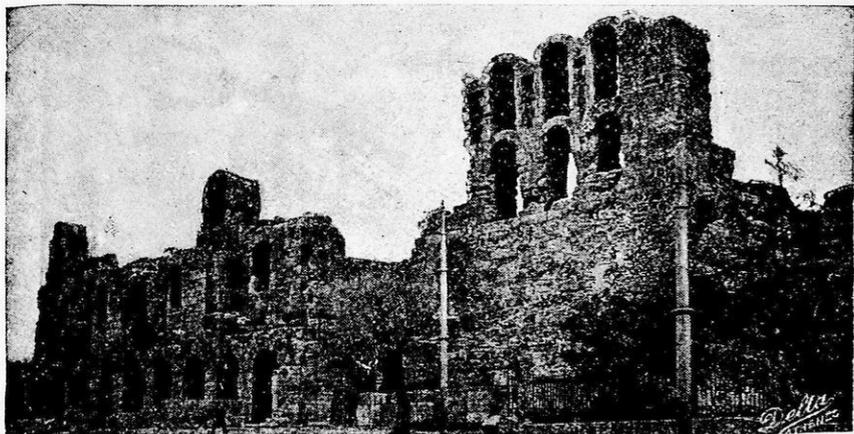
ἔστραμμένη πρὸς τὸν Ἰλισσόν, εἶναι χαραγμένοι αἱ λέξεις: «Αἰδ᾽ εἰς ᾠδριανοῦ, οὐχὶ ᾠησέως πόλις».

ᾠπίσω ἀπὸ τὴν πύλην ὕψοῦνται μέχρι σήμερον μεγαλοπρεπεῖς μαρμάρيني κίονες κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Οὗτοι εἶναι λείψανα ἑνὸς ναοῦ τοῦ ᾠλυμπίου Διὸς. Τούτου πρὸ ἑξακοσίων πενήκοντα περίπου ἐτῶν ὁ Πεισίστρατος εἶχε θέσει τὰ θεμέλια. ᾠ δὲ ᾠδριανὸς ἀπετελείωσεν αὐτὸν καὶ τὸν ἀφῆρωσεν εἰς τὸν Δία.

Μέσα εἰς τὸν ναὸν ἦσαν τοποθετημένα ἀγάλματα θεῶν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς, κατεσκευασμένον ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἔλεφαντοστοῦν. ᾠπήρχον δὲ καὶ τοῦ

αυτοκράτορος άνδριάντες πολλοί αφιερωμένοι από διαφόρους πόλεις. Σπουδαίον είναι επίσης εις τας Ἀθήνας τὸ ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Ἀδριανός· ἀκόμη καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομα Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μὲ κάθε τρόπον ἔδειξαν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν εὐεργέτην αυτοκράτορα. Ὅπως δὲ ἄλλοτε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Δημητρίου ὠνόμασαν δύο ἀττικὰς φυλάς Ἀντιγονίδα καὶ Δημητριάδα, τοιοῦτοτρόπως καὶ τότε πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδριανοῦ μία φυλὴ ὠνομάσθη,



Ῥαδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (Ὅπως εἶναι σήμερον).

Ἀδριανίς. Τοῦτο ἦτο ἡ μεγαλυτέρα τιμὴ, τὴν ὁποῖαν ἔκαμον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς εὐεργέτας των.

Ὁ Ἀδριανὸς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις ἀνήγειρε σπουδαῖα οἰκοδομήματα.

Τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἔζησε εἰς πλοῦσιος σοφιστὴς καὶ ρήτωρ, ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικός. Τοῦτον ὁ Ἀδριανὸς εἶχε τιμήσει πολύ. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἀνθρώπου συνδέονται διάφορα κτίρια, μὲ τὰ ὁποῖα οὗτος ἐκόσμησε τὰς Ἀθήνας καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐν ἀπὸ τὰ ὠραῖα κτίσματά του εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο τὸ Στάδιον, κατεσκευασμένον ἀπὸ πεντελικὸν μάρμαρον. Τοῦτου ἵχνη σφύζονται ἀκόμη μέχρι σή-

μερον. Ἄλλο κτίσμα ἦτο ἐπίσης τὸ Ὁρειὸν εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπώρειας τῆς Ἀκροπόλεως. Τοῦτο, ὅπως γνωρίζομεν, λέγεται καὶ θέατρον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, διατηρεῖται δὲ τόσον καλὰ μέχρι σήμερον, ὥστε τὸ χρησιμοποιούμεν διὰ συναυλίας καὶ παραστάσεις ἀρχαίων δραμάτων.

139. Ἀντωνίνος ὁ εὐσεβής.

Τὸν Ἀδριανὸν διεδέχθη ὁ Ἀντωνίνος, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν νότιον Γαλατίαν. Ἐπωνομάσθη δὲ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν καλωσύνην τοῦ Εὐσεβῆς. Ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν θετὸν υἱὸν του, τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, 138—161 μ.Χ. ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη, μανθάνομεν τὰ ἐξῆς περὶ τοῦ Ἀντωνίνου: «Εἰς τὸν πατέρα μου, γράφει ἐκεῖνος, ἐγνώρισα τὴν πραγματικὰ τῶν τρόπων, τὴν σταθερότητα εἰς τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν ματαιοδοξίαν. Ὁ πατήρ μου ἤξευρε πότε πρέπει νὰ ἀναπαύεται καὶ πότε νὰ ἐργάζεται. Μὲ ἐδίδαξε νὰ ἀπέχω ἀπὸ κάθε ἀπρεπῆ διασκέδασιν, νὰ συμπεριφέρωμαι πρὸς ὄλους ὡς ἴσος πρὸς ἴσους καὶ νὰ μὴ γίνωμαι αἷτιος, ὥστε οἱ φίλοι μου νὰ εἶναι δουλόφρονες πρὸς ἐμέ. Ἀπὸ αὐτὸν ἔμαθον νὰ μὴ γογγύζω διὰ κάθε μεταβολὴν τῆς τύχης, ἀλλὰ νὰ εἶμαι πρῶτος καὶ γαλήνιος. Νὰ εἶμαι ἀνώτερος ἀπὸ κάθε ἐπευφημίαν τοῦ ὄχλου καὶ νὰ μὴ λαμβάνω ὑπ' ὄψιν μου τὰς κατηγορίας του. Νὰ λατρεύω τοὺς θεοὺς χωρὶς οὐδεμίαν δεισιδαιμονίαν καὶ νὰ βοηθῶ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς οὐδεμίαν φιλοδοξίαν. Ὁ πατήρ μου ἦτο πάντοτε συνετὸς καὶ μετριόφρων, ἐπρόσεχε μόνον νὰ ἐκτελῇ πάντοτε τὸ καθήκον του καὶ ὄχι εἰς τὸ τί θὰ ἔλεγον δι' αὐτὸν οἱ ἄλλοι. Αὐτὸς ἦτο ὁ χαρακτήρ καὶ οἱ τρόποι του. Δὲν ἦτο διόλου τραχύς, διόλου ὑπερβολικὸς, διόλου ἀγενής, τὰ πάντα ἐφανερωνον, ὅτι δὲν ἦτο σκληρὸς καὶ βίαιος». Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦς, τοὺς ὁποῖους ἀφῆκεν ὁ υἱὸς του, καταλαμβάνομεν πόσον χρηστὸς καὶ πολῦτιμος αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Ἀντωνίνος. Πράγματι, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡσύχου βασιλείας του, ἡ ὁποία ἐπέρασε χωρὶς πολέμους καὶ ἐπαναστάσεις, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐγνώρισε τὴν μεγαλυτέραν του εὐτυχίαν.

140. Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος.

Οὗτος, ἂν καὶ δὲν ἦτο τόσοσ ἰκανός εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ὅπως οἱ ἄλλοι καλοὶ αὐτοκράτορες, ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ὁ ἀγνότερος ἄνθρωπος ἀπὸ ὄλους, ὅσοι ἐκάθισαν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη μὲ τὴν στωικὴν φιλοσοφίαν. Ἡ μήτηρ του μανθάνομεν, ὅτι ματαίως προσεπάθει νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ κοιμᾶται εἰς μαλακὰ στρώματα. Ἐκεῖνος ἐπρωτίμα νὰ κοιμᾶται πάντοτε εἰς τὸ σκληρὸν δάπεδον. Τόσσην λιτὴ ἦτο ἡ ζωὴ του.

Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ φιλόσοφος αὐτοκράτωρ, ὅπως ἐπωνομάσθη, ἔγραψεν ἐν βιβλίον διὰ τὰς ἰδέας τῶν στωικῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι γραμμένον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὅποιαν ἠγάπα καὶ ἐγνώριζε πολὺ καλά. Δυστυχῶς ὁμως τὸν ἡσυχον βίον τοῦ φιλοσόφου ἐκεῖνου αὐτοκράτορος ἐτάραξαν ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ, τὴν μίαν ἐναντίον τῶν Πάρθων εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ τὴν ἄλλην ἐναντίον τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ βόρεια σύνορα τοῦ Κράτους.

Ἀπὸ τότε οἱ ἐχθροὶ τῶν συνόρων ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ γίνωνται πολὺ ἰσχυροὶ καὶ νὰ ἀπειλοῦν τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὅταν ἔκλειε διὰ παντός τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Βιτομπόναν, τὴν σημερινὴν Βιέννην, ἠσθάνθη, ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ κράτους ἐτελείωνε πλέον. Πράγματι, νέαι κακαὶ ἡμέραι ἤρχοντο, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ ἐπισωρεύσουν πολλὰς συμφορὰς εἰς αὐτό.

141. Ἡ παρακμὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐπηκολούθησεν ἐποχὴ ἀναρχίας μέσα εἰς τὸ κράτος. Ἡ πειθαρχία τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὰ σύνορα, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχαλαρώνετο. Τὸ σπουδαιότερον ὁμως ἦτο, ὅτι οἱ στρατιῶται ἐπενέβαινον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Οἱ πραιτωριανοὶ εἰς τὴν Ρώμην, τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Βρεττανίαν, εἰς τὴν Συρίαν

καί εἰς τὸν Δούναβιν, εἶχον ἰδικούς των ὑποψηφίους διὰ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ ἤθελον νὰ ἐπιβάλουν αὐτούς. Αἱ ἐπαρχίαι ἐπίσης, ἀφοῦ οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἦσαν Ρωμαῖοι πολίται με πλῆρη δικαιώματα, ὅπως καὶ τῆς Ἱταλίας, ἐνόμιζον, ὅτι εἶχον καὶ ἐκεῖναι, τὰ ἴδια δικαιώματα με αὐτούς, νὰ ἀποφασίσουν δηλαδὴ ποῖος θὰ ἦτο ὁ κυβερνήτης των.

Εἰς μίαν περίοδον ἐνενήκοντα ἐτῶν ἐξελέγησαν ὀγδοήκοντα αὐτοκράτορες ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς! Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἐπέρασαν ἑκατὸν ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν ἐπαναστάσεις εἰς τὸ κράτος καὶ ὁ πολιτισμὸς παρήκμαζεν εἰς αὐτό. Ἐπὶ πενήκοντα ἔτη δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία δημοσία τάξις εἰς τὴν Ρώμην, ἐπειδὴ τὰ ἀπειθάρχητα στρατεύματα ἀνεκέρυττον καὶ ἐδολοφόνουν αὐτοκράτορας τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζομεν ἐποχὴν τῶν σ τ ρ α τ ῶ τ ῶ ν α ὐ τ ο κ ρ α τ ὀ ρ ω ν. Οὐδεμία ἀσφάλεια περιουσίας ὑπῆρχε τότε· ληστεῖαι δὲ καὶ δολοφονίαι ἐγίνοντο εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κράτους.

142. Οἱ βάρβαροι ἐχθροὶ εἰς τὰ σύνορα.

Ἐνῶ εἰς τὴν Ρώμην οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ ἠγωνίζοντο ποῖος θὰ καταλάβῃ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, εἰς τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἀνεφαίνοντο φοβεροὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ. Οὗτοι ἦσαν φύλα γερμανικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ **Γότθοι**, οἱ ὁποῖοι διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μοισίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ταύτας ἔκαιον καὶ ἐλεηλάτουν. Οἱ Γότθοι ἐνίκησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν αὐτοκράτορα **Δέκιον** (249-251 μ.Χ.). Ἦτο δὲ αὕτη ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ εἰς μάχην κατὰ τῶν βαρβάρων.

Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ἢ Δακία, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν ὁ Τραϊανός, περιῆλθεν εἰς τοὺς Γότθους. Σπουδαῖος κίνδυνος ἐπίσης παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ **Πάρθοι**, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ νέαν περσικὴν δυναστείαν, τὴν δυναστείαν τῶν **Σασσανιδῶν**, ἔγιναν πολὺ ἰσχυροὶ. Οὗτοι ἐζήτησαν νὰ ἀνακτήσουν τὰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸ περσικὸν κράτος. Περσικὰ δὲ στρατεύματα διέβησαν τὸν Εὐφράτην, διέτρε-

ξαν την Μεσοποταμίαν και την Συρίαν και ήχημαλώτισαν τον αυτοκράτορα Ουαλέριον (253-260 μ.Χ.).

Ἐλλά και αἱ ἐπαρχίαι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους δὲν ἐπειθάρχουν εἰς τὸ κράτος τῆς Ρώμης. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐζήτουν νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ δὲν εἶχον νὰ φοβηθοῦν τὴν δύναμιν ἰσχυροῦ αυτοκράτορος, ὅπως εἰς ἄλλους χρόνους. Ὅλα ἐφανερώων, ὅτι τὸ κράτος ἔβαινε πρὸς διάλυσιν. Ἀπὸ τὸν κατηφορικὸν ὁμῶς δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβάδισεν, ἐστάματησαν αὐτὸ δύο ἱκανοὶ αυτοκράτορες. Οὗτοι ἦσαν ὁ Διοκλητιανὸς (περὶπου 300 μ.Χ.) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάσθη Μέγας.



ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Α' ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Δ' ΑΙΩΝ

- 323 - 321 π.Χ. Λαμιακός πόλεμος.
 322 π.Χ. Ἡ μάχη τῆς Κραννῶνος.
 315 π.Χ. Ἱδρυσις Θεσσαλονίκης.
 301 π.Χ. Ἡ ἐν Ἰψῶ μάχη.

Γ' ΑΙΩΝ

- 279 π.Χ. Εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.
 275 π.Χ. Ἦττα τοῦ Πύρρου εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν.
 272 π.Χ. Θάνατος τοῦ Πύρρου.
 266 - 262 π.Χ. Χρεμωνίδειος πόλεμος.
 222 π.Χ. Ἡ μάχη τῆς Σελλασίας.
 220 - 217 π.Χ. Συμμαχικός πόλεμος.

Β' ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η' ΑΙΩΝ

- 753 π.Χ. Κτίσις τῆς Ρώμης.
 750 π.Χ. Οἱ Ἐτρούσκοι γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης. ✓

ΣΤ' ΑΙΩΝ

- 509 π.Χ. Ἐπανάστασις ἐν Ρώμῃ. Κατάλυσις τῆς βασιλείας. ✓

Δ' ΑΙΩΝ

- 390 π.Χ. Καταστροφὴ τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν. ✓
 343 - 290 π.Χ. Σαμνιτικοὶ πόλεμοι.

Γ' ΑΙΩΝ

- 264 - 241 π.Χ. Πρῶτος Καρχηδονιακός πόλεμος.
 218 - 202 π.Χ. Δεύτερος Καρχηδονιακός πόλεμος. ✓
 218 π.Χ. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀννίβα.
 216 π.Χ. Ἡ ἐν Κάνναις μάχη.
 202 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὴν Ζάμαν.

Β' ΑΙΩΝ

- 197 π.Χ. Ἡ παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς μάχη.
 196 π.Χ. Ὁ Φλαμινίνος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐλλήνων.
 190 π.Χ. Συριακός πόλεμος.
 168 π.Χ. Ἡ παρὰ τὴν Πύδναν μάχη.
 149 - 146 π.Χ. Τρίτος Καρχηδονιακός πόλεμος.
 146 π.Χ. Ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου. Ἡ Ἑλλάς γίνεται
 ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.
 112 - 105 π.Χ. Πόλεμος κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα.

Α' ΑΙΩΝ

- 91 - 88 π.Χ. Συμμαχικός πόλεμος.
 84 π.Χ. Μιθραδατικός πόλεμος.
 74 - 63 π.Χ. Νέος Μιθραδατικός πόλεμος.
 64 - 63 π.Χ. Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν γίνεται ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.
 48 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Φάρσαλα.
 46 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τὴν Θέψον.
 42 π.Χ. Ἡ μάχη παρὰ τοὺς Φιλίππους.
 31 π.Χ. Ἡ παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχία.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελ.	7
1. Ροζέτη στήλη	»	9
2. Οικία ἐν Πριήνη (Ἀναπαράστασις)	»	10
3. Ἡ ἀρχαία Πριήνη (Ἀναπαράστασις)	»	12
4. Ἡ Ἀντιόχεια ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου (Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	»	13
5. Χάρτης τῶν βασιλείων τῶν Διαδόχων	»	16
6. Σέλευκος ὁ Νικάτωρ (Ἀπὸ ἀρχαῖον 4δραχμον νόμισμα)	»	18
7. Σχέδιον πόλεως Ἀλεξανδρείας (Κατὰ τοὺς χριστιανι- κοὺς χρόνους)	»	19
8. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς Φάρος	»	20
9. Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ (Ἀπὸ τετράδραχμον νόμισμα) . .	»	21
10. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Φιλέταιρος (Ἀπὸ τετρά- δραχμον νόμισμα)	»	24
11. Ἀκρόπολις τῆς Περγᾶμου (Ἀναπαράστασις)	»	27
12. Ὑποδοχὴ νύμφης ὑπὸ τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ	»	31
13. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	36
14. Χάρτης τῆς Γῆς κατὰ τὸν Ἐρατοσθένην	»	40
15. Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης	»	42
16. Ὁ Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του	»	43
17. Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης	»	47
18. Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς	»	50
19. Πύρρος (Ἐπὶ ἀρχαίου νομίσματος)	»	60
20. Νόμισμα παριστῶν τὴν Νίκην τῆς Σαμοθράκης	»	62
21. Χάρτης τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους	»	64
22. Χάρτης τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἰταλίας	»	66
23. Ἡ λύκαινα ἐν τῷ Καπιτωλίῳ	»	68
24. Ἐτρουσικὴ ἄμαξα ἐξ ὀρειχάλκου (Τοῦ βου π.Χ. αἰῶνος)	»	69
25. Ἐτρουσικὴ ζωγραφικὴ	»	69
26. Ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ νομίσματα	»	70
27. Ραβδοῦχοι Ρωμαῖοι	»	78
28. Ἐτρούσκος πολεμιστὴς	»	81
29. Ρωμαϊκὸν ἐργαλεῖον διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν ὁδῶν	»	82
30. Ναὸς ἐν Ποσειδωνίᾳ τῆς κάτω Ἰταλίας	»	83
31. Σαρκοφάγος ἑλληνικὴ ἐν Ἰταλίᾳ	»	83
32. Ἀρχαῖον ρωμαϊκὸν νόμισμα	»	85
33. Καρχηδονιακὸν πλοῖον	»	86
34. Ρωμαϊκὸν πλοῖον	»	88
35. Ὁ Ἀννίβας	»	89
36. Ρωμαῖος λεγεωνάριος	»	90
37. Χάρτης τῆς πορείας τοῦ Ἀννίβα	»	92
38. Σχέδιον τῆς ἐν Κάνναις μάχης	»	95
39. Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς	»	

40. Φίλιππος ὁ Ε' (Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	Σελ. 99
41. Περσεὺς (Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	» 102
42. Παῖς παλαίων μὲ χῆνα (*Ἔργον τοῦ Χαλκηδονίου Βοήθου)	» 103
43. Παλαιὰ ρωμαϊκὴ οἰκία (Ἀναπαράστασις)	» 104
44. Σχέδιον οἰκίας	» 105
45. Περίστυλος αὐλῆ οἰκίας ἐν Πομπητᾷ	» 106
46. Ἐσωτερικὸν ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως	» 107
47. Ρωμαία Δέσποινα μὲ πλήρη ἐνδυμασίαν	» 109
48. Μαθητικὰ σκεύη (*Ἀσκησις εἰς ἑλληνικὴν γραφὴν) . . .	» 111
49. Μέρος ρωμαϊκῆς βιβλιοθήκης	» 112
50. Ὁ ναὸς τῆς Ἐστίας	» 113
51. Λυχνία ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πομπηίας	» 115
52. Γναῖος Πομπήιος	» 131
53. Ἰούλιος Καίσαρ	» 135
54. Καρχηδονιακὸν νόμισμα εὑρεθὲν ἐν Ἰσπανίᾳ	» 142
55. Ἡ Κλεοπάτρα (Ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα)	» 143
56. Ὁ Ὀκταβιανὸς Αὐγουστος	» 144
57. Ἀναπαράστασις τῆς ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς μετὰ τῶν δη- μοσίων κτιρίων	» 147
58. Πυραμιδοειδὴς τάφος ρωμαϊκός	» 148
59. Θριαμβευτικὴ ἀψὶς τοῦ Τίτου	» 148
60. Σχέδια προσόψεων ἀσσυριακῶν καὶ παρθιακῶν ἀνα- κτόρων. Σχέδιον ρωμαϊκῆς ἀψίδος	» 149
61. Κικέρων	» 150
62. Ὁ Νέρων	» 156
63. Τὸ Κολοσσαῖον (*Ὅπως εἶναι σήμερον)	» 157
64. Ὁ Τραϊανὸς προσφέρων θυσίας εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Δουνάβεως	» 159
65. Τραϊανὸς	» 160
66. Στήλη τοῦ Τραϊανοῦ	» 161
67. Ἀδριανὸς	» 162
68. Πύλη Ἀδριανοῦ (*Ὅπως εἶναι σήμερον)	» 162
69. Στήλαι Ὀλυμπίου Διὸς (*Ὅπως εἶναι σήμερον)	» 163
70. Ὠδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ (*Ὅπως εἶναι σήμερον) . . .	» 164
71. Ἀναπαράστασις ὀχυρωματικοῦ τείχους εἰς τὰ γερμα- νικὰ σύνορα	» 166
72. Ρωμαϊκὸν νόμισμα	» 168

Τὰ σχέδια καὶ οἱ χάρται τοῦ βιβλίου ὀφείλονται εἰς τὸν καθη-
γητὴν κ. Ἀλέξανδρον Φαλτάιτς.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΝΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΑ ΠΕΡΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

Εισαγωγή	Σελ.	5
1. Έλληνοιστορικοί χρόνοι. Ἡ Ροζέττη στήλη	»	6
2. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ ἀρχαία Πριήνη	»	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

3. Οἱ πόλεμοι τῶν Διαδόχων. Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη	»	11
4. Τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν	»	12
5. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν. Ἡ περίφημος πρωτεύουσα Ἀντιόχεια	»	15
7. Τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον	»	16
8. Ποία ἦτο ἡ διοίκησις τοῦ βασιλείου	»	17
9. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου Ἀλεξανδρεία	»	18
10. Ὁ περίφημος Ἀλεξανδρινὸς Φάρος	»	19
11. Τὸ μουσεῖον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας	»	20
12. Τὸ βασίλειον τῆς Περγᾶμου	»	21
13. Τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίρια τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγᾶμου	»	22
14. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγᾶμου. Αἱ περγαμηναὶ	»	23
15. Οἱ ἀνατολικώτεροι λαοὶ τῶν κτήσεων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

16. Ὁ δημόσιος βίος	»	25
17. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος	»	26
18. Ἡ θέσις τῆς γυναίκος	»	27
19. Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων	»	28
20. Ἡ ἔφηβεια	»	29
21. Τιμαὶ εἰς τοὺς νεκρούς. Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Ἀλεξάνδρου	»	30
22. Ἡ θρησκεία	»	32
23. Ἡ φιλοσοφία	»	32

24. Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ σοφοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας	Σελ.	33
25. Ἡ γεωμετρία καὶ ὁ Εὐκλείδης	»	34
26. Ἡ μηχανικὴ καὶ ὁ Ἀρχιμήδης	»	35
27. Αἱ πρόοδοι τῆς γεωγραφίας. Ὁ Ἐρατοσθένης	»	35
28. Ἀστρονομία, ζωολογία, βοτανικὴ	»	37
29. Αἱ πρόοδοι τῆς Ἱατρικῆς. Ὁ Ἱερόφιλος	»	38
30. Ὁ Θεόκριτος καὶ οἱ Αἰγύπτιοι Ἱστορικοὶ	»	39
31. Ἡ τέχνη κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Ὁ ἀπο- θνήσκων Γαλάτης	»	39
32. Ὁ Κολοσσὸς τῆς Ρόδου. Ὁ Λαοκόων	»	41
33. Ἡ νίκη τῆς Σαμοθράκης	»	43

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Δ'

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

34. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	44
35. Ὁ Λαμιακὸς πόλεμος. Ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους	»	45
36. Τὸ βασιλεῖον τῆς Μακεδονίας	»	46
37. Οἱ Γαλάται εἰσβάλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	48
38. Ἀγαθοκλῆς, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν	»	48
39. Πύρρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου	»	49
40. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν	»	51
41. Ὁ Πύρρος ἐκστρατεύει ἐναντῖον τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Θάνατος αὐτοῦ	»	52
42. Ὁ Χρεμωνίδειος πόλεμος	»	53
43. Αἱ δύο συμπολιτεῖαι εἰς τὴν Ἑλλάδα	»	54
44. Αἰτωλικὴ συμπολιτεία	»	55
45. Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία	»	56
46. Οἱ στρατηγοὶ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας Ἄρατος καὶ Φιλοποίμην	»	56
47. Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεία. Ἅγις καὶ Κλεομένης	»	58
48. Σύγκρουσις τῶν δύο συμπολιτειῶν. Ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος	»	59

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΞΑΠΛΟΥΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

49. Ρώμη, ἡ αἰωνία πόλις	»	61
50. Ποῖοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι	»	63
51. Οἱ γείτονες τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν	»	65
52. Οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἐτροῦσκοι. Κτίσις τῆς Ρώμης	»	65
53. Τί διηγοῦνται διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀρχαίας Ρώμης	»	66
54. Οἱ Ἐτροῦσκοι γίνονται κύριοι τῆς Ρώμης	»	66

55. Ἡ βασιλεία ἐν Ρώμῃ. Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος. Ἡ ἐπανάστασις	»	69
56. Ἡ ἐλευθέρα ρωμαϊκὴ πολιτεία. Οἱ πατρίκιοι	»	71
57. Οἱ πληβεῖοι καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἀγρίππα	»	72
58. Οἱ Ρωμαῖοι δῆμαρχοι. Ἡ δωδεκάδελτος	»	72
59. Ἄλλοι ἀξιωματικοὶ τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας	»	73
60. Ἀγῶνες πατρικίων καὶ πληβείων	«	74
61. Ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος	»	75
62. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τοῦ Λατίου	»	75
63. Ὁ Γάιος Μάρκος Κοριολανὸς καὶ ὁ Κιγκινάτος	»	76
64. Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἑτρούσκων	»	77
65. Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν	»	78
66. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι τῆς Ἰταλίας	»	73
67. Πῶς οἱ Ρωμαῖοι ἐκυβέρνησαν τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς	»	80
68. Ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι καὶ ὁδοί	»	81
69. Ἡ νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ	»	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

70. Καρχηδὼν καὶ Ρώμη	»	84
71. Ὁ πρῶτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος	»	85
72. Ὁ δεύτερος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. Ἡ ἀφορμὴ	»	87
73. Ὁ στρατηγὸς Ἀννίβας	»	88
74. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία	»	89
75. Αἱ νίκαι τοῦ Ἀννίβα. Ἡ μάχη εἰς τὰς Κάννας	»	91
76. Ἡ νίκη τοῦ ὑπάτου Σκιπίωνος παρὰ τὴν Ζάμαν	»	93
77. Ὁ τρίτος Καρχηδονιακὸς πόλεμος. Ἡ Καρχηδὼν καταστρέφεται	»	96
78. Ἑλλάς καὶ Ρώμη	»	97
79. Οἱ Μακεδονικοὶ πόλεμοι	»	98
80. Ὁ Φλαμινῖος κηρύσσει τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων	»	100
81. Οἱ Ρωμαῖοι πολεμοῦν τὸν Ἀντίοχον. Ὁ Συριακὸς πόλεμος	»	100
82. Οἱ Ρωμαῖοι γίνονται κύριοι ὅλης τῆς Ἑλλάδος	»	101
83. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος	»	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

ΠΩΣ ΕΖΩΝ ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

84. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία	»	104
85. Μία ἐπίσκεψις εἰς οἰκίαν τῆς Πομπηίας	»	105
86. Ἡ ρωμαϊκὴ οἰκογένεια	»	107
87. Τί ἐνδύματα ἐφόρουσαν οἱ ρωμαῖοι	»	108

88. Πῶς ἀνετρέφοντο οἱ Ῥωμαῖοι παῖδες	Σελ.	109
89. Οἱ Ῥωμαῖοι παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον.	»	110
90. Μία ρωμαϊκὴ βιβλιοθήκη	»	112
91. Ἡ θρησκεία τῶν Ῥωμαίων	»	113
92. Ὁ Ῥωμαῖος στρατιώτης. Ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών.	»	114

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Η'

Η ΡΩΜΗ ΣΥΝΤΑΡΑΣΣΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΜΦΥΛΙΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

93. Ἡ Ρώμη κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα	»	116
94. Πλούσιοι καὶ Πένητες Ῥωμαῖοι	»	116
95. Οἱ δοῦλοι	»	118
96. Ὁ Πόρκιος Κάτων	»	119
97. Οἱ Γράκχοι καὶ ἡ Κορνηλία	»	120
98. Ὁ Τιβέριος Γράκχος	»	120
99. Ὁ Γάιος Γράκχος	»	121
100. Οἱ ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους	»	123
101. Οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους	»	124
102. Ὁ Γάιος Μάριος	»	124
103. Μάριος καὶ Λεύκιος Σύλλας	»	125
104. Ὁ Συμμαχικὸς πόλεμος. Ὁ Σύλλας ὑπάτος	»	126
105. Τὸ βασιλείον τοῦ Πόντου. Ὁ Μιθραδάτης	»	138
106. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ρώμην. Αἱ προγραφαί	»	128
107. Ὁ Σύλλας ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ Μιθραδάτου	»	129
108. Νέος ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Σύλλας γίνεται δικτάτωρ	»	130
109. Γναῖος Πομπήιος. Μάρκος Κράσσος	»	131
110. Ἡ ἐπανάστασις τῶν δούλων. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν	»	132
111. Αἱ νῆκαι τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν	»	133
112. Ἡ πρώτη τριανδρία	»	134
113. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ	»	135
114. Οἱ πόλεμοι τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν Γαλατῶν	»	136
115. «Ὁ κύβος ἐρρίφθη!»	»	136
116. Ἡ μάχη παρὰ τὰ Φάρσαλα. Τὸ τέλος τοῦ Πομπηίου	»	137
117. Ὁ Καῖσαρ ἀπόλυτος μονάρχης	»	138
118. Ἡ λαμπρὰ διοικήσις τοῦ Καίσαρος. Θάνατος αὐτοῦ	»	139
119. Ἡ ἐκδίκησις διὰ τὸν φόνον τοῦ Καίσαρος. Ἡ δευτέρα τριανδρία. Ἡ μάχη εἰς τοὺς Φιλίππους	»	141

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ Εἰς τὴν ΡΩΜΗΝ

120. Ὁ Ὀκταβιανὸς καταβάλλει τὸν Ἀντώνιον. Ἡ ναυμα- χία παρὰ τὸ Ἄκτιον	»	143
---	---	-----

121. Ὁ αὐτοκράτωρ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος	Σελ. 144
122. Ἡ λαμπρὰ διοικήσεις τοῦ Αὐγούστου	» 144
123. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Αὐγούστου	» 145
124. Ἐν βλέμμα ἀπὸ τὸν Ἀβεντίνον λόφον	» 146
125. Ἄλλα ἔργα τέχνης εἰς τὴν Ρώμην	» 148
126. Τὰ γράμματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου	» 149
127. Ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἐξαπλοῦται εἰς τὴν Δύσιν	» 150
128. Τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ φωτίζει τὸν κόσμον	» 151

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

129. Οἱ ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορες. Ὁ Τιβέριος	» 153
130. Ὁ Γάιος Καλιγούλας	» 154
131. Ὁ Κλαύδιος	» 154
132. Ὁ Νέρων	» 155
133. Οἱ Φλάβιοι αὐτοκράτορες. Ὁ Οὐεσπασιανός	» 156
134. Οἱ διάδοχοι τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ἀδελφοί	» 188
135. Οἱ καλοὶ αὐτοκράτορες	» 159
136. Ὁ Τραϊανός	» 159
137. Ὁ Ἀδριανός	» 161
138. Ἔργα τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Ἀθήνας	» 162
139. Ἀντωνίνος ὁ Εὐσεβής	» 165
140. Ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος	» 166
141. Ἡ παρακμὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία	» 167
142. Οἱ βάρβαροι ἐχθροὶ εἰς τὰ σύνορα	» 167